

ISSN 2412-2149 (Print)
ISSN 2710-3269 (Online)

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ

ХАБАРШЫСЫ

“ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ” СЕРИЯСЫ

ИЗВЕСТИЯ
КАЗАХСКОГО УНИВЕРСИТЕТА
МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И
МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ ИМЕНИ АБЫЛАЙ ХАНА

СЕРИЯ “ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ”

BULLETIN
OF KAZAKH ABLAI KHAN UNIVERSITY OF
INTERNATIONAL RELATIONS AND
WORLD LANGUAGES

SERIES “PEDAGOGICAL SCIENCES”

ISSN 2412-2149 (Print)
ISSN 2710-3269 (Online)

4 (63) 2021

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ
ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ

КАЗАХСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ И
МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ ИМЕНИ АБЫЛАЙ ХАНА

KAZAKH ABLAI KHAN UNIVERSITY OF INTERNATIONAL RELATIONS AND
WORLD LANGUAGES

4 (63) 2021

ISSN 2412-2149 (Print)

ISSN 2710-3269 (Online)

Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ

ХАБАРШЫСЫ

“ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ”

сериясы

ИЗВЕСТИЯ

КазУМОиМЯ имени Абылай хана
серия “ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ”

BULLETIN

of Ablai Khan KazUIRandWL
Series “PEDAGOGICAL SCIENCES”

Алматы

«Полилингва» баспасы

2021

© “Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті” Акционерлік қоғамының “Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ Хабаршысы-Известия” ғылыми журналының “Педагогика ғылымдары” таралымы, Қазақстан Республикасының Инвестициялар мен даму жөніндегі министрліктің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде тіркелген. Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі мен мерзімі № 674, 18.05.1999 ж. Тіркелу куәлігі 10.04.2015 жылғы № 15195-Ж

Бас редактор
Құнанбаева С.С.,

филология ғылымдарының докторы, профессор,
ҚР ҰҒА-ның академигі, Алматы, Қазақстан

Жауапты редактор

Ұзақбаева С.А., п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан

Редакция алқасы мүшелері

Мехмет Ташипинар, доктор PhD, Гази университеті, Анкара, Түркия

Пильтен Пусат, доктор PhD, Сельчук университеті, Конья, Түркия

Тряпицина А.П., п.ғ.д., профессор, А.И.Герцен атындағы Ресей
Мемлекеттік Педагогикалық Университеті, Санкт-Петербург, Ресей

Гриншкун В.В., п.ғ.д., профессор, Мәскеу қалалық педагогикалық
университеті, Мәскеу, Ресей

Чекалева Н.В., п.ғ.д., профессор, Омск Мемлекеттік педагогикалық
университетінің проректоры, Омск, Ресей

Калдыбаева А.Т., п.ғ.д., профессор, И.Арабаев атындағы Қырғыз
мемлекеттік университеті, Бішкек, Қырғызстан

Нұрғалиева Г.К., п.ғ.д., профессор, “Ұлттық ақпараттандыру
орталығы” АҚ директорлар Кеңесінің төрайымы, Алматы, Қазақстан

Кульгильдинова Т.А., п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы
ҚазХҚжӘнеӘТУ, Алматы, Қазақстан

Жолдасбекова С.А., п.ғ.д., профессор, М.Әуезов атындағы университетінің
кәсіптік оқыту кафедрасының меңгерушісі, Шымкент, Қазақстан

Беркімбаев К.М., п.ғ.д., профессор, Қожа Ахмет Ясауи атындағы
Халықаралық Қазақ-Түрік университетінің ғылыми-зерттеу істер жөніндегі
Вице президенті, Түркістан, Қазақстан

Техникалық редактор

Әбілова З.Т., аға оқытушы, магистр Абылай хан атындағы
ҚазХҚжӘнеӘТУ, Алматы, Қазақстан

e-mail: pedagogika.bulletin@ablaikhan.kz

© Научный журнал “Известия КазУМОиМЯ имени Абылай хана”, серия “Педагогические науки” Акционерного общества “КазУМОиМЯ имени Абылай хана” зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан. Номер и дата первичной постановки на учет № 674, 18.05.1999 г. Регистрационное свидетельство № 15195-Ж от 10.04.2015 г.

Главный редактор

Кунанбаева С.С.

доктор филологических наук, профессор,
академик НАН РК, Алматы, Казахстан

Ответственный редактор

Узакбаева С.А., д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
Алматы, Казахстан

Члены редакционной коллегии

Мехмет Таипинар, доктор PhD., университет Гази, Анкара, Турция

Пильтен Пусат, доктор PhD, университет Сельчук, Конья, Турция

Тряпичина А.П., д.п.н., профессор, Российский Государственный Педагогический Университет им. А.И. Герцена, Санкт-Петербург, Россия

Гриншкун В.В., д.п.н., профессор Московский городской педагогический университет, Москва, Россия

Чекалева Н.В., д.п.н., профессор, проректор Омского Государственного педагогического университета, Омск, Россия

Калдыбаева А.Т., д.п.н., профессор, Кыргызский государственный университет им. И.Арабаева, Бишкек, Кыргызстан

Нургалиева Г.К., д.п.н., профессор, Председатель Совета директоров АО “Национальный центр информатизации», Алматы, Казахстан

Кульгильдинова Т.А., д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

Жолдасбекова С.А., д.п.н., профессор, заведующий кафедрой профессионального обучения Южно-Казахстанского университета М.Ауэзова, Шымкент, Казахстан

Беркимбаев К.М., д.п.н., профессор, Вице-президент по научно-исследовательской работе Международного Казахско-турецкого университета им. Ходжи Ахмета Ясави, Туркестан, Казахстан

Технический редактор

Абилова З.Т., старший преподаватель, магистр КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

© Bulletin “Ablai khan University of International Relations and World Languages”. Series “Pedagogical sciences” of JSC “Ablai khan Kazakh University of International Relations and World Languages” is registered in Communication, Informatization and Information Committee of Ministry for Investment and Development, Republic of Kazakhstan. Number and date of first registration №674, from 18.05.1999. Certificate N 15195 – G, 10.04.2015.

Chief Editor

Kunanbayeva S.S.,

*Doctor of Philology, Professor,
Academician of NAS of the RK, Almaty, Kazakhstan*

Executive Editor

Uzakhbayeva S.A., *d.p.s., professor, Kazakh Ablai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan*

Editorial team members

Mekhmet Taspınar, *Doctor of PhD., Gazi University, Ankara, Turkey*

Pilten Pusat, *Doctor of PhD., Selçuk Üniversitesi, Konya, Turkey*

Tryapitsina A.P., *d.p.s., professor of Herzen State Pedagogical University of Russia, St. Petersburg, Russia*

Grinshkun V.V., *d.p.s., professor, Moscow City Pedagogical University, Moscow, Russia*

Chekaleva N.V., *d.p.s., professor, Prorector of Omsk State Pedagogical University, Omsk, Russia*

Tazhiyev M.T., *D. of Ped. Sc., Professor, Head of the Center for the Development of Higher and Secondary Specialized, Professional Education at MHSSE, Republic of Uzbekistan, Tashkent*

Kaldybayeva A.T., *d.p.s., professor, I. Arabayev Kyrgyz State University, Bishkek, Kyrgyzstan*

Nurgaliyeva G.K., *d.p.s., professor, Chairman of the Board of Directors in National Informatization Center, JSC*

Kulgildinova T.A. *d.p.s., professor, Kazakh Ablai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan*

Zholdasbekova S.A., *d.p.s., professor, Head of the Department of Vocational Training of the South Kazakhstan University of M. Auezov, Shymkent, Kazakhstan*

Berkimbayev K.M., *d.p.s., professor, Vice President of Research Work in the International Kazakh-Turkish Khoja Ahmet Yasavi University, Turkestan, Kazakhstan*

Executive Secretary

Abilova Z.T., *senior lecturer, master, Kazakh Ablai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan*

М А З М Ұ Н Ы / С О Д Е Р Ж А Н И Е / CONTENT

1 Бөлім

ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТЕ МАМАНДАРДЫ КӘСІБИ ДАЯРЛАУ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

Раздел 1

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНО ЙПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Part 1

A THEORY AND PRACTICE OF PROFESSIONAL PREPARATION OF SPECIALISTS IS AT HIGHER SCHOOL

Қунанбаева С. Ориентиры стратегического развития КАЗУМОиМЯ им. Абылай хана	9-24
Қунанбаева С. Абылай хан атындағы ҚАЗХҚ жәнеӘТУ стратегиялық даму бағыты	9-24
Kunanbaeva S. Orientations for strategic development KazUIR&WL named after Abylai khan	9-24
Қульгильдинова Т.А. Актуализация когнитивно-лингвокультурологической методологии иноязычного образования в свете антропоцентрической парадигмы	25-35
Қульгильдинова Т.А. Антропоцентрилік парадигма аясында шетел тілін оқытудың когнитивті-лингвомәдени әдіснамасын актуализациялау	25-35
Kulgildinova T. Actualization of cognitive linguocultural methodology of foreign language education in the light of the anthropocentric paradigm	25-35
Zhang Cheng Psychology-pedagogical specific features of perfectionism of students in educational process	36-48
Чжан Ченг Оқу үдересіндегі студенттер перфекционизмнің психологиялық-педагогикалық ерекшелігі	36-48
Чжан Чэн. Психолого-педагогические особенности перфекционизма студентов в учебном процессе	36-48
Джусубалиева Д. Развития иноязычных компетенций в цифровой образовательной среде университета	49-59
Джусубалиева Д. Университеттің цифрлық білім беру ортада шет тілдік құзыреттілікті дамыту	49-59
Dzhusubalievа D. Development of foreign language competencies in the digital educational environment of the university	49-59
Kunakova K., Koldas M. The development of the model of research competence of future foreign language teachers	59-67
Қонақова Қ., Қолдас М. Болашақ шетел тілі мұғалімдерінің зерттеушілік құзіреттілігінің моделін құру	59-67

Кунакова К., Қолдас М. Разработка модели исследовательской компетенции будущих учителей иностранного языка	59-67
Astemes G., Orazakynkyzy F., Ergeshov E. Development of the research function among history teachers in the vocational education system	67-80
Әстемес Г., Оразақынқызы Ф., Ергешов Е. Кәсіптік білім беру жүйесінде тарих пәні мұғалімдерінің зерттеушілік әрекетін дамыту	67-80
Астемес Г., Оразақынқызы Ф., Ергешов Е. Развитие исследовательской функции учителей истории в системе профессионального образования	67-80
Yussimbayeva S., Ozgambayeva R., Abirov M. Formation of the teacher's pedagogical culture in modern conditions	81-89
Юсимбаева С., Озғамбаева Р., Абиров М. Қазіргі жағдайда мұғалімнің педагогикалық мәдениетін қалыптастыру	81-89
Юсимбаева С., Озгамбаева Р., Абиров М. Формирование педагогической культуры преподавателя в современных условиях	81-89
Koishigulova L., Bissenbayeva Zh., Temirkhanova A. The study of the psychological impact of motivation in the process of professional training on the personal growth of students	90-100
Қойшығұлова Л., Бисенбаева Ж., Темірханова А. Кәсіби даярлық үдерісінде студенттердің тұлғалық өсуіне мотивацияның психологиялық әсерін зерттеу	90-100
Койшигулова Л., Бисенбаева Ж., Темирханова А. Изучение психологического влияния мотивации на личный рост студентов в процессе профессиональной подготовки	90-100
Ақпарова Ж. Педагог қызметіндегі цифрлық құзыреттіліктің маңызы	101-113
Ақпарова Ж. Значение цифровой компетентности в деятельности педагога	101-113
Ақпарова Ж. The importance of digital competence in teacher activities	101-113
Imangaliyeva M., Samalbek A. Formation of communicative competence of students of a pedagogical university	113-122
Имангалиева М., Самалбек А. Педагогикалық жоғары оқу орындары студенттерінің коммуникативті құзіреттілігін қалыптастыру	113-122
Имангалиева М., Самалбек А. Формирование коммуникативной компетенции студентов педагогического вуза	113-122

2 Бөлім
ОҚЫТУДАҒЫ ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ
Раздел 2
СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ
ОБУЧЕНИЯ
Part 2
MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES OF TEACHING

Джусубалиева Д., Адилжанова У. Использование цифровых технологий для формирования поисково-исследовательской компетенций будущих учителей иностранного языка	123-133
Джусубалиева Д., Адилжанова У. Цифрлық технологияларды болашақ шетел тілі мұғалімдерінің ізденушілік-зерттеушілік құзыреттілігін қалыптастыруда пайдалану	123-133
Dzhusubalieva D., Adilzhanova U. Using digital technologies for the formation of search-research competence in future foreign language teachers	123-133
Жусупова Р. Аутенттік мәтіндер негізінде студенттердің коммуникативті құзыреттілігін қалыптастырудың әдістемесі	133-144
Жусупова Р. Методика формирования коммуникативной компетенции студентов на основе аутентичных текстов	133-144
Zhusupova R. Methods of formation of students' communicative competence based on authentic texts	133-144
Беркимбаев К., Салыбекова Н., Оразалина Ж. Оқу үдерісінде жобалық іс-әрекет түрін қолданудың әдістемелік негізі	145-166
Беркимбаев К., Салыбекова Н., Оразалина Ж. Методическая основа применения проектной деятельности в учебном процессе	145-166
Berkimbayev K., Salybekova N., Orazalina Zh. Methodological basis for the application of project activities in the educational process	145-166
Аманова И. Ескалиева Б. Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытуда кейс технологиясын қолданудың ерекшеліктері	166-178
Аманова И., Ескалиева Б. Преимущества использования кейсовой технологии в развитии творческих способностей учащихся	166-178
Amanova I., Eskalieva B. Advantages of using case technology in the development of students' creative abilities	166-178

Шелестова Т., Шоқанқызы М. Коммуникативная компетентность в дидактике иностранного языка	179-182
Шелестова Т., Шоқанқызы М. Шетел тілі дидактикасындағы коммуникативтік құзыреттілік	179-182
Shelestova T., Shokankyzy M. Communicative competence in the didactics of a foreign language	179-182
Ризаходжаева Г. Мультимедиялық технологиялар дәуірінде студенттердің аудитивті құзыреттілігін қалыптастыру жағдайы.....	187-195
Ризаходжаева Г. Состояние формирования аудитивной компетенции студентов в эпоху мультимедийных технологий	187-195
Rizakhojayeva G. Condition of formation of auditive competence of students in the era of multimedia technologies	187-195

3 Бөлім

ЭТНОПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ МЕКТЕП ПЕДАГОГИКАСЫ

Раздел 3

ЭТНОПЕДАГОГИКА И ПЕДАГОГИКА ШКОЛЫ

Part3

SCHOOL OF PEDAGOGICS AND ETHNOPEDAGOGICS

Ұзақбаева С.А. Сағымбай Ж.Е. «Тұлғаның шығармашылық белсенділігі» ұғымының мәні және мазмұны	196-205
Узақбаева С., Сағымбай Ж. Сущность и содержание понятия «Творческая активность личности»	196-205
Uzakbayeva S., Sagymbay Zh. The essence and content of the concept of «Creative activity of a personality»	196-205
Қалиева К., Габиден Р. Мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігін этнопедagogикалық білім беруді дамыту жағдайында қалыптастыру	206-217
Калиева К., Габиден Р. Формирование управленческих компетенций учителя в условиях развития этнопедagogического образования	206-217
Kalieva K., Gabiden R. Formation of managerial competencies of a teacher in the context of the development of ethnopedagogical education	206-217

1 Бөлім
ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТЕ МАМАНДАРДЫ КӘСІБИ ДАЯРЛАУ
ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ
Раздел 1
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНО ЙПОДГОТОВКИ
СПЕЦИАЛИСТОВ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ
Part 1
A THEORY AND PRACTICE OF PROFESSIONAL PREPARATION
OF SPECIALISTS IS AT HIGHER SCHOOL

УДК 378.014.15

МРНТИ 0011

DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.001

ОРИЕНТИРЫ СТРАТЕГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ
КАЗУМОИМЯ ИМ. АБЫЛАЙ ХАНА

*Кунанбаева С.¹, д.фил.н., профессор, академик НАН РК, ректор
КазУМОиМЯ им.Абылай хана, Алматы, Казахстан,
e-mail: kazumo@ablaikhan.kz

Аннотация. Статья раскрывает методику развития и управления инновационных процессов в вузе и осуществляется преимущественно посредством целенаправленного внесения в деятельность вуза качественно новых элементов, свойств и характеристик. В связи с этим актуальным становится использование современных методик преподавания, обеспечения взаимосвязи и преемственность при изучении дисциплин, междисциплинарных связей, выстраивания процесса обучения и воспитания студентов в соответствии с моделью специалиста, использования единых методик текущего и итогового контроля, балльно-рейтинговой системы.

Инновационное развитие КазУМОиМЯ – это объективно обусловленный, целенаправленный и необратимый, разворачивающийся во времени процесс перехода вуза из одного состояния в другое. Осуществляется данный процесс преимущественно посредством целенаправленного внесения в деятельность вуза качественно новых элементов, свойств и характеристик. Основные приоритеты стратегического развития вуза могут заключаться в его развитии как

высшего учебного заведения инновационного адаптированного типа, деятельность которого ориентирована на опережающие научные исследования, их определяющее влияние на содержание учебного процесса и инновационный подход к обеспечению устойчивого развития вуза, на активную деятельность вуза на казахстанском и международном рынках образовательных услуг и научной продукции и т. д.

Ключевые слова: механизм управления, инновация, бизнес-процессы, образовательные программы, стратегические цели.

Введение и основные положения

В последнее десятилетие университет провел большую работу по совершенствованию механизмов управления инновационными процессами вуза.

Эффективное управление инновационными процессами вуза зависит от уровня адаптационного потенциала учреждений высшего профессионального образования, их способности реагировать на изменения внешней среды. Существующие сегодня тенденции и перспективы развития инновационных процессов в КазУМОиМЯ свидетельствуют о наличии управленческих проблем, которые охватывают, как управляемую, так и управляющую подсистему управления инновационными процессами. Поэтому руководство вузов должно уделить особое внимание внедрению адекватных способов управления инновационными процессами, в частности программно-целевого и проектного методов [1].

Результаты проведенной диагностики позволили обозначить перспективное поле в системе управления инновационными процессами вуза с учетом таких факторов, как значимость, динамика и разрешающая способность проблемы (рис.1).

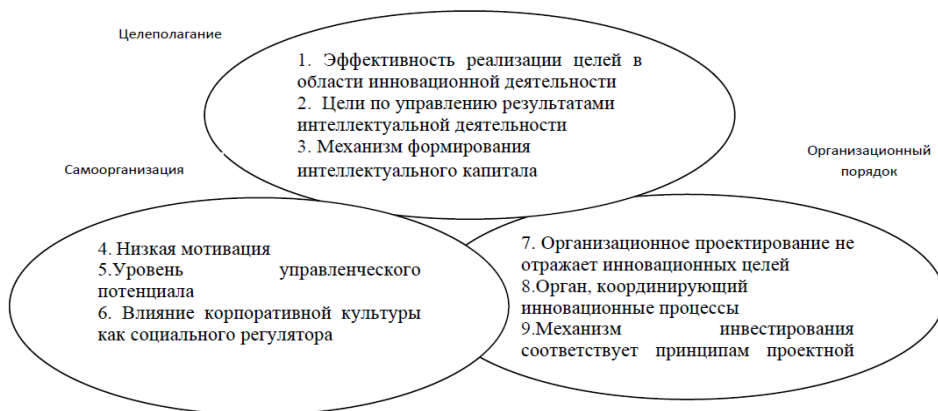

Рис. 1. Перспективное поле в системе управления инновационными процессами

Предложенная методика является универсальной, благодаря чему она может быть использована в практике управления КазУМОиМЯ имени Абылай хана.

Методика перехода к проектному управлению инновационными процессами в вузе (рис. 8), представляет собой процесс преобразования исходных диагностических данных в конечный результат, выраженный итогами инновационной деятельности и преобразованной системой управления.

Предложенная методика включает выявление направлений совершенствования элементов механизма управления инновационными процессами вуза, разработку комплекса мероприятий в рамках каждого направления, внедрение механизма проектного управления. Данный комплекс мероприятий позволяет обеспечить целевое состояние системы, удовлетворяющее ожиданиям учредителей и менеджмента вуза, клиентов и персонала, которое определяется уровнем готовности вуза к внедрению проектного управления. Важнейшая особенность методики состоит в том, что предлагаемый комплекс мероприятий обеспечивает возможность постепенной адаптации к изменениям в механизме управления.

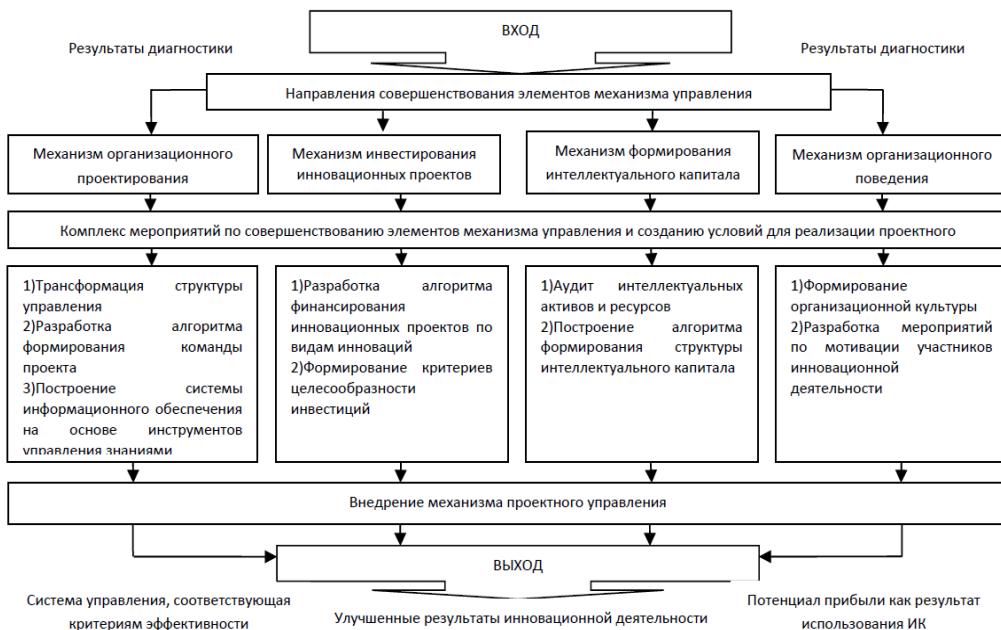

Рис.2. Методика перехода к проектному управлению инновационными процессами в вузе

Система критериев и показателей позволяет комплексно оценить эффективность управления инновационными процессами в вузе, что

достигается за счет трех выделенных групп критериев: общесистемные критерии, критерии улучшения, специализированные критерии, в соответствии с которыми формируются комплексные показатели оценки эффективности механизма управления, социально-экономической эффективности и эффективности инновационных проектов. Эффективность механизма управления оценивается через комплексный показатель \mathcal{E}_y , состоящий из частных измерителей эффективности целеполагания, организационного порядка и самоорганизации [2].

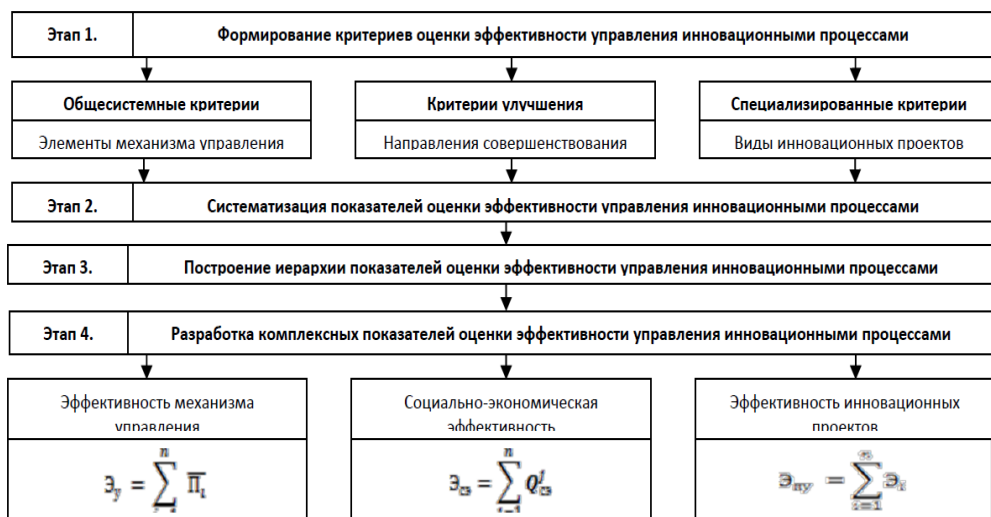

Рис.3. Методика оценки эффективности управления инновационными процессами в вузе

Социально-экономическая эффективность измеряется с использованием комплексного показателя \mathcal{E}_c , представляющего собой функциональную зависимость от уровня инновационного потенциала, позволяющего оценить влияние инновационных процессов на качество научно-педагогического персонала, результаты интеллектуальной деятельности, конкурентоспособность вуза и его выпускников. Функциональная зависимость социально-экономической эффективности от уровня инновационного потенциала оценивается с использованием коэффициента Фехнера.

Эффективность инновационных проектов определяется комплексным показателем $\mathcal{E}_{ин}$, оценивающим организационно-психологическую, целевую, функциональную и финансовую эффективность проекта.

Следует использовать комплексный подход к диагностике механизма управления инновационными процессами КазУМОиМЯ, что

позволит осуществить оценку эффективности всех элементов механизма управления и построить дерево проблем, охватывающих разные уровни управления. Переход к проектному управлению должен осуществляться на основе концептуальных положений модели проектного управления инновационными процессами вуза с учетом диагностических данных механизма управления КазУМОиМЯ.

Внедрение комплексной методики управления инновационными процессами вуза позволит повысить коммерческую эффективность результатов интеллектуальной деятельности вузов за счет использования проектного метода управления и усилить инновационный потенциал учреждений высшего профессионального образования посредством программно-целевого метода, позволяющего определить перспективы развития, обеспечить преемственность результатов инновационных проектов и способствующего формированию инновационной инфраструктуры вуза. Оценку эффективности управления инновационными процессами вуза целесообразно осуществлять комплексно по трем группам критериев (общесистемные, улучшения, специализированные), позволяющих оценить эффективность элементов механизма управления, эффективность инновационных проектов и социально-экономическую эффективность [3].

Организация подготовки студентов по специальности как организация бизнес-процесса позволяет оптимизировать учебный план:

- по критерию качества за счет более полного соблюдения принципа преемственности, устранения дублирования, учета и согласования интересов всех субъектов бизнес-процесса;

- по критерию затрат за счет обоснования норм учебной нагрузки преподавателей; установления нижней границы численности учебных групп (есть смысл установить и верхнюю границу, т. к. в противном случае, добиваясь оптимизации по критерию затрат, можно негативно повлиять на качество обучения); возможности объединения лекционных потоков;

Повысить качество обучения студентов за счет перехода от «директивной» к «интерактивной» модели обучения, использования современных методик преподавания, обеспечения взаимосвязи и преемственности при изучении дисциплин, междисциплинарных связей, выстраивания процесса обучения и воспитания студентов в соответствии с моделью специалиста, использования единых методик текущего и итогового контроля, балльно-рейтинговой системы. Фактически, при реализации отдельного образовательного бизнес-процесса преподаватели различных факультетов и кафедр начинают работать как единая команда,

объединенная общими целями и задачами и несущая коллективную ответственность за конечный результат, что принципиально отличается от сложившейся в вузах практики реализации образовательного процесса;

Создать систему мотивации персонала, формирующую заинтересованность в обеспечении высокого качества обучения, разработке новых программ для привлечения новых категорий учащихся.

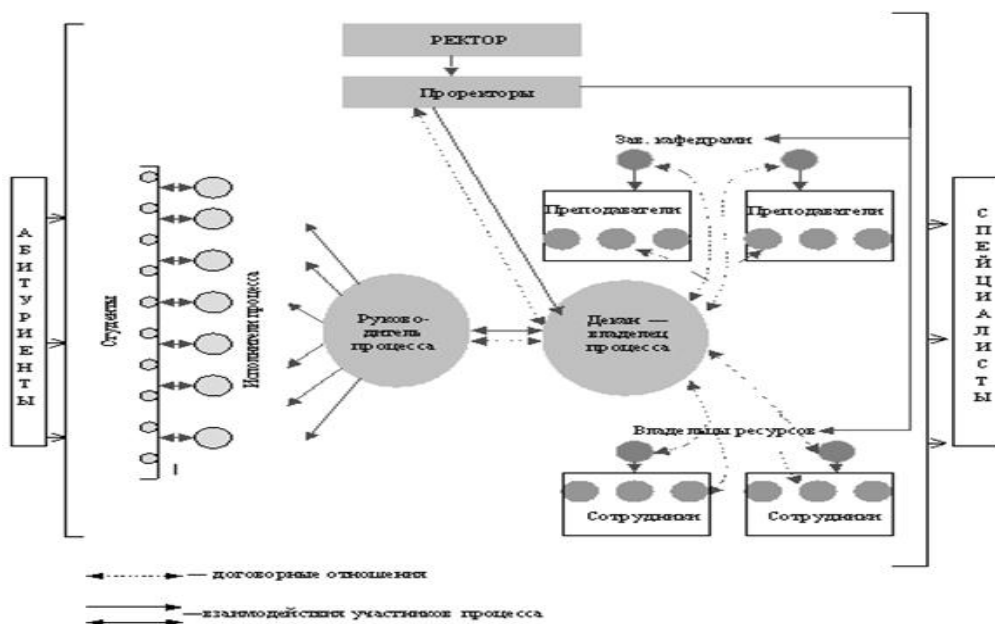

Рис.4. Модель образовательного бизнес-процесса

Разработка и реализация образовательных бизнес-процессов в условиях организационной децентрализации вуза предполагают наделение кафедр более широкими полномочиями. При этом отчасти исчезает различие между выпускающими и обеспечивающими кафедрами, т. к. все кафедры имеют возможность участвовать не только в осуществлении, но и в разработке бизнес-процессов, а главное, преподаватели всех кафедр заинтересованы в увеличении числа студентов и повышении качества обучения в «своих» бизнес-процессах и несут материальную ответственность за качество и эффективность деятельности при их реализации. Последнее обеспечивается соответствующей системой управления бизнес-процессом.

Инновационный продукт образовательных услуг

Здесь важно определить, что же такое собственно образовательные услуги. Что предлагает вуз на рынке? Среди услуг, которые может получить студент, поступивший в вуз, можно перечислить, например:

- передачу знаний в ходе лекций, закрепление навыков в ходе семинарских, практических и лабораторных занятий;
- организацию самого процесса обучения. Это с одной стороны организация его содержания (преподавание дисциплин в определенной последовательности, чередование лекционных и практических занятий), а с другой организация различных форм обучения (расписание занятий, экзаменов, консультаций и других форм учебной работы), кроме этого возможность пользоваться библиотечным фондом, компьютерными классами и учебными аудиториями;
- возможность попробовать себя в научно-исследовательской работе в виде различных научных обществ, кружков, конференций;
- возможность участия в международных студенческих обменах, зарубежных стажировках и т.п.;
- организацию практики в компаниях и организациях под руководством представителей этих организаций и самого вуза;
- приглашение зарубежных и отечественных специалистов, практиков для выступления с гостевыми лекциями;
- возможность освоить рабочие профессии и получить различные квалификационные документы [5].

Этот список можно продолжить, причем для некоторых вузов он будет намного длиннее, а для каких-то значительно короче. Этот список может также включать услуги, сопутствующие образовательным: предоставление проживания в общежитиях вуза, консультации студентов по трудоустройству и проведение ярмарок карьеры, визовая поддержка студентам, уезжающим для обучения за рубеж, культурные программы для студентов и преподавателей из зарубежных вузов-партнеров, организация летнего отдыха и досуга и т.д.

Помимо перечисленных услуг вуз предлагает на рынке и товары:

- учебники и учебные пособия, подготовленные преподавателями вуза;
- монографии, сборники статей;
- журналы и другие периодические издания;

Эти товары вуз предлагает как студентам, так и другим группам потребителей: потенциальным студентам и их родителям, бизнес-сообществу, СМИ, государственным агентствам, предприятиям и компаниям. На них рассчитаны и такие услуги вуза, как проведение в вузе презентаций различных компаний, выполнение исследовательских проектов по заказу компаний, организация бизнес семинаров, курсов профессиональной переподготовки и повышения квалификации.

В Европейских странах в последнее десятилетие получили распространение так называемые бизнес- или научные парки. Это организуемые с участием местных властей на базе университетов оснащенные необходимым оборудованием помещения, которые сдаются начинающим компаниям. Университеты при этом обеспечивают этим компаниям доступ к своим информационным ресурсам, средствам связи, предоставляют секретарские услуги, позволяют использовать профессорско-преподавательский состав и студентов. Эти услуги нельзя отнести к образовательным, однако они обеспечивают вузам дополнительные доход, который используется для развития и повышения качества образовательных услуг. Это также дает дополнительный заработок преподавателям и студентам. Некоторые университеты, являющиеся крупными землевладельцами, могут также сдавать свои земли в аренду компаниям, тем самым обеспечивая весомые поступления в свой бюджет.

Результаты и обсуждение

Таким образом, продукт вуза, который мы привычно называем образовательными услугами, на самом деле представляет собой комплекс различных товаров и услуг, включающий несколько элементов:

- Собственно образовательные услуги;
- Сопутствующие услуги:
 - о Услуги гостеприимства, туризма и конференц-туризма;
 - о Консалтинговые услуги;
 - о Организационно-управленческие услуги
 - о Рекрутинговые услуги
- Товары, сопровождающие и обеспечивающие процесс обучения

Часть сопутствующих услуг напрямую связана с учебным процессом, они обеспечивают или поддерживают и дополняют образовательные услуги. Другие услуги связаны с образовательным процессом не напрямую, а косвенно. Например, исследовательские проекты, выполняемые преподавателями и студентами вуза по заказам компаний и организаций, позволяют исполнителям приобрести дополнительные знания и навыки, а также опыт, необходимый в их профессиональной деятельности, таким образом подкрепляют и дополняют образование. Даже те услуги, которые напрямую не связаны с процессом обучения, обеспечивают вузу дополнительный доход, который может использоваться для улучшения материальной базы вуза и повышения качества оказываемых образовательных услуг.

Некоторые вузы сами через подчиненные им структуры (общежития, комплексы общественного питания, дома культуры и конгресс центры)

оказывают эти сопутствующие услуги, наряду с образовательными. Другие вузы используют аутсорсинг, т.е. приобретают сопутствующие услуги у других специализированных организаций. В европейских странах, например, жилье студентам представляют отдельные организации, принадлежащие частным лицам или студенческим союзам. Питание во многих университетских кампусах обеспечивают также специализированные организации.

Собственно, образовательные услуги также представляют собой сложный комплексный продукт. В них входит и элемент товара (учебники и учебные пособия, производимые вузом, различные учебные фонды и оборудование, предоставляемое вузом в пользование студентам), и элемент услуги. Чтобы понять и правильно определить тот продукт, с которым вуз выходит на рынок, важно посмотреть на то, зачем приходит студент или слушатель в вуз. Его целью является получение определенного комплекса знаний и навыков, который позволит студенту повысить или изменить его образовательный уровень или профессиональную квалификацию. Некоторые исследователи считают продуктом вуза именно этот прирост знаний или квалификации, полученный студентом в результате потребления образовательных услуг вуза. Однако все мы знаем, что при потреблении того же набора услуг, часть студентов имеет этот прирост, а другая часть нет. Получаемый в результате обучения прирост или изменение образования и квалификации зависит не только от услуг вуза, но и от вклада самого студента, от его мотивации, усердия, предшествующей подготовки и т.п.

Поэтому получаемый в результате образования прирост или изменение квалификации нельзя считать продуктом вуза, равно как и выпускников вуза нельзя считать такими продуктами. Продуктом вуза являются его образовательные программы. Образовательная программа — это комплекс образовательных и сопутствующих продуктов и услуг, нацеленный на изменение образовательного уровня и/или профессиональной подготовки потребителя и обеспеченный соответствующими ресурсами образовательной организации. Данное определение основного продукта вуза позволяет классифицировать его по уровню предлагаемого образования (программы бакалавра, дипломированного специалиста, магистра, дополнительного и профессионального образования), профилю (программы по финансам, маркетингу, бухучету и аудиту), форме обучения (дневная, вечерняя, очно-заочная), по используемым методам обучения (сэндвич-курсы, проблемное обучение, обучение по месту работы), а также по наличию дополнительных компонентов, когда для достижения поставленных целей

не достаточно лишь ресурсов одного вуза (международные программы, корпоративные программы). Выбирая тот или иной вуз, студент по сути выбирает его образовательную программу. Прирост образования или квалификации, который студент надеется получить в результате ее освоения, является мерой качества образовательной программы, поэтому программы определенных вузов пользуются большей популярностью у потребителей, чем другие программы, даже если в результате выдается сертификат или диплом стандартного образца.

Образовательная программа и есть тот продукт, с которым вуз выходит на рынок. Точнее, на рынки. Ведь свои образовательные программы вуз предлагает как их непосредственным потребителям — студентам и слушателям, так и опосредованно, через своих выпускников, рынку труда и государственным органам. Таким образом, к потребителям образовательных услуг вуза можно отнести с одной стороны студентов/слушателей, а с другой компании и организации. Именно их потребности стремится удовлетворить вуз [4].

Еще одним важным заказчиком и покупателем образовательных программ является общество, чаще всего представленное государственными органами, устанавливающее свои требования и стандарты, ориентированные не только на подготовку профессиональной рабочей силы нужной квалификации, но и на удовлетворение потребности личности в интеллектуальном, культурном и нравственном развитии. Именно государство призвано контролировать ориентацию вузов на потребности рынка. Узко рыночная ориентация вузов может быть опасной и привести с одной стороны к перепроизводству некоторых специалистов, спрос на которые обусловлен конъюнктурой рынка; а с другой стороны к сокращению или отказу от подготовки инженеров, врачей и других специалистов, необходимых обществу, но не востребованных рынком на определенных этапах его развития. Регулируют спрос на специалистов государственные органы с помощью образовательных стандартов и государственного заказа.

Помимо потребителей для вуза важны и другие целевые аудитории, влияющие на цели и сам процесс образования. Покупателями образовательных программ могут быть родители, оплачивающие обучение своих детей, компании и организации, направляющие своих сотрудников на обучение. Кроме них целевыми аудиториями вуза являются абитуриенты, СМИ, преподаватели и поставщики (издательства, производители учебной мебели, канцелярских товаров и пр.). Все эти целевые аудитории имеют собственные потребности и ожидания относительно образовательных программ вуза. Таким образом, образовательные услуги являются

комплексом, содержащим как услуги, так и товары, объединенные в образовательные программы. Сложность маркетинга образовательных программ состоит в необходимости одновременного учета этих порой противоречивых потребностей и ожиданий целевых аудиторий.

Как и при разработке любой бизнес-стратегии стратегические цели вуза в международной деятельности связаны с корпоративным видением и миссией вуза. Корпоративное видение можно еще назвать корпоративной мечтой, это тот идеал, к которому стремится организация. Он должен быть сформулирован достаточно амбициозно, ведь это мечта, которую хочется достичь.

Процесс разработки стратегии можно с учетом всего вышесказанного представить следующим образом:

Рис. 5. Стимулы и движущие силы стратегии вуза

Миссия — более конкретная и реальная задача вуза на рынке образовательных услуг. В ней должны найти отражение основные ценности вуза, его главные продукты и целевые рынки. Формулировка миссии очень важна, поскольку именно по ней определяется степень достижения вузом своих целей.

Различают следующие виды миссии: стратегическое видение, миссия-предназначение, миссия-ориентация, миссия-политика, бизнес-идея. Стратегическое видение говорит о перспективных видах деятельности организации и ее долгосрочном курсе. Миссия-предназначение указывает на сущность и назначение организации. На практике, как правило, для сложных систем используются миссии смешанного полимодального типа. Однако, в любом случае в миссии даются ответы на следующие вопросы:

- Кто мы? Чем мы занимаемся? Для кого мы осуществляем свою деятельность? Как мы работаем? (миссия-предназначение);
- Что лежит в основе нашей деятельности? (миссия-ориентация);
- Какие акценты, приоритеты мы расставляем по различным направлениям деятельности? (миссия-политика);

- Какими мы видим себя в будущем? (стратегическое видение).

Как следует из вышеизложенного, миссия каждой из организаций носит сугубо индивидуальный характер.

Миссия Казахского университета международных отношений и мировых языков им. Абылай хана – инновационный университет, адаптивный к требованиям внешней среды, функционирующий и интенсивно развивающийся академический комплекс коллективного новаторства, действующий в конкурентной среде отечественных и зарубежных основных профильных рынков.

Основными видами деятельности КазУМОиМЯ им. Абылай хана являются научная и образовательная деятельность на основе инновационных технологий и принципов управления.

Инновационный университет обеспечивает подготовку новой генерации иноязычных профессионалов, способных комплексно сочетать исследовательскую, проектную и предпринимательскую деятельность.

КазУМОиМЯ им. Абылай хана осуществляет свою деятельность в интересах повышения образовательного и интеллектуального потенциала населения Республики Казахстан, развития «инновационной способности нации» как ведущих факторов перехода к эффективной экономике, основанной на «знаниях», обеспечения устойчивого экономического роста и формирования гражданского общества.

Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана – элитный вуз мирового уровня, являющийся лидером и методическим центром инновационного развития системы иноязычного образования, обладающий эффективной системой стратегического менеджмента, готовящий высокообразованных, конкурентоспособных, интеллектуальных профессионалов в соответствии с международными образовательными стандартами для преобразований в экономике, основанной на знаниях. [5]

Стратегическими направлениями деятельности инновационного университета, определяющими его долгосрочный курс, являются:

СН-1. Организация системного управления деятельностью ВУЗа по реализации инновационной ориентированности университета, согласно модели инновационной ориентированности ВУЗа;

СН-2. Обеспечение интегрированности (единства) профессионального образования в учебной, научной, инновационной деятельности.

СН-3. Разработка и внедрение инновационно целедетерминированной Программы стратегического и тактического управления образовательным процессом, обеспечивающего в условиях открытого информационного доступа:

- стимулирование генерации новых знаний, и формирование компетенций;

- гарантирование конкурентоспособности выпускника на рынке труда.

СН-4. Интеграция в мировое образовательное пространство. Ориентация на международную и отечественную конкуренцию в профессиональной подготовке специалистов.

СН-5. Создание и развитие научно и экспериментально обоснованной системы обеспечения и гарантии качества образования.

СН-6. Формирование современного инновационно-ориентированного профессорско-преподавательского кадрового потенциала по модели преподаватель-исследователь-прикладник.

СН-7. Стратегически-детерминированный пересмотр структуры, организации, оценки эффективности НИР

СН-8. Основание системы социально-воспитательной деятельности, эффективной для формирования активной, образованной, нравственно и физически здоровой, социально-ответственной, всесторонне развитой личности специалиста, востребованного на рынке труда

СН-9. Укрепление и оснащение современной материально-технической базы, которая обеспечивает потребности научно-образовательного процесса и выполнение разработок инновационного характера

Заключение

Таким образом, инновационная модель развития университета диктует необходимость глубокой интеграции научной, образовательной и инновационной деятельности, разработки и внедрения механизмов, повышающих реальную конкурентоспособность КазУМОиМЯ за счет повышения качества всех видов его деятельности. Главная задача инновационного университета - качественная подготовка инновационно-ориентированных специалистов на основе единого процесса получения, распространения и применения новых знаний. Такая подготовка специалистов для инновационной экономики требует формирования инновационной среды вуза, а также соответствующей квалификации и культуры преподавателей.

В контексте вышесказанного стратегия инновационного развития КазУМОиМЯ имени Абылай хана должна затронуть все направления его деятельности. Иными словами, базовые принципы стратегического плана с целью перехода вуза в статус инновационного университета, проецируются на основные направления его деятельности, которыми

являются: образовательная деятельность; воспитательная работа с обучающимися; научная деятельность; международная деятельность; деятельность в области информатизации; экономико-финансовая деятельность; развитие материально-технической базы университета.

Инновационное развитие КазУМОиМЯ – это объективно обусловленный, целенаправленный и необратимый, разворачивающийся во времени процесс перехода вуза из одного состояния в другое. Осуществляется данный процесс преимущественно посредством целенаправленного внесения в деятельность вуза качественно новых элементов, свойств и характеристик. Основные приоритеты стратегического развития вуза могут заключаться в его развитии как высшего учебного заведения инновационного адаптированного типа, деятельность которого ориентирована на опережающие научные исследования, их определяющее влияние на содержание учебного процесса и инновационный подход к обеспечению устойчивого развития вуза, на активную деятельность вуза на казахстанском и международном рынках образовательных услуг и научной продукции и т. д.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана. - 1 сентября 2020 г. Режим доступа: https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president [Дата обращения 20.09.2021]

[2] Закон РК Об образовании (с изменениями и дополнениями по состоянию на 28.08.2021 г. Режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30118747#pos=3;-106 [Дата обращения 20.09.2021]

[3] Стратегия «Казахстан-2050». Режим доступа: https://www.akorda.kz/ru/official_documents/strategies_and_programs [Дата обращения 23.09.2021]

[4] Кунанбаева С.С. Стратегические ориентиры высшего иноязычного образования. Монография. - Алматы: Изд.Полилингва, 2015. – 123 с.

REFERENCES

[1] Poslaniye Glavy gosudarstva Kasym-Zhomarta Tokayeva narodu Kazakhstana (Message from the Head of State Kassym-Zhomart Tokayev). - 1 sentyabrya 2020 g. Rezhim dostupa: https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president [Data obrashcheniya 20.09.2021] [in Rus.]

[2] Zakon RK Ob obrazovanii (The Law of the Republic of Kazakhstan) (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na 28.08.2021 g. Rezhim

dostupa: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30118747#pos=3;-106
[Data obrashcheniya 20.09.2021] [in Rus.]

[3] Strategiya «Kazakhstan-2050» (Strategy «Kazakhstan-2050»).
Rezhim dostupa: https://www.akorda.kz/ru/official_documents/strategies_and_programs
[Data obrashcheniya 23.09.2021] [in Rus.]

[4] Kunanbayeva S.S. Strategicheskiye oriyentiry vysshogo inoyazychnogo obrazovaniya (Strategic guidelines for higher education in a foreign language). Monografiya. - Almaty: Izd.Polilingva, 2015. – 123 p. [in Rus.]

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗХҚЖӘНЕӘТУ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ДАМУ БАҒЫТЫ

*Құнанбаева С.¹, фил. ғ. д., профессор, ҚР ҰҒА академигі,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан
¹e-mail: kazumo@ablaikhan.kz

Андатпа. Мақалада университеттегі инновациялық процестерді әзірлеу мен басқару әдістемесі ашылады және негізінен жоғары оқу орнының қызметіне сапалы жаңа элементтерді, қасиеттер мен сипаттамаларды мақсатты түрде енгізу арқылы жүзеге асады. Осыған байланысты оқытудың заманауи әдістерін қолдану, пәндерді, пәнаралық байланыстарды меңгеруде өзара байланыс пен сабақтастықты қамтамасыз ету, мамандардың үлгісіне сәйкес студенттерді оқыту мен тәрбиелеу процесін құру, ағымдағы және қорытынды әдістердің бірыңғай әдістерін қолдану бақылау, балдық-рейтингтік жүйе өзекті болады.

ҚазХҚжәнеӘТУ – нің инновациялық дамуы - бұл ЖОО-ның бір күйден екінші күйге ауысу кезінде орын алатын объективті негізделген, мақсатты процесс. Бұл процесс негізінен университеттің қызметіне сапалы жаңа элементтерді, сипаттамаларды мақсатты енгізу арқылы жүзеге асырылады. ЖОО-ның стратегиялық дамуының негізгі басымдықтары озық ғылыми зерттеулерге, олардың оқу процесінің мазмұнына және ЖОО-ның тұрақты дамуын қамтамасыз етудің инновациялық тәсіліне, ЖОО-ның қазақстандық және халықаралық білім беру қызметтері мен ғылыми өнімдер нарығындағы белсенді қызметіне және т. б. бағытталған инновациялық бейімделген типтегі жоғары оқу орны ретінде дамуына негізделуі мүмкін.

Тірек сөздер: басқару механизмі, инновация, бизнес -процестер, білім беру бағдарламалары, стратегиялық мақсаттар.

**ORIENTATIONS FOR STRATEGIC DEVELOPMENT
KazUIR&WL NAMED AFTER ABYLAI KHAN**

*Kunanbaeva S.¹, d. phil.s., professor, Academician of the
National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, KazUIR&WL
named after Abylai Khan, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: kazumo@ablaikhan.kz

Abstract. The article reveals the methodology for the development and management of innovative processes in the university and is carried out mainly through the purposeful introduction of qualitatively new elements, properties and characteristics into the activities of the university. In this regard, the use of modern teaching methods, ensuring interconnection and continuity in the study of disciplines, interdisciplinary connections, building the process of teaching and educating students in accordance with the model of a specialist, the use of uniform methods of current and final control, a point-rating system becomes relevant.

The innovative development of KazUIR&WL is an objectively conditioned, purposeful and irreversible, time-unfolding process of transition of a university from one state to another. This process is carried out mainly through the purposeful introduction of qualitatively new elements, properties and characteristics into the activities of the university. The main priorities of the strategic development of the university may consist in its development as an innovative adapted type of higher education institution, whose activities are focused on advanced scientific research, their determining influence on the content of the educational process and an innovative approach to ensuring the sustainable development of the university, on the active activity of the university in the Kazakh and international markets of educational services and scientific products, etc.

Key words: management mechanism, innovation, business processes, educational programs, strategic goals.

Статья поступила 14.11.2021

УДК 378.09

МРНТИ 82.01

DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.002

**АКТУАЛИЗАЦИЯ КОГНИТИВНО-
ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОЙ МЕТОДОЛОГИИ
ИНОЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СВЕТЕ
АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЫ**

*Кульгильдинова Т.А.¹, д.п.н., профессор КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан, e-mail: umo@ablaikhan.kz

Аннотация. В статье рассматривается научно-методический вклад КазУМОиМЯ имени Абылай хана в развитие теории и методики иноязычного образования. В ней дается анализ основных положений когнитивно-лингвокультурологической методологии, обосновывается ее реализация с позиций антропоцентрической парадигмы. Характеризуется значимость данной методологии для вузов Республики Казахстан, входящих в состав УМО РУМС по группам направлений образовательных программ иноязычного образования. Подчеркивается правильность выбора технологической основы коммуникативно и межкультурно-ориентированной платформы иноязычного образования. Предлагается модификационная разработка ОП, предопределяющая смену линейно-управляемой накопительной парадигмы образования на прагма-функциональную обеспечивающие профессионально-прикладную проекцию полученных знаний в профессиональные умения в условиях создаваемых конструктивных механизмов сферы профессии и образования.

Ключевые слова: модульная программа, когнитивная лингвистика, триада «иноязык – инокультура – личность», компетентностный подход

Введение

Сегодня усложняются цели высшего образования, в связи с чем КазУМОиМЯ имени Абылай хана предпринял ряд мер для того, чтобы сделать мощный прорыв и стать уникальным брендовым центром иноязычного образования, перестроившего образовательную систему на подготовку профессиональных кадров для инновационной экономики, умеющих гибко приспосабливаться к изменчивым условиям глобальной среды. Современное поликультурное общество одним из условий для образовательной и профессиональной мобильности выдвигает владение иностранным языком. Эти задачи решаются в КАЗУМОиМЯ

имени Абылай хана методическим корпусом под руководством ректора С.С. Кунанбаевой.

Вопрос подготовки высококвалифицированного специалиста иноязычного образования является определяющим в аспекте реформирования образования нашей республики. Университет с 1998 года возглавляет УМО РУМС по группам специальностей «Иностранные языки», сегодня это образовательные программы (ОП) «Подготовка учителя по двум иностранным языкам», ОП по направлению «Языки и литература», куда входят «Иностранная филология» и «Переводческое дело». Новая система иноязычного образования в высшей профессиональной школе в отличие от традиционной ставит во главу угла приоритет компетентного подхода, его мощную технологическую основу на коммуникативно и межкультурно-ориентированной платформе. УМО РУМС под председательством С.С. Кунанбаевой разрабатывает востребованные на рынке труда модульно-компетентные модели специалиста, которые отличаются тем, что в его основу положены не предметные, а профессионально-отраслевые требования. Ключевым принципом иноязычного образования является ориентация на языковые результаты, необходимые в сфере профессиональной реализации коммуникативно-языковых навыков. Формирование *компетенций* наиболее эффективно реализуется в форме *модульных* программ, которые требуют грамотного методического осмысления. В профессиональном образовании важно создание Типовых учебных программ в соответствии с концепцией долгосрочного социально-экономического развития Казахстана на период до 2025 года, где предусматривается модульно-компетентный подход в профессиональном образовании.

В масштабах всей Республики Казахстан и СНГ известна лингвокультурологическая методология, разработанная академиком НАН РК С.С. Кунанбаевой, которая в силу сочетания коммуникативного и лингвокультурологического подходов отличается четко продуманным терминологическим аппаратом и синергетической комплексностью. [1]. Опираясь на положение, что связь между человеком и картиной мира проявляется в языке, на котором говорит индивидуум, обусловило необходимость рассмотреть статус основных характеристик и параметров триады язык-культура-личность. Взаимоотношение между образованием и культурой стало предметом специального обсуждения и теоретического анализа еще в начале XX века в работах С.И. Гессена [3]. Он показал, что между образованием и культурой должно быть полное соответствие, так как цели образования совпадают с целями культуры, которая включает три слоя жизни современного человека: образованность, гражданственность,

цивилизацию. По мнению Гессена, стремление к существованию в системе «культура-человек» баланса и гармоничного отношения между внешними воздействиями и внутренней готовностью и способностью личности к их восприятию. [3] Данный конструкт, дополнен С.С. Кунанбаевой с позиций иноязычного образования как источник деятельности для изучения языка в культуре и образовании, такой подход является наиболее приемлемым, так как он охватывает все необходимые составляющие данного понятия в лингводидактическом аспекте. В работе отмечается приоритет языка в триаде язык- культура – личность, поскольку через язык осуществляется постижение ценностного смысла заданий в целях изучения иностранного языка связан с многогранностью явления, которое представляет интерес не только с точки зрения лингводидактики. Для подготовки личности к непрерывному самосовершенствованию требуется изменение ряда аспектов в системе преподавания иностранного языка в высшей школе, вследствие чего ученый рассматривает этот феномен под различными углами зрения, решая вопрос дальнейшей реализации теории иноязычного и полиязычного образования.

Для решения этих задач ученым были рассмотрены современные трактовки понятия «среда», которые определяются *контекстом*. Мегасреда – современный социальный мир, окружающий человека и определяющий духовную и социально-психологическую атмосферу эпохи (например, окружающая среда, социокультурная среда, информационная среда). [2].

Результаты

В университете созданы важные практические и научные предпосылки для разработки и внедрения программы когнитивно-лингвокультурологической методологии иноязычного образования. Стройность этой концепции придает внутренний смысл, определяющийся автором через категорию лингвокультура, в которой формируется ее смысловая опора и рассматривается системосвязующий фактор. Для реализации выдвинутой методологии используются КЛК. Доминирующей тенденцией более широкого и эффективного использования тематики для эффективного взаимодействия субъекта образования и различных образовательных ресурсов. Отсюда становится очевидным интерес к инокультуре, направленной на развитие культуры и образования как системы приобщения человека к ценностям культуры. Таким образом, в качестве объекта впервые определяется междисциплинарный конструкт «иноязык – инокультура – личность», синтезированно отраженный в такой базовой категории, как «лингвокультура».

1. Рассмотрение триады «иноязык – инокультура – личность» в качестве объекта иноязычного образования и «когнитивно-лингвокультурологической методологии» находит в ней подлинный смысл главная целевая установка иноязычного образования (ИЯО), а именно – развитие личности как субъекта межкультурной коммуникации через познание (когнитивный аспект) и соизучение языка и культуры иносоциума (лингвокультурологический аспект), и далее путем «социализации» (осмысления и присвоения концептосферы иной картины мира на основе собственной). [1] формирование «вторичного когнитивного и языкового сознания». Известно, что в центре внимания антропоцентрической лингвистики находится языковая личность. В анализируемой нами методологии языковая личность формируется только в языковом образовании, куда относятся казахский и русский языки, при иноязычном образовании формируется субъект МКК. Субъект межкультурной коммуникации – это, личность с высоким уровнем сформированности когнитивных и деятельностно-коммуникативных основ межкультурной коммуникации, отражающих сформированность «вторичного когнитивного сознания субъекта» и обеспечивающих способность личности адекватно осуществлять межкультурную коммуникацию, проявляя при этом прочную закреплённость лингвокультурологических компонентов межкультурной коммуникации, коммуникативную и поведенческую культуру, соответствующую нормам другого лингвосоциума. [4]. Процесс языкового образования, базирующийся на когнитивном сознании как образ мира другого народа, осуществляет переход обучаемого на иные образы сознания, типичные для представителей данного лингвосоциума. Формирование картины мира другого лингвосоциума характеризуется тем, что, во-первых, для осознания элементов чужой культуры субъект опирается на сформированные познавательные стратегии своей культуры как базисные когнитивные образы; во-вторых, он использует уже усвоенные когнитивные образы и знания новой культуры страны изучаемого языка; в-третьих, он ориентируется на выявленные в процессе познания чужой культуры новые познания о собственной культуре. В результате такой когнитивной деятельности в сознании субъекта формируются новые когнитивные структуры, отражающие восприятие и понимание им языка и мира другого социума. Формирование когнитивных структур может происходить только в деятельности, в процессе языкового образования – в условиях коммуникативной деятельности. Таким образом, когнитивная деятельность человека рассматривается как универсальное качество. В зависимости от существующих разных методов формирования

языковой картины мира: вербального, когнитивно-культурологического, творческого, строится коммуникативная деятельность студента. Мы исходим из определения В. А. Масловой, определяющей картину мира как «целостный, глобальный образ мира, который является результатом всей духовной активности человека, она возникает у человека в ходе всех его контактов с миром» [5].

Обсуждение

Труд С.С.Кунанбаевой «Современное иноязычное образование: методология и теории» рассматривает широкий спектр проблем и инновационный подход к решению вопросов иноязычного образования, где принципиально новым и научно обоснованным стала новая трактовка цели и структуры содержания иноязычного образования.

Следует пояснить, что в качестве цели выступает не «обучение иностранному языку» как таковое, а «иноязычное образование», при котором содержанием являются не только прагматические знания, умения и навыки, но и развитие личности средствами иностранного языка (при параллельном и взаимосвязанном изучении языка и культуры) и формирование субъекта межкультурной коммуникации, способного и готового к общению на межкультурном уровне.

Уникальность методологии, предложенной С.С.Кунанбаевой, проявляется в том, что при обсуждении какой-либо проблемы иноязычного образования создаются широкие возможности на коммуникативно-ситуативной основе комплексного осмысления с разных позиций и использования инновационного подхода к его решению. [1]

Таким образом, обновленная методология иноязычного образования имеет ряд преимуществ:

- доказательно обосновывается категория «иноязычное образование» как самостоятельная дидактическая область с собственной системой принципов, понятий, категорий и расширенным объектом исследования и изучения.

- заменен предмет изучения «иностраннный язык» на сложное интегрированное понятие «иноязычное образование»;

- четко обозначен объект изучения с учетом его функциональных разновидностей, представленных в трудах С.С. Кунанбаевой: базовый ИЯ – БИЯ, или язык повседневного общения; язык для специальных целей – СИЯ, или LSP; язык для академических целей – LAP и др., изучаемых с разноцелевой установкой и с разноуровневым использованием.

Понятие «иноязычное образование», исходя из толкования составляющей его компоненты «образование», вбирает в себя;

а) процесс и результат образовательной деятельности в интересах человека, общества и государства с итоговой констатацией достижения личностью установленных образовательных уровней;

б) многообразную личностную деятельность, обеспечивающую самоопределение, саморазвитие, самореализацию человека в динамичной социокультурной среде, становление, развитие, рост самой личности как таковой.

В университете реализуется обновленная методология иноязычного образования, которая призвана готовить полиязычных, поликультурных и межкультурно-коммуникативно компетентных личностей. Предпринимаются меры по неуклонному повышению качества образования в вузе. Во главу угла ставится компетентностный подход к обучению, определяющий качественный продукт и конкурентоспособность выпускника на мировом рынке труда.

В числе инструментов совершенствования качества образования и профессиональной компетенции выпускника используются:

- стадийность и корпоративно – производственная интегрированность компетентностного образования;

- единая информационно–сетевая обеспеченность и доступность источников знания как единой образовательной и аттестационно-контрольной среды;

- когнитивно-коммуникативный контроль, построенный на реализации требований, стимулирующих саморазвитие, самооценку как основу креативности и профессиональной самостоятельности.

Сегодня в вузе важное значение придается интеграции обучения и производства, в связи с чем усиливаются связи с работодателями, заключающиеся в согласовании с ними основополагающей учебно-методической документации вуза: рабочих учебных планов, учебных программ, каталогов элективных дисциплин и др.

Все преподаватели вуза осуществляют когнитивно-коммуникативный контроль, заключающийся в том, что студенты должны на примерах выполнения в рамках СРО кейсовых заданий, проблемных задач, имеющих ярко выраженный практикоориентированный характер, демонстрировать креативность и профессиональную самостоятельность.

Одним из первых в Казахстане по инициативе МОН РК и ректора КазУМОиМЯ имени Абылай хана открыты специализированные лаборатории для подготовки переводчиков-синхронистов.

Заключение

Созданная в КазУМОиМЯ имени Абылай хана методологическая платформа образовательной области «Иностранный язык» отвечает требованиям выполнения стратегических задач Республики Казахстан. Она стала рассматриваться как одно из приоритетных направлений в образовании и личностном становлении подрастающего поколения, а также в формировании компетентно подготовленных иноязычных специалистов в системе вузовского и послевузовского образования для обеспечения их беспрепятственного вхождения в мировое политическое, культурное и разноотраслевое профессиональное пространство в целях дальнейшего успешного развития Республики Казахстан. В формировании профессиональной модели современного специалиста в состав его обязательных и востребованных мировым рынком труда качеств предлагаются для включения такие понятия и требования как «обеспеченность международно-профессионального взаимодействия», «профессиональная иноязычная компетенция», «иноязычно-отраслевая профкомпетенция», «иноязычная деловая коммуникация», «профессионально-отраслевая иноязычная лингводидактика» и др.

Предлагаемый университетом комплекс образовательных программ специальностей базируется на адаптационной основе международной модели иноязычного образования применительно к национальным условиям Республики Казахстан определяя, таким образом, следующую стратегию и тактику обучения:

- компетентностная базированность образования и ее оценки по качеству конечного результата;
- коммуникативно-функциональная направленность;
- уровневая ранжированность предметного содержания и конечных показателей по выделенным стандартизированным типовым уровням обученности и владения языком;

- представленность предметного содержания в виде когнитивно-лингвокультурологических комплексов, состоящих из сфер, тем, субтем и типовых ситуаций общения;

разработанность критериально-параметровой шкалы измерения языковой компетенции и введения на ее основе единого контрольно-оценочного механизма владения языком,

- проявляющихся в новом конечном результате – формировании межкультурной компетенции как способности к межкультурной коммуникации у личности, определяемого как субъект межкультурной коммуникации.

Основной и предопределяющей целевую роль и детерминированность ОП (образовательной программы) является ее функция как

организационно-методического документа, структурирующего содержание и объем знаний, формы организации учебного процесса, последовательность и сроки освоения курсов, модулей, средства диагностики успешности обучения, аттестации, ожидаемые результаты обучения, включая формирование компетенций, ведущих к получению академической степени.

Форматом структурирования профессионально-образовательных программ предлагается модульно-компетентностный базис планирования управления подготовкой специалистов как модель управления интегративным профессиональным отраслевым образованием, который позволит решить вопросы формирования и технология внедрения новых модификаций базовых специальностей, обеспечение содержательной, технологической профессионально-прикладной обеспеченности.

- Предметное содержание по уровню профессионально-ориентированной компетенции предполагает введение отраслевого английского языка по каждой специальности, что требует разработки и выпуска учебников по профессионально-отраслевому английскому языку и подготовку обучающихся по контентно-идентичным учебным комплексам с общеуниверситетскими кафедрами по предмету профессионально-ориентированный иностранный язык.

- Предметное содержание по уровню профессионально-базируемой компетенции содержит задачи коммуникативного практикума, который дает перечень типизированных ситуаций профессионального общения, реализацию их функционального назначения для создания их моделей и формирования контекстно-базируемых умений (общих и специфических) общения и сообщения.

Основной единицей обучения в КП является профессионально-базируемая ситуация: сфера «коммерческой коммуникации», сфера «международно-документационного обмена», сфера «финансово-банковской деятельности, отражающих стереотипные и нетипичные профессиональные ситуации профессионального общения. Модель организации учебного процесса представляет собой комплекс, состоящий из Типовых учебных программ, базовых учебников и коммуникативных практикумов, в которых в качестве цели обучения выступает совокупность профессиональных и ключевых компетенций студента, в качестве средств её достижения – интегрированное модульное построение содержания и структуры профессионального образования по направлениям подготовки образовательных программ. Перед вузом стоят задачи научного осмысления многих проблем, в том числе задачи актуализации числа исследований с зарубежными исследователями, повышающие тем самым индикативные показатели рейтинга QS.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории. - Алматы, 2010. – 264 с.
- [2] Кунанбаева С.С. Концептологические основы когнитивной лингвистики в становлении полиязычной личности. - Алматы, 2018. -186 с.
- [3] Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию /Отв. ред. и сост. П.В. Алексеев. - М.: «Школа-Пресс», 1995. - 448 с.
- [4] Дешериев Ю.Д. Социальная лингвистика: К основам общей теории. - М.: Наука, 1977. -178 с.
- [5] Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику: учеб. пособие. М.: Флинта: Наука, 2007. - С. 64

REFERENCES

- [1] Kunanbayeva S.S. Sovremennoye inoyazychnoye obrazovaniye: metodologiya i teorii (Modern foreign language education: methodology and theories). - Almaty, 2010. – 264 p. [in Rus.]
- [2] Kunanbayeva S.S. Kontseptologicheskiye osnovy kognitivnoy lingvistiki v stanovlenii poliyazychnoy lichnosti (Conceptological foundations of cognitive linguistics in the formation of a multilingual personality). - Almaty, 2018. -186 p. [in Rus.]
- [3] Gessen S.I. Osnovy pedagogiki. Vvedeniye v prikladnuyu filosofiyu (Fundamentals of Pedagogy. Introduction to applied philosophy) /Otv. red. i sost. P.V. Alekseyev. - M.: «Shkola-Press», 1995. - 448 p. [in Rus.]
- [4] Desheriyev YU.D. Sotsial'naya lingvistika: K osnovam obshchey teorii (Social Linguistics: Towards the Foundations of General Theory). - M.: Nauka, 1977. -178 p. [in Rus.]
- [5] Maslova V. A. Vvedeniye v kognitivnuyu lingvistiku (Introduction to cognitive linguistics): ucheb. Posobiye. M.: Flinta: Nauka, 2007. - P. 64 [in Rus.]

АНТРОПОЦЕНТРИК ПАРАДИГМА АЯСЫНДА ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ КОГНИТИВТІ-ЛИНГВОМӘДЕНИ ӘДІСНАМАСЫН АКТУАЛИЗАЦИЯЛАУ

*Кульгильдинова Т.А.¹, п.ф.д., профессор

Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

e-mail: umo@ablaikhan.kz

Аңдатпа. Мақалада шетел тілінде білім берудің теориясы мен әдіснамасын дамытудағы Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдер университетінің ғылыми-әдістемелік үлесі

қарастырылады. Бұл жұмыста когнитивтік-лингвомәдени әдіснаманың негізгі ұстанымдарына талдау жасалынып, оның іске асырылуы антропоцентрлік парадигма тұрғысынан негізделеді. Мақалада шетел тілінде білім беру бағдарламалары бағыттарының топтары бойынша Республикалық Оқу-Әдістемелік Кеңесінің Оқу-Әдістемелік Бірлестігі (РОӘК ОӘБ) құрамына кіретін Қазақстан Республикасының жоғары оқу орындары үшін бұл әдіснаманың маңыздылығы сипатталады. Шетел тілінде білім берудің коммуникативтік және мәдениетаралық бағдарланған платформасының технологиялық негізін таңдаудың дұрыстығы сипатталады. Мақалада білім берудің сызықтық басқарылатын жинақтау парадигмасының мамандық пен білім беру саласының конструктивті жағдайында алынған білімді кәсіби дағдыларға проекциялауды қамтамасыз ететін функционалды прагмаға ауысуын алдын-ала анықтайтын білім беру бағдарламасын модификациялау ұсынылады,

Тірек сөздер: модульдік бағдарлама, когнитивті лингвистика, «шет тілі - мәдениет - тұлға» триадасы, құзыреттілікке негізделген тәсіл.

ACTUALIZATION OF COGNITIVE LINGUOCULTURAL METHODOLOGY OF FOREIGN LANGUAGE EDUCATION IN THE LIGHT OF THE ANTHROPOCENTRIC PARADIGM

*Kulgildinova T.¹, d.p.s., professor

KazUIR&WL named after Abylai Khan, Almaty, Kazakhstan

e-mail: umo@ablaikhan.kz

Abstract. The article discusses the scientific and methodological contribution of Ablai Khan Kazakh University of International Relations and World Languages to the development of theory and methodology of foreign language education. It analyzes the main provisions of the cognitive linguocultural methodology, substantiates its implementation from the standpoint of the anthropocentric paradigm. The significance of this methodology for universities of the Republic of Kazakhstan, which are part of the Educational and Methodological Association of the Republican Educational and Methodological Council (EMA REMC) in groups of directions of foreign language educational programs, is characterized in this article as well. The correctness of the chosen technological basis of the communicative and intercultural-oriented platform of foreign language education is emphasized in this work. A modification development of the Educational Programs (EP), which predetermines the change of the linear-controlled accumulative paradigm of education to a pragmatic-functional one, providing a professionally applied projection of the acquired knowledge into professional skills in the conditions

of the created constructive mechanisms of the profession and education, is proposed in this article.

Key words: modular program, cognitive linguistics, triad "foreign language - ino-culture - personality", competence-based approach

Статья поступила 01.11.2021

УДК 37.018

МРПТИ 14.35.05

DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.003

PSYCHOLOGY-PEDAGOGICAL SPECIFIC FEATURES OF PERFECTIONISM OF STUDENTS IN EDUCATIONAL PROCESS

*Zhang Cheng¹, PhD, Wuchang University of Technology, Hubei, China
e-mail: aim_bat@mail.ru

Abstract. Socio-psychological changes taking place in modern society determine the urgency of the problem of increasing stress resistance and maintaining the psychological health of a person. Emotional richness and high dynamics of life lead to constant psychological stress for people of all ages, especially young people. The period of university studies with its significant stress loads coincides with the age of the highest risk of developing emotional disorders (E.D. Krasik, E.A. Kryukov, T.L. Kryukova, B.S. etc.), which creates additional conditions for maladjustment. According to statistics, 20-30% of student youth show signs of decreased adaptation (A.B. Kholmogorova), which has a negative impact on both the quality of life of students and their educational and professional activities, and also increases the risk suicides among students (N.G. Garanyan, Ya.G. Evdokimova, M.V. Moskova, G.I.Semikin, A.B. Kholmogorova, etc.).

In practical terms the design of the content, the determination of factors, mechanisms and psychological and pedagogical conditions is the basis for the formation of a student's perfectionism.

The object of the research is the student's perfectionism relation as a psychological phenomenon.

The subject of the research is approaches, factors and psychological and pedagogical conditions for the formation of a student's perfectionism.

The aim of the research is to develop and theoretical and methodological substantiation of the psychological and pedagogical concept of the student's perfectionism.

Key words: psychology-pedagogical, specific, features, perfectionism, students, educational, process

Introduction

Studies conducted among students reveal a high level of anxiety and depression, a decrease in stress resistance and increased suicidal readiness (N.G. Garanyan, D.A. Gorshkova). All of the above determines the importance of scientific understanding of the factors of student maladjustment. In the works of a number of foreign (C. Chang, GL Flett, R. Frost, PL Hewitt, etc.) dysfunctional personal characteristics are revealed that contribute to a decrease in student adaptation: dependence, hostility, anxiety, etc. Scientists include perfectionism - the desire for perfection, which is realized in the person's overestimated requirements for oneself, other people and the world around us in general [1].

Researchers call perfectionism the cause of constant stress, bad mood, depression (C. Chang, GL Flett, R. Frost, PL Hewitt, N.G. Garanyan, N.N. Karlovskaya, M.V. Moskova, etc.), suicidal intentions and actions of students (T.K. Hamilton, R.D. Schweitzer), maladaptive behavior in the form of procrastination, avoidant and self-limiting behavior [2].

Perfectionism, as studies show, also affects interpersonal relations of students, giving rise to a high level of competitiveness, the desire to dominate other people (Ya.O. Zherbun), hostility and aggressiveness (M.S. Kosorotkina, N. A. Polskaya), envy at the success of other people and schadenfreude at their failures (T.V. Beskova), which naturally leads to loneliness, social isolation, a subjective feeling of lack of support (A. Arcuri, GL Flett, PL Hewitt, T V. Beskova, N. G. Garanyan, N. N. Karlovskaya, M. S. Kosorotkina, A. B. Kholmogorova and others), social avoidance (N. G. Gara-nyan, V. V. Krasnova) [3].

The risk group for the development of maladaptive perfectionism includes university students with high passing scores, in whom the desire for excellence is not only purposefully formed, but also cultivated and also encouraged in every possible way. Studies have shown that most of these students are characterized by high rates on the scales of depression and anxiety (D.A. Andrusenko, N.G. Garanyan, M.V. Moskova, I.D.) [4].

It can be argued that there is both a practical and a scientific demand for a comprehensive study of students' perfectionism, as well as for the search for forms and methods to reduce the extremely high level of perfectionism and the formation of an adaptive form of perfectionism - a healthy desire for excellence. In terms of solving this problem, the results of studies devoted to the typology of perfectionism are of particular interest [5].

The risk group for the development of maladaptive perfectionism includes university students with high passing scores, in whom the desire for excellence is not only purposefully formed, but also cultivated and also encouraged in every possible way. Studies have shown that most of these students are characterized by high rates on the scales of depression and anxiety [6].

It can be argued that there is both a practical and a scientific demand for a comprehensive study of students' perfectionism, as well as for the search for forms and methods to reduce the extremely high level of perfectionism and the formation of an adaptive form of perfectionism - a healthy desire for excellence. In terms of solving this problem, the results of studies devoted to the typology of perfectionism are of particular interest [7].

There is no holistic approach in the scientific community, aimed not at reducing the level of perfectionism, but at forming a healthy, constructive form of striving for excellence.

Despite a fairly wide range of studies, one way or another related to the psychological phenomenon of constructive perfectionism, this problem has not been subjected to a holistic and systematic analysis until now: the psychological essence of this phenomenon has not been disclosed, its structure has not been determined, and there is no description of its criteria and indicators, as well as factors, psychological mechanisms and psychological and pedagogical conditions of its occurrence, development and goal-directed formation. The psychological and pedagogical concept of the formation of student's constructive perfectionism has not been developed [8].

Thus, the relevance of the systematic scientific understanding of the constructive perfectionism of students is due to the following contradictions:

- between the need of society for a successful, competitive and at the same time psychologically healthy and diversified student and the lack of development in psychological science of the concept of the formation and development of a healthy, constructive striving for excellence;

- between the need to form a constructive form of striving for excellence in students and the lack of special forms and methods that ensure the effectiveness of this process;

- between the prevalence of a high level of perfectionism in the student environment and the lack of awareness by students that a high level of perfectionism can be one of the factors of their psychological ill-health [9].

The desire to find ways to resolve the above contradictions determined the problem of our research. In theoretical terms, it represents the development of a psychological and pedagogical concept of the formation of a student's constructive perfectionism [10].

In modern conditions, the most important factor in the forward movement of society, state and economy is human capital. In this regard, the education and training of student youth should be aimed not only at the formation of various competencies, competitiveness, mobility, but also at versatile harmonious development, providing a combination of spiritual, physical and psychological health. The formation of a constructive type of striving for perfection becomes one of the guidelines for the development of a student, indicates the path of his movement towards the ideal - a harmonious attitude towards himself and the surrounding reality. One of the ways to achieve such an ideal is the formation of a student's constructive perfectionism, the structural components of which as an integrative personal education are the need-motivational, cognitive, activity, social and spiritual components.

Formation of a student's constructive perfectionism cannot be limited to the transmission of knowledge about this psychological phenomenon to him. It is required to develop in the context of the levels of the methodology of the psychological and pedagogical concept of the formation of a student's constructive perfectionism, based on the idea of "harmonizing the entire system of student relations" and becoming the basis for overcoming the destructive consequences of perfectionism. This idea, embodied in the framework of psychological and pedagogical interaction, is used not only by students with a high level of perfectionism, but also by teachers who teach them, and a psychologist who is engaged in the psychological correction of maladaptive manifestations of perfectionism.

Developed in the context of different levels of methodology, the psychological and pedagogical concept of the formation of a student's constructive perfectionism, which sets a method for creating a psychological and pedagogical model for the formation of such a student's perfectionism, is based on the systemic, subjective, and integratively differentiated approaches that are implemented with the help of principles adequate to these approaches.

Research methods

The study used a complex of complementary methods adequate to the subject of study: theoretical analysis of philosophical, ethical, cultural, psychological, pedagogical literature; empirical methods (survey, conversation, testing, analysis of the products of activity; projective techniques; experimental methods - ascertaining and forming experiments); quantitative and qualitative analysis of the obtained empirical data; mathematical and statistical processing methods. The complex of research procedures and psychodiagnostic techniques included: MPS-H (multidimensional scale of perfectionism, adaptation by II Gracheva); perfectionism questionnaire N.G. Garanyan, A.B. Kholmogorova;

questionnaire "Motivation for success and fear of failure" A.A Reana; SAT (self-actualization test, adaptation by Yu.E. Aleshina, L.Ya. Gozman, M.V. Zagiki and M.V. Croz); methodology for the study of self-esteem T.V. Dembo - S.Ya. Rubinstein (modification by A.M. Prikhozhan); SMIL (adaptation by L.N.Sobchik); A. Beck's depression scale (adapted by T.I. Balasheva); author's methodology "Investigation of involuntary long-term memory of successes and failures" M.V. Larskikh; test of anticipatory validity (predictive competence) V.D. Mendelevich; the projective method "Unfinished sentences" by D. Sachs, S. Levy (adaptation by G.G. Rummyantsev); SHAPS Andegonia Questionnaire; methodology "Ways of the subject's response to the superiority and failure of the Other" T.V. Beskova; the test of dispositional optimism (Life Orientation Test) by M. Scheyer and C. Carver (adaptation by T.O. Gordeeva, O.A. Sycheva, E.N. Osin); method of diagnostics of socio-psychological attitudes of a person in the motivational-need-related sphere O.F. Potemkina; G. Eysenck's questionnaire (adaptation by A.G. Shmelev); temperament questionnaire V.M. Ru-salova; questionnaire of K. Leonhard - G. Shmishek, picture test "My family" by V. Hewles; "Questionnaire of Childhood Depression" by M. Kovas (adaptation by SV Volikova); method for determining the level of depression V.A. Zhmurov; questionnaire "Analysis of family relationships" E.G. Eidemiller, V.V. Yustitskis; APS-F (K.T. Wang Family Perfectionism Scale, adaptation by M.V. Larskikh); Dysfunctional relationship scale A. Beck, A.N. Weissman (adaptation by M.L. Zakharova).

The work was carried out on the basis of the Eurasian University named after L.N. Gumilev. In total, 2964 people took part in the study at different stages. In determining the structure of perfectionism, 800 subjects were involved. In identifying the determinants of perfectionism, 700 students from the University, 70 teenagers and 30 mothers; to test the APS-F Family Perfectionism Scale, 600 students. 200 students took part in the formative experiment.

The research was carried out in several stages.

At the first stage (2020), a theoretical and methodological analysis of the literature on the research problem was carried out, the basic concepts and categories were refined and operationalized. The results of the analysis led to an understanding of the scientific and practical relevance of the study of constructive perfectionism, which made it possible to formulate a topic, hypothesis, tasks and determine the directions of research. The categories and concepts included in the problem field of constructive perfectionism were analyzed, the structure of the phenomenon was described. A diagnostic toolkit was selected. The results and conclusions of this stage are reflected in the relevant publications.

At the second stage (2020), a psychological and pedagogical concept of constructive perfectionism was developed: its initial positions were revealed, psychological signs, the essence of constructive perfectionism were analyzed, the criteria for distinguishing between destructive and constructive perfectionism were experimentally determined, and they were theoretically justified. The factors in the development of perfectionism were periodically identified, the psychological and pedagogical conditions for the formation of constructive perfectionism were determined.

Eighteen perfectionism, a program for the formation of a student's constructive perfectionism and a psychological and pedagogical model for the formation of a student's constructive perfectionism were also developed. The consistency of the developed psychological and pedagogical concept of constructive perfectionism in practice was checked. For this purpose, in the work with students with a high level of perfectionism, a program for the formation of constructive perfectionism was implemented. A theoretical and practical seminar "Features of teaching students with a high level of perfectionism" was organized for teachers. The main results of the second stage are reflected in the textbook, monographs and a number of other publications.

At the third stage (2021), the research results were summarized and systematized. The theoretical understanding of the results of the experimental work served as the basis for concretizing the psychological and pedagogical conditions that ensure the formation of a student's constructive perfectionism. Scientific interpretation of experimental data was carried out. The text of the dissertation was drawn up.

The reliability of the research results is ensured by the validity of the research methodology, its compliance with the problem posed; the construction of a theory on a solid methodological basis of psychology as a science of the laws of development and functioning of the psyche as a special form of life; conducting research at the theoretical and practical levels; the adequacy of the complementary research methods used for the chosen field of analysis; positive experience of the author as a developer of a concept and a model for the formation of a student's constructive perfectionism; the use of modern techniques for collecting and processing initial information, quantitative and qualitative assessment and interpretation of results; versatile quantitative and qualitative analysis of empirical knowledge; the possibility of repeating experimental work; the representativeness of the sample size and the significance of the experimental data.

The results

- based on the analysis of scientific literature, the systematization of

knowledge about the dynamics of the formation and development of the components of perfectionism in ontogenesis was carried out, in adolescence - the social component of perfectionism, in adolescence - the spiritual component of perfectionism);

- theoretically substantiated and empirically revealed the typology of perfectionism (destructive and constructive types). The typology was based on the peculiarities of the need-motivational sphere, cognitive differences, the specificity of activities, interpersonal characteristics, personal qualities;

- the content of the concept "student's constructive perfectionism" is disclosed (Student's constructive perfectionism is an integrative personal education, manifested in the student's readiness and ability to harmonize the system of high demands on himself, to the process and results of educational and professional activities, to other subjects of education and to various sides of the surrounding reality);

- the content of the concept of "destructive perfectionism of a student" is disclosed (perfectionism of a student is an integrative disharmonious personality education, manifested in a violation of the system of significant student relations, due to extremely high demands on oneself, the process and the results of educational and professional activities, to other subjects of education, as well as to various aspects of the surrounding reality);

- the structure of the student's constructive perfectionism is revealed, the content of its components is substantiated (The structure of the student's constructive perfectionism includes need-motivational, cognitive, activity, social and spiritual components. The content of the need-motivational component is formed by the need for psychological health and motivation for the formation of constructive perfectionism. Content the cognitive component includes knowledge about perfectionism and its destructive consequences, about the development of perfectionism in ontogenesis, about the factors of perfectionism, about the essence of constructive perfectionism, etc.

The content of the activity component includes the ability to determine the real goals of the activity, plan its stages, and realistically evaluate the results. The content of the social component is the ability to harmonize relationships with others. The content of the spiritual component is made up of personal characteristics: altruism, optimism, reflexivity);

Discussion

Features of building a model and a program for the formation of constructive perfectionism are determined by the specifics of relationships between indicators. In the general sample, these are direct links between the "extraversion" temperament indicator and the "overestimated claims

and demands for oneself” indicator of perfectionism; temperament indicator “neuroticism” - with a general level of perfectionism and such indicators as “perception of other people as delegating high demands”, “high standards of performance”, “selection of information about one’s own failures and mistakes.” In the group of students with destructive perfectionism, the general level of perfectionism has direct connections with the temperament indicators “subject tempo”, “social emotionality”. In the group of students with constructive perfectionism, the general level of perfectionism has a direct relationship with the temperament indicators “subject ergic”, “subject plasticity”, “subject tempo” and has an inverse relationship with the “social emotionality” indicator.

In the general sample, the following direct connections are also manifested: the general level of family perfectionism with the indicator of personal perfectionism “perception of others as delegating high demands”; the indicator of family perfectionism “order and neatness” with indicators of personal perfectionism “overestimated claims and demands for oneself” and “the perception of others as delegating high demands.” In the group of girls, there is a direct connection between the indicator of family perfectionism “the discrepancy between the ideal and the real child” and the indicator of personal perfectionism “polarized thinking”. In the group of young men, the indicator of family perfectionism “the discrepancy between the real and the ideal child” is directly related to the indicator of personal perfectionism “the perception of others as delegating high demands”; an indicator of family perfectionism “organization” - with an indicator of personal perfectionism “high standards of performance”.

The content of the process of forming constructive perfectionism student should be comprehended taking into account the content of its structural components.

The process of forming a student’s constructive perfectionism presupposes the formation and development of: a) the system of students’ knowledge about the essence of constructive perfectionism, about the categories that form the content of the levels of methodology; b) the experience of psychological and pedagogical interaction, in which the student’s constructive perfectionism is formed with the help of a psychologist and a teacher; c) the experience of subject-subject interaction, in which a student, showing altruism, optimism and reflexive abilities, contributes to the formation of constructive perfectionism in another student.

Such content is realized using a variety of methods (informational conversation, lectures, seminars, individual and group psychocorrective meetings) in the process of implementing the program for the formation of a constructive student’s perfectionism.

The program for the formation of student's constructive perfectionism includes: 1) stages of implementation (informational-motivational, cognitive-emotional, interpersonal and integrative); 2) rules (equality, feedback, "here and now", sincerity, activity, confidentiality, immersion, security, partnership, "framework"). In the process of implementing the program for the formation of student's constructive perfectionism, various psychological mechanisms are sequentially involved, which contributes to the gradual formation of the components of the student's constructive perfectionism. At the informational-motivational stage of the program implementation, as a result of the action of such psychological mechanisms as self-understanding, "life restructuring", the mechanism for shifting the motive to the goal, the mechanisms of volitional regulation of behavior, the need-motivational component of the student's constructive perfectionism is most intensively formed.

At the cognitive-emotional stage of the program implementation, under the influence of such psychological mechanisms as the mechanisms of cognitive coping with negative emotional states, the mechanism of interiorization, the mechanism of paradoxical intention, the cognitive and activity components of the student's constructive perfectionism are most intensively formed and developed. At the interpersonal stage of the implementation of the program for the formation of student's constructive perfectionism as a result of the actions of such psychological mechanisms as awareness, confrontation, corrective emotional experience, learning, the social component of the student's constructive perfectionism is most intensively formed and developed. At the integrative stage of the program implementation, as a result of the action of all psychological mechanisms, the spiritual component of the student's constructive perfectionism is formed and develops.

Before the experimental work on the formation of student's constructive perfectionism, there were two destabilizing tetrads: 1) direct links between the general level of student perfectionism and such indicators of perfectionism as "perfectionism aimed at others", "the desire to deprive the Other with his success"; "Regret about oneself with the success of the Other"; feedback with an indicator of perfectionism "altruism"; 2) a direct connection between the indicator of perfectionism "the perception of others as delegating high demands" and the indicator of perfectionism "the level of claims"; feedbacks with indicators of perfectionism "optimism", "self-actualization motivation," "achievement motivation". After experimental work on the formation of student's constructive perfectionism, the following connections emerged: 1) the general level of perfectionism has direct connections with the indicators of perfectionism "altruism", "optimism", "help in case of the Other's failure"; 2) the indicator of perfectionism "reflection" has direct links with such indicators

of perfectionism as “anticipatory consistency”, “optimism”, and feedbacks with the indicators “selectivity of information about one’s own failures and mistakes”, “perception of others as delegating high demands”, “Dichotomous thinking”, “perfectionism aimed at others”, “level of aspirations”;

3) the indicator of perfectionism “optimism” has direct links with the indicators of perfectionism “reflection” and “achievement motivation” and feedbacks with the indicators of perfectionism “selectivity of information about one’s own failures and mistakes”, “dichotomous thinking”, “level of aspirations”, “andegonia”;

4) the indicator of perfectionism “altruism” has direct links with the indicators of perfectionism “help with the failure of the Other”, “joy with the success of the Other” and feedbacks with the indicators of perfectionism “perfectionism aimed at others”, “the desire to deprive the superior in the case of the success of the Other”, “schadenfreude at the failure of the Other”; 5) the indicator of perfectionism “achievement motivation” has direct links with the indicators of perfectionism “desire to achieve the same with the success of the Other”, “anticipatory consistency”; feedbacks with indicators of perfectionism “selectivity of information about one’s own failures and mistakes”, “perception of others as delegating high demands.”

Conclusion

The theoretical significance of the study lies in the fact that it contributes to the solution of an important scientific problem - the problem of the formation and development of a student’s constructive perfectionism, opens the direction of scientific research related to the theoretical and methodological support of the formation of a student’s constructive perfectionism. Substantiation of the essence and content of constructive perfectionism will form the basis for new scientific ideas about the factors and psychological and pedagogical conditions of the formation of constructive perfectionism in a student. Proposed in the study the psychological and pedagogical concept of the formation of a student’s constructive perfectionism will allow, on a theoretical basis, to determine new approaches and principles of the formation of a student’s constructive perfectionism. The systematicization of theoretical and methodological principles and approaches to the formation of a student’s constructive perfectionism allows us to consider the psychological phenomenon “constructive perfectionism” at different levels of methodology (philosophical, general scientific, specific scientific). The outlined evidence of the possibility of using various psychocorrectional directions in the formation of a student’s constructive perfectionism will contribute to the development of issues of the development of students’ psychological health, an increase in the theoretical level

of teaching personality psychology, pedagogical and corrective psychology. The conducted research contributes to the development of the categorical apparatus of educational psychology: 1) the necessity and expediency of constructing the concept of "constructive perfectionism of a student" has been substantiated; 2) new concepts are introduced: "constructive perfectionism", "destructive perfectionism", "the principle of multidimensionality", "the principle of efficiency", "the principle of integration-differentiation", "the principle of differentiation-individualization" and disclosed their content.

The practical significance of the study lies in the fact that it is aimed at the formation of constructive perfectionism in students and at improving the teaching activities of teachers in the aspect of teaching students with a high level of perfectionism. The program for the formation of student's constructive perfectionism presented in the dissertation is a ready-made product for practical use. The diagnostic block developed by the author of the dissertation and the identified criteria of constructive and destructive perfectionism will allow psychologists to determine the types of students' perfectionism. The developed author's methodology "Investigation of involuntary long-term memory of successes and failures" can be used in the practical activities of psychologists. Adapted "Family Perfectionism Scale" K.T. Wang is widely used in family counseling. The textbook "Psychological assistance to students with a high level of perfectionism" is actively used in psychocorrectional practice.

The materials are included in training courses in general psychology, educational psychology, psychological counseling; are used when conducting special courses and seminars in the process of teaching students, bachelors, undergraduates, graduate students, interns and residents; when reading courses of lectures; when conducting special workshops and master classes; when writing scientific papers related to the problem of teaching students with a high level of perfectionism. Monographs and educational and methodological publications are used in the system of advanced training of teachers of pedagogical universities, in preparation for classes in general psychology, educational psychology, psychological counseling, in mass pedagogical, psychological and psychological-pedagogical practice.

The developed special guidelines for teachers are used in teaching and educating students with a high level of perfectionism. The materials of the research make it possible to enrich the content of psychological and pedagogical education of future teachers and practical psychologists of the educational system.

REFERENCES

- [1] Pacht, A.R. Reflections on Perfectionism. *American Psychologist*. – 1984. – No 39. – Pp.386-390. - Access mode: URL: <http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.39.4.386> [Date of application: 19.08.2021].
- [2] Frost, R.O., Marten, P., Lahart, C. and Rosenblate, R. The Dimensions of Perfectionism. *Cognitive Therapy and Research*, - 1990. – No 14. – Pp. 449-468. - Access mode: URL: <http://dx.doi.org/10.1007/BF01172967> [Date of application: 19.08.2021].
- [3] Hewitt, P.L. and Flett, G.L. Perfectionism in the Self and Social Contexts: Conceptualization, Assessment and Association with Psychopathology. // *Journal of Personality and Social Psychology*. – 1991. - No60. - Pp. 456-470. - Access mode: URL: <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.60.3.456> [Date of application: 19.08.2021].
- [4] Burns, D.D. The Perfectionist's Script for Self-defeat. // *Psychology Today*. – 1990. -No11. – Pp. 34-51.
- [5] Terry-Short, L.A, Owens, R.G., Slade, P.D. and Dewey, M.E. Positive and Negative Perfectionism. // *Personality and Individual Differences*. – 1995. - No 18. -Pp. 663-668. - Access mode: URL: [http://dx.doi.org/10.1016/0191-8869\(94\)00192-U](http://dx.doi.org/10.1016/0191-8869(94)00192-U) [Date of application: 23.08.2021].
- [6] Norman, R.M.G., Davies, R., Nichololson, I.R., Cortese, L. and Malla, A.K. The Relationship of Two Aspects of Perfectionism with Symptoms in a Psychiatric Outpatient Population. // *Journal of Social and Clinical Psychology*. -1995. - No 17. – Pp. 50-68. - Access mode: URL: <http://dx.doi.org/10.1521/jscp.1998.17.1.50> [Date of application: 23.08.2021].
- [7] Rhéaume, J., Freeston, M.H., Ladouceur, R., Bouchard, C., Gallant, L., Talbot, F. and Vallières, A. Functional and Dysfunctional Perfectionists: Are They Different on Compulsive-like Behaviors? // *Behaviour Research and Therapy*. – 2000. - No 38, - Pp.119-128. - Access mode: URL:[http://dx.doi.org/10.1016/S0005-7967\(98\)00203-4](http://dx.doi.org/10.1016/S0005-7967(98)00203-4) [Date of application: 23.08.2021].
- [8] Slaney, R.B., Rice, K.G. and Ashby, J.S. A Programmatic Approach to Measuring Perfectionism: The Almost Perfect Scales. In: Flett, G.L. and Hewitt, P.L., Eds., *Perfectionism: Theory, Research, and Treatment*, American Psychological Association, Washington DC, Chapter - Access mode: URL: <http://dx.doi.org/10.1037/10458-003> [Date of application: 23.08.2021].
- [9] Greenspon, T.S. “Healthy Perfectionism” Is an Oxymoron! // *Secondary Gifted Education*. – 2000/ - No 4. -Pp. 197- 208.
- [10] Slade, P.D. and Owens, R. A Dual Process Model of Perfectionism Based on Reinforcement Theory. // *Behavior Modification*. – 2002. -No 22. - Pp. 372-390. - Access mode: URL:<http://dx.doi.org/10.1177/01454455980223010> [Date of application: 23.08.2021].

ОҚУ ҮДЕРЕСІНДЕГІ СТУДЕНТТЕР ПЕРФЕКЦИОНИЗМНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІГІ

*Чжан Ченг¹, PhD, Ухань технологиялық университеті, Хубей, Қытай
e-mail: aim_bat@mail.ru

Аңдатпа. Қазіргі қоғамда болып жатқан әлеуметтік-психологиялық өзгерістер стресске төзімділікті арттыру және адамның психологиялық денсаулығын сақтау мәселесінің өзектілігін анықтайды. Эмоционалды байлық пен өмірдің жоғары динамикасы барлық жастағы адамдардың, әсіресе жастардың тұрақты психологиялық күйзелісіне әкеледі. ЖОО оқу кезеңі өзінің елеулі стресстік жүктемелерімен эмоционалдық бұзылулардың даму қаупінің ең жоғары жасына сәйкес келеді (Е.Д.Красик, Е.А.Крюков, Т.Л. Крюкова, Б.С. т.б.), бұл бейімделу үшін қосымша жағдайлар жасайды. Статистикаға сәйкес, студент жастардың 20-30% бейімделудің төмендеуі белгілерін көрсетеді (А.Б. Холмогорова), бұл студенттердің өмір сүру сапасына да, олардың оқу және кәсіби қызметіне де теріс әсер етеді, сонымен қатар студенттер арасында суицид қаупін арттырады (Н.Г.Гаранян, Я.Г.Евдокимова, М.В.Москова, Г.И.Семикин, А.Б.Холмогорова және т.б.).

Практикалық тұрғыдан алғанда мазмұнды жобалау, факторларды, механизмдерді және психологиялық-педагогикалық жағдайларды анықтау студенттің перфекционизмін қалыптастырудың негізі болып табылады.

Зерттеу нысаны психологиялық құбылыс ретінде студенттің перфекционизмдік қатынасы болып табылады.

Зерттеу пәні – студенттің перфекционизмін қалыптастырудың тәсілдері, факторлары және психологиялық-педагогикалық шарттары.

Зерттеудің мақсаты – студенттің перфекционизмінің психологиялық-педагогикалық тұжырымдамасын әзірлеу және теориялық және әдістемелік негіздеу.

Тірек сөздер: психология-педагогикалық, спецификалық, ерекшеліктері, перфекционизм, студенттер, тәрбиелік, процесс

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПЕРФЕКЦИОНИЗМА СТУДЕНТОВ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

*Чжан Ченг¹, доктор философии, Уханьский технологический университет, Хубэй, Китай
e-mail: aim_bat@mail.ru

Аннотация. Социально-психологические изменения, происходящие в современном обществе, определяют актуальность проблемы повышения стрессоустойчивости и сохранения психологического здоровья человека.

Эмоциональное богатство и высокая динамика жизни приводят к постоянному психологическому стрессу у людей любого возраста, особенно молодежи. Период обучения в вузе с его значительными стрессовыми нагрузками совпадает с возрастом наибольшего риска развития эмоциональных расстройств (Е.Д. Красик, Е.А. Крюков, Т.Л. Крюкова, Б.С. и др.). Что создает дополнительные условия для дезадаптации. По статистике, у 20-30% студенческой молодежи наблюдаются признаки снижения адаптации (А.Б. Холмогорова), что негативно сказывается как на качестве жизни студентов, так и на их учебной и профессиональной деятельности, а также увеличивает риск суицидов среди студентов (Гаранян Н.Г., Евдокимова Я.Г., Москова М.В., Семикин Г.И., Холмогорова А.Б. и др.).

В практическом плане конструирование содержания, определение факторов, механизмов и психолого-педагогических условий является основой формирования перфекционизма у студента.

Объект исследования - отношение студенческого перфекционизма как психологический феномен.

Предмет исследования - подходы, факторы и психолого-педагогические условия формирования перфекционизма у студента.

Целью исследования является разработка и теоретико-методологическое обоснование психолого-педагогической концепции студенческого перфекционизма.

Ключевые слова: психолого-педагогическая, специфика, особенности, перфекционизм, студенты, учебный, процесс.

Статья поступила 18.11.2021

УДК 378.1

МРНТИ 14.15.01

DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.004

РАЗВИТИЯ ИНОЯЗЫЧНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ЦИФРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ УНИВЕРСИТЕТА

***Джусубалиева Д.¹**

д.п.н., профессор КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы, Казахстан

e-mail: dinaddm@mail.ru

Аннотация. Сегодня, цифровые технологии стали активно использоваться в образовании и, в том числе, иноязычном. Проблема

формирования профессиональных иноязычных компетенций неразрывно связана со способностью развиваться в цифровой образовательной среде, эффективно пользоваться интернетом и цифровыми образовательными ресурсами. Развитие цифровой грамотности дает возможность безопасно осуществлять коммуникации в рамках цифровой среды в новом формате. В данной статье рассматривается готовность современных студентов иноязычного образования к обучению в цифровой образовательной среде КазУМОиМЯ им.Абылай хана. Рассматривается ряд цифровых образовательных технологий используемых в процессе освоения иноязычной профессии. Показано, что при успешном овладении цифровыми технологиями у студентов вырабатываются навыки работы в цифровой среде и формируется цифровая компетентность, которая необходима в цифровом обществе. Представлены ряд цифровых образовательных технологий, которые используются в процессе обучения иностранному языку.

Ключевые слова: цифровизация образования, цифровые технологии, цифровая образовательная среда, информационно-обучающая среда, цифровая компетентность.

Введение

За 80 лет своей образовательной, научной и воспитательной деятельности Казахский университет международных отношений и мировых языков им. Абылай хана стал лидером иноязычного образования не только в Республике Казахстан, но и далеко за его пределами, занимая по казахстанскому рейтингу первые места по качеству подготовки иноязычных кадров. Университет по праву можно считать инновационным вузом международного значения, применяющим самые современные технологии, включая цифровые, для подготовки профессиональных кадров для экономики страны. В университете большое значение придается применению самых новейших технологий в образовании и, в том числе цифровых технологий, для формирования необходимых компетенций у будущих специалистов иностранного языка.

Цифровизация образования в КазУМОиМЯ им. Абылай хана предполагает подготовку специалистов, свободно владеющих мобильными и интернет-технологиями для повышения своих профессиональных компетенций. Именно цифровая образовательная среда вуза дает возможность для творчества, приобретения новых и закрепления уже существующих навыков.

Основные положения

Большая роль в создании научной лингвистической школы Казахстана, которая пользуется авторитетом на всем постсоветском пространстве и за рубежом, и внедрении инноваций в образовательный процесс университета, безусловно, принадлежит ректору университета, доктору филологических наук, профессору, академику НАН РК Кунанбаевой С.С. Впервые в 1998 году в КазУМОиМЯ им. Абылай хана была создана научно-исследовательская лаборатория информатизации профессионального образования и дистанционного обучения. Было разработано более 40 электронных учебников, из них 17 по иноязычному образованию. В этот период, вузы и школы только приступили к использованию электронных учебников в образовательном процессе и, в этом отношении, университет КазУМОиМЯ им. Абылай хана стал пионером информатизации иноязычного образования, создавая информационную базу для формирования ИКТ компетентности как педагогов, так и студентов. Сегодня многие диссертационные работы магистрантов и докторантов КазУМОиМЯ им. Абылай хана связаны с использованием ИКТ, а, в последствие, и цифровых технологий в иноязычном образовании. В учебный процесс были введены ряд элективных дисциплин связанных с информатизацией и цифровизацией иноязычного образования, как для бакалавров, так и для магистрантов и докторантов. Была создана кафедра – «Профессиональная цифровизация образования» (зав. кафедрой иностранный специалист в области цифровизации образования, доктор PhD Ташкын Эркин (Erkan Taskin)) в задачу кафедры входит разработка курсов по цифровизации профессионального образования и повышения ИКТ компетентности всех обучающихся в вузе.

Внедрение цифровых технологий в учебный процесс КазУМОиМЯ им. Абылай хана ставило перед собой задачу формирования необходимых не только языковых, но и цифровых компетенций у будущих выпускников, что, по мнению Кунанбаевой С.С., является необходимым условием становления современного иноязычного специалиста [1]. Цифровая компетентность связана с расширением возможностей самостоятельного поиска учебной информации, умения ее преломить в свою образовательную деятельность, используя для этого интернет ресурсы, а также цифровую образовательную среду. Под цифровой образовательной средой мы понимаем «совокупность информационных систем», обеспечивающих возможность субъектам образовательного процесса выстраивать индивидуальную траекторию развития с учетом сформированности их личностной (ценностно-смысловой), когнитивной и коммуникативной готовности. Цифровизация образования с одной

стороны, расширяет возможности обучающихся в его самоорганизации, саморегуляции и самоанализа собственной деятельности, а с другой стороны, она требует изменения познавательной активности студентов. Цифровое образование подразумевает умение находить и использовать в своей профессиональной деятельности информационные ресурсы, телекоммуникации и систему управления. Сфера информационных ресурсов достаточно обширна и состоит из гиперколлекций (медиа, видео, аудио, библио, фото, графика, анимация); информационных массивов данных; образовательных порталов и интернет-сайтов. В рамках телекоммуникаций рассматриваются как сетевые, так и мобильные среды, СМИ, телевидение, телефонию, телемосты, хостинг, почтовые сервисы. В систему управления входят: «авторизация пользователей, тестирование, контент, рейтинги, личное и коллективное информационное пространство (сайт, блог, чат, форум, почта, база данных)».

С появлением цифровых технологий, которые предоставляют огромные объемы знаний и информации в любое время и в любом месте, возникла потребность в формировании профессиональных компетенций у студентов еще в процессе обучения в вузе. Сегодняшняя ситуация в период всемирной пандемии доказывает тот факт, что цифровые технологии уже не просто можно, а крайне необходимо внедрять в педагогический процесс системы образования. Для этого в первую очередь необходимо формировать в вузе цифровую образовательную среду. Для этого необходимо:

- 1) обеспечить техническое оснащение вуза и информационную безопасность процесса обучения;
- 2) сформировать информационно-обучающую среду вуза, представляющую собой единую систему программного обеспечения, баз данных, электронных обучающих и методических ресурсов и других элементов, реализующих информационно-образовательные процессы;
- 3) мотивацию педагога и обучающегося;
- 4) уровень развития информационно-коммуникационной компетенции педагогов и обучающихся [2].

Использование цифровых технологий для формирования иноязычных компетенций в процессе обучения в вузе с позволяет студентам лучше усвоить языковую, речевую, дискурсную и социокультурную языковые компетенции. Как показывает многолетняя практика внедрения цифровых технологий в учебный процесс современного иноязычного образования, наиболее важными и сложно выполнимыми являются дидактико-методические и психологические условия, т. е. сформированность цифровой обучающей среды (ЦОС) языкового вуза,

выполняющей функции методической поддержки обучения, готовность обучающихся и педагогов к использованию цифровых технологий. При этом под готовностью к использованию цифровых технологий мы понимаем наличие мотивации к использованию инновационных технологий, уровень информационно-коммуникационной компетенции педагога и обучающегося.

Описание материалов и методов

Одним из основных условий успешного использования ЦТ в образовательном процессе иноязычного образования на современном этапе – является наличие ЦОС, понимание новых возможностей информатизации образования, в которой ИКТ должны стать основой проектирования так называемой развивающей среды и обучающего пространства, которые называются в ряде работ информационно-обучающей средой [3].

ЦОС образовательного учреждения «представляет собой единую систему технических средств, программного обеспечения, специалистов и пользователей, баз данных и баз знаний и других элементов, реализующих информационные процессы» [4].

Основными принципами, лежащими в основе развития и саморазвития любых информационных сред являются:

- открытый характер ЦОС;
- процесс организации, самоорганизации и развития предполагает согласованность всех участников информационно-педагогического процесса;
- многовариантный характер развития ЦОС [5].

Согласно модели Р. Пуэнтедура, можно выделить несколько этапов формирования и интеграции информационных обучающих ресурсов (ИОР) и цифровой обучающей среды (ЦОС) в учебный процесс [6].

Первым, начальным этапом, или этапом инноваций, является то, что профиль традиционного курса не должен меняться, не меняются в процентном соотношении и установленные компоненты курса: время, отведенное на аудиторные занятия, на самостоятельную работу, на выполнение индивидуальных заданий и контроль за ходом учебного процесса и др. В этих рамках преподаватель находит пути реализации отдельных элементов педагогического процесса в новом виде, используя информационно-образовательные ресурсы (ИОР) цифровой обучающей среды. Этот этап совпадает по времени с процессом становления и развития инфраструктуры учебного заведения и характеризуется ограниченным включением обучаемых в эту инфраструктуру. На данном

этапе идет частичное использование ЦОС в преподавании, поскольку понятия метода и содержания обучения системно не затрагиваются.

Второй этап можно назвать педагогической трансформацией, так как он подразумевает более интенсивное, в качественном и количественном плане, использование ИОР обучающей среды, внедрение новых форматов заданий в учебный процесс, переход на новые формы обучения – смешанную и/или дистанционную. Составным элементом учебного процесса становятся реализация групповых проектов в виртуальной среде, организация большей части самостоятельной работы дистанционно, на различных платформах, самостоятельность в процессе обучения.

Этап трансформации подразумевает большую самостоятельность обучаемого в поиске необходимой информации и переход от заданий репродуктивного типа к индивидуализированному учебному процессу, характеризующемуся высоким уровнем мотивации. На данном этапе, благодаря реализации различных проектов с использованием цифровых технологий, происходит процесс постепенного формирования локальных образовательных сред учебных заведений, объединение которых позволит сформировать единую цифровую образовательную среду. Эта среда становится веб-пространством образовательного учреждения, целью которой является не только подготовка и сопровождение учебного процесса, но и коррекция анализа результатов обучения. В дидактическом плане использование такой среды способствует организации самостоятельной деятельности обучающихся; индивидуальной поддержки учебной деятельности каждого обучающегося; групповой учебной работы обучающихся.

Результаты

Проводя эксперименты со студентами КазУМОиМЯ им. Абылай хана мы использовали различные платформы для изучения иностранного языка, а также различные цифровые технологии. Так, для формирования языковой и речевой компетенции лучше всего подходят универсальные сервисы для организации учебного процесса. К ним можно отнести Google Forms, Learning Apps.org и другие, с помощью которых можно создавать тесты, викторины, мультимедийные презентации и задания различной сложности. Технология WebQuest позволяет проводить занятия с элементами игры, предполагающей самостоятельную поисковую работу студентов на веб сайтах интернета с целью решения поставленной учебной проблемы. При этом преподаватель разрабатывает план – задание, а также при необходимости помогает в поиске нужной информации. Студенты работают в малых группах отбирают, систематизируют

найденную информацию, создают презентацию и могут разместить ее на собственной веб-странице. WebQuest- технология позволяет организовать работу студентов в форме целенаправленного исследования, обеспечивает самостоятельность и автономность, мотивирует к применению языковых знаний и изучению нового языкового материала. Все это дает возможность развивать критическое мышление, умение работать в группе, повышает мотивацию к обучению.

Другой возможностью формировать языковую и речевую компетентность является использование в процессе обучения электронных учебников. Электронный учебник дает возможность студентам независимо от уровня подготовки активно участвовать в процессе образования, осуществлять самоконтроль знаний и рефлексии. Особенностью такого обучения является интерактивность процесса, когда при проверке своих знаний компьютер сразу выдает результат правильных и не правильных ответов в интерактивном режиме. Еще одним преимуществом электронных учебников является звуковое сопровождение, что очень важно при изучении иностранных языков. Важной отличительной особенностью электронных учебников является наглядность мультимедийных технологий: анимация, звуковое сопровождение, гиперссылки, видео-сюжеты [7].

Немаловажную роль для формирования языковых компетенций является также анализ различных интернет сайтов, используемых для изучения и преподавания ИЯ (структура, контент, эффективность). К ним можно отнести

1. New English File Online <http://elt.oup.com/student/englishfile/?cc=kz&selLanguage=en>
2. [ESL Cyber Listening Lab http://esl-lab.com/](http://esl-lab.com/)
3. British Council <http://learnenglish.britishcouncil.org/en/>
4. English4Today <http://english4today.com/>
5. English-online <http://www.english-online.org.uk/>
6. Podcast in English <http://www.podcastsinenglish.com/>
7. Examenglish <http://www.examenglish.com/> и др.

В формировании иноязычных компетенций большую роль играют и проведение видеоконференций и вебинаров. Видеоконференции способствуют развитию коммуникативной компетенции. Студенты, взаимодействуя друг с другом в онлайн режиме, повышают свою мотивацию и эффективность обучения. Видеоконференции укрепляют уверенность студентов, что немаловажно при изучении иностранных языков. Сегодня существует большое число площадок для проведения видеоконференций (Skype, ZOOM, Microsoft Teams, Proficonf и др.) на

которые участники конференции могут подключиться как с компьютера, планшета, так и с мобильного телефона.

Обсуждение

Как видно из приведенных результатов практического эксперимента система цифрового образования включает в себя информационные ресурсы, телекоммуникации и систему управления. К основным функциям цифровой образовательной среды (ЦОС) вуза относятся:

- оперативная доставка учебной информации обучающемуся;
- осуществление эффективной коммуникации и обратной связи между всеми участниками учебного процесса;
- обеспечение самостоятельной индивидуальной и групповой работы;
- использование новых педагогических технологий, направленных на повышение качества профессионального образования путем систематизации научно-педагогических ресурсов, их применение для разработки проблемы непрерывного образования, обеспечение открытого доступа к мировым базам данных и ресурсам;
- обеспечение научно-образовательного сообщества, необходимого для исследовательской деятельности и коммуникации с помощью использования различных коммуникационных и мобильных технологий;
- активизация и эффективное использование имеющихся ИОР и открытые образовательные ресурсы (ООР) [7].

Другим важным условием успешного применения ЦТ в обучении является мотивация как обучающихся, так и педагогов. Дидактические свойства ЦТ такие как мультимедийность, информационность, интерактивность, способствуют повышению внутренней мотивации обучающихся. Используя ресурсы сети, обучающиеся могут найти любую информацию для своей учебной и профессиональной деятельности. В ходе обучения у них формируются такие навыки как внимание, качество запоминания, понимание учебного материала, обработка информации, формирование аналитических умений и т. д. Именно мотивация в данном случае играет решающую роль в формировании необходимых компетенций.

На повышение мотивации влияют такие факторы как, способ подачи или презентации учебного материала, введение самоконтроля за процессом продвижения к учебной цели, использование деятельных форм обучения (игра, дискуссия, выполнение творческих проектов), повышение эффективности упражнений путем введения элементов неожиданности, непредсказуемости, дифференцированный подход к

обучаемым с учетом их способностей и т. д. Очень важным в повышении мотивации является переработка излагаемого материала. Нужно сделать его более интересным, взаимосвязанным, ориентированным на достижение конкретных учебных целей и освоение конкретных действий [7].

Проведенный анализ по формированию иноязычных компетенций с использованием цифровых технологий показал, что данная проблема является весьма актуальной и современной. Сегодня традиционный стиль проведения занятий требует активного дополнения цифровыми и коммуникационными технологиями, учитывающими клиповый характер современных студентов. Представленный небольшой обзор цифровых технологий, с помощью которых идет формирование иноязычных компетенций доказывает их эффективность и соответствует требованиям цифрового общества.

Заключение

Как показывает практический опыт, применение цифровых технологий в иноязычном образовании очень мотивирует студентов и дает более высокие показатели в овладении иноязычными компетенциями. Студенты, как будущие профессиональные кадры, в условиях рыночной экономики, должны владеть не только профессиональными компетенциями, но и цифровой компетенцией, как необходимое условие цифрового общества. Использование цифровых технологий в формировании иноязычных компетенций стало неотъемлемой частью современной образовательной среды. Преподавание иностранных языков сегодня выходит на качественно новый уровень и предполагает формировать у будущих иноязычных специалистов цифровую грамотность, умение создавать и применять учебный контент посредством цифровых технологий, включая навыки поиска информации, ее обмена и мультимедиакоммуникации.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории. – Алматы, 2005. – 264 с.
- [2] Dudeney G., Hockly N., Pegrum M. Digital literacies. - Pearson, 2013. - P. 20-25
- [3] Джусубалиева Д.М., Мамбетказиев А.Е. Современные цифровые технологии в иноязычном образовании: проблемы и перспективы. Международная научная конференция «Синя икономика и синьо развитие» European maritime day Burgas, Бургас. - Болгария, 2018. - С.125-131

[4] Хуторской А.В. Интернет в школе: Практикум по дистанционному обучению. -М.: ИОСО Рао, 2000. - 304 с.

[5] Ильин В. В. Педагогические средства проектирования информационного ресурса в современном вузе: Дис. с. ... канд. пед. наук. - Калининград, 2000. – 181 с.

[6] Puentedura R.R. A brief introduction to TPCK and SAMR. R. Puentedura's weblog, 2011. URL: <http://www.hippasus.com/rrpweblog/archives/2011/12/08/BriefIntroTPCKSAMR.pdf> [Дата обращения 25.09. 2021]

[7] Джусубалиева Д.М., Мынбаева А.К., Сери Л.Т, Тахмазов Р.Р. Цифровые технологии в иноязычном образовании. Дистанционное обучение: Учебно-методическое пособие для вузов. - Алматы, 2019. – 272 с.

REFERENCES

[1] Kunanbayeva S.S. Sovremennoye inoyazychnoye obrazovaniye: metodologiya i teorii (Modern foreign language education: methodology and theory). – Almaty, 2005. – 264 p. [in Rus.]

[2] Dudeney G., Hockly N., Pegrum M. Digital literacies (Digital literacies). - Pearson, 2013. - P. 20-25 [in Rus.]

[3] Dzhusubaliyeva D.M., Mambetkazyev A.Ye. Sovremennyye tsifrovyye tekhnologii v inoyazychnom obrazovanii: problemy i perspektivy (Modern digital technologies in foreign language education: problems and prospects). Mezhdunarodnaya nauchnaya konferentsiya «Sinya ikonomika i sin' o razvitiye» European maritime dey Burgas, Burgas. - Bolgariya, 2018. - P.125-131 [in Rus.]

[4] Khutorskoy A.V. Internet v shkole: Praktikum po distantsionnomu obucheniyu (Internet at School: Distance Learning). -М.: IOSO Rao, 2000. - 304 p. [in Rus.]

[5] Il'in V.V. Pedagogicheskiye sredstva proyektirovaniya informatsionnogo resursa v sovremennom vuze (Pedagogical means of designing an information resource in a modern university): Dis. с. ... kand. ped. nauk. - Kalinigrad, 2000. – 181 p. [in Rus.]

[6] Puentedura R.R. A brief introduction to TPCK and SAMR. R. Puentedura's weblog, 2011. URL: <http://www.hippasus.com/rrpweblog/archives> [Data obrashcheniya 25.09. 2021]

[7] Dzhusubaliyeva D.M., Mynbayeva A.K., Seri L.T, Takhmazov R.R. Tsifrovyye tekhnologii v inoyazychnom obrazovanii. Dstantsionnoye obucheniyе (Digital technologies in foreign language education. Distance learning): Uchebno-metodicheskoye posobiyen dlya vuzov. - Almaty, 2019. – 272 p. [in Rus.]

УНИВЕРСИТЕТТІҢ ЦИФРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ОРТАДА ШЕТ ТІЛДІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ДАМУ

*Джусубалиева Д.¹

¹п.ғ.д., профессор Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: dinaddm@mail.ru

Аңдатпа. Бүгінгі таңда цифрлық технологиялар білім беруде, соның ішінде шет тілінде белсенді қолданыла бастады. Кәсіби шет тілдік құзыреттіліктерді қалыптастыру мәселесі цифрлық білім беру ортасында даму, интернетті және цифрлық білім беру ресурстарын тиімді пайдалану қабілетімен тығыз байланысты. Цифрлық сауаттылықты дамыту, цифрлық орта шеңберінде коммуникацияны жаңа форматта қауіпсіз жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Бұл мақалада қазіргі заманғы шетелдік білім беру студенттерінің ҚазХҚжӘТУ цифрлық білім беру ортасында оқуға дайындығы және шет тілін меңгеру процесінде қолданылатын бірқатар сандық білім беру технологиялары қарастырылады. Студенттер цифрлық технологияларды сәтті игерген кезде, олар цифрлық ортада жұмыс істеу дағдыларын дамытып, цифрлық қоғамда қажет болатын цифрлық құзыреттілікті қалыптастыратыны көрсетілген. Шет тілін оқыту процесінде қолданылатын бірқатар сандық білім беру технологиялары ұсынылған.

Тірек сөздер: білім беруді цифрландыру, цифрлық технологиялар, цифрлық білім беру ортасы, ақпараттық-оқыту ортасы, цифрлық құзыреттілік.

DEVELOPMENT OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCIES IN THE DIGITAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE UNIVERSITY

*Dzhusubalieva D.¹

¹d.p.s., professor, KazUIR&WL named after Abylai Khan
Almaty, Kazhakstan, e-mail: dinaddm@mail.ru

Abstract. Today, digital technologies have become actively used in education, including foreign language education. The problem of developing professional foreign language competences is inextricably linked to the ability to develop in a digital educational environment, to use the Internet and digital educational resources effectively. The development of digital literacy makes it possible to communicate safely within the digital environment in a new format. This article considers the readiness of modern students of foreign language education for learning in the digital educational environment of Kazakh Ablai

khan University of International Relations and World Languages. A number of digital educational technologies used in the process of learning a foreign language profession are considered. It is shown that when students successfully master digital technologies, they develop skills to work in a digital environment and form digital competence, which is necessary in a digital society. A number of digital educational technologies that are used in the process of teaching a foreign language are presented.

Key words: digitalization of education, digital technologies, digital educational environment, information and learning environment, digital competence.

Статья поступила 10.11-2021

УДК 327.7: 327

МРНТИ14.35.09

DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.005

THE DEVELOPMENT OF THE MODEL OF RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

*Kunakova K.¹, d.p.s., professor, KazUIR&WL named after Ablai Khan,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: saule.gosteva@mail.ru

Koldas M.², master student, KazUIR&WL named after Ablai Khan, Almaty,
Kazakhstan, e-mail: marzhanka2006@mail.ru

Abstract. The aim of this study is to investigate the significance of research competence by exploring its concept. The paper explores the model of research competence of future foreign language teachers. The essence of creating the model of research competence of future FL teachers in higher educational institutions is to identify the goal, tasks, didactic principles, approaches, methods, technologies, criteria, levels and result of the way of development of research competence according to the 21st century requirements. It also enables future foreign language teachers to improve their research skills and personalize research-based learning. Teachers looking to enhance research competence and acquire research skills to incorporate them in education can take advantage of research-based learning system to advance their competencies. The model of the formation of research competence of future foreign language teachers illustrates the main items that every future foreign language teacher must acquire during the learning process. The importance

of all three units were demonstrated on the model. This research competency model is designed to demonstrate crucial information of research activities and offers new theoretical-methodological foundations for the formation of research competence. The suggested model would help to improve the scholarly research in Kazakhstan and worldwide.

Keywords: Competence, research competence, research activity, the model of research competence, the development of research competence.

Introduction

The modernization of the holistic systems of higher educational institutions improving the quality of educational programmes, teaching and learning processes, and enhancing the development of professional specialists' competencies. Nowadays a great deal of attention is given to creating competency models. Competency models of bachelor students must be correlated with the State Compulsory Educational Standard of Kazakhstan because they provide the framework of professional requirements. And every competency model is designed to demonstrate crucial information about proficiencies that future foreign language teachers must obtain.

Basic provisions

The purpose of this section is to investigate the relevance of the development of students' research competence at HEIs. By examining the following papers and monographs we will construct a new model of future foreign language teachers. Furthermore, the analysis of different materials will help to create this model of research competence with clear arguments.

In order to illustrate the model of development of research competence, it is essential to explore some concepts. Kunanbayeva S.S. stated that the term "model" is a specialized organizational entity created for the purpose of storing or acquiring information in the form of a description or model which reflects the characteristics of the original object under research. Another definition for this concept that the term "model" is an entity for knowledge acquisition and an instrument for the theoretical transformation of the object being studied. In addition, Kunanbayeva S.S. disclosed that "Competency" is a key foundation of the activity-based learning structure. That's why competency-based approach puts into practice student-centred teaching [1].

The word "principle" is derived from Latin "principium" which means "beginning" translated by Cicero [2]. Whereas the word "Didactic" is derived from Ancient Greek "διδασκτικός (*didaktikós*)" and means "skilled in teaching" [3]. According to Abenbayev S.A., the word "Principle" is defined as "the original" or "the main", for instance "the main rules" or "the main

requirements". As a result, didactic principles would be described as a system of certain requirements or rules for its methods, content, methods of organization in accordance with learning objectives and learning aims [4].

Krivshenko stated that the principle of scientific character of teaching presupposes the conformity of the education content to the level of development of modern technology and science [2009].

The set of different principles that help to identify the basic didactic principles of development of competencies are the followings:

1. The principle of scientific character;
2. The principle of problemativity;
3. The principle of activeness;
4. The principle of consciousness;
5. The principle of systematicness;
6. The principle of structuring.

Abenbayev S.A. explores the above-mentioned principles that correspond to the requirements of the research competence [4].

1. The principle of scientific character. The aim of the higher educational institutions is to equip students with scientific knowledge in the learning process because the education content is based on the scientific system. It explains the history, origin and development of each science deeply. By exploring the innovations of science, students acquire scientific knowledge and form scientific, dialectical and materialist view of the world.

The principle of scientific character plays a leading role among other principles. Its main requirements are:

- Education content must correspond to the current level of development of science;
- Acquaintance with the history of science;
- Introduction to the techniques and methods of science;
- The concept of exposition of teaching materials must be understandable for students, etc. [4].

2. The principle of the conscious and active participation of students in the education process or the principle of activeness (activity). The relevance of this principle is to affect to the mental and cognitive processes of students, and guide their cognitive activities through teaching process. It encourages students to clearly understand the subject, deeply and firmly consolidate their thoughts. By mastering this principle, students increase interest in learning process. The basic requirements of this principle are:

- The teachers must care about all of their students;
- The teachers must teach them how to use their cognition and mental activities in practice;

- In order to motivate the students and develop their creative talents, the teacher must use different interactive and creative teaching methods;
- The students must have a deep conceptual understanding of teaching materials;

- Theory and practice work must be closely connected [4].

3. The principle of systematicness (The principle of systematization and continuity). The essence of this principle is to provide the consistent, systematic and core understanding of the basics of scientific knowledge by students. The teacher must ensure that the teaching content and lesson plan are organized in such a way that the systematic and in-depth understanding of the scientific knowledge by students will become the key point of the study. The basic requirements of this principle are:

- The presence of continuity in the teaching of disciplines in accordance with the logical system of each science.

- Consistency in the process of knowledge acquisition, skills development and formation of abilities.

- The consistency of the education content with teaching methods.

- Maintaining consistency and systematicness in understanding the content of knowledge (curiosity, first sight, observation, memorization, comprehension, concept formation, drawing conclusions, etc.).

- The existence of interrelationships between disciplines (Abenbayev, 2015).

4. The principle of connecting theory with practice. This principle ensures to provide theoretical knowledge by applying it in practice. In educational content the students must acquire the theoretical knowledge in the system of lessons with practical work. Therefore, by participating in practical lessons, students will master their scientific knowledge by practically testing the theoretical knowledge, principles, rules and laws. However, these practical activities should be combined with extracurricular life and work in order to gain a deep knowledge from this principle [4].

5. The principle of problematicity. This principle demonstrates a different level of problematicity. When solving a wide range of difficult problems in the learning process, the students encounter stress and anxiety. The principle of problematicity finds direct implementation of project and research works, writing papers and thesis, performing the system of exercises, etc. By formulating, analyzing, synthesizing, investigating, exploring and evaluating the given problems, the students develop their growth mindset, thinking, cognitive skills, various competencies, etc [6].

From all the above-mentioned principles only the principle of scientific character, the principle of problematicity and the principle of structuring are essential in our cases.

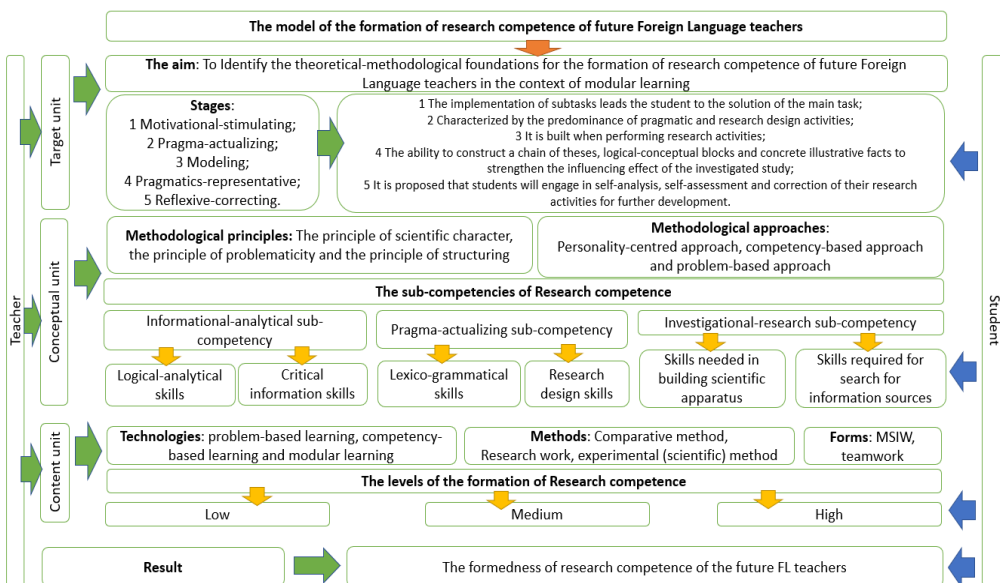
Description of materials and methods

The approaches of theoretical and methodological basis of development of research competence are personality-centred approach, competency-based approach and problem-based approach.

Moreover, the imperative sub-competencies of research competence are informational-analytical sub-competency, pragma-actualizing sub-competency and investigational-research sub-competency. In this case, the following skills will be essential in order to develop research competence. They are logical-analytical skills and critical information skills for informational-analytical sub-competency; lexico-grammatical skills and research design skills for pragma-actualizing sub-competency. And last but not least, skills needed in building scientific apparatus and skills required for search for information sources are crucial for developing investigational-research sub-competency of future FL teachers. As a result, the main skills that the modern future FL teachers must obtain when developing the research competence are the above-mentioned ones.

Nevertheless, technologies play a significant role in developing a research competence of future foreign language teachers. The crucial ones are problem-based learning, competency-based learning and modular learning.

Methods of teaching of research competence are comparative method, research work, project work, experimental (scientific) method and mixed method, etc. The most relevant methods were chosen and written in the following model of research competence.

Picture 1. The model of the formation of research competence of future FL teachers

Discussion

Kunanbayeva S.S. stated that methodology of modern foreign language education based on the systematization of research and the scientific knowledge base into a specific scientific field [1].

The above-illustrated model of the formation of research competence is informative and demonstrates the significant information that will be essential when developing the research competence of future foreign language teachers.

The model of the formation of research competence of future foreign language teachers illustrates the main items that every future FL teacher must acquire during the learning process. The essence of all three blocks were demonstrated on the model because the goal, the objective, the conceptual approaches, principles, teaching methods, structural components of research competence, innovative technologies of education, sub-competencies, skills, forms, criteria, level and result are the main elements of conceptual, technological and criterial-evaluative units, and all of them are closely related with each other.

The model is based on a clear and precise separation of research sub-competencies. The model is well thought out and it is optimally suited for dissemination to other subjects; an additional advantage in this case is the presence in education of a powerful model of research competence [6].

Conclusion

Analyzing different resources and materials, it is concluded that research competence is a combination of some personality traits, comprising the possession of research competence, its' knowledge and skills. The structure of suggested research competence includes three components such as informational-analytical sub-competency, pragma-actualizing sub-competency and investigational-research sub-competency. Research competency includes six generalized sub-competencies such as logical-analytical skills, critical information skills, lexico-grammatical skills, research design skills, skills needed in building scientific apparatus and skills required for search for information sources.

REFERENCES

[1] Kunanbayeva S.S. The Modernization Of Foreign Language Education: The Linguocultural - Communicative Approach. Second (English Translation) Edition First published: Almaty, 2010. – P.294

[2] New World Encyclopedia. Principle. NewWorldEncyclopedia, 2019. Retrieved from URL: <https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Principle> [Accessed: 15.09.2021]

[3] Wiktionary. Didactic. Wiktionary, 2019. Retrieved from URL: <https://en.wiktionary.org/wiki/didactic> [Accessed: 01.10.2021]

[4] Әбенбаев С. Педагогика: Оқулық. – Астана: Фолиант, 2015. – С.84-86

[5] Педагогика /Под. ред. Л. П. Крившенко. - М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2010. - 432 с.

[6] Жадько Н.В. Принципы формирования исследовательских компетенций магистрантов педагогических вузов //Современная педагогика. 2014. № 10 [Электронный ресурс]. URL: <https://pedagogika.snauka.ru/2014/10/2739> [Дата обращения: 04.10.2021].

REFERENCES

[1] Kunanbayeva S.S. The Modernization Of Foreign Language Education: The Linguocultural - Communicative Approach. Second (English Translation) Edition First published: Almaty, 2010. – P.294

[2] New World Encyclopedia. Principle. NewWorldEncyclopedia, 2019. Retrieved from URL: <https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Principle> [Accessed: 15.09.2021]

[3] Wiktionary. Didactic. Wiktionary, 2019. Retrieved from URL: <https://en.wiktionary.org/wiki/didactic> [Accessed: 01.10.2021]

[4] Abenbayev S. Pedagogika (Pedagogy). – Astana: Foliant, 2015. – S. 84-86 [in Kaz]

[5] Pedagogika (Pedagogy) /Pod. red. L. P. Krivshenko. - M.: TK Velbi, Prospect, 2010. – P.432 [in Rus.]

[6] Zhadko N.V. Printzipty formirovaniya issledovatel'skikh kompetentziy magistrantov pedagogicheskikh vuzov (Principles of formation of research competencies of undergraduates of pedagogical universities) //Sovremennaya pedagogika. 2014. № 10 Rezhim dostupa: URL: <https://pedagogika.snauka.ru/2014/10/2739> [Accessed: 04.10.2021] [in Rus.]

БОЛАШАҚ ШЕТЕЛ ТІЛІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚҰЗІРЕТТІЛІГІНІҢ МОДЕЛІН ҚҰРУ

*Қонақова Қ.¹, п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: saule.gosteva@mail.ru

Қолдас М.², магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы,
Қазақстан, e-mail: marzhanka2006@mail.ru

Аңдатпа. Бұл зерттеудің мақсаты «зерттеушілік құзіреттілік» тұжырымдамасының маңыздылығын анықтау болып табылады. Мақалада болашақ шет тілі мұғалімдерінің зерттеушілік құзіреттілігінің

үлгісі қарастырылады. Жоғары оқу орындарындағы болашақ шет тілі мұғалімдерінің зерттеушілік құзіреттілігінің үлгісін құрудың мәні ХХІ ғасырдың талаптарына сәйкес зерттеушілік құзыреттілігін дамыту жолының мақсатын, міндеттерін, ұстанымдарын, тәсілдер мен әдістерін, технологияларын, өлшемдерін, деңгейлері мен нәтижелерін анықтау болып табылады. Сондай-ақ, болашақ шет тілі мұғалімдеріне зерттеушілік дағдыларын жетілдіруге және зерттеуге негізделген оқытуды жекелендіруге мүмкіндік береді. Зерттеушілік құзыреттілігін арттыруға және оларды білім беру саласына енгізу мақсатында зерттеушілік дағдыларын игергісі келетін мұғалімдер өз құзыреттіліктерін арттыру үшін зерттеуге негізделген оқыту жүйесін қолдана алады. Болашақ шет тілі мұғалімдерінің зерттеушілік құзыреттілігін қалыптастыру үлгісі әрбір болашақ шет тілі мұғалімі оқу процесінде үйренуі қажетті негізгі ережелерді ұсынады. Блоктың үш бөлігінің маңыздылығы үлгіде көрсетіледі. Зерттеушілік құзыреттілігінің бұл үлгісі зерттеушілік қызмет туралы маңызды ақпаратты көрсетуге арналған және зерттеушілік құзыреттілігін қалыптастыру үшін жаңа теориялық және әдіснамалық негіздерді ұсынады. Ұсынылып отырған үлгі Қазақстан елінде және бүкіл әлемде ғылыми зерттеулер жұмыстарын жақсартуға ықпалын тигізеді.

Тірек сөздер: Құзыреттілік, зерттеушілік құзыреттілік, зерттеушілік қызмет, зерттеушілік құзыреттілігінің үлгісі, зерттеушілік құзыреттілігін дамыту.

РАЗРАБОТКА МОДЕЛИ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

*Кунакова К.¹, д.п.н, профессор, КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
Алматы, Казахстан, e-mail: saule.gosteva@mail.ru

Қолдас М.², магистрант, КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
Алматы, Казахстан
e-mail: marzhanka2006@mail.ru

Аннотация. Целью данного исследования является изучение значимости исследовательской компетенции путем изучения ее концепции. В статье исследуется модель исследовательской компетенции будущих учителей иностранного языка. Суть создания модели исследовательской компетенции будущих учителей иностранного языка в высших учебных заведениях заключается в определении цели, задач, принципов, подходов, методов, технологий, критериев, уровней и результатов путей развития исследовательской компетенции в соответствии с

требованиями XXI века. Это также позволяет будущим преподавателям иностранных языков совершенствовать свои исследовательские навыки и персонализировать обучение, основанное на исследованиях. Учителя, стремящиеся повысить исследовательскую компетенцию и приобрести исследовательские навыки, чтобы включить их в образование, могут воспользоваться системой обучения, основанной на исследованиях, для повышения своей компетенции. Модель формирования исследовательской компетенции будущих учителей иностранного языка иллюстрирует основные положения, которые должен усвоить каждый будущий учитель иностранного языка в процессе обучения. Важность всех трех блоков была продемонстрирована на модели. Эта модель исследовательской компетенции предназначена для демонстрации важной информации о исследовательской деятельности и предлагает новые теоретико-методологические основы для формирования исследовательской компетенции. Предлагаемая модель поможет улучшить научные исследования в Казахстане и во всем мире.

Ключевые слова: Компетенция, исследовательская компетенция, исследовательская деятельность, модель исследовательской компетенции, развитие исследовательской компетенции.

Статья поступила 17.10.2021

УДК 37.013

МРНТИ 14.35.09

DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.006

DEVELOPMENT OF THE RESEARCH FUNCTION AMONG HISTORY TEACHERS IN THE VOCATIONAL EDUCATION SYSTEM

*Astemes G.¹ phd student, Kazakh National university named after Abay,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: bislauka@mail.ru

Orazakynkyzy F.², PhD, associate professor, Al-Farabi Kazakh National
University Almaty, Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan

Ergeshov E.³, postgraduate student, Kyrgyz State University named after
I. Arabaev, Bishkek, Kyrgystan

Abstract. The transition of the education system to new standards clarified the requirements for the personality of a modern graduate. Particularly

important in the endlessly changing modern conditions are such human qualities as initiative, the ability to think creatively and find quick and non-standard solutions. The decisive factors of competitiveness in a constantly changing world is the development of research activities, which is designed to help overcome the functional mismatch between the education system and the challenges of the time, adapt to the teacher in a constantly changing range of functional responsibilities, and actualize interest in personal and professional self-development.

In order to determine the place and role of research activity as a component in the structure of a teacher's activity, it is necessary to turn to the concept of "pedagogical activity" and consider its essence and structure. Pedagogical activity is understood as activity to create conditions for self-development and self-education of subjects of the educational process. Pedagogical activity is a complexly organized system of a number of activities, each of which, according to the theory of activity of A. N. Leont'ev, has a goal, motives, actions and results. Thus, the peculiarity of pedagogical activity is its polyfunctionality.

Keywords: Formation of the research, function, among, history, teacher, in universities, in the vocational education system.

Main provisions

There are enough grounds for such structuring of pedagogical activity in science. According to Yu. N. Kuliutkin (1999, 2002), the uniqueness of pedagogical activity lies in the fact that it is "meta-activity," that is, the activity of organizing other activity, namely the educational activity of students. N.V. Kuzmina (2001) argues that pedagogical activity includes general pedagogical and professional pedagogical orientation. Exploring the psychological structure of pedagogical activity, N.V. Kuzmina identifies four functional components: gnostic, constructive, organizational and communicative. However, subsequent studies have shown that it is necessary to single out the design component in the constructive component and, thus, the description of pedagogical activity is based on a five-component structure. V.A. Mizherikov, I.F. Kharlamov, M.N. Ermolenko (2005) formulate such functions of pedagogical activity as: diagnostic, orientation-predictive, constructive-design, organizational, information-explanatory, communicative-stimulating, analytical-evaluative, research and creative. The research and creative function is understood as a function that requires a teacher to have a scientific approach to various pedagogical phenomena, the ability to conduct a scientific search and use research methods, including analysis and generalization of their own experience and the experience of colleagues.

Introduction

The creative activity of the teacher is of particular importance in the analysis of pedagogical activity. Considering the teacher's creative activity as the basis of research activity, and the ability to creative activity as one of the qualities of the teacher's personality necessary in research activity, we need to turn to those approaches in which an attempt is made to explain the phenomenon of creative activity. Analysis of the essence of creative activity has shown that some researchers consider it as the creation of new, original values of social significance (S. L. Rubinstein), while others - as the creation of something new, including in the inner world of the subject himself (L. S. Vygotsky), the third - as a source and mechanism of movement (Ya. A. Ponomarev).

Thus, if a teacher has an activity aimed at understanding and solving problems that constantly arise in the pedagogical process, and also involving the creation of something new, different from the existing one, including in the inner world of the subject of activity itself, then this activity can be classified as creative.

A. N. Luk (1981) divides creative activity into artistic and scientific, M. I. Makhmutov (1977) - into scientific, practical and artistic, while creativity is identified with scientific research, which includes all stages of creative activity. The analysis allows us to conclude that creative activity is a necessary condition of the pedagogical process and an objective professional necessity in the teacher's activity, and research activity as a component of pedagogical activity refers to the scientific type of teacher's creative activity, the result of which is new material and spiritual values that have social significance.

The structure of creative pedagogical activity, considered by V.A.Kan-Kalik and N.D. Nikandrov (1990), which distinguishes four levels of pedagogical creativity, acquires great theoretical significance:

- reproductive level - reproduction of ready-made recommendations, mastering what has been created by others;
- the level of optimization, characterized by a skillful choice and an appropriate combination of known methods and forms of teaching;
- the heuristic level of the search for the new, enrichment of the well-known with its own findings;
- the research level, when the teacher himself produces ideas and constructs the pedagogical process, creates new ways of pedagogical activity that correspond to his creative individuality.

Thus, creative activity at the highest, research, level is impossible without realizing the role of pedagogical scientific knowledge as a source of pedagogical creativity. VI Zagvyazinsky emphasizes that "mastering the laws of learning and personal development, methods and techniques of pedagogical

search, the ability to correctly consider pedagogical knowledge and guess, norm and search, plan and improvisation, is a condition for the transition from spontaneous intuitive to conscious, planned, scientific -justified pedagogical creativity “[57, p. 9-10]. A scientist, investigating the creative activity of a teacher, comes to the conclusion that the research and creative activity of a teacher is inseparable. There is always a research element in the activity of a creative teacher. “It is the research element, as V. I. Zagvyazinsky notes, that brings scientific research and educational process closer together. The research principle fertilizes practical pedagogical activity, and the latter contributes to scientific creativity. In practical activity, research elements are very strong and essential, making it akin to scientific research”.

Subsequently, V.I. Zagvyazinsky identified an independent research function of the teacher in the structure of pedagogical activity:

“Educational institutions have a new function - research and search, the implementation of which gives a creative character to pedagogical work.” A teacher must fulfill the functions of not only a teacher, mentor, educator, but also a researcher, a pioneer of new principles, methods of teaching and upbringing, combine traditions with innovations, strict algorithms with creative search. In the modern situation, a need has arisen for the teacher’s research activity to become purposeful and professional and to be considered as a component of pedagogical activity.

V.V. Kraevsky (2001, 2007) suggests that not only a scientist, but every teacher-practitioner should be able to give a scientific description of their pedagogical actions and justification at the level of the phenomenon and even at the level of essence. At the same time, the scientist focuses not only on research, but on research and creative activity, since the difference between a teacher (scientist-practitioner) and a scientist-theoretician lies in the fact that the teacher not only examines a particular process, phenomenon, but also embodies it into practice, being the creator of his own research idea. Only in this way, according to V. V. Kraevsky (2001), can one move from “cognitive description to normative”. Singling out research activity as one of the structural components of pedagogical activity, V.V.

Description of methods and materials

To carry out research activities, the teacher needs appropriate abilities, manifested in skills. A.I. Savenkov (2006, 2012) understands research abilities as individual personality traits, which are subjective conditions for the successful implementation of research activities. The scientist proposes to consider the structure of research abilities as a complex of three relatively autonomous components:

- search activity, which characterizes the motivational component of research abilities;

- divergent thinking, characterized by productivity, flexibility of thinking, originality, the ability to develop ideas in response to a problem situation;

- convergent thinking, which is closely related to the gift to solve a problem on the basis of analysis and synthesis, which are the essence of logical algorithms.

A.S. Obukhov (2015) describes research abilities as individual psychological personality traits that ensure the success and quality of the process of searching, acquiring and comprehending new information. Search activity is the foundation of research ability.

A.M. Novikov (2013) examines research skills in accordance with the stages of research: identifying the problem; formulation of the problem; formulation of a goal; hypothesis construction; definition of tasks; development of an experiment program; data collection (accumulation of facts, observations, evidence); analysis and synthesis of collected data; comparison of data and inferences; preparation and writing of messages; presentation with a message; rethinking the results in the course of answering questions; hypothesis testing; building generalizations; drawing conclusions. Based on the ideas of A.I. Savenkov and A.M. Novikov, the following basic criteria for the manifestation of research abilities can be distinguished: the ability to see the problem and translate it into a research task; the ability to put forward a hypothesis, generate as many ideas as possible in response to a problem situation; the ability to define concepts, classify; the ability to analyze, draw conclusions and conclusions; the ability to explain, prove and defend their ideas.

In the studies of V.I. Andreev (2005), N.V. Kukharev, V.S. Reshetko (1996), the problem of manifestation of research abilities and skills in the teacher's activity is reflected, which confirms the correctness of the criteria we have chosen that determine the research abilities of a teacher. The authors in their research come to the conclusion that every teacher can create a researcher out of himself and form in himself non-standard pedagogical thinking, the ability to foresee and predict the consequences of the pedagogical measures taken, the objectivity of the mind, the ability to create different methods of solving the same pedagogical problem, an analytical approach to any pedagogical problem.

N.V. Kukharev and V.S. Reshetko (1996), studying the creative activity of a teacher, note that the formation of a professional teacher begins with his ability to analyze his own activities, the ability to measure the results of his work and substantiate the process that affects the achievement of quality indicators

in activities. The teacher's ability to investigate the quality of practical activity is the leading sign of professionalism.

The content of research activity, according to I.P. Podlasy, begins with comprehending a new paradigm of the development of society, the perception of a change in the paradigm of education and the development trend of the general secondary education system, awareness of a new paradigm of pedagogical activity, comprehension of the new content of education, participation in the process of implementing new ideas in education system. Research in pedagogy is interpreted as a process and result of scientific activity aimed at obtaining socially significant new knowledge about the laws, structure, mechanism of teaching and upbringing, theory and history of pedagogy, methods of organizing educational work, its content, principles, methods and organizational forms (Taubaeva, 2000). The pedagogical literature examines the relationship of the concepts: "teacher-practitioner", "teacher-researcher". For example, N.Yu. Postalyuk (2014), believes that every teacher-practitioner, any person carrying out practical activities in the field of pedagogy, is simultaneously engaged in spontaneous empirical research. As soon as the subject of his research becomes the means and methods of his own pedagogical activity (i.e., reflection), research is already carried out. In his research activities, the practitioner assimilates the pedagogical reality with ordinary pedagogical thinking, while the researcher has theoretical pedagogical thinking. Their language is also different: a practical teacher has an everyday, everyday vocabulary, and a researcher is characterized by a specialized vocabulary and syntax of the scientific language. A teacher who wants to combine his pedagogical activity with scientific research needs not only to supplement one work with another, but to transform the pedagogical work, the educational activity of the student. It is necessary to turn it into a convenient one for modeling various research goals and problems. The thinking of the teacher is directly included in his practical activity and, in contrast to the thinking of the teacher-researcher, is aimed not at searching for general patterns, but at adapting universal knowledge to specific educational and educational situations. Therefore, the teacher's pedagogical thinking is called practical, considering pedagogical activity a structural unit of his mental activity (Yu. N. Kuliutkin, V.A. Slastenin, L.F. Spirin). There are the following signs of thinking in a teacher-researcher:

- the ability to observe, analyze and explain observational data, to separate essential facts from insignificant ones;
- the ability to conduct an experiment (formulation, explanation and presentation of results);
- the ability to carry out an active search at its individual stages;
- understanding the structure of theoretical knowledge;

- mastering general scientific ideas and principles;
- the ability to highlight the main thing in complex natural phenomena, abstract, analyze and generalize the material;
- possession of the methods of scientific knowledge;
- the ability to consider phenomena and processes in interrelation, to reveal the essence of objects and phenomena, to see their contradictions.

N.V. Kukharev (1996) believes that in order to carry out a research function, a teacher must master the following skills and abilities:

- the ability to observe the pedagogical process, to highlight issues and problems that require deep study and further improvement;
- the ability to put forward and formulate a hypothesis in the event of a problem-pedagogical situation;
- the ability to work with scientific pedagogical literature (mono-graphic, periodical), research works, works popularizing advanced experience, critically perceive it, identifying objectively valuable;
- skills of working with reference literature (bibliographic reference books, indexes, catalogs, other sources of information);
- the ability to substantively and psycho-pedagogically substantiate their judgments;
- the ability to analyze the best practices of other teachers, creatively process them and apply them in their work.

All the above functions are closely related to each other in the integral structure of the teacher's personality and form the basis of the creative activity of the teacher-researcher.

Research methods in educational science have different classifications. Yu.K. Babanskiy (1989) proposes to classify methods on the following grounds: by the purpose of the research, by information sources, by the logic of research development, by the method of processing and analyzing research data. Research often uses well-known methods from the practice of other sciences: ranking, scaling (I.P. Podlasy), terminological methods (P.I. General scientific methods include: analysis, synthesis, induction, deduction, axiomatic method, generalization, abstraction, method of ascent from the abstract to the concrete, observation, experiment, analogy, modeling, hypothesis, extrapolation, cybernetic methods, formalization method, system-structural, etc. ...

There are methods of obtaining empirical knowledge (observation, experiment), knowledge development (axiomatic, hypothetical-deductive).

B. G. Ananiev offers a complete classification of methods, distinguishing among them organizational methods (comparative and longitudinal); empirical methods (observation, ascertaining and shaping experiment, testing, projective

method, expert method, self-observation method using relationship scales, content analysis, conversation, interviews, questionnaires, sociometric methods, analysis of activity products, biographical method); data processing methods (quantitative, differentiation of results, identification of typologies, classifications, methods of mathematical statistics).

Results and discussion

The results of the teacher's research activities are a set of new ideas, theoretical and practical conclusions obtained in accordance with the goals and objectives of the work: theoretical provisions (new concepts, approaches, directions, ideas, hypotheses, patterns, trends, classifications, principles in the field of training and education, development of pedagogical science and practice); their clarification, development, addition, development, verification, confirmation, refutation; practical recommendations: (new methods, rules, algorithms, proposals, regulations, programs, explanatory notes to programs); their clarification, development, addition, development, verification, confirmation, refutation. Thus, today the conclusions of Sh. Taubaeva (2000) are becoming relevant: "The teacher-researcher is called upon to practically implement practice-oriented science and science-intensive, science-based practice."

The following stages of the formation of the skills and abilities of the research activity of the teacher are distinguished:

- mastering the traditional forms of methodological work based on the concept of teacher education, advanced training of teaching staff;
- study and generalization of advanced pedagogical experience (the stage of the teacher's didactic comprehension of his activities). The teacher analyzes and summarizes his experience, the experience of colleagues, identifies didactic difficulties, looks for solutions; formulates problems, uses the results of research and advanced pedagogical experience, addressed to practice, gets acquainted with teaching technologies;
- development of educational and methodological literature, the development of curricula, the study of the possibility of teaching technology and teaching your subject;
- implementation of your own ideas;
- the development of new pedagogical knowledge, which implies the preparation of scientific articles by the teacher, the writing of scientific papers by him, the creation of new methods of teaching and upbringing, a new teaching technology.

Research activity as a part of pedagogical practice is studied by many scientists in the field of pedagogy and psychology: A.A. Korzhenkova, A.V.

Leontovich, A.S. Obukhov, A.N. Poddyakov, A.I. Savenkov, V.I. Slobodchikov etc. The research activity of the subject of the educational process performs a number of functions:

- educational: mastering theoretical (scientific facts) and practical (scientific research methods; methods of conducting experiments; ways of applying scientific knowledge) knowledge;

- organizational and orientation: the formation of the ability to navigate in sources, literature; development of skills to organize and plan their activities; choice of information processing methods;

- analytical and corrective: associated with reflection, introspection, self-improvement planning and organization of their activities; correction and self-correction of activity;

- motivational: the development and strengthening of interest in science in the process of carrying out research activities, cognitive needs, belief in the theoretical and practical significance of the scientific knowledge being developed; developing a desire to get to know more deeply the problems of the studied field of scientific knowledge, a variety of points of view; stimulation of self-education, self-development;

- developing: the development of critical, creative thinking, the ability to act in standard and non-standard situations, the ability to substantiate, defend one's point of view; understanding the development of motivation (interest, desire for knowledge), the development of abilities (cognitive, communicative, special abilities, etc.);

- upbringing: the formation of moral and legal identity; education of the ability to adapt in a changing social environment; the formation of adequate self-esteem, responsibility, dedication, volitional self-regulation, courage in overcoming difficulties and other abilities and character traits. The upbringing function also includes the formation of readiness for professional self-determination, professional ethics.

Research activity acts as a form of organization of the educational process, as an activity aimed at obtaining new knowledge and a structural basis for the formation of research experience. Consequently, the purpose of research activity is not only the end result, but also the process itself, during which the research experience is formed, the experience of life self-determination, as a personal acquisition of the student.

Research experience can be defined as a set of practically assimilated knowledge, abilities, skills and methods of activity obtained in the course of research activities, which in the future provide a subjective attitude to the activities performed, an appeal to one's capabilities in the course of performing

subsequent research activities, thereby contributing to the formation research competence.

Thus, research activity is an integral part of the pedagogical activity of a modern teacher, ensuring the organization of all its other types, influencing the development of the teacher's professional competence and performing the function of a means of this development; activities aimed at the formation and development of the personality of the teacher as an active subject of his own activity, capable of self-realization and self-actualization; activity based on the internal cognitive need and activity of the subject, and aimed, on the one hand, at cognition, at the search for new knowledge to solve educational problems, on the other hand, at reproduction, at improving the educational process in accordance with the goals of modern education. This is an activity in the process of which the formation and development of the most important mental functions occurs, a significant increase in research skills and abilities for research, learning and development.

Conclusion

The research activity of a teacher is embodied in a creative approach to achieving the results of modern education, requiring the active involvement of schoolchildren in research projects, creative activities, in the process of which students learn to design, invent, and use the knowledge gained in practice.

New educational standards are focused not on individual elements of innovation, but on the creation of an entire education system based on the use of innovative technologies and their effects.

One of these technologies is a research technology aimed at the formation of independent thinking of a student, which allows to gain experience in mental activity, certain algorithms of actions and mental operations and independently "obtain" new knowledge in a logical way. Undoubtedly, the condition for its implementation is the teacher's possession of the skills of his own research activities and the organization of research activities of students.

The research activity of both the student and the teacher presupposes the presence of the main stages characteristic of scientific research:

- statement of the problem, formulation of the topic;
- goal-setting, hypothesis;
- familiarization with the literature on this topic;
- selection of research methods;
- collection of empirical material, its analysis;
- generalization of the results obtained, their interpretation and formulation of conclusions.

Conducting research stimulates the thought process to find and solve a

problem. Educational and research activity requires a high level of knowledge, primarily from the teacher himself, good command of research methods, the presence of a solid library with serious literature, and, in general, a desire to work in depth with students to study the research topic.

Research activities of students can be presented in the following forms:

1. Information project, which is aimed at collecting information about an object or phenomenon with the subsequent analysis of information, possibly generalization and mandatory submission. Therefore, when planning an information project, it is necessary to determine: a) the object of information collection; b) possible sources that students can use (you must also decide whether these sources are provided to students or they themselves are looking for them); c) forms of presentation of the result. Here, options are also possible - from a written message, which only the teacher gets acquainted with, to a public message in the classroom or speaking in front of an audience (at a school conference, with a lecture for younger students, etc.). The main general educational task of an information project is precisely the formation of the skills to find, process and present information, therefore, it is desirable that all students take part, albeit in information projects of different duration and complexity. Under certain conditions, an information project can develop into a research project.

2. A research project involves a clear definition of the subject and research methods. In full, this can be work that roughly coincides with scientific research; it includes substantiating the topic, defining the problem and research objectives, proposing a hypothesis, identifying sources of information and ways to solve the problem, formalizing and discussing the results. Research projects are usually lengthy and are often student exam papers or competitive papers.

3. A practice-oriented project, which assumes a real result of work, but unlike the first two is of an applied nature (for example, to arrange an exhibition of rocks for a geography office). The type of training project is determined by the dominant activity and the planned result. For example, a project for the study of the area can be of a research nature, or it can be practice-oriented: prepare a training lecture on the topic of research.

REFERENCES

1. Akhmetshina ER Professional identity of a university teacher in the context of reforming the system of higher education in Russia // Izvestiya vuzov. Volga region. Social Sciences. - 2009. - No. 4. - Access mode: URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/professionalnayaidenticnost-prepodavatelya-vuza-v-usloviyah-reformirovaniya-sistemy-vysshego-obrazovaniya-vrossii> [Date of access: 23.10.2013].

2. Zavyalova NB, Saginov Yu. L. The concept of effective resource management of an educational institution //Human capital and professional education. - 2013. - No. 1 (5). - S. 9.
3. Scientific activity as a necessary condition for the productivity of the development of the individual style of a university teacher //Scientific Bulletin of BelSU. - 2010. - № 5. - (Series: Humanities). - Access mode: URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/nauchnaya-deyatelnost-kak-neobhodimoeslovie-produktivnosti-razvitiya-individualnogo-stilya-prepodavatelya-vuza> [Date of access: 23.10.2013].
4. Saginova OV, Zavyalova N.B., Shtykhno D.A. G.V. Plekhanov. - 2012. - No. 12 (54). – Pp. 114-118
5. Sotnikova SI, Kozlova OP A strategic approach to managing the competitiveness of university teachers in an innovative economy //Izvestiya IGEA. - 2010. - No. 2. - Access mode: URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/strategicheskij-podhod-k-upravleniyu> [Date of access: 23.10.2013].
6. Trapitsyn S. Yu., Vasilyeva E. Yu. The system for assessing the quality of the activities of university teachers as a subject of research and an object of design. Izvestiya RGPU im. A. I. Herzen. - 2006. - No. 14. – Pp.67-74
7. Allen M. Research Productivity and Positive teaching evaluations // Journal of the Association for Communication Administration. - 1996. - Vol. 2. – Pp.97-104
8. Budd J. M. Faculty publishing productivity // College and research libraries. - 2006. - Vol. 67. – Pp. 141-148
9. Doyle M. Faculty time: academic excellence, research corp., ED469489. – A., 2002. – 202 p.
10. Felder L. M. The Myth of superhuman professor //Journal of engineering education. - 2004. - Vol. 83. - Access mode: URL: <http://www.ecsu.edu/felder-public/Papers/Mythpap.html> [Date of access: 23.10.2013].
11. Flagg D, Gilley O. and Perk J. Job market signaling: what drives the productivity of finances Ph.Ds? // Financial Management. - 2011. - Vol. 40. – Pp. 131-136
12. KapylaJ. Jaaskelainen A. Lonnqvist A. Identifying future challenges for productivity research International // Journal of productivity and Performance management. - 2010. - Vol. 59. – Pp. 86-91
13. Marsh H. W. The relation between research productivity and teaching effectiveness //Journal of higher education. - 2002. - Vol. 73. - 101-114
14. Shepherd C. D., Carkey S. S., Stuart R. S. An exploratory investigation of the periodic performance evaluation processes for marketing faculty: a comparison of doctoral granting and non-doctoral granting universities // Journal of marketing education. - 2009. - Vol. 31. – 304-309

15. Stimpert J. L. Turbulent time: four issues facing liberal arts colleges. Change. - 2004. - Vol. 36. – Pp. 128-133

16. Valle M., Schultz K. The etiology of top-tier publications in management Career development international. - 2011. - Vol. 16. – 90-95

17. White C. S., James K. Burke L. A. and Allen R. S. What makes a research star? Factors influencing the research productivity of business faculty // International Journal of productivity and Performance management. - 2012. - Vol. 61. - No. 6. – 67-72

КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ТАРИХ ПӘНІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ӘРЕКЕТІН ДАМУ

*Әстемес Г.¹, докторант, Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан,
e-mail: bislauka@mail.ru

Оразакынқызы Ф.², PhD доктор, қауымдастырылған профессор, Әл-
Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы, Қазақстан

Ергешов Е.³, аспирант, И.Арабаев атындағы Қырғыз мемлекеттік
университеті, Бішкек, Қырғызстан

Аңдатпа. Білім беру жүйесінің жаңа стандарттарға көшуі заманауи түлек тұлғасына қойылатын талаптарды нақтылай түсті. Үздіксіз өзгертін заманауи жағдайларда бастамашылдық, шығармашылықпен ойлау қабілеті, тез және стандартты емес шешімдерді табу сияқты адами қасиеттер ерекше маңызды. Үнемі өзгеріп отыратын әлемде бәсекеге қабілеттіліктің шешуші факторлары білім беру жүйесі мен уақыт талаптары арасындағы функционалдық сәйкессіздікті жеңуге, функционалдық жауапкершіліктердің үнемі өзгеріп отыратын ауқымында мұғалімге бейімделуге арналған ғылыми-зерттеу қызметін дамыту болып табылады және жеке және кәсіби өзін-өзі дамытуға қызығушылықты жүзеге асыру.

Педагог іс-әрекетінің құрылымындағы компонент ретіндегі зерттеу іс-әрекетінің орны мен рөлін анықтау үшін «педагогикалық іс-әрекет» түсінігіне жүгініп, оның мәні мен құрылымын қарастыру қажет. Педагогикалық іс-әрекет деп оқу-тәрбие үдерісі субъектілерінің өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі тәрбиелеуіне жағдай жасау қызметі түсініледі. Педагогикалық іс-әрекет – бұл А.Н.Леонтьевтің іс-әрекет теориясы бойынша әрқайсысының мақсаты, мотиві, іс-әрекеті және нәтижесі бар бірқатар әрекеттердің күрделі ұйымдастырылған жүйесі. Сонымен, педагогикалық іс-әрекеттің ерекшелігі оның көпфункционалдылығы болып табылады.

Тірек сөздер: ғылыми-зерттеу жұмыстарын қалыптастыру, жоғары

оқу орындарында, кәсіптік білім беру жүйесінде тарих мұғалімінің функциялары.

РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ФУНКЦИИ УЧИТЕЛЕЙ ИСТОРИИ В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

*Астемес Г.¹, докторант, Казахский национальный университет имени
Абая, Алматы, Казахстан, e-mail: bislauka@mail.ru

Оразакынқызы Ф.², доктор PhD, ассоциированный профессор, КазНУ
имени Аль-Фараби Алматы, Казахстан

Ергешов Е.³, аспирант, Кыргызский государственный университета им.
И. Арабаев, Бишкек, Кыргызстан

Аннотация. Переход системы образования на новые стандарты уточнил требования к личности современного выпускника. Особенно важны в бесконечно меняющихся современных условиях такие человеческие качества, как инициативность, способность творчески мыслить, находить быстрые и нестандартные решения. Решающими факторами конкурентоспособности в постоянно меняющемся мире является развитие исследовательской деятельности, которая призвана помочь преодолеть функциональное несоответствие между системой образования и вызовами времени, адаптироваться к учителю в постоянно меняющемся диапазоне функциональных обязанностей, и актуализировать интерес к личному и профессиональному саморазвитию.

Для определения места и роли исследовательской деятельности как компонента в структуре деятельности учителя необходимо обратиться к понятию «педагогическая деятельность» и рассмотреть его сущность и структуру. Под педагогической деятельностью понимается деятельность по созданию условий для саморазвития и самообразования субъектов образовательного процесса. Педагогическая деятельность - это сложно организованная система ряда видов деятельности, каждая из которых, согласно теории деятельности А.Н. Леонтьева, имеет цель, мотивы, действия и результаты. Таким образом, особенностью педагогической деятельности является ее полифункциональность.

Ключевые слова: формирование исследования, функции учителя истории в университетах, в системе профессионального образования.

Статья поступила 11.10.2021

УДК 37.013

MPHTI 14.35.07

DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.007

FORMATION OF THE TEACHER'S PEDAGOGICAL CULTURE IN MODERN CONDITIONS

Yussimbayeva S.¹, senior lecturer, Caspian State University of Technology
and Engineering named after Sh. Yessenov, Aktau, Kazakhstan

Ozgambayeva R.², lecturer, Kyzylorda State university named after Korkyt
Ata, Kyzylorda, Kazakhstan

*Abirov M.³, head of the Department of educational and Ideological Work,
Military Institute of Land forces Ministry of Defense of the Republic of
Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan, nurzhanzhan@mail.ru

Abstract. The professional activity of a university teacher has its own cultural tradition. In the history of civilization, the phenomenon of a university teacher's culture was formed together with the development of universities. Over time, his main professional characteristics were approved. In general, scientific analysis allows us to identify what constitutes the content of the professional culture of a university teacher.

A university teacher is, first of all, a representative of a civilization, a certain culture, a figure for the benefit of society. Since science is the core of modern culture, the teacher is at the same time a person of a high level of education, good breeding and citizenship. At the university, he is the main element-sample of the transmission of these personal qualities from generation to generation.

Since the personality is formed in society, the socio-cultural competence of the university teacher comes to the fore. The teacher organizes the educational environment, introduces role models into it, guides the personal development of his students. In the general case, the task of a university teacher is to organize and control such an educational environment that is necessary for the personal growth of pupils, striving for the choice of an ideal, i.e. education of the ability to value orientation, which is combined with the formation of skills of self-knowledge [1].

Key words: the culture, teaching, a modern, university, professionalism

Main provisions

Solving the problem of humanizing the educational environment has given rise to a new problem of harmonizing education, the basis for which is the general cultural competence of the teacher. In education, the solution to this problem is made dependent on the ideological, moral and general cultural

training of the teacher. The integrated intellectual constructions of the teacher become an active cultural background against which a clear, harmonious and strict structure of the taught subject is built [4]. This background is created by a system of teaching programs that have ideological and methodological contexts, the inclusion of elements of culture, history of science and local history in the content of teaching and has a personal connotation. An intellectual worldview background is also created by the development of special courses related to the subject, independent research work of students, led by a teacher.

Introduction

Such integration begins, first of all, with the solution of the methodological problem of the integration of scientific knowledge and then extends to the integration of scientific knowledge and practical activity [3]. In order for the knowledge transmitted in the education process to constitute integrity in the activities of a university teacher, it is necessary to integrate his scientific and educational work, based on philosophical understanding. The philosophical and methodological culture of teaching at the university is designed to ensure the integrity of the development of a young person, the humanization of education, necessary to overcome the phenomena associated with fragmentation, fragmentation of education [5]. The creation of such an integral system of knowledge lies at the basis of cognitive activity. In the process of educational activity, the problem of integration is put in dependence on the personal culture of the teacher, on his ideological, moral and general cultural training. Since philosophy plays an integrating role not only in relation to various fields of knowledge, but also in relation to the entire culture, it is the philosophical competence that allows the teacher to build the content of the subject he is describing into an integral system and present it as part of the entire education system [6].

The innovativeness of a teacher's activity in a modern university lies in the fact that its effectiveness becomes dependent on cognitive competence. The fact that, along with sociocultural, we consider cognitive training, is explained by the special role that we assign to the intellect of the teacher in the context of the intellectual development of society. For the practical implementation of the cognitive training of a teacher, it is necessary to take into account all the multifaceted nature of the human factor in education. Since the teacher has to work on the development of intelligence, he needs to master those practical developments that are called intellectual technologies. In modern scientific practice, logic (in addition to its four well-known sections - the theory of knowledge, formal logic as the doctrine of logical inference, logical semantics and methodology as a method, the doctrine of methods of thinking and systems of knowledge) has acquired a broader praxeological meaning associated with

the doctrine of rational organization any activity. All objects of activity can be replaced by models and systems composed of them. A teacher who solves a real problem can operate with such models and their systems. In these cases, his work will be cognitive [7].

A new level of development of a specific methodology, following I.S. Ladenko, we will distinguish it from methodology as a field of knowledge. The methodology of a teacher's labor, like that of any intellectual, is based on the intellectual capabilities of a person. Proceeding from this, on the basis of the achievements of logic and praxeology, a conceptual representation of the intellectual system (IS) is built, which is fruitfully used in the theory of education and requires its development in practice [8].

Educational traditions are developing in the direction of improving collective education and education of the individual, "useful" for the team [5]. This is the reason for the ratio of collective and personal reflection in the intellectual systems of the university [9]. Cognitive and sociocultural training of a teacher is simultaneously involved in the processes of purposeful formation of collective reflective thinking. In order for intellectual reflection to retain its creative character in various didactic processes of the university - in dialogue, when reading texts, collective learning, it is necessary to manifest the personal nature of this mental process, while reflection becomes intellectual and personal [10].

The reflexive-personal organization of the learning process should be accompanied by the teacher's target reflection, since only the realization of the goal opens the real path to creativity. Such tasks are solved when trainees are included in reflective intellectual activity. The solution to a creative problem is possible only after the mind realizes it as the goal of its activity. Further work of the intellect can be chaotic, unconscious, more or less controlled by consciousness, but the first condition is the awareness of the goal, reflection of the goal of creative activity [11].

The quality of teaching at a university depends on the teacher's ability to organize collective thought activity. Creative processes of thinking have personal characteristics, which in the education system are formed in close to real conditions of activity and communication, but in general thinking is a collective process. Therefore, the studies by I.N. Semenov and S.Yu. Stepanov communicative and cooperative types of reflection. They help to find out the importance of collective interaction and ideas about the inner world of other people for the formation of the learner's knowledge [12].

Description of methods and materials

In the educational intellectual system (OIS) of the university, personal reflection recedes into the background in relation to the systemic one, in

addition, at the individual level, cooperative and communicative types of reflection appear. I.N. Semenov, S.Yu. Stepanov, I. V. Palagin showed that in a dialogue, the subject can reflect:

a) knowledge of the role structure and positional organization of collective interaction;

b) ideas about the inner world of another person;

c) their actions and images of their own “I”;

d) your movement in a conceivable content.

The teacher’s activity combines intellectual creativity and the practice of transmitting culture to the next generation. In general, the quality of teaching activities includes a number of factors:

- the level of professional culture;

- a combination of teaching practice and research;

- possession of universal knowledge;

- orientation towards a new paradigm of higher education

- creation of innovative author’s courses and learning technologies;

- readiness to master modern didactic technologies;

- the ability to motivate and organize educational and research activities of students;

- readiness for self-development.

Psychology and pedagogy of higher education offers a number of provisions that are formulated as postulates of the effectiveness of the teacher’s work: the presence of a social goal, the scientific organization of the work of teachers and students; uniform pedagogical positions and requirements in the staff of the department, the university, a single style of communication, the implementation of the charter of the university by all teachers and students [13]. An analysis of the necessary conditions for a productive university education allows us to bring to the first place the condition for the organization and functioning of teaching as a free teaching system. A retrospective of the history of education shows that such a system is possible and implemented in some of the most productive universities [14].

Results and discussion

The education system must take into account that a society that has realized intelligence as a resource makes an application for it, i.e. both the individual and society as a whole are interested in the development of intelligence, which has yet to realize that the maximum development of his intellectual potential is possible only with the free development of each personality, including his intellect.

Thus, in the period of the intellectual flourishing of Germany in the 17th – 18th centuries, which gave the world such outstanding philosophers as

Leibniz, Kant, Hegel, German universities had the features of a free teaching system. In the twentieth century, the works of Einstein, who was born in Germany and for almost 20 years, was a full member of the Berlin Academy of Sciences, appeared in theoretical physics. To this should be added the names of Planck, Heisenberg, Schrödinger. The advances in this area have been remarkable. Trying to find out the reasons for this cultural phenomenon, G. Weil, one of the most outstanding mathematicians of the twentieth century, came to the conclusion that, despite the complex centuries-old political history of Germany, the fate of her higher education turned out to be happy. In German universities since their inception in the seventeenth century, and until 1933 the spirit of intellectual freedom reigned [15].

The fate of science and education turned out to be dependent on the attitude of society towards them, on the ability of the Germans, which G. Weil calls a "gift", to get carried away with intellectual and artistic activities, on the presence in them of a sincere and passionate interest in things related to the work of the mind. We can say that everyone and everything related to the universities, which were preparing a fertile ground for science, enjoyed exclusive and universal respect. The cultivation of scientific creativity was supported not only by its prestige in society. Its organization had a solid material base, laid down in the system of university education, the main feature of which for Germany is the combination of teaching with scientific research. In the universities themselves, the decisive feature that ensured their success was the combination of teaching with scientific activity [16].

As Weil notes: "In Germany, it was considered the norm that every university professor was a scientist conducting independent scientific work, and, conversely, any scientist, and more or less significant researcher, was a professor at some university. Therefore, all outstanding representatives of science were engaged in everyday teaching activities" [2].

With such a setting of the matter for the student, "truth becomes not something once and for all given, but a thing to be looked for, and the university teacher, instead of teaching students the wisdom gleaned from books, begins to teach them the art of discovering new truths." These undertakings have become the pride of German universities, especially the universities in Halle and Göttingen.

It is in the formation of such large educational systems as universities that all kinds of norms and standards are of relative value, and the success of the education system depends on how independently it sets and solves its tasks. All this together ensures the development of the intellect of students and teachers and determines the high spirit of science that reigns in established universities. The same "spiritual norm": the presence of the spirit of true science and free creativity in the formation of an independent IP, led to a

flourishing at the beginning of the twentieth century. Tomsk State University and Tomsk Polytechnic Institute, and in the middle of the twentieth century. - Novosibirsk State University. Of course, this freedom does not mean freedom from any regulations and standards, since education is a material structure based on science, therefore, on its paradigm, and is obliged to transmit intellectual and other spiritual values. In this regard, educational IS needs to maintain its homeostasis, regulating the purity, environmental friendliness of its interactions with the external environment - society.

The modern student expects a significant enrichment of the educational process with intellectual activity. The conditions necessary for this must be specially created; among them, at least - psychological comfort, vocational guidance, the ability for this purpose to have a rolling stock of recruited groups of students; a sufficient amount of up-to-date information; professional literature that allows you to be free in relation to the textbook; technical means necessary for the uninterrupted functioning of the educational intellectual system in which the student is included; qualified teachers who are able to design and organize such systems and to direct training and education in practice towards personal development.

Conclusion

The listed conditions create the possibility of maintaining a stable process of personality formation in the education system [1]. They can be divided into external (the ecological state of the educational environment) and internal (the presence of scientific didactic methods that contribute to the optimal formation of the personality). The rest is for the individual: both his self-development and personal interaction with nature and society.

The reform of national education presupposes the leading role of the research activity of the university teacher. The fruitfulness of teaching at the university is directly related to the scientific achievements of the scientist-teacher. This provision increases the responsibility of universities for improving the education process and the competence of teaching staff.

The inclusion of a university student in research activities together with a teacher allows them to master and implement the principle of freedom in university education, to implement new scientific ideas for young scientists. As a result, they develop a research approach to life, to work, to their profession, which testifies to the developing personal character of the professional activity of a university teacher.

REFERENCES

1. Akhmetshina E.R Professional identity of a university teacher in the context of reforming the system of higher education in Russia //Izvestiya vuzov. Volga region. Social Sciences. - 2009. - No. 4. – Access mode: URL:

<http://cyberleninka.ru/article/n/professionalnayaidentichnost-prepodavatelya-vuza-v-usloviyah-reformirovaniya-sistemy-vysshego-obrazovaniya-vrossii> [Date of access: 23.10.201]).

2. Zavyalova NB, Saginov Yu. L. The concept of effective resource management of an educational institution //Human capital and professional education. – 2013. – No. 1 (5). – S. 9.

3. Scientific activity as a necessary condition for the productivity of the development of the individual style of a university teacher //Scientific Bulletin of BelSU. – 2010. - № 5. – (Series: Humanities). – Access mode: Url: <http://cyberleninka.ru/article/n/nauchnaya-deyatelnost-kak-neobhodimoeslovie-produktivnosti-razvitiya-individualnogo-stilya-prepodavatelya-vuza> [Date of access: 23.10.2013).

4. Sotnikova SI, Kozlova OP A strategic approach to managing the competitiveness of university teachers in an innovative economy //Izvestiya IGEA. – 2010. – No. 2. – Access mode: URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/strategicheskiy-podhod-k-upravleniyu-konkurentosposobnostyuprepodavately-vuza-v-innovatsionnoy-ekonomike> [Date of access: 23.10.2013].

5. Trapitsyn S. Yu., Vasilyeva E. Yu. The system for assessing the quality of the activities of university teachers as a subject of research and an object of design. //Izvestiya RGPU im. A. I. Herzen. – 2006. – No. 14. – Pp.78-82

6. Allen M. Research Productivity and Positive teaching evaluations // Journal of the Association for Communication Administration. – 1996. – Vol. 2. – Pp. 101-103

7. Budd J. M. Faculty publishing productivity //College and research libraries. – 2006. – Vol. 67. – Pp. 98-102

8. Doyle M. Faculty time: academic excellence, research corp., ED469489. – 2002. – 280 p.

9. Felder L. M. The Myth of superhuman professor //Journal of engineering education. – 2004. – Vol. 83. – Access mode: URL: <http://www.ecsu.edu/felder-public/Papers/Mythpap.html> [Date of access: 23.10.2013].

10. Flagg D, Gilley O. and Perk J. Job market signaling: what drives the productivity of finances Ph.Ds? //Financial Management. – 2011. – Vol. 40. – Pp. 108-111

11. Kapyla J. Jaaskelainen A. Lonnqvist A. Identifying future challenges for productivity research International //Journal of productivity and Performance management. – 2010. – Vol. 59. – 98-101

12. Marsh H. W. The relation between research productivity and teaching effectiveness // Journal of higher education. – 2002. – Vol. 73. – Pp. 85-86

13. Shepherd C. D., Carkey S. S., Stuart R. S. An exploratory investigation of the periodic performance evaluation processes for marketing faculty: a comparison of doctoral granting and non-doctoral granting universities // Journal of marketing education. – 2009. – Vol. 31. – Pp. 37-42

14. Stimpert J. L. Turbulent time: four issues facing liberal arts colleges. Change. – 2004. – Vol. 36. – Pp. 109-110

15. Valle M., Schultz K. The etiology of top-tier publications in management Career development international. – 2011. – Vol. 16. – Pp. 111-114

16. White C. S., James K. Burke L. A. and Allen R. S. What makes a research star? Factors influencing the research productivity of business faculty // International Journal of productivity and Performance management. – 2012. – Vol. 61. – No. 6. – Pp.119-121

ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙДА МҰҒАЛІМНІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Юсимбаева С.¹, аға оқытушы, Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялық-инжиниринг университеті, Ақтау, Қазақстан
Озғамбаева Р.², оқытушы, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті, Қызылорда, Қазақстан

*Абиров М.³, тәрбие және идеологиялық жұмыстар кафедрасының бастығы, Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрлігі Құрлық әскерлерінің Әскери институты, Алматы, Қазақстан,
e-mail: nurzhanzhan@mail.ru

Аңдатпа. Университет оқытушысының кәсіби іс-әрекетінің өзіндік мәдени дәстүрлері бар. Өркениет тарихында университеттердің дамуымен бірге университеттік педагогикалық мәдениет феномені де қалыптасты. Уақыт өте келе оның негізгі кәсіби сипаттамалары бекітілді. Жалпы, ғылыми талдау ЖОО оқытушысының кәсіби мәдениетінің мазмұнын не құрайтынын ашады.

Университет оқытушысы – ең алдымен, өркениеттің, белгілі бір мәдениеттің өкілі, қоғам игілігі үшін қайраткер. Ғылым – қазіргі мәдениеттің өзегі болғандықтан, ұстаз – сонымен қатар білімді, тәрбиелі, азаматты тұлға. Университетте ол осы тұлғалық қасиеттерді ұрпақтан-ұрпаққа жеткізудің негізгі элемент-үлгісі болып табылады.

Тұлға қоғамда қалыптасатындықтан университет оқытушысының әлеуметтік-мәдени құзыреттілігі бірінші орынға шығады. Мұғалім білім беру ортасын ұйымдастырады, оған үлгі-өнегелер енгізеді, өз оқушыларының тұлғалық дамуына бағыт-бағдар береді. Жалпы жағдайда университет оқытушысының міндеті – идеалды таңдауға ұмтылатын, студенттердің тұлғалық өсуіне қажетті білім беру ортасын ұйымдастыру және бақылау, т.б. өзін-өзі тану дағдыларын қалыптастырумен ұштасатын құндылық бағдарлау қабілетін тәрбиелеу [1].

Тірек сөздер: мәдениет, білім, заманауи, университет, кәсібилік.

ФОРМИРОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Юсимбаева С.¹, старший преподаватель, Каспийский государственный технологический и инженерный университет имени Ш. Есенова, Актау, Казахстан

Озгамбаева Р.², преподаватель, Кызылординский государственный университет имени Коркыт Ата, Кызылорда, Казахстан

*Абиров М.³, начальник кафедры воспитательной и идеологической работы, Военный институт Сухопутных войск Министерства обороны Республики Казахстан, Алматы, Казахстан, e-mail: nurzhanzhan@mail.ru

Аннотация. Профессиональная деятельность преподавателя вуза имеет свои культурные традиции. В истории цивилизации феномен университетской педагогической культуры формировался вместе с развитием университетов. Со временем были утверждены его основные профессиональные характеристики. В целом научный анализ позволяет выявить, что составляет содержание профессиональной культуры преподавателя вуза.

Преподаватель вуза – это, прежде всего, представитель цивилизации, определенной культуры, фигура на благо общества. Поскольку наука является стержнем современной культуры, учитель одновременно является человеком высокого уровня образования, воспитанности и гражданственности. В университете он является основным элементом-образцом передачи этих личных качеств из поколения в поколение.

Поскольку личность формируется в обществе, на первый план выходит социокультурная компетентность преподавателя вуза. Учитель организует образовательную среду, вводит в нее образцы для подражания, направляет личностное развитие своих учеников. В общем случае задача преподавателя вуза – организовать и контролировать такую образовательную среду, которая необходима для личностного роста учеников, стремления к выбору идеала, т.е. воспитания способности ценностной ориентации, которая сочетается с формированием навыков самопознания [1].

Ключевые слова: культура, обучение, современный, университет, профессионализм.

Статья поступила 11.10.2021

УДК 37.01
МРНТИ 14.35.07
DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.008

**THE STUDY OF THE PSYCHOLOGICAL IMPACT OF
MOTIVATION IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING
ON THE PERSONAL GROWTH OF STUDENTS**

Koishigulova L.¹, c.p.s., associate professor, Atyrau University named
after H. Dosmukhamedov, Atyrau, Kazakhstan

*Bissenbayeva Zh.², PhD, Military Institute of Land forces Ministry of
Defense of the Republic of Kazakhstan Almaty, Kazakhstan, e-mail:
zhanat_2006@mail.ru

Temirkhanova A.³, master, lecturer, Atyrau University named after H.
Dosmukhamedov, Atyrau, Kazakhstan

Abstract. The article considers the influence of professional motivation on the success of students' education. The factors that affect the learning process are highlighted, and the study of satisfaction with the chosen profession by students of the 1st and 4th year is presented.

The paper presents an analysis of the features of the formation of motivations and their impact on the quality of educational activities of students receiving professional education.

The interrelationships between the assessment of various components of the university environment and the assessment of professional and personal growth of students are considered

Also, two sources of personal activity (external and internal) were identified and the classification of educational motives was considered.

Methodological approaches to the study of the problem are defined, which create the basis for its comprehensive study and ensure the validity of solutions.

Keywords: professional motivation, learning motives, sources of personal activity, factors of learning effectiveness.

Main provisions

Plunging into the space of the information world, a person is forced to keep up with the changes taking place around him in all spheres of his life: in everyday life and at work, on vacation and when solving business issues. In an effort to achieve and maintain maximum success, he is constantly changing both externally and internally, applying the personal resources available to him. Not always coping with the life problems put before him, a person needs to promote his personal development. Only psychology can develop approaches

to providing assistance related to changes in the mental organization of the individual on the way to stimulating internal resources. This makes it relevant for her to identify the individual as an object of scientific and practical study [1].

Introduction

In connection with the growing demand for qualified specialists, the problem of developing their personal and professional qualities at the stage of higher education becomes particularly relevant. Insufficient research of this problem in modern pedagogical psychology causes spontaneity and weak controllability of professional formation of future psychologists, which negatively affects their professional activities after graduation. It is no coincidence that at present it is important to identify effective ways, methods, factors and means of developing students' personal and professional qualities.

One of the most urgent problems today is the formation of motivation as a factor in the development of personal and professional qualities, which is a priority in the modern strategy for the development of subjective capabilities and abilities of a person.

The motive becomes only a conscious need, and only if the satisfaction of this particular need repeatedly passes through the stage of motivation and goes into action.

Different needs may exist and may be in conflict with each other. One profession may interest a person from a purely cognitive point of view, another - from a material point of view; from a position of prestige - the third.

The motives of a person's activity are related to desires, goals, and duty - they may or may not coincide. In contrast to goals, not all motives are realized by a person. A number of well-realized interests, aspirations, beliefs in the mental life of a person have personal tendencies and attitudes that are not adequately realized, which causes a deformation in the worldview and behavior.

The interests of a student's personality directly affect motivation, i.e. making an informed decision to study [4].

The complexity and multidimensional nature of the problem of motivation determines the multiplicity of understanding of its essence, nature, structure, and functions of motives. Traditionally, the following aspects of this problem are presented in the most detailed way in psychology: the ratio of motive and need; motivation of human activity as a complex system, which includes certain hierarchical structures and various types of motives; the role of high positive motivation as a compensatory factor in the case of low special abilities; motivation of individual activities, in particular educational activities; the role of positive motivation for the effectiveness and success of educational activities.

Taking into account the dominant activity and behavior of a person due to motivation, there are three types of orientation:

1. The focus on interaction, due to a strong interest in joint activities, although its actual contribution to this activity may be minimal.

2. Focus on the task, i.e. interest in the work process, selfless desire to master new knowledge and skills for the most productive work with the team

3. Self-orientation is characterized by the predominance of motives for achieving personal well-being, improvement, and the desire to assert one's primacy and prestige. Such a person is busy with himself, his feelings, experiences, reacts little to the needs of others, is indifferent to colleagues and his duties [3].

Research methods

Studies of a number of psychologists (Rean A.A., Yakunin V.A., Meshkov N.I., Heckhausen H., Uznadze D.M., etc.) help to reveal interesting results. When comparing the data of psychological testing with the data on the level of academic performance of students, it was found that there is no significant relationship between intelligence and academic performance either in special subjects or in the general education block of disciplines. Another pattern was also revealed: "strong" and "weak" students differ from each other not in terms of intelligence, but in strength, quality and type of motivation for educational activities. For "strong" students, internal motivation is characteristic: they need to master a profession at a high level, they focus on obtaining solid professional knowledge and practical skills. As for "weak" students, their motives are mainly external, situational: for them, first of all, it is important to avoid condemnation of punishment for poor studies, not to lose some benefits, etc [1].

This allows us to say with confidence that a high positive motivation can make up for a lack of special abilities or an insufficient stock of knowledge, skills, and skills, playing the role of a compensatory factor, but in the opposite direction, the compensatory mechanism does not work. In other words, no matter how capable and erudite a student is; without the desire and push to study, he will not achieve success. Those who are interested in learning create more original models than their fellow students with a high level of special abilities, but with low motivation for this activity.

The strength and structure of motivation largely determine both the students' learning activity and their academic performance. Having realized the importance of motivation for learning activities, the researchers formulated the principle of motivational support for the educational process [5].

Without purposeful reflexive formation of students' motivations for educational and labor activity, it is impossible to modify the educational process [6].

Managing the formation of learning motivations is a difficult task, compared to saturating the intellect and memory with knowledge. Therefore, before forming the educational motivation of students, the teacher needs to initiate reflection. To comprehend and realize, to establish for yourself the nature of the reality with which you will have to deal, to find ways to adequately describe it. Then create a reflexive, motivational model of the lesson, lesson, discipline module, course [7]. The form of need and motive does not determine their content. This content is assimilated in real life relationships that develop within the framework of educational activities during the semester and the teacher-student relationship.

We are talking about two different and complementary levels of motif content: in relation to the world of knowledge, academic disciplines, subjects, professional activities, and in relation to the world of people, students, teachers - as an individualistic and collective orientation.

Studies have shown that the most intense personality changes occur under the influence of organized influences of education and upbringing. The changes taking place in the personality are especially important when a person is on the threshold of an independent life, the well-being of which largely depends on the level of professionalism available to him.

The issues of personal development in the conditions of university education are of great interest to psychologists, who have covered various aspects of this process with their attention [7].

Thus, the key approaches to the humanization of educational activity as a condition of personal development, the issues of adaptation of students to the conditions of higher education, the peculiarities of the lifestyle of students, the state of their mental discomfort, the development of cognitive qualities, creative potential, volitional qualities of the individual, its moral concepts, a positive attitude to the profession, professional culture, subjectivity in general, etc. were considered.

Based on the recognition of the leading role of the motivational sphere in the development of the individual, the issues of its influence on the formation of professional skills and professional readiness, learning ability, and the processes of goal formation of educational activities in general were studied. Studies have been conducted covering the problems of the relationship of motivation with certain aspects of personal development: its intelligence, satisfaction, risk-taking, communication skills, etc.

At the same time, there are still few empirically based data on the relationship between the development of the personality of university students and the features of their educational and professional motivation. This does not allow us to make a complete picture of the formation of the individual during the period of study at the university with certain characteristics of the

motivational sphere. This situation, in turn, complicates the implementation of the forecast of personal development during university training and reduces the effectiveness of the psychological service of the university to facilitate this process.

Professional motivation can be considered as a process of stimulating yourself and other people to professional activity. Motivation of professional activity is the action of specific motivations that affect the professional self-determination of the individual and the productivity of performing actions related to the profession. Professional motivation determines: the choice of professional path, the effectiveness of professional activity, satisfaction with work and the results of the profession, the success of the student's professional training [8].

The effectiveness of the learning process depends on two factors - the level of development of the cognitive sphere and the motivational sphere of the student's personality. Also, in the course of many studies, it has been proved that "strong" and "weak" students differ not because of their level of intelligence, but because of the manifestation of their motivation for learning activities. "Strong" students have an internal motivation to learn, they want to master the future profession at a high level, they want to get full-fledged professional knowledge and practical skills. "Weak" students have external motivation, it is important for them to receive a scholarship and approval from others, and the process of learning and gaining knowledge is not interesting to them [1].

The positive attitude of the profession is the basis of professional motivation, this attitude has a direct connection with the final goals of training. If a student consciously chose a particular profession, he considers it personally and socially significant, then this attitude will affect the effectiveness and productivity of the professional training process.

According to the results of the study, it was concluded that the 1st year students are satisfied with their chosen profession, but by the 4th year this indicator decreases. By the end of the training, satisfaction with the profession decreases, and interest remains positive. Dissatisfaction with the profession may be associated with a low level of teaching at the university. First-year students stick to their ideas about the future profession until they encounter real knowledge and opinions about the profession. Based on this study, the following negative factors can be identified that affect the decrease in professional motivation among students [2]:

1. The collision of the student's ideas about the profession with the reality of what he met at the university.
2. Poor preparation for a systematic and strenuous learning process, low level of learning ability.

3. The desire to change the professional direction (specialty) and a negative attitude to some disciplines, but a positive attitude to the learning process itself.

It is customary to distinguish two sources of personal activity: external and internal. Internal sources include cognitive and social needs, attitudes, interests, standards, and stereotypes that affect the process of self-improvement of the individual, his self-affirmation and self-realization in various activities. The driving force of activity here will be the discrepancy between the real "I", the ideal model of the "I" of the individual [9].

External sources of personal activity are the conditions of the student's life activity, which include requirements, opportunities and expectations. The essence of the requirements is to comply with social norms of behavior, activity and communication. Expectations characterize the attitude of society to learning as a norm of behavior that is accepted by a person and allows you to overcome the difficulties associated with the implementation of educational activities. Opportunities are the objective conditions necessary for the deployment of training activities. The driving force of personal activity is the discrepancy between the real level of human development and the social requirements, the expectations of the society in which it functions [3].

One of the important stages in the formation of professional motivation of students is their information support. By informing students and applicants, they have a correct and adequate idea of what profession they choose, as well as about the possibility of employment in their chosen specialty.

There are three main stages of the formation of a future specialist:

1. The stage of admission to a professional educational institution (the inclusion of students in the work on the Days of the applicant).

2. The stage of their own training in a professional educational institution (mastering the relevant theoretical knowledge, practical skills and abilities).

3. The actual work activity (at the initial stage - this is the passage of industrial practice, consolidation of the skills acquired during training at the university, the acquisition of work experience, the final approval in the chosen profession). However, each of these stages should be accompanied by appropriate methods of informing, reference orientation of students and applicants.

These methods include reference literature, brief descriptions of professions, advertising and agitation of the profession, professional advertising and agitation, conducting excursions for schoolchildren and applicants, and other activities [5].

The next direction of the information campaign, which is conducted by the university and the institute, is to ensure the possibility of passing industrial practice, which forms a real idea of the chosen profession. Practical training

allows students to apply their knowledge and skills in practice at the end of studying a certain block of lecture and practical material. This makes it possible to further facilitate the process of employment of students, as well as to get a full picture of the quality of education in the chosen university [12].

Another important direction to increase the professional motivation of students in higher education is to promote the employment of graduates. Promotion of employment is carried out by the departments and services of the branch with the active participation of the graduates themselves.

In order to promote the employment of graduates, the University carries out: research on the state of the labor market for the demand for various areas of training of specialists; design of educational programs taking into account the needs of society and the labor market in certain specialties; training of students on the basis of targeted training; activities of public bodies and organizations for the employment of students and graduates; monitoring of the activities of graduates and support for their professional activities (consulting, professional development, information support). The main directions of activities to promote the employment of graduates carried out by the university: A larger number of students surveyed (compared to the ascertaining experiment) chose motives that imply a high interest in the profession, the acquisition of deep knowledge, self-realization, self-improvement; preference for complex ways to find solutions to the set educational tasks [10].

Processing of background questions of the methodology “*Studying motivation in higher education*” at the stage of the control experiment gave the following results:

60% of students claim that their knowledge of this profession was sufficient for a confident choice of this university.

43% of students consider the profession they receive the most important and promising.

50% of students before entering the university have long been interested in this profession, read about it.

61% of students firmly believe that their future profession will give them moral satisfaction and material prosperity in life.

44% of students independently study a number of subjects, in their opinion, necessary for their future profession.

63% of students firmly believe in the right choice of profession.

49% of students experience pleasure from considering difficult problems in class.

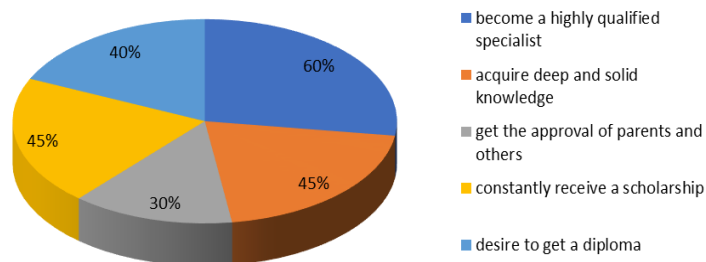
58% of students are concerned about possible failures.

63% of students say that they are best engaged when they are periodically stimulated, spurred on [11].

The analysis of the results obtained by the method "Studying the motives of students' learning activities" indicates that for the 1st year students, the study group, the significant motives are:

- 1) become a highly qualified specialist (60%, 64 people);
- 2) acquire deep and solid knowledge (45%, 48 people);
- 3) constantly receive a scholarship (45%, 48 people);
- 4) the desire to get a diploma (40%, 43 people);
- 5) get the approval of parents and others (30%, 32 people). (Table-1)

Consequently, the leading place among the interviewed students, according to the results of this method, is occupied by the internal motives of teaching.

It was also calculated for how many students of a certain course each of the motives is the most significant (estimated at 5-7 points). For example, 98% of 1st year students and 87% of 2nd year students note the high importance of motive #1 – to become a highly qualified specialist. The motive for obtaining a higher education diploma is highly significant for 92% of first-year students and 98% of second-year students. But the motive of avoiding judgment and punishment for poor performance is important only for 71% of students. (Table-2) [10].

The meaning of motives for students of different courses

Motive number	Motive of educational activity	1st year	2nd year
1	become a highly qualified specialist	98%	87%
2	get a diploma	92%	93%
3	successfully continue training in subsequent courses	87%	84%
4	constantly receive a scholarship	66%	71%
5	successfully study, pass exams for «good» and «excellent»	87%	82%
6	acquire deep and solid knowledge	90%	94%
7	be constantly ready for the next classes do	82%	73%
8	not start studying the subjects of the educational cycle do	87%	90%
9	not lag behind fellow students	76%	73%

10	ensure the success of future professional activities	88%	87%
11	fulfill pedagogical requirements	79%	81%
12	achieve the respect of teachers	81%	70%
13	to be an example for fellow students to	62%	43%
14	gain the approval of parents and others	84%	65%
15	avoid being judged and punished for poor academic performance	71%	55%

The data obtained indicate that a fairly large percentage of students studying at the senior courses have a motivation that is adequate for educational activities.

In the process of studying at the university, the perceived motivation of students ‘ learning activities changes as follows: 1st year – professional and educational motivation with significant motives of social approval, 2nd year–professional and pragmatic with a high level of diligence and self – discipline [13].

Conclusion

Our research allowed us to conclude that the formation of professional motivation in a student is a prerequisite for the success of his future activities, and provides cognitive selectivity in the professional training of a future specialist. At the same time, the main motives for students are obtaining higher education, self-education, the desire to improve professional erudition, to achieve the heights of professional skill in the future, to gain material independence, etc. They become the dominant motives of self-determination and professional development [12].

In addition, the research results show that the motivational sphere of senior and junior students differs significantly in content and structure: there is a transition from the motives of personal prestige at the initial stages of professional training at the university to cognitive motives at its final stages and awareness of the importance of acquired knowledge for activities in the professional environment, which will be implemented in the near future. That is, the professional motivation of students finishing their studies at a university and seriously thinking about employment is dominated by pragmatic and professional motives, as well as the motives of creative and self-realization.

REFERENCES

- [1]. Aysmontas B. B. Pedagogical psychology: a textbook for students. - M: MGPPU, 2004. - 368 p.
- [2]. Bordovskaya N. V., Rean A. A., Rozum S. I. Psychology and Pedagogy. - St. Petersburg: Piter, 2002. - 432 p.
- [3]. Diagnostics of the motivational-value sphere in professional self-determination: Psychological practice of SHSPI \ Author-compiler: Cand.

psikhol. nauk Yu. E. Ivanova. - Shadrinsk, 2003. - 60 p.

[4]. Eliseev O. P. Practicum on general experimental and applied psychology. - M., 2002. - 240 p.

[5]. Reznik S. D. Post-graduate student of the university. Technologies of scientific creativity and pedagogical activity: studies. stipend. 2nd ed., pererab. - M.: Infra-M, 2011. - 518 p.

[6]. Anderson, N. Web-based: instructional effectiveness, World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications, 2000 (1). – Pp.1583-1585.

[7]. Bayram S., Deniz L., Erdogan Y. The role of personality traits in web based education //The Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET. April 2008. - Volume 7. Issue 2. Article 5. - Pp. 41-50.

[8]. Eyong, B.K. & Schniederjans, M.J. The role of personality in web-based distance education courses. Communications of the ACM. - 2004. - 47 (3). – Pp.95-98.

[9]. Frith, K.H. & Kee, C.C. The effect of communication on nursing student outcomes in a web-based course. Journal of Nursing Education. - 2003. - 42 (8). – Pp. 350-358.

[10]. Marks, H.M. Student engagement in instructional activity: Patterns in the elementary, middle and high school, American Educational Research Journal. - 2000. - №37. – Pp.153-184.

[11]. II. Muse, H.E. The web-based community college student: an examination of factors that lead to success and risk. //The Internet and Higher Education. - 2003. 6 (3). - Pp. 241-261.

[12]. Wiggins, N., Blackburn, M., & Hackman, J. The prediction of first-year graduate success in psychology. //Journal of Educational Research. - 1969. - P. 63.

[13]. Fursov, A. L. Foreign and domestic experience in organizing the system of professional orientation of the population //Humanitarian Scientific Journal. - 2013. - N 1. - p. 32-40.

КӘСІБИ ДАЯРЛЫҚ ҮДЕРІСІНДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ ТҰЛҒАЛЫҚ ӨСУІНЕ МОТИВАЦИЯНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ӘСЕРІН ЗЕРТТЕУ

Қойшығұлова Л.¹, п.ғ.к., қауымдастырылған доцент, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау, Қазақстан

*Бисенбаева Ж.², PhD докторы, ҚР ҚМ ҚӘӨИ, Алматы, Қазақстан,
e-mail: zhanat_2006@mail.ru

Темірханова А.³, магистр, оқытушы, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада кәсіби мотивацияның студенттердің білім алуының табыстылығына әсері қарастырылған. Оқыту процесіне әсер ететін факторларға тоқталып, 1-4 курс студенттерінің таңдаған мамандығына қанағаттануын зерттеу жұмыстары көрсетілген.

Жұмыста мотивацияның қалыптасу ерекшеліктеріне және олардың кәсіптік білім алатын студенттердің оқу іс-әрекетінің сапасына ықпалына талдау берілген.

Университет ортасының әртүрлі компоненттерін бағалау мен студенттердің кәсіби және тұлғалық өсуін бағалау арасындағы өзара байланыс қарастырылады.

Сондай-ақ тұлғалық белсенділіктің екі көзі (сыртқы және ішкі) анықталып, тәрбиелік мотивтердің классификациясы қарастырылды.

Мәселені зерттеудің әдістемелік тәсілдері айқындалды, олар оны жан-жақты зерттеуге негіз жасайды және шешімдердің негізділігін қамтамасыз етеді.

Тірек сөздер: кәсіби мотивация, оқу мотивтері, тұлғалық белсенділік көздері, оқыту тиімділігінің факторлары.

ИЗУЧЕНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ВЛИЯНИЯ МОТИВАЦИИ НА ЛИЧНЫЙ РОСТ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Койшигулова Л.¹, к.п.н., ассоциированный доцент, Атырауский университет им. Х. Досмухамедова, Атырау, Казахстан

*Бисенбаева Ж.², доктор PhD, начальник кафедры иностранных языков ВИСВ МО РК, Алматы, Казахстан, e-mail: zhanat_2006@mail.ru

Темирханова А.³, магистр, преподаватель, Атырауский университет имени Х. Досмухамедова, Атырау, Казахстан

Аннотация. В статье рассматривается влияние профессиональной мотивации на успешность обучения студентов. Выделены факторы, влияющие на процесс обучения, и представлено исследование удовлетворенности выбранной профессией студентов 1 и 4 курсов.

В статье представлен анализ особенностей формирования мотиваций и их влияния на качество учебной деятельности студентов, получающих профессиональное образование.

Рассмотрена взаимосвязь между оценкой различных компонентов университетской среды и оценкой профессионального и личностного роста студентов.

Также были выделены два источника личной активности (внешний и внутренний) и рассмотрена классификация учебных мотивов.

Определены методологические подходы к исследованию проблемы, которые создают основу для ее комплексного изучения и обеспечивают обоснованность решений.

Ключевые слова: профессиональная мотивация, учебные мотивы, источники личной активности, факторы эффективности обучения.

Статья поступила 14.11.2021

УДК 371.1

МРНТИ 14.15.01

DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.009

ПЕДАГОГ ҚЫЗМЕТІНДЕГІ ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІҢ МАҢЫЗЫ

*Ақпарова Ж.¹, п.ғ.к., профессор, «Bolashaq» Академиясы
Қарағанды, Қазақстан, e-mail: zhan_mus@mail.ru

Аңдатпа. Мақала цифрлық технологияларды қолдану арқылы Қазақстан халқының өмір сүру сапасын жақсарту мәселелеріне, сондай-ақ ұзақ мерзімді перспективада ел экономикасын дамытудың жаңа траекториясына көшу, цифрлық экономиканы құру, білім беруді қашықтықтан оқытуға көшу аясында әлемдегі қазіргі пандемиялық жағдайға байланысты онлайн жүйесінде оқыту үшін міндетті және қажетті болып отырған жаңа құзыреттерге, оның ішінде цифрлық құзыреттіліктерді меңгеруге байланысты мәселелерге арналған.

Мақалада тақырыпта берілген негізгі ұғымдар, олардың ішінде педагогтың алдында, бүгінгі өмір жағдайына байланысты туындап отырған цифрлы технологияларды тез арада меңгеру талабына сай болуы, сонымен қатар, жаңа жағдайда жұмыс істеу үшін өз құзыреттіліктерінің көлемін кеңейту мәселелері де қарастырылған. Ерекше көңіл бөлінген аспектілер: «құзыреттілік», «цифрлы құзыреттілік», «педагогтардың компьютерлік сауаттылығы мен цифрлы құзыреттілігі» ұғымдарының зерттелу деңгейлері.

Сонымен қатар, білім беру қызметін табысты жүзеге асыру үшін педагог талап ететін құзыреттердің топтары берілген және әртүрлі елдердегі цифрлы құзыреттіліктерінің тұжырымдамаларына, шетелдік құзыреттіліктің ұлттық модельдеріне шолу жасалған.

Мақаланың соңында педагогтың цифрлық құзыреттілігін қалыптастыру, дамыту үрдісі және болашақ жас мамандарды заман талабына сай дайындауда жүргізілген «Bolashaq» Академиясының іс-тәжірибесі берілген.

Тірек сөздер: құзыреттілік, цифрлық құзыреттілік, білім берудегі цифрлық құзыреттіліктің маңызы, педагог, педагогтың цифрлық құзыреттілігінің мәселелері.

Негізгі ережелер

Қоғамның үздіксіз ақпараттандырылу жағдайында тұлғаның, оның ішінде педагогтың құзыреттілігі маңызды мәселе болып табылады.

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасының мақсаттары

орта мерзімді перспективада Қазақстан Республикасы экономикасының даму қарқынын жеделдету және цифрлық технологияларды пайдалану есебінен халықтың өмір сүру сапасын жақсарту, сондай-ақ ұзақ мерзімді перспективада Қазақстанның экономикасын болашақтың цифрлық экономикасын құруды қамтамасыз ететін түбегейлі жаңа даму траекториясына көшіруге жағдай жасау болып табылады. Осы мақсатқа қол жеткізу дамудың екі бағыты бойынша жүруді білдіреді: «Қазіргі экономиканы цифрландыру» - нақты сектордағы нақты жобалардан тұратын прагматикалық бастауды қамтамасыз ету, экономиканың қазіргі салаларын, мемлекеттік құрылымдарды цифрландыру және оларды технологиялық қайта жабдықтау жобаларын іске қосу және цифрлық инфрақұрылымды дамыту. «Болашақтың цифрлық индустриясын құру» - адами капиталды дамыту деңгейін көтеру, инновациялық даму институттарын құру және жалпы алғанда, цифрлық экожүйені қарқынды дамыту есебінен ұзақ мерзімді орнықтылықты қамтамасыз ету, елдің цифрлық трансформациялауды іске қосу. Бағдарламаны іске асырудың бес негізгі бағытының бірі – «Адами капиталды дамыту»-жаңа жағдайға - экономикасына көшуді қамтамасыз ету үшін креативті қоғам деп аталатынды құруды қамтитын түрлендіру бағыты. Бұл бағыттың негізгі талаптарының бірі: Білім берудің барлық деңгейінің мазмұнын барлық мамандардың цифрлық дағдыларын дамыту арқылы толығымен қайта қарау қажеттігін көрсетуінде [1].

Сонымен қатар, соңғы оқу жылдарында әр педагог интернет материалдарын қолдануды, заманауи бағдарламалармен жұмыс істеуді өзінің қабілеті мен мүмкіндігіне қарай игерді. Бірақ әлемде болып жатқан пандемияға қатысты жағдай педагогтың цифрлық іскерлігі мен дағдыларының міндетті және қажет бола бастағанын көрсетті.

Осыларға байланысты, педагогтың сандық сауаттылығы дегеніміз не? Жаппай цифрландыруға байланысты педагогтардың қандай дағдыларына сұраныс көбейді? Қандай цифрлық құзыреттіліктерді дамыту қажет? - деген сияқты сұрақтар саны артты.

Кіріспе

Жаңа ғылыми бағыттар шеңберінде ЖОО оқытушылары қолданыстағы білім беру жүйесін реформалау үшін маңызды әлеуетке ие болуы керек, бұл олардың педагогикалық қызметінің орталығы тұлғалық және кәсіби өсу тетіктерін игеруге ауысқан жағдайда ғана мүмкін болады. Осы позицияларда батыста жоғары білім берудің персонологиялық моделі сұранысқа ие болып отыр. Ондағы негізгі идея - педагогқа жеке және кәсіби өзін-өзі жүзеге асыруына жағдай жасалған кезде ғана ол болашақ маманның жеке басын дамыта алатыны [2].

Кәсіби қызметтің жетістігі мен тиімділігі тек кәсіпқойлықпен ғана емес, сонымен қатар бірқатар жеке және әлеуметтік-психологиялық құзыреттіліктермен байланысты деген идеяны алғаш рет Д.С. Макклелланд өзінің «Зияткерлікті емес, құзыреттілікті тексеру» жұмысында ұсынды [3]. Ол өз жұмысында интеллект деңгейі маманның өз ісіне шебер болуының бірден-бір себептерінен алыс екендігін көрсетті.

Осы тұрғыда Санкт - Петербургтегі «Жоғары экономика мектебі» Ұлттық зерттеу университеті, білім беру институтының цифрлық түрлендіру зертханасының меңгерушісі, техника ғылымдарының кандидаты Иван Карлов мұғалімдерге арналған бірінші бүкілресейлік онлайн кездесу кезінде жасаған өзінің баяндамасында: «Цифрлық құзыреттілік педагогтың жаңа, цифрлық ортада жұмыс істеуге және білім беру үрдісінің басқа қатысушыларымен өзара әрекеттесуге мәжбүр болуымен байланысты.

Цифрлық құзыреттіліктер қашықтықтан оқыту жүйесі енгеннен кейінгі оқытушының түбегейлі жаңа, цифрлық ортада жұмыс істеуге мәжбүр болуымен және білім беру процесінің басқа қатысушыларымен: студенттермен, басқа оқытушылармен, басшылық және әкімшілікпен, сондай-ақ оқу процесіне қатысатын үшінші тұлғалармен қарым-қатынаста болуына байланысты екенін түсіну өте маңызды. Мұның бәрі цифрлық ортада жасалуы керек. Оның біз көретін нәрседен басты айырмашылығы:

- өзара іс-қимыл негізделетін мүлдем басқа принциптер.

Педагогтардың көпшілігінің коммуникацияға деген көзқарасы мүлде басқа болғанымен өз іс-тәжірибелерін цифрлық ортаға жай көшіруге тырысқаны байқалған. Сондықтан жаңа жағдайда жұмыс істеу үшін жаңа құзыреттіліктер қажет» - деген [4].

Материалдар мен әдістерге сипаттама

Олай болса, бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі болашақ ұрпақты жаңа заман талабына сай, жан-жақты дамыған, цифрлы сауатты тұлға дайындайтын жоғары оқу орындары педагогтарының цифрлық құзыреттілігі.

Цифрлық құзыреттілік - ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданудағы түрлі мәселелерді шешу мүмкіндігі.

Орындалған жұмыстың сапасы бірқатар құзыреттермен байланысты. Д.Равен көрсеткендей әрбір жеке құзыреттілік үш құрылымды қамтиды:

- маманның мотивациясы мен жеке құндылықтарына негізделген әрекет қабілеттілігі;

- адамның қоғам құрылымын және олардың әлеуметтік рөлдерінің ерекшеліктерін түсінуі;

- не өзі жұмыс істейтін ұйым ішіндегі процестерді түсіну [5].

Зерттеушілер А.Ю.Гузенко, А.Кузин білім беру мекемелері түлектерінің және жалпы халықтың ақпараттық құзыреттілігін еуразиялық интеграцияның шарты деп санай отыра, олар жаһандық проблеманы шешу - адамдарды өмірдің жаңа жағдайларына және жоғары автоматтандырылған ақпараттық ортадағы өмірі мен кәсіби қызметіне дайындау қажеттілігін мойындайды [6].

Ф.К.Тубеева өзінің еңбегінде қазіргі заманғы педагогтардың компьютерлік сауаттылығының төмендігі мен педагогикалық мәселелерді шешуде ақпараттық технологияларды қолдана алмауын атап өтеді [7].

Нәтижелері

Мәселеге байланысты әдебиеттерді зерттеу «құзыреттілік» ұғымының негізгі сипаттамасын бөліп көрсетуге көмектесті. Мысалы, Л.К. Иляшенко мен Л.М. Мешкова «Құзырет» пен «Құзыреттілік» ұғымдарының мәнін аша отырып, оларға сипаттама береді. «Құзырет» «құзыреттілікке» қарағанда кеңірек. Оған танымдық біліммен қатар мотивациялық, қатынастық және реттеуші компоненттер де кіреді. Мазмұны тұрғысынан құзыреттілік әлеуметтік нормалар мен құндылық бағдарларын игеру мен сәйкестендіру процестерін, оларды өз қызметінде жүзеге асыра алу қабілетін және құндылық ретінде өз кәсібіне деген қатынасты біріктіреді [8].

Ал, Қазақстандық ғалым-зерттеушілер Таубаева Ш.Н., Лактионова С.Н. құзыреттілік деп белгілі бір контексттегі мақсатқа жету үшін алынған білім, білік және дағдыларды өмірлік тәжірибеге кіріктіру қабілеттілігі мен дайындығын сипаттайтын тұлға қасиеттерін түсінеді. Құзыреттілік дегеніміз - кәсіби міндеттердің орындалуын, мақсатқа жетуді және нәтиже алуды қамтамасыз ететін іс-әрекетті сапалы түрде жүзеге асыру. Ал құзырет дегеніміз - стандарттар мен қоғамдық үміттерге сай келетін қызметті сапалы жүргізу [9].

Майгельдиева Ш.М. айтуынша «Құзырет пен құзыреттілік білім, білік, дағдыларда негізделген, бірақ құзыреттілік нәтижелерге, пәнге, объектіге, қызмет процесіне және құралдарға деген қатынасты да қамтиды. Біз құзыреттілікке негізделген тәсіл туралы айтатын болсақ, оқудың күтілетін нәтижелері оқушылардың құзыреті мен құзыреттілігі болады дегенді білдіреміз. Жалпы алғанда, құзыреттілік тәсіл дегеніміз: мақсаттарды анықтау, мазмұнды таңдау, оқу үдерісін ұйымдастыру, білім беру технологияларын таңдау және нәтижелерді бағалау [10].

Талқылау

Олай болса, құзыреттіліктің бүгінгі күнде ерекше, болашақтың цифрлық экономикасын құруды қамтамасыз ететін түбегейлі жаңа даму

траекториясына көшіруге жағдай жасауға, болашақ жас мамандарды заман талабына сай дайындауға керекті жаңа түрі цифрлық құзыреттілікті қарастырайық.

Цифрлық құзыреттілік - бұл 21 ғасырдағы құзырттіліктің жаңа түрі. Ғалымдар сұранысқа ие құзыреттерді цифрлық экономикаға көшу кезінде анықтайды. Осылайша, американдық ғалымдар тобы цифрлық құзыреттіліктер мен олардың дәйекті дамуы үшін қажетті шарттарды анықтап, оның ішінде оларды жоғары білікті студенттер мен оқытушылар құрамының пәнаралық көшбасшылық қабілеттеріне қосады. Г.Раско, Э.Оборн, М.Барретт атап өткендей, ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуымен болашақтың құзыреттілік шеңбері кеңейіп келеді, олардың арасында цифрлық технологияларды иелену өзгеріп отырған цифрлі әлем жағдайларына тез бейімделуге мүмкіндік береді [11]. G. Rasko, E. Oborn, M. Barrett [12], H. Barr, J. Ford, R. Grey, N. Helm және басқалары айтқандай [13] ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуымен болашақтың құзыреттілік аясы кеңеюде, олардың арасында цифрлық технологияларды иелену цифрлық әлемнің өзгермелі жағдайларына тез бейімделуге мүмкіндік береді [14].

Алайда, қазіргі уақытта ғылыми әлемде де, белгілі бір қызмет саласында да цифрлық технологиялар мен интернет-ресурстарды қауіпсіз және тиімді пайдалану үшін қажетті дағдылар мен машықтардың бірыңғай тізімі жоқ. Цифрлық құзыреттіліктің ең толық тізімі С.Карретеро, Р.Вуорикари, Ю.Пуни модельдерінде келтірілген. Авторлар сегіз біліктілік деңгейі және пайдалану мысалдары бар азаматтарға арналған цифрлық құзыреттілік жүйесін ұсынады. Цифрлық құрылғылармен жұмыс жасаудың тек техникалық дағдыларының ішінде мұғалімдердің педагогикалық құзыреттілігінің ажырамас бөлігі болып табылатындарды бөліп көрсетуге болады. Сонымен, білім беру қызметін табысты жүзеге асыру үшін мұғалім талап ететін құзыреттердің бірінші тобына ақпараттық сауаттылыққа (digital fluency) байланысты құзыреттіліктерді жатқызуға болады: цифрлық ортада ақпарат пен мазмұнды табу, талдау, түсіндіру және сыни тұрғыдан бағалау мүмкіндігі. Екінші топқа цифрлық ортадағы қарым-қатынас пен ынтымақтастықтың дағдылары мен дағдылары жатады - бұл цифрлық технологиялар арқылы өзара әрекеттесу қабілеті, және оларды пайдалану процесінде және цифрлық ортада қарым-қатынас жасау ережелері мен нормаларын білу, коммуникация стратегияларын белгілі бір аудиторияға бейімдеу, цифрлық ортадағы мәдени және ұрпақ әртүрлілігін ескеру. Үшінші құзыреттілік тобы цифрлық мазмұнды әр түрлі форматта құру және редакциялау, ақпарат пен мазмұнның сапасын өзгерту және жақсарту мүмкіндігімен анықталады. Төртінші цифрлық құзыреттер тобында пайдаланушылардың физикалық және

психологиялық денсаулығының қауіпсіздігін қамтамасыз ете отырып, жеке деректерді, құрылғыларды және цифрлық мазмұнды қорғау дағдылары мен қабілеттерін ажыратуға болады. Және де соңғы, бесінші топқа цифрлық құрылғылармен жұмыс жасау кезінде туындайтын техникалық мәселелерді анықтау және оларды шеше білуге байланысты құзыреттер кіреді [15].

Ресейлік ғылыми әдебиеттерде ғалымдар цифрлық құзыреттіліктің инновациялық модельдерін ұсынатын бірқатар зерттеулер бар. Мысалы, М.В.Полевая цифрлық экономика маманы үшін құзыреттілік моделінде дағдылардың үш тобын ажыратады: әлеуметтік-мінез-құлықтық, когнитивті және цифрлық. Профессор цифрлық дағдыларға жүйелерді құру (бағдарламалау, қосымшаларды жасау, өндірістік жүйелерді жобалау) және ақпаратты басқару (деректерді өңдеу және талдау) жатқызады. Мақалада шетелдік құзыреттіліктің ұлттық модельдеріне шолу жасалған. Әр түрлі елдердегі сандық құзыреттіліктердің тұжырымдамаларына ғана назар аударайық: Ұлыбритания / Ирландия - ақпараттық менеджмент; Норвегия - сандық құралдарды пайдалану мүмкіндігі; Австралия - ақпараттық және компьютерлік сауаттылық; Сингапур - ақпараттық дағдылар.

Қазақстандық ғалым, тестілеу орталығының директоры, п.ғ.к., қауымдастырылған профессор Д.Н.Исабаева: «педагогтың коммуникативті сауаттылығы дегеніміз қалыпты жағдайдағы қарым-қатынастан цифрлық коммуникацияның айырмашылығын түсінуі, қазіргі коммуникация құралдарын (әлеуметтік желілер, мессенджерлер) қолдану білігі мен дағдысы, цифрлық ортада қарым-қатынас жасай білу этикасы мен нормаларын саналы түсінуі. Сондай-ақ, педагогтың технологиялық инновацияларға қарым қатынасы оның технологиялық трендтерді түсінуі, қазіргі технологиялармен (гаджеттер, қосымшалар) жұмыс жасауға дайындығы, технологиялық инновацияның қоғам дамуы мен өзін дамытудағы пайдасын түсінуі ретінде анықталады»- дейді.

Теориялық көзқарастарды түйіндей келе бүгінгі күні бүкіл әлемде педагогикалық қауымдастықтың үлкен назары жаңа цифрлық құзыреттіліктерді шұғыл қалыптастыруға бағытталғанын атап өткен жөн.

Осы тұрғыда, жоғарыда айтылған ғалымдар еңбектеріндегі теориялық негіздерді басшылыққа ала отыра, бүгінгі күндегі педагогтың құзыреттілігінің жаңа түрі - цифрлық құзыреттілікті қалыптастыру, дамыту және болашақ жас мамандарды заман талабына сай дайындау ниетінде жасалған «Bolashaq» академиясының тәжірибесіне тоқтала кету жөн болар.

Педагогтар қазіргі кезде «педагог-орта-студент» өзара әрекеттесу процесіне белсенді қатысады, олар студенттердің қызметіне әртүрлілік

пен қызығушылық әкеледі, өздерін жаңа қырынан ашады. Алайда, барлық педагогтар білім беру процесін ұйымдастыруда цифрлық ресурстарды пайдалануға бүгінгі күні мүдделі.

Онлайн-курстарды «Bolashaq» академиясының оқытушылары «Аралас оқыту» моделін енгізу үшін әзірледі (ағл. «Blended Learning»). Бұл модель дәстүрлі бетпе-бет оқыту моделін қашықтықтан оқыту технологиясымен толықтыру үшін қолданылады. «Bolashaq» академиясында мұндай модель академияның электрондық синхронды және асинхронды чаттарымен, білім беру ұйымының веб-сайтымен, электронды кітапханалық жүйелерімен (ЕБЖ), электрондық пошта арқылы академияның электрондық ақпараттық-білім беру ортасымен (ЕАБО) және электронды курстардан тұратын Moodle оқытуды басқарудың ішкі жүйесі (LMS) қолдау табады. Мұның бәрі академияның білім кеңістігін өзгертті, ал оқытушыларда электрондық ақпараттық-білім беру ортасында табысты жұмыс істеуге дағдылар жетіспеді. Қашықтықтан білім беру технологиялары мен онлайн курстарын қолдануға арналған ғылыми-педагогикалық қызметкерлерді сапалы даярлауды жүзеге асыру үшін алдыңғы оқу курстарын талдап, жинақталған тәжірибеге сүйене отырып, ғылыми-педагогикалық қызметкерлерді даярлаудың жаңа моделін жасау қажет болды. Бастапқыда әріптестермен жұмыс Moodle Learning Management System (LMS) функционалдылығымен танысу және оның компоненттерімен жұмыс жасау технологиясын меңгеру үшін жүргізілді. Дайындыққа арнайы жабдықталған аудиторияларда мастер-класстар, семинарлар, жеке LMS Moodle компоненттерін түсініктемелермен қолдану және ғылыми-педагогикалық қызметкерлердің бірдей әрекеттерін орындау бойынша іс-әрекеттерді көрсететін мамандар кірді. Осындай семинарлар соңында педагогтар практикалық тапсырманы өз бетімен орындап, қажет болған жағдайда олар маманның кеңесін ала алды. Тренинг топтар да ұйымдастырылды. Көбіне педагогтар өздерінің кәсіби өмірін өздері басқарып, оны өздері жоспарлап, өздерінің білім маршруттарын саналы түрде құрғысы келді. Өйткені, әр педагогтың өзіндік дайындық деңгейі, өзінің танымдық әлеуеті, жеке психофизиологиялық ерекшеліктері бар. Сондықтан өзінің болашақ қызметінде әр педагог кез-келген уақытта жеке консультация ала алды. Соңғы оқу жылдарында Moodle-ден басқа профессорлық-оқытушылар құрамы Microsoft Teams 365, Zoom, Proctoring жүйесі және т.с.с. сияқты бағдарламалармен танысып, әртүрлі жұмыстарда қолданды. Әрине, мұндай сабақтар мен жеке кеңестер назардан тыс қалмады. Ғылыми-педагогикалық қызметкерлер академияның ЕАБО дамуының белгілі бір кезеңіне қажетті дайындықтан өтті.

Сонымен, өткен 1,5 жылдық тәжірибе көрсеткендей, қазіргі жағдайда педагогтар мүмкіндігінше тезірек білім алуы керек, заманауи технологияларды игеруі керек, оқыту мен өзара іс-қимылдың жаңа құралдарын игеруі керек, сонымен қатар оқытудың барлық тиімді форматтарын күнделікті жұмысына енгізу керек.

Өйткені бұл әлем алдында тұрған цифрлық технологиялар негізіндегі үздіксіз білім беру. Бұдан былай тек осындай жағдайда ғана білімді, білікті, цифрлы салауатты жаңа ұрпақ дайындап, тәрбиелей аламыз.

Қорытынды

Қорыта келе айтарымыз, бүгінде цифрландырудың арқасында әлем бейнесі өзгеруде, адамзат өмірінің барлық салалары өзгеруде, педагогтың рөлі мен аспаптық мүмкіндіктерін өзгертетін жаңа қызмет түрлері, жаңа технологиялар пайда болатындығын мойындауға мәжбүр. Бұл өзгерістер, бір жағынан, оған қойылатын талаптарды белгілейді, ал екінші жағынан, білім беру үрдісінің үздіксіздігін қамтамасыз ететін дамудың қосымша мүмкіндіктерін ұсынады. Олар білім беру үрдісі субъектілері арасындағы ақпараттық өзара әрекеттесудің жаңа парадигмасын анықтайды, оның негізгі бағыттары білім беру процесін жүзеге асыруда электрондық оқыту мен қашықтықтан білім беру технологияларын қолдануды кеңейту болып табылады; интеллектуалды әлеуетті дамытуға, білімді өз бетінше алу, жаңа технологияларды меңгеру құзыреттіліктерін қалыптастыруға бағытталған білім берудің әдістері мен формаларын дамыту.

Қазіргі әлемде туындайтын жағдайлар, олардың белгісіздіктері педагогтардан жедел шешімдер қабылдауды, жаңа қызмет саласымен айналысуды, үнемі өзгеріп отыратын және барған сайын күрделене түсетін жұмыс міндеттері жағдайында ресурстарды басқаруды талап етеді. Электрондық мәдениеттің жаңа жағдайында педагогтың кәсіби шеберлігі білім беру үдерісін ұйымдастырудың қажетті шарты екендігі айқын көрінеді, ол басқалармен қатар студенттерге педагогикалық және ақпараттық қолдау көрсетуде көрінеді. Мұндай шындықтар педагогтың жаңа дағдыларды игеру дағдыларын жетілдіруге және тез игеруіне, олардың технологиялық әлеуетін, цифрлық құзыреттілігін кеңейтуге ықпал етеді.

ӘДЕБИЕТ

[1]. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы № 827 қаулысы. – Кіру режимі: URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000827/history> [Қаралған күні 17.09.2021]

- [2]. Аксенова Г.И. Жоғары мектеп мұғалімін кәсіби даярлаудағы психологиялық-педагогикалық тәсілдер: шетелдік тәжірибе. Кіру режимі: URL: cyberleninka.ru/article/n/... [Қаралған күні 17.09.2021]
- [3]. МакКлелланд Д.С. Зияткерліктен гөрі құзыреттілікке тестілеу // Американдық психолог. - 1973. - № 28. - Р. 1-14.
- [4]. Дж. Равен. Қазіргі қоғамдағы құзыреттілік. - М.: Когито-Центр, 2002. - 148 с.
- [5]. Гузенко А. Ю., Кузин А. С. Ақпараттық сауаттылық - табысты еуразиялық интеграцияның шарты ретінде // Әскери істердің гуманитарлық мәселелері. - 2017. - № 2 (11). - Б. 23—25.
- [6]. Тубеева Ф. К. Педагогикалық университетте дефектологиялық білім берудің болашақ бакалаврларының ақпараттық құзыреттілігін қалыптастыру. - Владикавказ, 2017. - 157 б.
- [7]. Ильяшенко Л.К. Мешкова Л.М. Құзыреттілікке негізделген тұжырымдамалық өріс: құзыреттілік, құзыреттілік, математикалық құзыреттілік, кәсіби құзыреттілік. Ғаламдық ғылыми әлеует. // Педагогика және психология. - 2014. - № 3 (36). - Б. 16-17.
- [8]. Таубаева Ш.Т., Лактионова С.Н. Педагогикалық инновация білім беру жүйесіндегі жаңашыл теориясы мен практикасы ретінде. - Алматы, 2001 - С.24-26.
- [9]. Майгельдиева Ш.М. Білім берудегі құзыреттілік, құзыреттілік және құзыреттілік тәсіл ұғымдары мәселесі бойынша. // Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті /ХАБАРШЫ/ «Педагогика ғылымдары» сериясы. - 2016. - №1(49). - 79 с.
- [10]. Барретт М.Ж., Альфонсус К.Б., Хармин М. Неге бірге жиналатын білікті ғалымдар жеткіліксіз, дисциплиналық көшбасшылыққа оқыту // БиоҒылым. - 2019. - Басылым 69. - № 9. - Р. 736-745.
- [11]. Ракко Г., Оборн Е., Барретт М. Бірлескен кәсіби шеберлікті дамыту: білім беру серіктестеріндегі академиялық ұйымдардағы мәртебені саралауды зерттеу. Алматы, 2017. - Б. 22.
- [12]. Барр Х., Форд Дж., Грей Р., және т.б. Кәсіптік білім беру жөніндегі нұсқаулық. Кәсіптік білім берудегі жетілдіру орталығы (CAIPE), маусым 2017. - Кіру режимі: URL: <https://www.caipe.org/resources/publications/caipe-publications/caipe-2017> [Қаралған күні: 24.04.2020].
- [13]. Ракко Г. Бірлескен кәсіби шеберлікті дамыту: білім беру серіктестіктеріндегі академиялық ұйымдардағы мәртебенің дифференциациясын зерттеу // Халықаралық адам ресурстарын басқару журналы. - 2017. - Р.22.
- [14]. Карретеро С., Вуорикари Р., Пуни И. Сегіз біліктілік деңгейі бар азаматтарға арналған цифрлық құзыреттілік шеңбері және оны пайдалану мысалдары. - Еуропалық одақтың баспа кеңсесі, 2017. - Кіру

режимі: URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC106281/web-digcomp>). [Қаралған күні: 24.06.2021].

[15]. Полевая, М. В. Сандық экономика маманының құзыреттілік моделі. – Кіру режимі: URL: <http://www.fa.ru/org/dpo/finprofessional/Documents/news/2019/11/.pdf> – [Қаралған күні: 30.07.2021].

REFERENCES

[1]. «Cifrlıq Qazaqstan» memleketlik baǵdarlamasın bekitiw twralı (About approval of the state program “Digital Kazakhstan”). Qazaqstan Respwblıkası Ükimetiniń 2017 jılǵı 12 jeltoqsandaǵı № 827 qawlısı. – Kirw rejimi: URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000827/history> [Qaralǵan küni 17.09.2021] [in Kaz]

[2]. Aksenova G.İ. Joǵarı mektep muǵalimin kásibi dayarlawdaǵı psixologiyalıq-pedagogikalıq tásilder: šeteldik tájiribe (Psychological and pedagogical approaches to the professional training of high school teachers: foreign experience). Kirw rejimi: URL: cyberleninka.ru/article/n/... [Qaralǵan küni 17.09.2021] [in Kaz]

[3]. MakKlelland D.S. Ziyatkerlikten góri quziretilikke testilew (Competency testing rather than intelligence) //Amerikandıq psixolog. - 1973. - № 28. - P. 1-14 [in Kaz]

[4]. Dj. Raven. Qazirgi qoǵamdaǵı quziretilik (Competence in modern society). - M.: Kogito-Centr, 2002. – 148 p. [in Kaz]

[5]. Gwzenko A. Yu., Kwzin A. S. Aqparattıq sawattılıq - tabıstı ewraziyalıq integraciyanıń şartı retinde (Information literacy as a condition for successful Eurasian integration) //Äskerı isterdiń gwmanıtarlıq mäseleleri. - 2017. - № 2 (11). - P. 23—25 [in Kaz]

[6]. Twbeeva F. K. Pedagogikalıq wniversitette defektologiyalıq bilim berwdiń bolaşaq bakalavrlarınıń aqparattıq quziretiligin qalıptastırw (Formation of information competence of future bachelors of defectology education at the Pedagogical University). - Vladıkavkaz:, 2017. - 157 p. [in Kaz]

[7]. İlyaşenko L.K.Meşkova L.M. Quziretilikke negizdelgen tujırimdamalıq öris: quziretilik, quziretilik, matematikalıq quziretilik, kásibi quziretilik. Ğalamdıq ǵılımı älewet (Conceptual field based on competence: competence, competence, mathematical competence, professional competence. Global scientific potential.). //Pedagogika jáne psixologiya. – 2014. - No 3 (36). - P.16-17 [in Kaz]

[8]. Tawbaeva Ş.T., Laktionova S.N. Pedagogikalıq innovaciya bilim berw júyesindegi jańaşıl teoriyası men praktikası retinde (Pedagogical innovation as an innovative theory and practice in the education system). – Almatı, 2001 – P.24-26 [in Kaz]

[9]. Maygeldieva Ş.M. Bilim berwdegi quzirettilik, quzirettilik jäne quzirettilik täsil uğımdarı mäselesi boyınşa (On the concepts of competence, competence and competency-based approach to education). //Abay atındağı Qazaq ulttıq pedagogikalıq wñiversiteti /XABARŞI/ «Pedagogika ğılımdarı» seriyası. – 2016. - №1(49). – 79 p. [in Kaz]

[10]. Barrett M.J., Alfonsws K.B., Xarmın M. Nege birge jinalatın bilikti ғalımdar jetkiliksiz, dısciplinalıq köşbasılıqqa oqıtıw (Why there are not enough qualified scientists to gather together, to teach disciplinary leadership) //BıoGılım. - 2019. - Basılım 69. - № 9. - P. 736-745 [in Kaz]

[11]. Rakko G., Oborn E., Barrett M. Birlesken käsibi şeberlikti damıtıw: bilim berw seriktesterindegi akademiyalıq uyımdardağı mäртеbeni saralawdı zerttew (Development of joint professional skills: a study of the analysis of the status of academic organizations in educational partners). Almatı, 2017. – P. 22 [in Kaz]

[12]. Barr X., Ford Dj., Grey R., jäne t.b. Käsibtik bilim berw jönindegi nusqawlıq (Guidelines for vocational education). Käsibtik bilim berwdegi jetildirw ortalığı (CAIPE), mawsım 2017. – Kirw rejimi: URL: <https://www.caipe.org/resources/publications/caipe-publications/caipe-2017> [Qaralğan küni: 24.04.2020] [in Kaz]

[13]. Rakko G. Birlesken käsibi şeberlikti damıtıw: bilim berw seriktetikterindegi akademiyalıq uyımdardağı mäртеbeniñ differenciacıyasın zerttew (Development of joint professional skills: a study of the differentiation of status in academic organizations in educational partnerships) //Xalıqaralıq adam reswrstarın basqarw jwrnalı. – 2017. – P.22 [in Kaz]

[14]. Karretero S., Vworıkarı R., Pwnı İ. Segiz biliktilik deñgeyi bar azamattarğa arnalğan cıfrlıq quzirettilik şeñberi jäne onı paydalanw misaldarı (Digital Competence Framework for Citizens with Eight Qualifications and Examples of Its Use). - Ewropalıq odaqtıñ baspa keñsesi, 2017. – Kirw rejimi: URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream> [Qaralğan küni: 24.06.2021] [in Kaz]

[15]. Poleyaya, M. V. Sandıq ékonomıka mamanınıñ quzirettilik modeli (Competence model of digital economy specialist). – Kirw rejimi: URL: <http://www.fa.ru/org/dpo/finprofessional/Documents/news/2019/11/.pdf> – [Qaralğan küni: 30.07.2021] [in Kaz]

ЗНАЧЕНИЕ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА

*Акпарова Ж.¹, к.п.н., профессор, Академия «Volashaq», Караганда,
Казахстан, e-mail: zhan_mus@mail.ru

Аннотация. Статья посвящена на вопросы повышения качества жизни населения Казахстана за счет использования цифровых технологий,

а также на переход экономики страны на принципиально новую траекторию развития, которая в долгосрочной перспективе обеспечит создание цифровой экономики, перехода образования на дистанционное обучение, а также обучение в режиме онлайн в связи со сложившейся ситуацией в мире - пандемии вопросах, связанных с приобретением новых цифровых компетенций, которые становятся обязательными и необходимыми для подготовки будущего квалифицированного специалиста.

В статье раскрываются основные понятия темы, в том числе необходимость для учителей быстро осваивать возникающие цифровые технологии, связанные с сегодняшними условиями жизни, а также расширение их компетенций для работы в новых условиях. Особое внимание уделяется уровням исследования понятий «компетенция», «цифровая компетенция», «компьютерная грамотность и цифровая компетенция педагогов».

Кроме того, представлены группы компетенций, необходимые учителю для успешного осуществления образовательной деятельности, и обзор концепций цифровых компетенций в разных странах, национальных моделей зарубежных компетенций.

В конце статьи представлен опыт Академии «Bolashaq» в формировании и развитии цифровых компетенций педагогов, которых используют в подготовке будущих молодых специалистов в соответствии с современными требованиями.

Ключевые слова: компетентность, цифровая компетентность, значение цифровой компетентности в образовании, педагог, цифровая компетентность педагога.

THE IMPORTANCE OF DIGITAL COMPETENCE IN TEACHER ACTIVITIES

*Ақпарова Ж.¹, с.п.с., профессор “Bolashaq” academy, Qaragandy,
Kazakhstan, e-mail: zhan_mus@mai.l.ru

Abstract. The article is devoted to the issue of improving the quality of life of the population of Kazakhstan through the use of digital technologies in the context of the transition of the country's economy to a new development trajectory, which in the long term will ensure the creation of a digital economy, the transition of education to distance learning and online training in connection with the COVID – 19 pandemic. Particular emphasis is placed on issues related to the acquisition of new digital competencies, which become mandatory and necessary for teachers in the training of a future qualified specialist.

The article reveals the basic concepts of the topic, including the need for teachers to quickly master the emerging digital technologies associated

with today's living conditions, as well as expanding their competencies to work in new conditions. Particular attention is paid to the levels of research of the concepts of "competence", "digital competence", "computer literacy and digital competence of teachers."

In addition, there are presented groups of competencies necessary for a teacher to successfully implement educational activities, and an overview of the concepts of digital competencies in different countries, national models of foreign competencies.

At the end of the article, the experience of the Bolashak Academy is presented in the formation and development of digital competencies of teachers who are used in the training of future young specialists in accordance with modern requirements.

Keywords: competence, digital competence, the value of digital competence in education, teacher, teacher's digital competence.

Статья поступила 17.11.2021

УДК 378.147

МРПТИ 14.15.01

DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.010

FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS OF A PEDAGOGICAL UNIVERSITY

*Imangaliyeva M.¹, Samalbek A.²

^{1,2}master of Science, lecturer KazUIRandWL named after Ablai khan,
Almaty, Kazakhstan

¹*e-mail: mika_19_97@mail.ru,

²e-mail: arnasamalbek@gmail.com

Abstract. This article examines the importance of communication skills in the content and structure of professional training of university students in pedagogy, and identifies the indicators of communication skills that are formed and the organizational structure of effective educational activities. The author emphasizes the value of a competence-based approach to education. It emphasizes the individuality of students in all disciplines and activities. Communication skills are considered by the authors to be the most important indicator of teacher's professionalism. Scientific novelty includes identifying and demonstrating communication behaviors that determine the success and productivity of teachers' professional activities. Similar to indicators of communication skills trained by students at the higher educational institutions. The decisive role in the development of effective communication skills for

university students is due to the communication conditions and educational environment created by the university. When organizing this process, as well as the various types of work offered in modern scientific research on the training of communication skills of future teachers, it is necessary to focus on the acquisition of communication behavior. It is important for the success and productivity of teachers. Professional activities whatever the field. These communication actions include: The allocation of initial actions between the interacting participants. Exchange modes of action, interaction and communication. Build communication based on dissemination, exchange, mutual understanding, communication, its own actions and the actions of partners. Planning the joint cooperation method according to the prediction of the situation, the outcome of the joint activities and reflection of each participant in self-control, self-regulated behavior, interaction and cooperation are important.

Keywords: competence-based approach; communicative competence; student of a pedagogical university; professional pedagogical activity; interaction; cooperation; educational process; communication skills

Main provisions

In the evolving context of modern Kazakh society, teachers are required to actively participate in the spiritual and social processes that determine their worldview and guide their content. The demands of society on modern teachers are very high. They include a wide range of academic backgrounds and innovations, the ability to acquire modern teaching skills, as well as some of the most important personal qualities such as independence, responsibility, self-organization and self-improvement. Increasing of self-awareness and creativity in various types of professional activities. This is reflected in the content of higher education in Kazakhstan, the main feature of which is the development of a new scientific basis for the educational process and a competent specialist, who is able to solve practice-oriented tasks.

S.S. Kunanbayeva understands competence as a “mobile system of qualification indicators” reflected in the professional qualification model of a specialist [13]

Introduction

D. Hymes (1972) provided the first definition of communicative competence, which supplemented N. Chomsky’s idea of “linguistic competence” (N. Chomsky, 1965). He claimed that each utterance has its own set of rules, which are subject to grammar rules, and that assimilation of these rules enables the capacity to utilize the language in the communication process [4].

The saturation of the educational process in the individual sense is reflected in the competency-based approach. According to it, competency

development is a system that integrates knowledge, skills and integrated competencies, experiences of independent professional activities and personal responsibility of students and outcomes of education.

The professional activities of teachers are based on the ability to organize and maintain a high level of multilateral contact and to communicate actively and effectively, both between participants in the educational process and the social environment outside. In our opinion, that can be considered as the most important indicator of teachers' professionalism. The formation of communicative competence is an actively researched scientific problem, widely presented in the work of S.G. Vorovshchikov, I.M. Osmolovskaya, who explain communicative competence as "a set of skills". There can be integrated simpler skill categories (linguistics, speech, pragmatics, subjects, culture, vocabulary, strategy, sociolinguistics, civilization, etc.). The complexity of the phenomenon of communicative competence is mainly due to the implications of the concept of "communication", which is understood as "the interaction of subjects in the process of exchanging information and establishing connections between individuals" [11]. Therefore, the communication actions performed by the participants in this process are intended to take into account the position of the interlocutor or communication partner and the coordination of actions in common activities in order to achieve the overall goal.

It is a collaborative ability that is actively developed through the education of children in school. However, in recent years, many schoolchildren have fallen behind in developing this ability. As teachers point out, more and more first-graders are becoming individualists who clearly do not want to communicate or act collaboratively and cannot act. This enhances the teacher's role in developing the student's necessary communication skills. This can only be achieved by the students' own communication skills.

Description of materials and methods

According to the definition of L.A. Petrovskaya, the ability is understood as the ability to define and solve a particular type of communication task, according to communication, for example, to assess the situation and account to determine the purpose of the communication we need to consider determination and method. By being ready for significant changes in their speaking behavior [8], choosing the right communication strategy, partners can structure the content of future teachers' communication skills.

As a result, communicative competence contributes to the future teacher's overall social competence, as well as his conscious emphasis on the roles of partners in the educational process. We agree with V. I. Teslenko that communicative competences are what enable future teachers to listen and engage in dialogue, participate in group problem solving, integrate into the professional community, and build productive interactions and cooperation with

students, colleagues, and parents [11]. Analyzing the content of communicative competencies proposed for formation in a pedagogical university allows us to assert that they are decisive in the construction of a productive educational process, which is the essence of a teacher's future professional activity, regardless of the chosen subject area.

Here we need to mention the following formula:

- Ability to plan educational partnerships between participants in the educational process, taking into account content and expected outcomes, as well as interests and individual needs.
- Ability to organize and implement active cooperation in information retrieval, knowledge management, etc.
- Ability to prevent and resolve conflicts in the educational process based on mutual respect, trust and cooperation.
- Possess appropriate educational management, modification and evaluation forms for partner behavior in the educational process.
- Ability to express one's thoughts completely and accurately in response to tasks and communication situations [1].

Research results

The result of the process of training communication skills of university students is that teachers organize and implement effective communication in mixed and extracurricular activities, based on observance of the rules of tolerance, verbal and non-verbal communication by considering specific educational situations for the benefit of all participants.

It is important to distinguish between the notions of "competence" and "competency", which are not equivalent. If competence is defined as an area of knowledge in which a person is fully aware (S.I. Ozhegov), authoritative, experienced, and possesses specific powers (D.N. Ushakov), then competency describes, first and foremost, the capacity to make decisions and achieve outcomes in this field. In other words, competence implies a person's level of representation of professional (and personal) experience within the context of a given competency (A.I. Turchinov [12]).

The communicative competence of students is formed primarily in speech studies, at school: Kazakh language, Russian language, foreign language, speech and culture of communication (practical rhetoric), literature; at the university: foreign language, Kazakh language, Russian language and culture of speech, stylistics of scientific text, as well as disciplines in the specialty: documentary linguistics, business communication, rhetoric, forensic eloquence, methods of teaching a foreign language, etc., which determine the goals, objectives, principles, methods, techniques, forms and means of teaching, as well as the specifics of the chosen specialty, which ultimately forms a communicatively developed personality.

However, the formation of the communicative competence of students is not limited only to educational activities. Of no less interest is the extracurricular activities of students, during which active forms of work are in demand, including techniques and methods that allow developing the creative potential of students: discussion (dispute, debate, group discussion), game (didactic, creative games: business game, game design), role-playing games (role-playing), speech video training, etc [10].

It is necessary to say about the two-sided nature of the teacher's communicative competence: on the one hand, we are talking about mastering a wide range of communicative competencies necessary for the implementation of professional pedagogical activity, on the other hand, for the effective formation of the communicative competencies of students of a pedagogical university, the conditions of communication are extremely important, the educational environment in which develops partnerships, friendly relations, and also plans the result of joint joint activities of a special nature - not constrained by the framework of the "correct answer", having a search, creative nature, not only professional, but also personal significance.

In our opinion, modern educational research, focused on the formation of communication ability in students of the University of Pedagogy, offers many forms of interesting activities. For example, training on the development of educational communication. Modeling of educational situations [5]; Design the extracurricular activity system. Organization of the "School of young researchers" (subject) within the framework of industrial pedagogical practice [7]; mainly to learn active forms of activity (discussions, webinars, interactive training, professional communication behaviors) Develop and conduct private lessons on the training of cultural communication between students based on role plays, etc ... [6].

With a range of recommended types and forms of structuring the process of developing students' communication competence, a number of invariant communicative acts must be included, the presence of which affects the success of the teacher's professional activity:

1. distribution of initial activities among interaction participants depending on a particular subject and conditions of joint activity;
2. trade of modes of action, interaction, and communication governed by the possible productivity and effectiveness of collaboration;
3. establishing the correspondence of their own actions and those of partners;
4. planning common ways of cooperation based on forecasting the conditions and results of joint activities;
5. self-control, self-correction of actions, reflection of each participant in interaction and cooperation, allowing to overcome existing or possible

communicative limitations.

Because educational communication occurs in a particularly structured educational process, it is preferable to design jointly divided activities with role dynamics for the creation of future teachers' communicative ability. This enables each educational process participant to communicate their point of view, listen and hear communication partners, tolerate their viewpoint, coordinate activities and engage with the overall outcome.

Conclusion

Finally, it should be noted that the adoption of a competency-based approach is the most essential prerequisite for enhancing the quality of higher pedagogical education. According to current scholars (S.G. Vorovshchikov [3], D.I. Ivanov [4], A.G. Sergeev [9], etc.), mastering a broad range of skills provides the teacher with the chance for effective professional, personal, and socio-cultural adaptation, growth, and improvement. The importance of the competence-based approach in education stems, first and foremost, from the fact that it focuses directly on the student's personality in all domains and areas of activity.

The components of communicative competence include sociability (the ability to establish and maintain the necessary contacts with other people), possession of semantic information and the ability to operate it (Morozova, Adonina 2018).

As mentioned above, the content of the ability to communicate is considered not only the exchange of educational and other information, but also the meaning of the process from the point of view of communicative interpretation. Communication and social interaction. Starting with the establishment of friendly contacts and ending with a complex type of cooperative activity, the establishment of interpersonal relationships not only in the educational process but also outside. As a result, you can consider the indicators of the formative communication skills of students of the University of Pedagogy. We consider and respect different views on communication and interaction. A clear and logical formulation of your opinion. The ability to create questions inspires students to independently research, collaborate and interact. The ability to resolve disputes through joint activities and action plans to achieve common goals. Willing to organize mutual management and autonomy. Ability to collaborate and support [8].

The ability to work in pairs and groups, to perform in cooperation tasks of a search nature and aimed at a common creative result, containing a change in the roles of communication, competitiveness, and other factors, is critical for the effective formation of communicative competencies among students of a pedagogical university.

REFERENCES

[1] Бободжонов, Т. А. Формирование коммуникативной компетентности студентов педагогического вуза //Иновационная наука». - 2015. - № 6. - С. 192-193.

[2]. Волков, А. Е. Модель «Российское образование - 2020»: Модель образования для инновационной экономики / А. Е. Волков, Я. И. Кузьминов, И. М. Реморенко, Б. Л. Рудник, И. Д. Фрумин, Л. И. Якобсон //Вопросы образования. - 2008. - № 1. - С. 32-64.

[3] Воров, С. Г. Развитие универсальных учебных действий. Внутрешкольная система учебно-методического и управленческого обеспечения: Монография. - М.: Издательство «Прометей», 2012. - 38 с.

[4] Иванов, Д. А. Компетентность и компетентностный подход в современном образовании. - М.: Чистые пруды, 2007. - 32 с.

[5] Кузьмина, Е. М. О некоторых результатах оценки профессиональной коммуникативной компетентности педагога // Нижегородская сессия молодых ученых. Гуманитарные науки: Материалы докладов. - Новгород: Издательство Гладкова О. В., 2006. - С. 94-96.

[6] Кунанбаева С. С. Стратегические ориентиры высшего иноязычного образования. Кембридж: Хартфордшир Пресс, 2017. 195 с.

[7] Максимова Е. Б. Формирование коммуникативных компетенций студентов вузов: дисс. ... канд. пед.наук. Наук: 13.00.08. - М., 2007. - 173 с.

[8] Петрова, Т. Н. Исследование формирования коммуникативной компетентности у студентов педагогического вуза //Молодой ученый. - 2017. - № 8.- С. 295-298.

[9] Петровская, Л. А. Коммуникативная компетентность - тренинг: Избранные труды / Л. А. Петровская. - М.: Смысл, 2007. - 387 с.

[10] Сергеев, А. Г. Компетентность и компетенции в образовании: монография. - Владимир, 2010. - 107 с.

[11]Тесленко, В. И. Коммуникативная компетентность: формирование, развитие, оценка: монография. - Красноярск: ГПУ, 2007. - 255 с.

[12] Турчинов, А. И. Кадровая политика и управление персоналом: проблемы теории и практики //Коммуникология. - 2014. - Т. 7. - № 5. - С. 103-117.

[13] Хаймс Д. Модели взаимодействия языка и социальной жизни //Гумперц Дж., Хаймс Д. (ред.) Направления в социолингвистике: этнография коммуникации. - Нью - Йорк: Холт Райнхарт и Уинстон, 1972. - С. 35-71.

REFERENCES

[1] Bobodzhonov, T. A. Formirovaniye kommunikativnoy kompetentnosti studentov pedagogicheskogo vuza (Formation of communicative competence of students of a pedagogical university) //Innovatsionnaya nauka". - 2015. - № 6. - P. 192-193 [in Rus.]

[2] Volkov, A. Ye. Model' "Rossiyskoye obrazovaniye - 2020": Model' obrazovaniya dlya innovatsionnoy ekonomiki (Model "Russian education - 2020": Model of education for an innovative economy) /A. Ye. Volkov, YA. I. Kuz'minov, I. M. Remorenko, B. L. Rudnik, I. D. Frumin, L. I. Yakobson // Voprosy obrazovaniya. - 2008. - № 1. - P. 32-64 [in Rus.]

[3] Vorov, S. G. Razvitiye universal'nykh uchebnykh deystviy. Vnutrishkol'naya sistema uchebno-metodicheskogo i upravlencheskogo obespecheniya (Development of universal educational actions. Intraschool system of educational, methodological and management support) Monografiya. - M.: Izdatel'stvo "Prometey", 2012. - 38 p. [in Rus.]

[4] Ivanov, D. A. Kompetentnost' i kompetentnostnyy podkhod v sovremennom obrazovanii (Competence and competence-based approach in modern education). - M.: Chistyye prudy, 2007. - 32 p. [in Rus.]

[5] Kuz'mina, Ye. M. O nekotorykh rezul'tatakh otsenki professional'noy kommunikativnoy kompetentnosti pedagoga (On some results of assessing the professional communicative competence of a teacher) //Nizhegorodskaya sessiya molodykh uchenykh. Gumanitarnyye nauki: Materialy dokladov. - Novgorod: Izdatel'stvo Gladkova O. V., 2006.- P. 94-96 [in Rus.]

[6] Kunanbayeva S. S. Strategicheskiye oriyentiry vysshego inoyazychnogo obrazovaniya (Strategic guidelines of higher foreign language education). Kembridzh: Khartfordshir Press, 2017. 195 p. [in Rus.]

[7] Maksimova Ye. B. Formirovaniye kommunikativnykh kompetentsiy studentov vuzov (Formation of communicative competences of university students): diss. ... kand. ped.nauk. Nauk: 13.00.08. - M., 2007. - 173 p. [in Rus.]

[8] Petrova, T. N. Issledovaniye formirovaniya kommunikativnoy kompetentnosti u studentov pedagogicheskogo vuza (Research of the formation of communicative competence among students of a pedagogical university) // Molodoy uchenyy. - 2017. - № 8.- P. 295-298 [in Rus.]

[9] Petrovskaya, L. A. Kommunikativnaya kompetentnost' – trening (Communicative competence - training): Izbrannyye Trudy. - M.: Smysl, 2007. - 387 p. [in Rus.]

[10] Sergeyev, A. G. Kompetentnost' i kompetentsii v obrazovanii: monografiya (Competence and competencies in education). - Vladimir, 2010. - 107 p. [in Rus.]

[11] Teslenko, V. I. Kommunikativnaya kompetentnost': formirovaniye, razvitiye, otsenka (Communicative competence: formation, development, assessment): monografiya. - Krasnoyarsk: GPU, 2007. - 255 p. [in Rus.]

[12] Turchinov, A. I. Kadrovaya politika i upravleniye personalom: problemy teorii i praktiki (Personnel policy and personnel management: problems of theory and practice) //Kommunikologiya. - 2014. - T. 7. - № 5. - P. 103-117 [in Rus.]

[13] Khayms D. Modeli vzaimodeystviya yazyka i sotsial'noy zhizni (Models of interaction between language and social life) //Gumperts Dzh.,

Khayms D. (red.) Napravleniya v sotsiolingvistike: etnografiya kommunikatsii. - N'yu - York: Kholt Raynkhart i Uinston, 1972. - P. 35-71 [in Rus.]

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫ СТУДЕНТТЕРІНІҢ КОММУНИКАТИВТІ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

*Иманғалиева М.¹, Самалбек А.²

^{1,2} педагогика ғылымдарының магистрі, оқытушы, Абылай хан атындағы
Қазақ Халықаралық Қатынастар және Әлем Тілдері Университеті
Алматы, Қазақстан

¹*e-mail: mika_19_97@mail.ru, ²e-mail: arnasamalbek@gmail.com

Аңдатпа. Бұл мақалада педагогика бойынша ЖОО студенттерін кәсіптік даярлаудың мазмұны мен құрылымындағы коммуникативтік дағдылардың маңызы қарастырылады, сондай-ақ коммуникативтік дағдылардың қалыптасу көрсеткіштері мен тиімді білім беру қызметінің ұйымдастырушылық құрылымы айқындалады. Автор білімге құзыреттілік тәсілінің құндылығын баса айтады. Бұл студенттердің барлық пәндер мен қызмет түрлеріндегі даралығын көрсетеді. Авторлар коммуникативтік дағдыларды мұғалімнің кәсіпқойлығының маңызды көрсеткіші ретінде қарастырады. Ғылыми жаңалық мұғалімдердің кәсіби қызметінің табыстылығы мен өнімділігін анықтайтын коммуникативті мінез-құлықты анықтау мен көрсетуді қамтиды. Жоғары оқу орындарында оқитын студенттердің коммуникативтік дағдыларының көрсеткіштеріне ұқсас. Университет студенттерінің тиімді қарым-қатынас дағдыларын дамытудағы шешуші рөл қарым-қатынас жағдайлары мен университет құратын білім беру ортасына байланысты. Бұл процесті, сондай-ақ болашақ мұғалімдердің коммуникативтік дағдыларын оқыту бойынша қазіргі ғылыми зерттеулерде ұсынылған әртүрлі жұмыстарды ұйымдастыру кезінде коммуникативтік мінез-құлықты қалыптастыруға назар аудару қажет. Бұл мұғалімдердің жетістігі мен өнімділігі үшін маңызды. Кез келген саладағы кәсіби қызмет. Бұл байланыс әрекеттері мыналарды қамтиды: өзара әрекеттесетін қатысушылар арасында бастапқы әрекеттерді бөлу. Әрекет, өзара әрекеттесу және қарым-қатынас әдістерімен алмасу. Тарату, алмасу, өзара түсіністік, қарым-қатынас, өз іс-әрекеттеріңіз және серіктестердің әрекеттері негізінде байланыс орнатыңыз. Жағдайдың болжамына, бірлескен қызметтің нәтижелеріне және әр қатысушының өзін-өзі бақылауға, өзін-өзі реттейтін мінез-құлыққа, өзара әрекеттесуге және ынтымақтастыққа сәйкес бірлескен ынтымақтастық әдісін жоспарлау өте маңызды.

Тірек сөздер: құзыреттілік тәсіл; коммуникативтік құзыреттілік; педагогикалық ЖОО студенті; кәсіби педагогикалық қызмет; өзара іс-қимыл; ынтымақтастық; білім беру процесі; коммуникативтік дағдылар

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВУЗА

*Имангалиева М.¹, Самалбек А.²

^{1,2}магистр педагогических наук, преподаватель, Казахский университет международных отношений и мировых языков им. Абылай хана, Алматы, Казахстан,

¹*email: mika_19_97@mail.ru, ²email: arnasamalbek@gmail.com

Аннотация. В статье исследуется значение коммуникативных навыков в содержании и структуре профессиональной подготовки студентов вузов по педагогике, а также определяются показатели формируемых коммуникативных навыков и организационная структура эффективной образовательной деятельности. Авторы подчеркивает ценность компетентностного подхода к обучению. А также подчеркивают индивидуальность студентов во всех дисциплинах и видах деятельности. Коммуникативные навыки считаются важнейшим показателем профессионализма учителя. Научная новизна включает выявление и демонстрацию коммуникативного поведения, определяющего успех и продуктивность профессиональной деятельности учителей. Решающую роль в развитии эффективных коммуникативных навыков у студентов вуза играют условия общения и образовательная среда, создаваемая университетом. При организации этого процесса, а также различных видов работ, предлагаемых в современных научных исследованиях по обучению коммуникативным навыкам будущих учителей, необходимо сосредоточиться на приобретении коммуникативного поведения, что важно для успеха и продуктивности учителей. Коммуникативные действия включают: распределение начальных действий между взаимодействующими участниками. Обмениваться способами действия, взаимодействия и общения. Выстраивание общения на основе распространения, обмена, взаимопонимания, общения, собственных действий и действий партнеров. При планировании метода совместного сотрудничества важно прогнозирование ситуации, результат совместной деятельности и отражение каждого участника в самоконтроле, саморегулируемом поведении, взаимодействии и сотрудничестве.

Ключевые слова: компетентностный подход; коммуникативная компетенция; студент педагогического вуза; профессионально-педагогическая деятельность; взаимодействие; сотрудничество; учебный процесс; навыки коммуникации

Статья поступила 17.11.2021

2 Бөлім
ОҚЫТУДАҒЫ ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ
Раздел 2
СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ
ОБУЧЕНИЯ
Part 2
MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES OF TEACHING

УДК 377.031

МРНТИ 14.35.09

DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.011

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ
ФОРМИРОВАНИЯ ПОИСКОВО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ
КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО
ЯЗЫКА**

*Джусубалиева Д.¹, д.п.н., профессор КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан, e-mail: dinaddm@mail.ru
Адилжанова У.², докторант КазУМО и МЯ им.Абылай хана, Алматы,
Казахстан e-mail: umit04@mail.ru

Аннотация. В статье рассматриваются методы формирования поисково-исследовательской компетенции будущих учителей иностранного языка с использованием цифровых технологий. В теоретической части статьи дается обоснование важности формирования поисково-исследовательской компетенций, как одной из ключевых компетенции учителей иностранного языка. Рассматривается важность овладения поисково-исследовательской компетенцией будущих учителей для своего профессионального развития. В статье определяется роль цифровой технологий в формировании ряда основных компетенций учителя иностранного языка, и в том числе поисково-исследовательской компетенции.

В практической части статьи, приводятся результаты опытно-экспериментальной работы с студентами языкового вуза для формирования поисково-исследовательской компетенции с использованием цифровых технологий. Показано, что в процессе формирования поисково-исследовательской компетенции большую роль играют цифровые технологии и интернет. Поэтапно описывается процесс организации

поисково-исследовательской работы студентов и ее результативность с помощью опроса.

Ключевые слова: поисково-исследовательская компетенция, цифровые технологии, иноязычное образование, интернет поисковики, исследование.

Введение

Формирование поисково-исследовательской компетенции будущих учителей и преподавателей школ и вузов в современном обществе стало одной из важных задач современного образования, поскольку умение найти необходимую для своей профессиональной деятельности информацию является одним из важных показателей профессионализма педагога. В профстандарте учителя, исследовательская деятельность является одной из (четырёх) важных функций преподавателя [1].

В соответствии с требованиями современной образовательной программы, поисково-исследовательская деятельность студентов, будущих учителей, является весьма необходимой, поскольку формирует исследовательскую компетенцию, как одну из важных компонентов профессиональной компетенции. Это важно еще и потому, что профессиональное развитие будущих учителей неразрывно связано с поиском новой, современной информации по своему предмету. Поиск информации через интернет можно осуществлять с использованием различных поисковиков, таких как Google или Yandex Searcher и др. Самым популярным является Google, которым пользуются большинство людей имеющих доступ к интернету. Умение находить информацию по своей проблеме, обработать ее и использовать для своих целей является одной из важных задач современного учителя. В эпоху информатизации и цифровизации такие умения необходимы всем, кто не хочет отставать от требований цифрового общества. А именно сформированные навыки и умения работать в цифровой среде.

Основные положения

В Вузе исследовательская компетенция напрямую связана с проведением исследований при выполнении дипломных работ, научных и учебных проектов, а также при проведении исследовательских работ магистрантами и докторантами по теме диссертации. Безусловно, что навыки исследовательской работы должны формироваться уже со школьной скамьи (участие в олимпиадах, конференциях, конкурсах, проектах), где ученики сами находят нужную для них информацию, а учитель становится консультантом и экспертом работ школьников. Исследовательская компетенция напрямую связана с поиском

информации, поэтому поисково-исследовательская компетенция является неотъемлемой и необходимой компетенцией любого исследователя, начиная от ученика школ и кончая крупным ученым.

Рассматривая понятие «исследование» или «исследовательская деятельность», многие эти понятия ассоциируются только с научной деятельностью. Однако исследовательская деятельность не всегда является лишь научным интересом. Это может быть учебно-исследовательская деятельность, научно-исследовательская деятельность или поисково-исследовательская деятельность. Исследовать тот или иной предмет можно по разным причинам и целям, но любая исследовательская деятельность нацелена на то, чтобы открыть что-то новое для себя (понятие или феномен) или для общества в исследуемой сфере. Касательно исследовательской деятельности личности, даются множество определений. Определения зависят от направленности исследовательской деятельности. Например, Леонтович А.В. трактует *исследовательскую деятельность* учащихся следующим образом: «Исследовательская деятельность учащихся – это образовательная технология, использующая в качестве главного средства учебное исследование. Исследовательская деятельность предполагает выполнение учащимися учебных исследовательских задач с заранее неизвестным решением, направленных на создание представлений об объекте или явлении окружающего мира, под руководством специалиста – руководителя исследовательской работы» [2]. Семенова Н.А. так же определяет *учебную исследовательскую деятельность* как специально организованную, познавательную творческую деятельность учащихся, по своей структуре соответствующей научной деятельности и характеризующейся целенаправленностью, активностью, предметностью, мотивированностью и сознательностью, результатом которой является формирование познавательных мотивов, исследовательских умений, субъективно новых для учащихся знаний или способов деятельности [3]. Учебное исследование предполагает исследовательскую работу обучающихся в контексте учебного процесса. Такой вид деятельности требует от исследователя мотивацию для исследовательской работы и результативности работы, и умение показать достижения как результат обучения и исследования. Процесс исследования дает возможность обучающимся сделать анализ и выводы по материалам исследования. Так как учебное исследование – образовательный процесс, реализуемый на основе технологии исследовательской деятельности, то основные принципы и последовательности проведения исследования все-таки сохраняются [4].

Научное исследование имеет немного другой характер. Как отмечает Кузнецов И.Н. «Изучать в научном смысле — это значит вести поисковые

исследования, как бы заглядывая в будущее. Воображение, фантазия, мечта, опирающиеся на реальные достижения науки и техники, — вот важнейшие факторы научного исследования» [5]. Вместе с тем, на одном воображении невозможно исследовать интересующую тему и реализовать на практике гипотезу. Для научного исследования теоретические основы очень важны, так как без этой основы невозможно построит новую теорию, и проводить эксперимент на научное исследование.

С появлением интернета и цифровых технологий поисково-исследовательская деятельность приобрела новый импульс. Если раньше поиск информации происходил лишь через бумажные книги и журналы, то сегодня, поиск можно осуществлять через интернет, виртуальные цифровые библиотеки и электронные издания.

Поисково-исследовательская деятельность студента-исследователя с использованием традиционного вида поиска информации безусловно дает гарантию на то что информация взята с надежных источников, то что пользуясь материалом определенного автора мы имеем прямой контакт с работой того или иного исследователя или ученого. Но такой вид поиска занимает очень много времени и даже может не оправдать ожидания. Иногда трудно найти бумажную версию работы автора, с которым связано собственное исследование, или рекомендуемые работы могут быть не совсем связаны с исследуемой темой, и мы потеряем время на поиск одного только источника информации. Тем не менее, традиционный вид поиска всегда дает возможность находить дополнительную информацию, а источник надолго сохраняется в библиотеке исследователя.

Поэтому поисково-исследовательскую деятельность можно рассматривать как процесс поиска необходимой информации из достоверных источников, для исследовательской цели, чтобы в дальнейшем можно было использовать эту информацию, как на уровне теорий, так и на уровне практики. Вместе с тем в условиях информатизации общества, когда цифровые технологии активно внедряются в нашу жизнь, использование интернета в качестве поисковика становится весьма привлекательным. Преимущество использование интернет-поисковика в том, мы можем, не выходя из дома находить тот материал, которые нас интересует. Так же информация в интернете постоянно обновляется, что не дает возможность отставать от современных тенденций образования и науки. Важным является и то, что в интернете можно находить большое количество аудио и видео источников для обогащения знаний по исследуемой проблеме, особенно это касается иноязычного образования. Необходимо при этом учесть, что главным условием поиска в интернете является достоверность информации, поэтому источник информации, то есть сайт должен быть достоверным и официальным.

Процесс поисков-исследовательской работы продолжается на протяжении всей трудовой деятельности учителя, он начинает формироваться в стенах университета и дает огромную возможность реализоваться как специалист с первых дней трудовой деятельности. Поскольку «...самостоятельно освоить и построить системы новых знаний будущий учитель может лишь тогда, когда является субъектом своего образования, чётко осознающим смысл и значение исследовательской компетентности в профессиональной деятельности, заинтересованным в получении наилучших исследовательских результатов, то инициативное, самостоятельное, исследовательской отношение студентов к действительности, другим людям и самому себе как исследователю является одним из важнейших элементов сознательного подхода к необходимости формирования его исследовательской компетентности» [6]. Необходимость формирования поисково-исследовательской компетенции учителей иностранного языка имеет свою специфику. Иноязычное образование – это не только процесс обучения, но и процесс проникновения в культуру изучаемого языка, усвоения языка через среды изучаемого языка, развитие толерантности по отношению к кросс культурной реалии. Все эти процессы происходят через изучения и исследования языковой системы, сферы, явлений. По мнению Кунанбаевой С.С. сегодня иноязычное образование рассматривается в триединстве: *язык – культура – личность* [6]. То есть, через язык происходит формирование культурной и толерантной личности.

Описание материалов и методов

Исследовательская работа проводилась среди студентов 2 курса Казахского университета международных отношений и мировых языков имени Абылай хана, по специальности «Иностранная филология», английского языка. В соответствии с учебной программой по теме “My future profession” необходимо было провести исследование на тему “Advantages and disadvantages of teaching profession”. Студентам надо было провести журналистское исследование (то есть, представить себя журналистами) и получив задание провести поисково-исследовательскую работу в парах. Из 14 студентов в совместной исследовательской работе были распределены 7 пар.

Цель работы - развитие поисково-исследовательской компетенции будущих учителей иностранного языка путем проведения учебно-исследовательской работы с использованием цифровых технологий и интернета. Задачи студентов при работе в парах, провести журналистское исследование по преподаванию английского языка (с использованием интернет ресурсов, онлайн интервью или бесед), что определяет современное состояние учителей и преподавателей в сфере образования

и показывает возможные пути решение проблемы. Студентам в задании было дано по возможности взять интервью или провести беседу с носителями языка (работающим в сфере образования, для проведения сравнительной работы).

Исследовательская работа состоит из четырех этапов:

1. Подготовительный этап - необходимо разделить студентов на пары и определить методы исследования. Например; а) взять интервью у учителей иностранного языка школ или провести беседу с иностранными специалистами, работающих в области образования; б) с помощью интернет поисковика изучить различные программы, связанные с изучением английского языка; в) обменяться мнениями со студентами, обучающимися по специальности учитель; г) просмотреть новые законодательные документы, внесенные в образовательную программу.

2. Этап работы - обсуждение между парами собранной информации и материалов. Проанализировать полученные материалы, выявить проблемы, спрогнозировать возможные пути их решений.

3. Провести презентацию - показать результаты проделанной работы. Студенты показывают свои работы с помощью видео роликов (полученных интервью, видео во время беседы, показ итогов в виде небольшой программы), с помощью презентации Power Point, с помощью диаграммы, моделирования, таблицы и разъясняют собравшимся какие выявлены хорошие моменты и недостатки.

4. Заключение – преподаватель, совместно со студентами обсуждает сделанную студентами работу, каждый может высказать свое мнение, рассказать о пользе данного вида работы, и недостатках, которые необходимо учитывать в будущем [7].

Результаты

После того, как студенты завершили свою работу, им нужно было ответить на ряд вопросов. Основная цель опроса состоит в том, чтобы определить, насколько это может быть полезно для развития поисково- исследовательской компетенции студентов, будущих учителей иностранного языка, путем выполнения таких заданий.

В результате проведенной исследовательской работы и опроса 12 из 14 студентов показали высокую заинтересованность к таким видам заданий. Доказательством к нему могут служить следующие причины:

1. Студенты, помимо своей профессии (учитель иностранного языка), открыли тонкостей профессии журналиста;

2. Во время беседы с носителями языка и при изучении новых терминов на английском языке студенты смогли обогатить багаж знаний и использовать их на практике;

3. В ходе интервью с учителями школ, у них возросла уверенность в правильном выборе профессии;

4. Студенты по достоинству оценили возможности цифровых технологий. Использование цифровых технологий и интернета позволило им сэкономить время на выполнение задания и сократить дистанцию. Более того, студенты смогли повысить свою цифровую грамотность;

5. В ходе интервью носителем иностранного языка, в неформальной обстановке они получили возможность практиковать изучаемый язык в реальной жизни;

6. Сопоставляя отечественное и зарубежное иноязычное образование они получили информацию, позволяющую выделить особенности отечественного образовательного процесса;

7. Исследование показало, что работа может сочетаться не только с теорией, но и с интересной практикой;

8. Студенты убедились, что через проведения поисково-исследовательскую работы можно развиваться не только как исследователь, но и как специалист.

Что касается двух остальных студентов из 14, то им стало ясно, что они не очень увлечены исследовательской работой, так как не имеют общего представления об исследовательской работе.

Исходя из приведенных ответов студентов, нами был сделан вывод, что студенты очень заинтересованы в процедуре проведения поисково-исследовательской деятельности и хотели бы расширить свои представления об исследовании, благодаря которому они повышают свой профессионализм.

Обсуждение

В целом, по результатам работы проделанной студентами, мы отметили, что задания, направленные на поисково-исследовательскую деятельность с использованием цифровых технологий, повышают мотивацию к поиску необходимой информации и помогают раскрыть исследовательские способности студентов. Об этом свидетельствует тот факт, что большинство студентов, справились с данным заданием и отмечают для себя большую пользу не только в повышении своего профессионализма, но и в повышении своей цифровой грамотности и умения приложить свои цифровые знания для улучшения своего процесса обучения.

Заключение

В соответствии с современными изменениями, связанными с цифровизацией общества, во всех странах мира повышаются и требования к специалистам, обладающим необходимыми навыками поиска и

обработки информации, это касается и преподавателей, преподающим иностранный язык. Поэтому для того, чтобы будущие учителя получили качественное образование и могли заниматься трудовой деятельностью на высоком уровне, необходимо, уже в стенах вуза, формировать у них поисково-исследовательскую компетенцию и создавать комфортные условия для их дальнейшего развития. В современном образовательном процессе можно использовать очень эффективные технологии и техники для проведения научных, учебных и поисковых исследований. Правильно подобранная технология может значительно повысить эффективность образовательного процесса, а также проводить исследования на высоком уровне. Поскольку поисково-исследовательская компетенция является одной из важнейших компетенций для современных учителей, то ее развитие с применением цифровых технологий, можно рассматривать как один из эффективных подходов к качественному проведению учебных занятий и формированию своего профессионализма. Здесь также важно учитывать возможности исследовательской компетенции для не только для профессионального развития, но и для научной деятельности. Таким образом, формирование поисково-исследовательской компетенции в иноязычном образовательном процессе является одним из показателей профессионализма будущих учителей.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Приложение к приказу Председателя Правления Национальной палаты предпринимателей Республики Казахстан «Атамекен» № 133 от 8 июня 2017 года. Режим доступа: URL: <https://atameken.kz/ru/services/16-professionalnyye-standarty-i-tsentry-sertifikatsii-nsk>. [Дата обращения: 27.05.2021].
- [2]. Леонтович А.В. В чем отличие исследовательской деятельности от других видов творческой деятельности //Завуч. -2001. - №1. – С.17-21
- [3]. Семенова Н.А. Исследовательская деятельность учащихся. // Начальная школа. - 2007. - №2. - С.45.
- [4]. Букреева И.А., Евченко Н.А. Учебно-исследовательская деятельность школьников как один из методов формирования ключевых компетенций. //Молодой учёный. – 2012. - № 8 (43). – С.21
- [5]. Кузнецов И.Н. Научное исследование: Методика проведения и оформление. — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К0», 2006. – 79 с.
- [6]. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. - Алматы, 2010. - 344 с.
- [7]. Джусубалиева Д.М., Мынбаева А.К., Сери Л.Т., Тахмазов Р.Р. Цифровые технологий в иноязычном образовании. Дистанционное обучение. - Алматы, 2019. – 118 с.

REFERENCES

[1]. Prilozheniye k prikazu Predsedatelya Pravleniya Natsional'noy palaty predprinimateley Respubliki Kazakhstan «Atameken» № 133 ot 8 iyunya 2017 goda (Appendix to the order of the Chairman of the Board of the National Chamber of Entrepreneurs of the Republic of Kazakhstan "Atameken" No. 133 dated June 8, 2017.). Rezhim dostupa: URL: <https://atameken.kz/ru/services/16-professionalnyye-standarty-i-tsentry-sertifikatsiinsk>. [Data obrashcheniya: 27.05.2021]. [in Rus.]

[2]. Leontovich A.V. V chem otlicheye issledovatel'skoy deyatel'nosti ot drugikh vidov tvorcheskoy deyatel'nosti (What is the difference between research activity and other types of creative activity) //Zavuch. -2001. - №1. – P.17-21 [in Rus.]

[3]. Semenova N.A. Issledovatel'skaya deyatel'nost' uchashchikhsya (Research activities of students) //Nachal'naya shkola. - 2007. - №2. - P.45 [in Rus.]

[4]. Bukreyeva I.A., Yevchenko N.A. Uchebno-issledovatel'skaya deyatel'nost' shkol'nikov kak odin iz metodov formirovaniya klyuchevykh kompetentsiy (Educational and research activities of schoolchildren as one of the methods of forming key competencies) //Molodoy uchonyy. – 2012. - № 8 (43). – P.21 [in Rus.]

[5]. Kuznetsov I. N. Nauchnoye issledovaniye: Metodika provedeniya i oformleniye (Scientific research: Methodology and design) — M.: Izdatel'sko-torgovaya korporatsiya «Dashkov i K0», 2006. – 79 p. [in Rus.]

[6]. Kunanbayeva S.S. Teoriya i praktika sovremennogo inoyazychnogo obrazovaniya (Theory and practice of modern foreign language education) - Almaty, 2010. - 344 p. [in Rus.]

[7]. Dzhusubaliyeva D.M., Mynbayeva A.K., Seri L.T., Takhmazov R.R. Tsifrovyye tekhnologiy v inoyazychnom obrazovanii. Distantcionnoye obucheniye (Digital technologies in foreign language education. Distance learning). - Almaty, 2019. – 118 p. [in Rus.]

ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ БОЛАШАҚ ШЕТЕЛ ТІЛІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ІЗДЕНУШІЛІК-ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ПАЙДАЛАНУ

*Джусубалиева Д. М.¹, п.ф.д., профессор - Абылай хан атындағы
ҚазХҚжәне ӘТУ, Алматы, Қазақстан, e-mail: dinaddm@mail.ru
Адилжанова У.², докторант - Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: umit04@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада цифрлық технологияларды қолдана болашақ шет тілі мұғалімдерінің іздеу-зерттеу компетенциясын қалыптастыру

әдістері қарастырылады. Мақаланың теориялық бөлімінде шетел тілі мұғалімдерінің негізгі компетенцияларының бірі ретінде іздеу-зерттеу компетенциясын қалыптастырудың өзектілігіне негіздеме беріледі. Болашақ мұғалімдердің кәсіби дамуы үшін іздеу-зерттеу компетенциясын меңгерудің маңыздылығы қарастырылады. Сонымен қатар, мақалада шетел тілі мұғалімінің бірқатар негізгі компетенцияларын, соның ішінде іздеу-зерттеу компетенция қалыптастырудағы цифрлық технологиялардың рөлі анықталады.

Мақаланың практикалық бөлімінде цифрлық технологияларды пайдалана отырып, іздеу-зерттеу компетенциясын қалыптастыру үшін тілдік ЖОО студенттерімен тәжірибелік-эксперименттік жұмыс нәтижелері талқыланады. Сандық технологиялар мен интернет іздеу-зерттеу компетенциясын қалыптастыру процесінде маңызды рөл атқаратындығы көрсетілген. Студенттердің іздеу-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру процесі кезең-кезеңімен сипатталып, жұмыстың студенттерге берген тиімді тұстарын анықтау үшін сауалнама нәтижелеріне сүйенеді.

Тірек сөздер: іздеу-зерттеу компетенциясы, цифрлық технологиялар, шет тілінде білім беру, интернет-іздеуш, зерттеу.

USING DIGITAL TECHNOLOGIES FOR THE FORMATION OF SEARCH-RESEARCH COMPETENCE IN FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

*Dzhusubalieva D.¹, d. p. s., professor of Kazakh UIR and WL named after Ablai khan, Almaty, Kazakhstan, e-mail: dinaddm@mail.ru
Adilzhanova U.², doctoral student, Kazakh UIR and WL named after Ablai khan, Almaty, Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan, e-mail: umit04@mail.ru

Abstract. The article deals with the methods of forming search -research competence of future foreign language teachers using digital technologies. The theoretical part of the article discusses the importance of the formation of search - research competence as one of the key competences of foreign language teachers. Also, clarifies the importance of mastering the search-research competence of future teachers for their professional development. The article defines the role of digital technologies in the formation of a number of basic competences of a foreign language teacher, including search -research competence.

The practical part of the article, presents the results of experimental work with the students of a language university for the formation of search -research competence using digital technologies. It is shown that digital technologies and the Internet play the important role in the formation of search- research competence. The process of organizing students ' search -research work is

described step by step and with the help of a survey shown the effectiveness of this kind of tasks.

Keywords: search -research competence, digital technologies, foreign language education, Internet searcher, research.

Статья поступила 08.09.2021

УДК 372.881.111.1

МРНТИ 14.35.09

DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.012

АУТЕНТТІК МӘТІНДЕР НЕГІЗІНДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ КОММУНИКАТИВТІ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕСІ

*Жусупова Р.¹, п.ғ.к., профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан, Қазақстан, e-mail: rozazhusupova@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада аутенттік мәтіндер негізінде студенттердің коммуникативті құзіреттілігін қалыптастыру маңыздылығы қарастырылады. Мақаланың өзекті мәселесі, шет тілін оқытуда коммуникативті құзіреттілікті қалыптастырудың тиімді әдістерін таңдау қажеттілігімен байланысты. Осы тұрғыда мақала, аутенттік материалдар ұғымының әдістемедегі рөлі, шет тілін оқыту мақсаттарының заманауи анықтамасына байланысты құзіреттілік туралы түсінік беріледі. Коммуникативті құзіреттілік тұрғысынан отандық және шетелдік ғалымдардың зерттеулеріне саралау жасалынады. Осыған байланысты мақаланың мақсаты – аутенттік мәтіндердің қолданудың тиімділігін, оқу процесін ұйымдастырудың маңыздылығын қарастыру болып табылады. Бұл мақалада коммуникативті құзіреттілікті қалыптастыру принциптері қарастырылған, „аутенттік мәтіндер“ ұғымы анықтамасына түсінік беріледі, аутенттік мәтіндердің жіктелуі, аутенттік мәтіндік пайдалану аспектілері көрсетіліп және әр мәтін түрі үшін оқуды ұйымдастыру кезеңдері ашылған. Шетел тілін оқытуда аутенттік мәтіндерді пайдалану оқытушы мен студенттер үшін тіл мен сол елдің мәдениетін меңгеруде кең мүмкіндіктер ашады. Осыған орай, студенттердің коммуникативті құзіреттілігін аутенттік мәтіндерді қолдану арқылы дамыту үшін, білім алушылардың шет тілінде дағдылары қалыптасқан және орта , жоғары деңгейлерді меңгергендігі маңыздылығын ескере отырып. мақала студенттердің шеттілдік коммуникативті құзіреттілігін оның ішінде

сөйлеу, тыңдау, оқу, жазу дағдыларын дамытуда аутенттік мәтіндерді қолдану әдісіне арналады.

Мақаланың практикалық құндылығында, студенттердің коммуникативті құзіреттілігін аутенттік мәтіндер арқылы дамытуға арналған сауалнама жүргізілді. Сауалнаманың мақсаты – студенттердің коммуникативті құзіреттілігін дамыту барысында аутенттік мәтіндерді қолдануының маңыздылығын қарастыру болып табылды. Сауалнаманың нәтижесінде студенттер коммуникативті құзіреттілікті дамыту үшін аутенттік мәтіндерді қолдану оқу процесінде оң нәтиже көрсететіндігі дәлелденді.

Тірек сөздер: құзіреттілік, коммуникативтік құзіреттілік, аутенттік мәтіндер, дағды, әдіс.

Кіріспе

Қазірге кезде жаһандық дамуда, шет тілін оқытудың әдісінде құзіреттілікті дамытуда «Аутенттік» ұғымы жиі кездеседі. Осыған байланысты, коммуникативті құзіреттіліктің қалыптасуы қазіргі лингводидактиканың орталық мәселелерінің бірі болып табылады. Тілдің негізгі құралдарын меңгерумен қатар, коммуникативті құзіреттілік ақпаратпен жұмыс істеу қабілетін қамтиды: оны сұхбаттасу кезінде жүзеге асатын ақпаратқа жеке пікірді білдіру үшін оны өз идеясына сәйкес өзгерту. Сонымен қатар, шет тілі бойынша негізгі білім беру бағдарламасын игерудің тағы бір мақсатын атап өту керек, қоғамда белсенді жеке позициясы бар тұлғаны қалыптастыру, оның ішінде оқытылатын тіл елінің өмірінің негізгі ерекшеліктерімен қатар, шетел әдебиетінің үлгілерімен танысу арқылы ұлттық өзін-өзі тануды дамыту болып табылады.

Қазіргі таңда «Мәдениаралық коммуникативті құзіреттілік» ұғымы «коммуникативті құзіреттілік» ұғымының орнына қолданыла бастады, яғни шет тілін оқытуда мазмұнының мәдениаралық құрамдас бөлігі жетекші бағытқа айналуға және оқу материалының түпнұсқалығы тақырып мазмұнына қойылатын негізгі талап болып табылады. [1]

Ресейлік ғалым И. А. Зимняя құзыреттілік тәсіліне бағдарланудың бірқатар себептерін және оны білім беру процесіне енгізу қажеттілігін анықтап кеткен, олар:

- интеграцияның жалпы еуропалық және әлемдік үрдістері, әлемдік экономиканың жаһандануы;
- білім беру парадигмасының ауысуы;
- білім беруді басқару органдарының нұсқамалары;
- тұжырымдамалық мазмұны жеткілікті кең болуы мүмкін, сонымен қатар ерікті түрде берілген терминдерді қолдану [2].

Негізгі ережелер

Ең алдымен, шет тілі сабақтарында коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру мақсатына бірқатар негізгі қағидаларды сақтамай қол жеткізу мүмкін емес екенін атап өткен жөн. Олардың ішінде сабақ және сабақтан тыс оқу іс-әрекетінде сөйлеудің барлық түрлерін оқытуда білім алушылардың жеке ерекшеліктерін, қызығушылықтары мен қажеттіліктерін ескеруді көздейтін дараландыру қағидатын ескере кеткен жөн. Шынайы жағдай принципі, яғни нақты қарым – қатынас жағдайын құру талабы қарай, шеттілдік сөйлеуді оқыту құралдары мен мақсаттарында да, қолданылатын жаттығулардың сипатында да, сөйлеу материалының коммуникативті құндылығының (проблемалықтың) қатысуымен бір уақытта сөйлеуді қолдануда көрінетін сөйлеу-ойлау белсенділігінің принципі. Сөйлеу бірлігі функциясының тілдік формадан басым болуымен көрінетін функционалдылық принципі және бір жағынан, оқу кеңістігін ұйымдастырудың әртүрлі формалары мен әдістерін қолдану, екінші жағынан, оқу іс – әрекетін ұйымдастырудың жаңа әдістері мен тәсілдерін жасау ретінде қарастырылатын жаңалық қағидасы маңызды.

Осы қағидаларды сақтай отырып, коммуникативті құзыреттілікті қалыптастырудың бір әдісі аутенттік материалдарды қолдану болып табылады, алайда қазіргі заман талабына сай лингводидактикада осы мәселені қарастырудың жаңалығына байланысты «аутенттік материалдар» ұғымы әлі де нақты анықтаманы ала алмады. Ең алдымен, аутенттік тұжырымдамасын қарастырған жөн. Өкінішке орай, осы тұжырымдаманы қарастыруға жүгіну терминологиялық шатасуға әкеледі. Қазіргі отандық және шетелдік әдістемелік ғылымда аутенттіктің нақты анықтамасы берілмейді, сонымен бірге «түпнұсқа», «шынайы» және «табиғи» ұғымдарының арасындағы терминологиялық шекара байқалмайды. Осыған байланысты біз аутенттікті анықтауға және осы тұжырымдаманың онымен байланысты арақатынасын анықтауға тырысамыз. Лингвистикалық аспектіде аутентті мәтіндер лексиканың өзіндік ерекшелігімен сипатталады: оларда көптеген есімдіктер, бөлшектер, инъекциялар, эмоционалды бояуы бар сөздер, ассоциативті байланыстардың, фразеологиялық бірліктердің, сәнді сөздердің пайда болуына арналған тіркестер бар; және синтаксистің өзіндік ерекшелігі: сөйлемдердің қысқалығы мен нақтыланбауы, фрагментация, дербес қолданылатын құрылымдық тәуелді сөйлемдердің болуы. [3] Сондай-ақ, аяқталмаған, басталған сөйлемнің үзілуі мүмкін, қарапайым сөйлемдерге артықшылық беріледі.

Қазіргі білім беру стандартына сәйкес, шет тілінде білім берудің негізгі мақсаты – коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру.

Коммуникативтік құзыреттілік дегеніміз білім алушының тікелей және нақты қарым-қатынас жағдайында шет тілі құралдарымен қарым – қатынасты жүзеге асыру қабілеті. Қарым – қатынасты жүзеге асыру үшін лексиканы білу қажет екені анық. Шет тілін еркін меңгеру бай лексикасыз мүмкін емес. Бүгінгі таңда бұл мәлімдеме дәлелдеуді қажет етпейді.

Коммуникативті құзыреттілік – тілдік білімді практикалық қолдану, белгілі бір қарым-қатынас жағдайында шеттілдік сөйлеуді түсіну және ойлау мүмкіндігі. Шет тілінде коммуникативті құзыреттілікті игеру ана тілінде коммуникативті құзыреттілікті меңгеруден гөрі қиын міндет, өйткені бұл адамның өзін – өзі дамытуының көрсеткіші болып табылатын процес. Бастапқыда дағдыны қалыптастыру, коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырудың ажырамас кезеңі болып табылады. Коммуникативтік құзыреттілікті оқыту процесінде білімнің, дағдылардың жалпы құрылымы олардың жалпылануы, жинақталуы, аз бақылануы тұрғысынан, іс-әрекетті орындау және оны бақылау әдістерімен қатар өзгереді.

Ресейлік ғалымдар Е. В. Носонович, Р. П. Милруд және М. Брин өз зерттеулерінде аутенттік мәтіндерді қарастырады және оқу мәтінінің аутенттілігін ажырататын бірқатар аспектілеріне қарастырған болатын, соның ішінде [4]:

1. Мәдениеттанушылық аутенттілік – оқытылып жатқан тілдің барлық қызмет ету салаларында меңзейтін, Ана тілінде қолданылатын негізгі ерекшеліктері туралы түсініктерді қалыптастыратын мәтіндерді пайдалану;

2. Ақпараттық аутенттілік – білім алушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес келетін өзекті, маңызды ақпаратты қамтитын мәтіндерді пайдалану;

3. Ситуациялық аутенттілік – коммуникацияның табиғи жағдайын жасау, мысалы, оқу иллюстрациясы түрінде ұсынылған, берілген тақырыпты шет тілін игеруде қызығушылығы пайда болу, көрсетілген тақырыпты талқылаудың табиғилығы;

4. Ұлттық менталитетті айқындайтын аутенттілік - шет тілінің қандай да бір фразасын пайдаланудың орындылығын немесе оның болмауын түсіндіру;

5. Реактивті аутенттілік – мәтіннің студенттерде шынайы эмоционалды, ойлау және сөйлеу реакциясын тудыру қабілеті;

6. Ресімдеудің аутенттілігі – оқу құралындағы мәтінді ресімдеудің және оны түпнұсқада болуын қамтамасыз ететін, студенттердің назарын аудартуға негізделген;

7. Оқу тапсырмаларының, мәтіндерінің аутенттілігі — тапсырмалардың білім алушылардың мәтінмен өзара іс-қимылын

ынталандыру қабілеті, атап айтқанда, олар оқудан тыс уақытта әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеген кезде жасалатын операцияларға негізделуі тиіс.

Жоғарыда келтірілген аутенттіліктің жіктелуіне сүйене отырып, лингводидактика мен шет тілін оқыту әдістемесі шеңберіндегі аутенттілікті шет тілін оқытудың мазмұндық, ұйымдастырушылық және жеке аспектілерінің қоғамда шет тілін қолданудың табиғи тәсіліне сәйкестігі ретінде анықтауға болады деп қорытынды жасауға болады.

Отандық ғалым К. Мустафинаның зерттеулерінде, шет тілін сыныптық оқыту жүйесінде, коммуникативті байланыс болмаған жағдайда, мәдениаралық компоненттеді қамтитын аутенттік мәтіндер жиынтығын қолдану, толеранттылық пен басқа халықтың салтын, әдебін құрметтеу мәдениетін толықтай қалыптастыра алады [4].

Аутенттік материалдарды қолданудың оң әсерін көптеген зерттеушілер растайды, А. Мартинес осы материалдардың бірқатар артықшылықтарын атап көрсетеді [5]. Ол аутентті материалдарды пайдалану арқылы студенттердің лингвомәдени білім алуы, қарым-қатынастың шынайы жағдайы аясында тілдік дағдыларды игеру және жетілдіру жүреді деп мәлімдейді. Сонымен қатар, аутенттік материалдар жанрлық және стильдік әртүрлілігіне байланысты оқу іс-әрекетінің өзгергіштігін қамтамасыз етеді, аутенттік материалдарға қатысты да негізгі кемшіліктерді тізімдей кетеді. Мәдениеттердің айырмашылығымен, тілді меңгеру деңгейінің және пайдаланылатын түпнұсқалық тілдік бірліктердің сәйкессіздігімен, ақпараттың тез ескіруімен және нәтижесінде материалды мұқият таңдау және онымен жұмыс істеу процесін әзірлеу қажеттілігімен байланысты түсінуге арналған аутентті мәтіндердің күрделілігін ерекше атап өтіледі.

Мәтіндегі аутенттілік пайдалану тиімділігінің алғышарттарын әрі қарай қарастыратын болсақ Г. И. Воронинаның айтуынша, аутентті мәтіндердің ішінде функционалды және ақпараттық мәтіндер ерекшеленеді [6]. Функционалды мәтіндерге: түсіндірме, нұсқаулық, ескерту немесе жарнама функциясын орындайтын мәтіндер (жол көрсеткіштері мен белгілері, маңдайшалар, схемалар, диаграммалар, жарнамалық даңғылдар, театр бағдарламалары және т.б.) жатады. Ал, ақпараттық мәтіндерге келетін болсақ, олар: жаңалықтар, мақалалар, сұхбаттар, сауалнамалар, хабарландырулар, түсініктемелер, репортаждар және т. б. К.С Кричевская аутентті мәтіндер туралы айтқанда, оларға әдебиет мәтіндерін де жатқызады [7]. Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, біз функционалды, ақпараттық және көркемдік аутентті мәтіндердің ерекшеленетінін анықтаймыз.

Сабақта мәтінді пайдалану мүмкіндігі оқу дағдыларын дамыту үшін мәтінмен жұмыс жасаудың нұсқаларын қамтиды. Сабақтың мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес келмейтін мәтін оқу кезінде пайдасыз болады. Яғни, материал тек ағылшын тілінде ұсынылғандықтан ғана пайдалы бола алмайды.

Оқу мәтіндері келесі талаптарға сай болуы керек: аутентті лексиканы, фразеологизмдерді, грамматиканы қолдану, мәтіннің үйлесімділігі, ұсынылған жағдайдың жеткіліктілігі мен табиғилығы, шет тілі мәдениетінің ерекшеліктерін көрсету, ақпараттық және эмоционалды байлық. Мәтінді қабылдаудың аутенттілігі қол жеткізудегі маңызды рөлдердің бірі оның дизайны (жарнама, газет мақаласы, ашық хат) болып саналады, бұл мәтіннің аутенттілігі туралы әсер қалдырады. Сонымен қатар студенттердің коммуникативті құзіреттілігін аутентті мәтіндерді қолдану арқылы дамыту үшін, білім алушылардың шет тілінде дағдылары қалыптасқан және орта, жоғары деңгейлерді меңгергендігі маңызды.

Коммуникативтік құзыреттілікке келесі маңызды дағдылар кіреді:

Сөйлеу дағдысы

- сөйлесудің стандартты жағдайларында сөйлесуді бастау / қолдау және аяқтау, сөйлеу этикетінің нормаларын сақтау, қажет болған жағдайда қайта сұрау, нақтылау;

- зерттелген тақырыпқа және меңгерілген лексика-грамматикалық материалға сүйене отырып, әңгімелесушіден сұрау және оның сұрақтарына жауап беру, өз пікірін, өтінішін білдіру, әңгімелесушінің ұсынысына келісім / бас тарту арқылы жауап беру;

- өзіңіз, отбасыңыз, достарыңыз, мүдделеріңіз және болашақ жоспарларыңыз туралы айтып беріңіз, өз қалаңыз, өз еліңіз және оқытылатын тілдің мәдениеті немесе салт дәстүрі туралы қысқаша ақпарат беріңіз;

- қысқаша хабарламалар жасаңыз, оқиғаларды/құбылыстарды сипаттаңыз, негізгі мазмұнды, оқылған немесе естіген негізгі ойды жеткізіңіз;

- ауызша қарым-қатынас процесінде перифразды, синонимдік құралдарды қолданыңыз.

Тыңдау дағдысы

- қысқа, күрделі емес аутенттік грамматикалық мәтіндердің негізгі мазмұнын түсіну және маңызды ақпаратты бөліп көрсету;

- сөйлеудің әртүрлі коммуникативтік түрлеріне жататын қарапайым аутенттік мәтіндердің негізгі мазмұнын түсіну; мәтіннің тақырыбын анықтай білу, негізгі фактілерді бөліп көрсету;

- қайта сұрауды қолдану, қайталау туралы өтініш білдіру;

Оқу дағдысы

- шет тіліндегі мәтінді саралау, оның мазмұнын тақырып бойынша болжау;

- негізгі мазмұнын түсіне отырып, әр түрлі жанрдағы аутентті мәтіндерді оқу;

- әрі қарай күрделі емес аутенттік мәтіндер әр түрлі стильдер толық және дәл түсініп, пайдалана отырып, әр-түрлі мағыналық мәтіндерді қайта өңдеу, бағалау алынған ақпарат, өз пікірін білдіру;

- қажетті немесе қызықтыратын ақпаратты іріктеп түсінетін мәтіндерді оқу;

Жазу дағдысы

- сауалнамалар мен формулярларды толтыру;

- үлгіге сүйене отырып, құттықтаулар, жеке хаттар жазу;

- адресаттан оның өмірі мен істері туралы сұрау, өзі туралы хабарлау.

Оқытылатын тілдің қабылданған сөйлеу этикетінің формулаларын қолдана отырып, алғыс, өтініш білдіру;

- алынған білім мен дағдыларды практикалық іс-әрекетте және күнделікті өмірде пайдалану.

Осылайша, оқудың барлық кезеңдерінде аутентті мәтінмен дәйекті дайындалған жұмыс мотивацияның қажетті деңгейін қамтамасыз етуге, мүмкін болатын тілдік және сөйлеу қиындықтарының деңгейін төмендетуге және сөйлеу әрекетінің осы түріндегі дағдыларды қалыптастыруға ғана емес, сонымен қатар коммуникативтік құзіреттіліктің жан-жақты дамуына ықпал етеді. Жоғарыда көрсетілген коммуникативті құзіреттіліктің негізгі дағдыларын жан жақты, әрі кезеңмен, студенттердің ағылышын тілі деңгейіне сай материалдарды, мәтіндерді таңдап қолданау білім алуда тиімділігін көрсетеді.

Шет тілі студенттердің білімін қалыптастырудың құралы ғана емес, сонымен бірге қарым-қатынас тұрғысынан, кәсіби және коммуникативті құзіреттіліктің көрсеткіші болуы керек. Шет тілін оқытудың маңызды бөлігі әлеуметтік және мәдени біліммен қамтамасыз ету болып табылады.

Зерттеу материалы мен әдістері

Зерттеу жұмысы студенттер арасында «CLIL» тақырыбы бойынша оқу бағдарламасына сәйкес зерттеу жүргізілді.

Зерттеудің мақсаты студенттердің коммуникативті құзіреттілігін аутентті мәтіндер арқылы қалыптастыру. Студенттер зерттеу барысында аутенттік мәтіндерге негізделген шеттілдік коммуникативті құзіреттіліктің (сөйлеу, тыңдау, оқу, жазу) дағдыларына қарасты жаттығуларды орындау жүргізілген болатын.

Зерттеу үш кезеңді қамтиды

Бірінші кезең. Студенттерді топқа бөліп. Аутенттік мәтіндерге негізделген тапсырмалармен жұмыс істеу. Мысалы: аутенттік мәтіндерді қолдана отырып сұрақ қою, бір бірімен өзара мәтіндерді талдау.

Екінші кезең. Коммуникативтік құзіреттілікті қалыптастыруға арналған сөйлеу, тыңдау, оқу, жазу дағдыларын қамтитын жаттығуларды саралау. Аутенттік мәтіндерді қолдану арқылы өзара диалог, монолог, интервью, дебат өткізу. Арнайы тақырыпқа қарасты мәтіндермен жұмыс істеу: мәтінде келтірілген сөздермен сөйлем құрау, талдау және т.б жатады.

Үшінші кезең. Оқытушы студенттермен бірге берілген жаттығулардың нәтижелерін сараптайды. Студенттер өзара сұрақ қояды, жаттығуларда кездескен қателіктерді талдайды.

Нәтижелері

Жаттығуларды орындап болғаннан кейін, студенттерге арнайы сауалнама қойылған болатын. Сауалнаманың мақсаты-студенттердің коммуникативті құзіреттілін дамытуда қаншалықты аутентті материалдарды қолданатындығы қарастырылды.

Зерттеу барысында, 16 студенттің 13-і шет тілінде жазылған мәтіндердің тиімділігін қолдады. Себебі, шеттілдік коммуникативті құзіреттілікті дамыту үшін сөйлеу, тыңдау, оқу, жазу дағдыларын дамытуға арналған аутентті мәтіндерді қолдану, студенттердің сол елге деген мәдениетаралық қызығушылын арттырады. Коммуникативті құзіреттіліктің негізге дағдыларын дамытуда аутентті мәтінге негізделген: монолог, диалог, интервью, мәтінмен жұмыс істеу т.б оқу тәсілдерін қолдану оң нәтиже береді деген тұжырымда. Зерттеудің нәтижесінде студенттер аутентті мәтіндермен теориялық жұмыс істеу ғана емес, сонымен қатар тәжірибеде ынтамен, қызығушылықтарын ұштастыра алатындығы дәлелденді.

Зерттеу нәтижесін қорытындылай келе, студенттер коммуникативті құзіреттілікті дамыту үшін аутентті мәтіндерді жиі қолданатындығы дәлелденді. Сонымен қатар, студенттер кәсіби біліктілігін, дағдыларын дамытуда аутентті мәтіндерге деген қызығушылығын арттыруда.

Талқылау

Өткізілген жұмыс нәтижесінде, біз студенттердің шеттілдік коммуникативті құзіреттілін дамытуда аутентті мәтіндерді қолдану кәсіби білікті маман болуына үлесін қосады деген тұжырымға келдік. Себебі, жаттығулар барысында студенттердің басым көпшілігі аутентті мәтіндерді қолдану коммуникативті құзіреттілікті дамытуда тиімділігін көрсетті.

Қорытынды

Қорытындылай келе, заманауи шет тілін оқыту ана тілінің өмірінен алынған немесе қабылданған және қолданылатын сөйлеу нормаларына сәйкес олардың мәдениеті мен менталитетінің ерекшеліктерін ескере отырып жасалған материалдарды қолданған жағдайда ғана мүмкін болатындығын ерекше атап өткен жөн. Аутентті мәтіндерді пайдалану оқу процесін тиімді жүргізуге, шет тілінде сөйлеу ортасына еліктеуге және оқытылатын тілдің ұлттық-мәдени ерекшелігіне сәйкес қарым-қатынас процесін жүзеге асыру қабілетін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Аутентті мәтіндер, өз тұрғысынан студенттердің қызығушылығын шет тілін үйренуге деген ынталарын арттыратын оқу құралы. Әдістемелік мақсатта жасалған осындай аутенттілік оқу – шеттілдік түпнұсқа материалдардың пайдалану сөйлеу, тыңдау, оқу, жазу дағдыларының барлық түрлерін оқытуды тиімді жүзеге асыруға, шет тілінің коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТ

[1]. Кунанбаева С. С. Теория и практика современного иноязычного образования. - Алматы: Эдельвейс, 2010. – 167 с.

[2]. Зимняя И. А. Формирование и оценка сформированности социальных компетентностей у студентов вузов при освоении нового поколения ООП ВПО: образовательный модуль. - М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2010. — 42 с.

[3]. Киян, О. Н. Аутентичность как методическая категория в обучении иностранному языку [Электронный ресурс]. - Режим доступа: URL: <http://files/konf/antropos/SECTION/4/KIYAN.htm>. [Дата обращения: 1.12.2021]

[4]. Мустафина К. Е. Работа с аутентичным текстом в оптимизации процесса формирования речевых умений и языковых навыков/ Состояние и перспективы обучения профессиональному казахскому, русскому и иностранному языкам: сост. Ескатова Г. К. – Костанайская академия МВД РК, 2014. - С. 53–57.

[5]. Martinez, A. G. (2002 y). Authentic materials: an overview. In Karen's. Linguistic Issues. Retrieved from: <http://www3.telus.net/linguisticsissues/authenticmaterials.html>. [Дата обращения: 30.11.2021]

[6]. Воронина Г. И. Организация работы с аутентичными текстами молодежной прессы в старших классах школ с углубленным изучением иностранного языка //Иностранные языки в школе. - 1999. - 23 с.

[7]. Кричевская К. С. Прагматические материалы, знакомящие учеников с культурой и средой обитания жителей страны изучаемого языка //Иностранные языки в школе. - 1996. - 17 с.

REFERENCES

[1] Kunanbayeva S.S. Teoriya i praktika sovremennogo inoyazychnogo obrazovaniya (Theory and practice of modern foreign language education) - Almaty, 2010. - 167 p. [in Rus.]

[2] Zimnyaya I.A. Formirovaniya i otsenki sformirovannosti sotsialnykh kompetentnosti u studentov vuzov pri osvoenii novogo pokoleniya OOP VPO: obrazovatel'nyi modul' (Formation and assessment of the formation of social competencies among university students in the development of a new generation of OOP HPE: educational module) - M: Issledovatel'skii tsentr problem kachestva podgotovki spetsialistov, 2010. - 42 p. [in Rus.]

[3]. Kiyani O.N. Autentichnost' kak metodicheskaya kategoriya v obuchenii inostrannomu yazyku (Authenticity as a methodological category in teaching a foreign language) Rezhim dostupa: URL: <http://main.isuct.ru/files/konf/antropos/SECTION/4/KIYAN.htm>. [Data obrashcheniya 1.12.2021] [in Rus.]

[4]. Mustafina K.E. Rabota s autentichnym tekstem v optimatsii protsessa obucheniya professional'nomu kazakhskomu, russkomu i inostrannym yazykam (Work with authentic text in optimizing the process of formation of speech skills and language skills, the state and prospects of teaching professional Kazakh, Russian and foreign languages): sost. Eskatova G.K.-Kostanaiskaya akademiya MVD RK, 2014. - P. 53-57 [in Rus.]

[5]. Martinez, A.G. (2002 y). Authentic materials: an overview. In Karen's. Linguistic Issues. URL: <https://pt.scribd.com/document/252585396/Authentic-Materials-an-Overview> [Data obrashcheniya: 30.11.2021].

[6]. Voronina G.I. Organizatsiya raboty s autentichnymi tekstami molodezhnoy pressy v starshikh klassakh shkol s ugublennym izucheniem inostrannogo yazyka (Organization of work with authentic texts of the youth press in high schools with in-depth study of a foreign language)/ G.I. Voronina // Inostrannye yazyki v shkole. - 1999. - 23 p. [in Rus.]

[7]. Krichevskaya K.S. Pragmaticheskie materialy, znakomyashchie uchenikov s kul'turoi i sredoi obitaniya zhitelei strany izuchaemogo yazyka (Pragmatic materials that introduce students to the culture and habitat of the inhabitants of the country of the studied language) // Inostrannye yazyki v shkole. - 1996. - 17 p. [in Rus.]

МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ АУТЕНТИЧНЫХ ТЕКСТОВ

*Жусупова Р.¹, к.п.н профессор, ЕНУ им. Л. Н. Гумилева, Нур-Султан,
Казахстан, e-mail: rozazhusupova@mail.ru

Аннотация. В статье рассматривается важность формирования коммуникативной компетенции студентов на основе аутентичных текстов. Актуальная проблема статьи связана с необходимостью выбора эффективных методов формирования коммуникативной компетенции при обучении иностранному языку. В этом контексте статья, роль понятия аутентичных материалов в методологии, дает представление о компетентности в связи с современным определением целей обучения иностранному языку. С точки зрения коммуникативной компетентности проводится анализ исследований отечественных и зарубежных ученых. В связи с этим целью статьи является рассмотрение эффективности использования аутентичных текстов, важности организации учебного процесса. В данной статье рассмотрены принципы формирования коммуникативной компетенции, определено понятие «аутентичные тексты», приведена классификация аутентичных текстов, показаны аспекты аутентичного текстового использования и раскрыты этапы организации чтения для каждого типа текста. Использование аутентичных текстов при обучении иностранному языку открывает широкие возможности для преподавателя и студентов в овладении языком и культурой этой страны. В связи с этим, для развития коммуникативной компетенции студентов через использование аутентичных текстов, учитывая важность того, что обучающиеся имеют сформированные навыки иностранного языка и владеют средним, высоким уровнями. статья посвящена методике использования аутентичных текстов в развитии иноязычной коммуникативной компетенции студентов, в том числе навыков говорения, аудирования, чтения, письма.

В практической ценности статьи был проведен опрос, посвященный развитию коммуникативной компетенции студентов через аутентичные тексты. Целью опроса было рассмотрено значение использования аутентичных текстов в процессе развития коммуникативной компетенции студентов. В результате опроса было доказано, что использование аутентичных текстов для развития коммуникативной компетенции у студентов положительно сказывается в учебном процессе.

Ключевые слова: компетентность, коммуникативная компетентность, аутентичные тексты, навыки, метод.

METHODS OF FORMATION OF STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE BASED ON AUTHENTIC TEXTS

*Zhusupova R.¹, c.p.s., professor of ENU named after L.N. Gumilyov, Nur-Sultan, Kazakhstan, e-mail: rozazhusupova@mail.ru

Abstract. The article discusses the importance of the formation of students' communicative competence based on authentic texts. The actual problem of the article is connected with the need to choose effective methods of forming communicative competence in teaching a foreign language. In this context, the article, the role of the concept of authentic materials in methodology, gives an idea of competence in connection with the modern definition of the goals of teaching a foreign language. From the point of view of communicative competence, the analysis of the research of domestic and foreign scientists is carried out. In this regard, the purpose of the article is to consider the effectiveness of using authentic texts, the importance of organizing the educational process. In this article, the principles of the formation of communicative competence are considered, the concept of "authentic texts" is defined, the classification of authentic texts is given, aspects of authentic textual use are shown and the stages of the organization of reading for each type of text are disclosed. The use of authentic texts in teaching a foreign language opens up wide opportunities for teachers and students to master the language and culture of this country. In this regard, for the development of students' communicative competence through the use of authentic texts, taking into account the importance of the fact that students have formed foreign language skills and possess medium, high levels. the article is devoted to the methodology of using authentic texts in the development of foreign language communicative competence of students, including speaking, listening, reading, writing skills.

In the practical value of the article, a survey was conducted on the development of students' communicative competence through authentic texts. The purpose of the survey was to consider the importance of using authentic texts in the process of developing students' communicative competence. As a result of the survey, it was proved that the use of authentic texts for the development of students' communicative competence has a positive effect in the educational process.

Keywords: competence, communicative competence, authentic texts, skills, method.

Статья поступила 19.11.2021

УДК 372.8

МРНТИ 14.25.09

DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.013

ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ ЖОБАЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТ ТҮРІН ҚОЛДАНУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗІ

Беркимбаев К.¹, *Салыбекова Н.², Оразалина Ж.³

¹п.ғ.д., профессор Қ.А.Ясауи атындағы ХҚТУ, Түркістан, Қазақстан
e-mail: kamalbek.berkimbaev@ayu.edu.kz

²PhD, Қ.А.Ясауи атындағы ХҚТУ, Түркістан, Қазақстан
e-mail: nurdana.salybekova@ayu.edu.kz

³магистрант, Қ.А.Ясауи атындағы ХҚТУ, Түркістан, Қазақстан
e-mail: orazalina.2021@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада жаратылыстану бағытында білім беруде тірі табиғат объектілерді зерттеуге арналған ғылыми-еңбектерге талдау жасалынып, оқушылардың зерттеушілік дағдысын қалыптастырудың негіздері айқындалған. Оқушылардың жобалық іс-әрекеті арқылы биологиялық білім беруде ғылыми зерттеу тәсілдері ұсынылған. Зерттеушілік іс-әрекеттерді қолдануда жоба әдісін қолданудың барысы мен зерттеу жұмысының ұйымдастырылу кезеңдері көрсетілген. Жоба әдісін сабақ барысында, сабақтан тыс уақытта жүргізудің әдістері, жоба нәтижесін шығару, бағалау критерийлері, сабақ кезеңдері талданған. Жоба жұмысын орындауда білімгердің бойында ізденіс әрекетін ұйымдастыру, проблеманы тану және оны шеше білу дағдысын қалыптастыру жұмыстары жетілдірілген. Мақала жобалап оқыту арқылы білімалушылардың игерген теориялық білімі мен практикалық іскерлігін, ізденушілік қабілетін арттырудағы рөлі көрсетілген. Аталған әдіс түрін бірнеше педагогикалық оқыту әдістерімен кешенді түрде іске асырылуының әдістемесі талданған.

Тірек сөздер: жаратылыстану ғылымдары, ғылыми-зерттеу жұмысы, жоба әдісі, әдіс-тәсіл, топтық жұмыс.

Кіріспе

ҚР «Білім туралы» заңының 5-тарауында «оқу-әдістемелік және ғылыми-әдістемелік жұмысты ұйымдастыру» атты 29-бабында «Білім мен ғылымды интеграциялау, оқу-тәрбие процесін қамтамасыз ету және жетілдіру, оқытудың жаңа технологияларын әзірлеу және енгізу, білім беру ұйымдарында жүзеге асырылады...» деп көрсетілген [1]. Сондықтан да бүгінгі таңда мектеп бағдарламасында жаңартылған білім берудегі жаңашылдықтар, өзгерістер мен үдерістер болашақ ұрпақ бойында

жаһандық дамуға ілесе алатын құндылықтарды игерген тұлға болып қалыптасуды көздейді. Бұл ретте оқушы бойында білім берумен қатар ғылыми-зерттеуге баулу, инновациялық технологияларға негізделген оқыту әдістерін қолданудың маңызы зор.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2019 жылдың 2 қыркүйектегі Қазақстан халқына «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» атты Жолдауында: «Ғылым саласындағы ахуал ерекше назар аударуды талап етеді. Біз ғылымсыз еліміздің дамуын қамтамасыз ете алмаймыз», делінген [2]. Демек, қазіргі білім беру жүйесіндегі басты талаптардың бірі – білім беру мен ғылымды интеграциялау міндеті заман талабына айналып отыр.

Қазіргі таңда бәсекеге қабілетті, заман талабына сай біліммен қаруланған, білімгердің бойында зерттеушілік дағдысы қалыптасқан, шығармашылық қабілеті бар, терең білімі бар, ізденімпаз, білімін тәжірибеде қолдана алатын тұлға дайындау міндеті тұр.

Аталған міндеттерді шешу үдерісінде қазіргі таңда мектеп қабырғасынан зерттеушілік іс-әрекет дағдыларын қалыптастыру үдерісі басталып та кетті.

Оқушылардың зерттеушілік іс-әрекетін жүзеге асырудың, арнайы құзыреттілікті қалыптастыруды қамтамасыз ететін білім беру технологияларының бірі жобалар әдісі болып табылады [3-4].

Жоба әдісі объективті немесе субъективті жаңалығы бар және практикалық маңызы бар білім беру өнімін құру процесінде (мұғалімнің бақылауымен) интеллектуалдық және физикалық мүмкіндіктерін, ерік сапаларын және шығармашылық қабілеттерін дамыту арқылы білім алушының жеке тұлғасын шығармашылық тұрғыдан өзін-өзі танытуға бағытталған оқу үдерісін ұйымдастырудың икемді моделі болып табылды. Кез келген жоба нақты проблеманы шешуге бағытталды.

Жобаны жұмыстарын орындауға мына талаптар қойылды: жобаның көмегімен шешілетін мәселе және болжамды нәтижелер практикалық (ғылыми) мәні болуы тиіс; оқушылардың жоба бойынша жұмысы дербес және зерттеу сипатында болады; нақты мақсаттар мен міндеттерге сүйене отырып, алдын ала жоспарланады және әзірленеді, оны жүзеге асыру барысында өзгерістерге жол беріледі.

Оқу процесінде жобалық қызметті ұйымдастыру оқытушымен арнайы ұйымдастырылған процесті білдіреді, оны білім алушылар өздерінің субъективті мақсат қоюына сүйене отырып дербес орындайды, ал жобаны іске асыру білім алушы өз бетінше жасайтын іс-қимылдардың тұтас кешенін орындауға бағытталған. Жобалау қызметінің нәтижесі білім алушы қызметінің қандай да бір өнімі болуы мүмкін, мысалы: презентация, эссе, макет және т.б. бұл ретте соңғы кезеңде жобалау

қызметі білім алушыларға немесе білім алушылар тобына өз қызметінің нәтижесін ұсынуды көздейді [5, 6].

Материалдар мен әдістер

Әдетте, жобалық қызметтің әр нақты тақырыбын тұжырымдауды бастамас бұрын, білім алушыларға жеке маңызды болуы керек проблема қойылады, осылайша бұл мәселені шешуге жеке қызығушылық туындайды. Сонымен қатар, жоба білім алушының бұрыннан бар біліміне әсер ететіндей етіп жасалуы керек, сонымен бірге жаңа білім алу қажеттілігі туындайды. Осылайша, жобаны орындау кезінде білім алушы жаңа білім алу қажеттілігіне тап болады. Осылайша, жобаны өз бетінше жүзеге асыру кезінде білім алушы өзіне қажет ақпараттың көзін іздеуге мәжбүр болады, нәтижесінде ол жаңа ақпаратты талдауға, оны қызықтыратын тақырыпты қалыптастыруға және іздеудің кілт сөздерін анықтауға мәжбүр болады. «Мәселені шешу» дегеніміз - бұл жағдайда өмірдің әртүрлі салаларынан қажетті білім мен дағдыларды қолдану, нақты және нақты нәтиже алу [7].

Жоба әдісінің негізінде шығармашылық, ақпараттық кеңістікте шарлау және өз білімін өз бетінше құру мүмкіндігі жатыр.

Жоба бойынша жұмыс алгоритмі

Қазіргі әлемдік және отандық педагогикада жобалық қызметтің бірнеше ондаған егжей-тегжейлі дамыған технологиялары бар. Ең үлкен қызығушылық, сөзсіз, сынақтан өткен және іс жүзінде өздерінің өміршеңдігін дәлелдегендер (1-кесте).

№ 1 үлгі

1. Жобаның тақырыбын, мақсаты мен міндеттерін анықтау, жетекшіні таңдау.

2. Жұмысты орындау.

3. Материалды түсіну және иелену деңгейін анықтау, сондай-ақ сұрақтарды түсіну және оларға жауап беру қабілетін дамыту мақсатында өз немесе басқа топтағы жұмысты алдын-ала қорғау.

4. Сараптамалық кеңесте қорғау.

5. Қорытындылау: жыл қорытындысы бойынша конференция.

№ 2 үлгі

Е.С. Полат әзірлеген “жобалық қызмет технологиясы”.

1. Белгіленген сабақ: жобалық жұмыстардың мақсаттары, міндеттері, болашақ жобалар өнімдерінің шамамен тақырыптары мен формалары.

2. Жобалық жұмыс туралы ақпарат.

3. Болашақ авторларға жазбаша ұсыныстар беру (тақырыптар, талаптар, мерзімдер, кеңес беру кестелері және т. б.)

4. Оқу жобаларының тақырыптарын таңдау бойынша кеңес беру, идеялар мен ойларды тұжырымдау.
5. Жобалық топтарды қалыптастыру.
6. Болашақ жобалардың идеяларын топтық талқылау, жобалармен жеке жұмыс жоспарларын құру.
7. Жобалардың тақырыбын және олармен жеке жұмыс жоспарларын бекіту.
8. Іздеу кезеңі.
9. Білім алушылардың аралық есептері.
10. Жобалық жұмыстардың мазмұны мен ережелері бойынша жеке және топтық кеңестер.
11. Қорытынды кезең: нәтижелерді тіркеу.
12. Жобаларды алдын-ала қорғау.

1-кесте - Жоба бойынша жұмыс алгоритмі

Кезеңдері	Міндеттері	Білім алушылардың іс-әрекеті	Мұғалімнің іс-әрекеті
1.Дайындық	Тақырыпты, мақсатты, бастапқы позицияны анықтау. Жұмыс тобын таңдау.	Ақпаратты жинайды. Қажет болған жағдайда қосымша ақпарат алады. Тапсырманы талқылаңыз.	Білім алушыларды ынталандырады. Жобаның мақсаттарын түсіндіреді. Мақсат қоюға көмектеседі.
2.Жоспарлау	Мәселені талдау. Ақпарат көздерін, жинау тәсілдерін анықтау. Міндеттерді белгілеу және нәтижелерді бағалау критерийлерін таңдау. Командадағы рөлдерді бөлу.	Тапсырмаларды қалыптастырады. Ақпаратты нақтылаңыз (дереккөздер). Іс-қимыл жоспарын жасаңыз.	Талдау мен синтезге көмектеседі. Идеяларды ұсынады (қажет болған жағдайда). Бақылайды.
3.Шешім қабылдау	Ақпаратты жинау және нақтылау. Баламаларды талқылау. Ең жақсы нұсқаны таңдау. Қызмет жоспарларын нақтылау.	Ақпаратпен жұмыс жасаңыз. Идеяларды синтездеу және талдау. Зерттеуді орындаңыз.	Бақылайды. Кеңес береді.

4. Жүзеге асыру	Жоба бойынша жұмыс. Ресімдеу.	Зерттеуді орындаңыз және жоба бойынша жұмыс жасаңыз. Жобаны жасаңыз.	Бақылайды. Кеңес береді (өтініш бойынша). Жанама түрде іс-әрекетті басқарады.
5. Жобаны қорғау	Баяндаманы дайындау; жобалауды негіздеу, алынған нәтижелерді түсіндіру. Жобаны ұжымдық қорғау. Бағалау.	Жобаны қорғаңыз. Жоба нәтижелерін ұжымдық бағалау.	Тыңдайды, қарапайым қатысушы рөлінде орынды сұрақтар қояды.
6. Нәтижені бағалау	Жобаның орындалуын, қол жеткізілген нәтижелерді (табыстар мен сәтсіздіктерді) талдау. Қойылған мақсатқа қол жеткізуді талдау.	Жобаны ұжымдық талдауға және өзін-өзі бағалауға қатысады.	Күш-жігерді, креативтілікті, пайдаланылмаған мүмкіндіктерді, жобаны жалғастыру әлеуетін бағалайды. Талдау процесін басқарады.

13. Ескертулер мен ұсыныстарды ескере отырып, жобаларды пысықтау.

14. Рецензенттер, оппоненттер және “сыртқы” сарапшылар тобын қалыптастыру.

15. Жобаларды көпшілік алдында қорғауға дайындық.

16. Жобаларды көпшілік алдында қорғауға арналған жалпы дайындық.

17. Іс-шараға жауапты тұлғалардың үйлестіру кеңесі.

18. Қорытынды кезең: жобаларды көпшілік алдында қорғау.

19. Қорытынды жасау, орындалған жұмысты талдау.

Қорытынды кезең. Қатысушыларға алғыс айту, материалдарды жинақтау, орындалған жұмыс туралы есептерді ресімдеу.

Жоба әдісін қолданудың негізгі ережелері [8-11]:

1) жоба идеясын жеңілдетуге, оны хабарламалармен, тезистермен, рефераттармен араластыруға болмайды; жоба-бұл жоспар, жоспар нәтижесінде авторлар жаңа нәрсе алуы керек: бағдарлама, модель, өнім, сценарий;

2) жобалар әдісі жүйелі пәндік оқытудың орнына емес, оның органикалық компоненті ретінде пайдаланылуы тиіс;

3) жобалардың оқу пәніне немесе бірнеше оқу пәндеріне басымдықпен негізделуін қамтамасыз ету қажет;

4) жобалардың тақырыбын айқындау нақты пәндер бойынша жағдайлар ескеріле отырып жүргізілуге тиіс;

5) жобалар айналасында білім алушылардың назарын жұмылдыратын және шоғырландыратын түрлі пәндердің тақырыптарын кешенді зерделеу мүмкіндігін қамтамасыз етуі тиіс;

6) жобалар тақырыптарын таңдау, білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру және жобаларды орындау нәтижелерін таныстыру процесін педагогтер басқаруы тиіс;

7) білім алушылар таңдайтын немесе ұсынатын жобалардың тақырыптары білімнің, техниканың, технологияның әртүрлі салаларынан және білім алушылардың алдағы қызметінің шығармашылық салаларынан білім мен іскерліктің интеграциялануын қамтамасыз етуі тиіс.

Жобалық іс-әрекеті өнімінің формасын таңдау жоба қатысушыларының маңызды ұйымдастырушылық міндеті болып табылады. Бұл көбінесе жобаның орындалуы қаншалықты қызықты болатынына, жобаны қорғау керемет және сенімді болатынына және ұсынылған шешімдерге байланысты болады

Жобалық папка (жоба портфолиосы) – жобаның қорғауында (тұсаукесерінде) ұсынылатын жобаның міндетті бөлігінің бірі. Қорғаудағы портфолио міндеті-жобалық топтың жұмыс барысын көрсету. Сонымен қатар, жақсы құрастырылған жобалық портфолио сізге:

- жобалық топтың әр қатысушысының жұмысын нақты ұйымдастыру;

- жоба бойынша жұмыс барысында ыңғайлы ақпарат коллекторы және анықтамалық болу;

- аяқталған жобамен жұмыс барысын объективті бағалау;

- жобаның әр қатысушысының жеке жетістіктері мен өсуі туралы оны орындау барысында бағалау;

- болашақта тақырыпқа жақын басқа жобаларды жүргізу кезінде ақпаратты іздеуге уақытты үнемдеу.

Жобалық папканың құрамына (жоба портфолиосы) мыналар кіреді:

1) жобаның паспорты;

2) жобаны және оның жекелеген кезеңдерін орындау жоспарлары;

3) топтың аралық есептері;

4) жоба тақырыбы бойынша барлық жиналған ақпарат, оның ішінде қажетті ксерокөшірмелер және интернеттен басып шығарулар;

5) зерттеу және талдау нәтижелері;

6) барлық идеяларды, гипотезаларды және шешімдерді жазу;

7) топ мәжілістері, өткізілген пікірталастар, “ой-талқы” және т.б. туралы есептер.;

8) жобалаушылар тап болатын барлық проблемалардың және оларды жеңу тәсілдерінің қысқаша сипаттамасы;

9) эскиздер, сызбалар, өнімнің нобайлары;

10) презентацияға арналған материалдар (сценарий);

11) топтың басқа да жұмыс материалдары мен көшірмелері.

Жобалық портфолионы толтыруға топтың барлық мүшелері қатысады.

Жоба презентацияларының түрлері

Жобаны ұсыну формасын таңдау жобалық іс-әрекет өнімінің формасын таңдаудан кем емес немесе одан да күрделі міндет болып табылады. Презентацияның “типтік” формаларының жиынтығы, әдетте, өте шектеулі, сондықтан қиялдың ерекше ұшуы қажет (дизайнерлердің жеке мүдделері мен қабілеттерін міндетті түрде ескере отырып-көркем, көркем, конструкторлық технологиялық, ұйымдастырушылық және т.б.) Презентация жобаларының түрлері әртүрлі болуы мүмкін, мысалы:

- іскерлік ойын;
- бейнефильмді көрсету-ақпараттық технологиялар негізінде орындалған өнім;
- фактілерді, құжаттарды, оқиғаларды суретті салыстыру...
- нақты немесе ойдан шығарылған оқиғаны сахналау;
- ғылыми конференция;
- ғылыми баяндама;
- зерттеу экспедициясының есебі;
- пресс-конференция;
- саяхат;
- рөлдік ойын;
- экскурсия.

Жобалау жұмыстарын бағалау жүйесі

Критерийлер қорғаудан бұрын барлық жобалаушыларға белгілі болуы керек. Өлшемдердің шамамен тізімі [12]:

- 1) жоба бойынша жұмыстың дербестігі;
- 2) тақырыптың өзектілігі мен маңыздылығы;
- 3) тақырыптың толық ашылуы;
- 4) мәселені шешудің өзіндік ерекшелігі;
- 5) әртістік және мәнерлілік;
- 6) Презентацияда жобаның мазмұны қалай ашылды;
- 7) көрнекілік құралдарын, техникалық құралдарды пайдалану;
- 8) сұрақтарға жауаптар.

Алғашқы төрт критерий – жобаны бағалау, соңғы төрт презентацияны бағалау.

Жобалық іс-әрекетті жүзеге асыруда білік пен дағдының түрлері

1. Рефлексиялық біліктер:

- шешу үшін білімі жеткіліксіз тапсырманы түсіне білу;
- сұраққа жауап беру мүмкіндігі: тапсырманы шешу үшін не үйрену керек?

2. Издеу (зерттеу) іскерліктері:

- идеяларды өз бетінше жасай білу, яғни әртүрлі салалардан білімді тарта отырып, іс-әрекет тәсілін ойлап табу;
- ақпараттық өрісте жетіспейтін ақпаратты өз бетінше таба білу;
- сарапшыдан (оқытушыдан, кеңесшіден, маманнан) жетіспейтін ақпаратты сұрата білу);
- мәселені шешудің бірнеше нұсқасын таба білу;
- гипотеза жасай білу;
- себеп-салдар байланысын орната білу.

3. Ынтымақтастықтағы жұмыс дағдылары мен іскерліктері:

- ұжымдық жоспарлау дағдылары;
- кез-келген серіктеспен қарым-қатынас жасай білу;
- ортақ міндеттерді шешуде топта өзара көмек көрсете білу;
- іскерлік серіктестік қарым-қатынас дағдылары;
- топтың басқа мүшелерінің жұмысында қателерді табу және түзету мүмкіндігі.

4. Менеджерлік іскерліктер мен дағдылар:

- процесті (бұйымды) жобалау білігі;
- қызметті, уақытты, ресурстарды жоспарлай білу;
- шешімдерді қолдана білу және олардың салдарын болжау;
- өз қызметін талдау дағдылары (оның барысы мен аралық нәтижелері).

5. Коммуникативтік дағдылар:

- ересектермен оқу қарым-қатынасын бастау қабілеті-диалогқа кіру, сұрақтар қою және т.б.
- пікірталас жүргізе білу;
- өз көзқарасын қорғай білу;
- ымыраға келу, әр кезеңнің нәтижелері мен проблемаларын сындарлы талқылау қабілеті;
- сұхбаттасу дағдылары, ауызша сұрау және т.б.

6. Таныстыру іскерліктері мен дағдылары:

- монологиялық сөйлеу дағдылары;
- сөйлеу кезінде өзіңізді сенімді ұстай білу;
- әртістік шеберлік;
- сөйлеу кезінде көрнекіліктің түрлі құралдарын қолдана білу;
- жоспарланбаған сұрақтарға жауап бере білу.

Жоба сабақтарда және сыныптан тыс жұмыстарда қолданылуы мүмкін. Ол оқушылардың мақсаттарына жетуге бағытталған, сондықтан ерекше. Ол керемет дағдыларды қалыптастырады, сондықтан ол тиімді. Ол қызмет тәжірибесін қалыптастырады, сондықтан ол алмастырылмайды.

Жобалау іс-әрекетін мекеменің білім беру практикасына енгізу.

Қазіргі уақытта үнемі өзгеріп отыратын, стандартты емес

мәселелерді шешуге қабілетті ұрпақты дайындау жүзеге асырылатын білім беру кеңістігін құру міндеті өзекті. “Уақыттың белгісі-кәсіби ұтқырлықтың жоғарылауы. Ең маңызды әлеуметтік қызмет бірінші орынға шығады-білім беру жүйесінің жеке адамның сұраныстарына жауап беру, экономика мен жаңа әлеуметтік құрылымның қажеттіліктерін өзгерту қабілетін қамтамасыз ету” [13].

Қазіргі заманғы мектеп өзгермелі әлемде өмір сүреді және дамиды, оған үнемі өсіп келе жатқан талаптар қойылады. Педагогикалық шеберліктің маңызды критерийлерінің бірі-мұғалімнің жұмысының тиімділігі, ол оқушылардың жүз пайыздық үлгерімінде және пәнге деген қызығушылығында көрінеді [14].

Оқу пәндеріне қызығушылықты арттыру әдістерінің бірі, нәтижесінде білім беру сапасын арттыру оқушылардың зерттеу және жобалау іс-әрекетіне қатысуы болып табылады.

Жастардың зияткерлік әлеуетін дамыту, дарынды оқушыларды іздеу және іріктеу, олардың кәсіби дамуына қолдау көрсету – мектеп алдында тұрған маңызды міндеттер.

Зерттеу және жобалау қазіргі білім беру үшін өте маңызды. Жобалық іс-әрекет құнды, өйткені оны жүзеге асыру барысында ол оқушылардың танымдық қызығушылықтарын дамытуға, өз білімдерін құрастыра білуге, ақпараттық кеңістікте бағдарлай білуге, жоба тақырыбына байланысты мәселелерде күзінеттілік танытуға, сыни ойлауды дамытуға бағытталған. Оқу іс - әрекетін ұйымдастырудың бұл формасы оқушылардың өзіндік іс-әрекетіне бағытталған-жеке, жұптық немесе топтық, оны балалар белгілі бір уақыт аралығында орындайды [15].

Маңыздысы, жобалық оқыту жеке тұлғаға бағытталған дамытушылық оқыту қағидаттарына негізделген. Жобаның проблемасын өзінің жеке оқушысы ретінде түсіну және қабылдау арқылы жобаның жеке маңызды мақсаты бар өзіндік дәлелді жұмыс дербес ұйымдастырылады, онда бұрыннан бар білімді қайта қарау, жетіспейтіндерді анықтау және жаңа білім алу жүзеге асырылады. Осылайша, танымдық іс-әрекеттің жеке бағыты пайда болады, Тәуелсіз оқытудың ерекше жеке тәжірибесі пайда болады [16].

Зерттеу және жобалық қызмет нәтижесінде білім алушылардың білім сапасын арттыру келесі шарттарды сақтаған жағдайда мүмкін:

1. Жобалық-зерттеу қызметі жеке тұлғаның жас және психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып ұйымдастырылуы керек;

2. Зерттеу және жобалау қызметі ерікті негізде құрылуы керек; білім алушыларға даму және өзін-өзі тану мүмкіндіктері ұсынылуы керек;

3. Зерттеу және жобалау қызметімен айналысу білім алушылардың уақытты ұтымды бөлуін ескере отырып ұйымдастырылуы тиіс.

Жобалық оқытудың бастапқы теориялық ұстанымдары:

- басты назарда-білім алушы, оның шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал ету;

- білім беру процесі оқу пәнінің логикасында емес, білім алушы үшін жеке мағынасы бар іс-әрекет логикасында құрылады, бұл оның оқуға деген ынтасын арттырады;

- жоба бойынша жұмыстың жеке қарқыны әрбір білім алушының өзінің даму деңгейіне шығуын қамтамасыз етеді;

- оқу жобаларын әзірлеуге кешенді көзқарас білім алушының негізгі физиологиялық және психикалық функцияларын теңгерімді дамытуға ықпал етеді;

- негізгі білімді терең, саналы игеру оларды әртүрлі жағдайларда әмбебап қолдану арқылы қамтамасыз етіледі.

С.Т. Шацкийдің заманауи жобалық оқыту технологиясын игеру: білім беру процесін құру білім алушы үшін мағынасы бар іс-әрекетке байланысты жүреді. Жобалар әдісімен оқыту кезінде әрбір білім алушы өзінің жеке даму қарқынын пайдалана отырып, өзінің даму деңгейіне шығады. Кешенді тәсілдің нәтижесінде психика мен физиологияның дамуы оқушы жоба бойынша жұмыс істеу мүмкіндіктеріне сәйкес келеді. Әр түрлі мәселелерді шешуде білімді нақты пайдалану оларды тереңірек және саналы түрде игеруге ықпал етеді. Жобаның мәні сыртқы формамен емес, сабақта баланың жеке басын дамытудың ішкі шығармашылық мүмкіндіктерін ашумен анықталады [17].

Жеке тұлғаға бағытталған оқытуға бағытталған инновациялық педагогикалық технологиялар бойынша жұмыс тәжірибесін жетілдіру: жобалық оқыту технологиясы мектептегі жетекші технология болуы керек, өйткені бұл білім алушылардың іс-әрекетін белгілі бір практикалық немесе теориялық маңызды мәселені шешуде нәтижеге бағыттауға мүмкіндік береді.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар көмегімен жобалық қызметті қолдана отырып, оның дәстүрлі әдістемеден артықшылықтарын көруге болады. Ең алдымен, бұл технология оқушылардың негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Екіншіден, жеке тұлғаға бағытталған оқыту принциптері жүзеге асырылады, онда білім алушылар өздерінің қабілеттері мен қызығушылықтарына сәйкес жобаны тандай алады. Үшіншіден, ол пән бойынша жобалар тақырыптарының мазмұндық бірлігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Төртіншіден, дайын жобаларды өз жұмысында пайдалана алатын басқа мұғалімдер мен оқушыларға көмек көрсетуге болады. Сонымен, бұл оқу-тәрбие үрдісіндегі оң нәтижелер.

Заманауи жобалық оқытуды енгізудің инновациялық құрамдас бөлігі барлық мектеп оқушыларын жобалық іс-әрекетке тарту болып табылады:

- жеке тұлғаға бағытталған тәсілді ескере отырып, сынып деңгейінде;
- бастауыш, орта және жоғары мектептің білім беру сатыларының деңгейі;
- жалпымектептік деңгей (ғылым күніне арналған ғылыми-практикалық конференцияға, жобалау жұмыстарының фестиваліне қатысу);
- муниципалды, аймақтық деңгейде ұсыну. Жоба әдісін қолдануға қойылатын негізгі талаптар [18]:

Интеграцияланған білімді талап ететін зерттеу, шығармашылық жоспарда маңызды проблеманың немесе міндеттің, оны шешу үшін зерттеу ізденісінің болуы (мысалы, әлемнің әртүрлі өңірлеріндегі демографиялық проблеманы зерттеу; бір проблема бойынша жер шарының әртүрлі жерінен репортаждар сериясын жасау (әртүрлі өңірдегі климат ерекшеліктеріне сай көкөністердің зақымдану дәрежесін зерттеу).

Күтілетін нәтижелердің практикалық, теориялық, танымдық маңыздылығы (мысалы, баяндаманы аймақтың климаттық жағдайы, осы жағдайға әсер ететін факторлар, зерттелетін мәселенің дамуында байқалатын үрдістер туралы тиісті іс-әрекеттерге бөлу). Білім алушылардың дербес (жеке, жұптық, топтық) іс-әрекеті.

Жобаның мазмұндық бөлігін құрылымдау (кезендік нәтижелерді көрсете отырып). Зерттеу әдістерін қолдану: мәселені, одан туындайтын зерттеу міндеттерін анықтау, оларды шешу гипотезасын ұсыну, зерттеу әдістерін талқылау, түпкілікті нәтижелерді жобалау, алынған деректерді талдау, қорытындылау, түзету, қорытынды.

Жобалық іс – әрекет процесінде мұғалімнің міндеті жасөспірімге әсер ету, оны қалыптастыру және дамыту, белгілі бір нәтижелерге қол жеткізуді қалау, сонымен қатар оқушының өзін-өзі тануына, өзін-өзі дамытуына және өзін-өзі жүзеге асыруына жағдай жасау, оны әлеуметтік маңызды жобаларды жүзеге асыруға тарту емес. Қажетті компонент-бұл субъект-ересектер мен жасөспірімнің субъективті өзара әрекеті, соңғысының субъективтілігін белсенді дамыту үшін орта құру. Мұғалімнің сабақ өткізудегі шығармашылық, стандартты емес тәсілі мотивацияны арттырады және оқушылардың өзіндік қызметіне бағытталған. Мұғалімнің рөлі-тұрақты консультативтік көмек. Сабақта психологиялық ахуал да өзгеруде. Беделді ақпарат көзінен оқытушы зерттеу, шығармашылық процеске қатысушы, тәлімгер, кеңесші, білім алушылардың өзіндік қызметін ұйымдастырушы болады. Бұл шынайы ынтымақтастық [19].

Мұғалім мен білім алушының іс-қимыл жүйесін бөліп көрсету мақсатында жобаны әзірлеу кезеңдерін алдын ала анықтау маңызды. Міндетті талап - жоба бойынша жұмыстың әрбір кезеңі өзінің нақты өніміне ие болуы тиіс [20].

Білім алушылардың әмбебап құзыреттілігіне бағдарланған кең бейінді педагогтың қызметі (жеке оқу жоспары шеңберінде) оқыту ғана емес, дамытушы ретінде де болады. Ол дидактикалық білімге емес, педагогикалық қолдаудың әртүрлі тактикасына – кеңес беруге, өзара әрекеттесуге, ынтымақтастыққа және жобалық іс-әрекеттің негіздерін практикалық білуге, мұғалімнің дамыған жобалық ойлауына негізделуі керек [21].

Қай оқыту технологиясын, әдіс-тәсілдер жүйесін алмайық мақсаты пән бойынша ұғым қалыптастыру, тұжырым жасауға бағыттау, білім мен іс-әрекетті интеграциялау.

«Жалпы биология» мектеп курсы жан-жақты сипатқа ие және биологиялық ұғымдардың белгілі бір жүйесімен ұсынылған. Онда жалпы биологиялық ұғымдар жүйесі маңызды орын алады, онда негізгі құрылымдық бөлім жалпы биологиялық тұжырымдама болып табылады.

Жалпы биологиялық ұғымдар биологиялық ғылымның заңдарымен, теорияларымен, фактілерімен, идеяларымен байланысты. Сондықтан, біз мектеп оқушыларын жалпы биологиялық ұғымдармен қаруландырудың негізгі жолын жалпы биологиялық ұғымдар жүйесін игеруден бастаймыз.

Биологиялық ұғымдар барлық тірі организмдерге қатысты және жеке биологиялық курстың арнайы ұғымдарын жинақтайтын биологиялық заңдылықтар деп саналады: жасуша тіршілік бірлігі, организмдердің құрылымы мен функциясының бірлігі, организм мен қоршаған ортаның өзара байланысы, организм өзін-өзі реттейтін жүйе, метаболизм және энергияның өзгеруі, организмдердің өзін-өзі көбеюі, әлемнің эволюциялық дамуы, биологиялық жүйе және тірі материяның ұйымдастырылу деңгейі. Бұл ұғымдар арнайы ұғымдардан қалыптасады және мектеп биологиясының барлық курстарында олардың әрқайсысының материалдары негізінде дамиды.

Бүгінгі таңда жалпы биологиялық тұжырымдамаларға назар аудару оларды бөлу және жүйелеу әдіснамасының дамымауымен, олардың иерархиясы мен функцияларын орнатумен, ұғымдарды дамытуға интегративті тәсіл қажеттілігімен байланысты күшейе түсті. Әдіскерлер мен педагогикалық қоғамдастықтың жалпы білім беру мазмұнын стандарттауға деген назары оқушылардың жалпы биологиялық ұғымдарды меңгеру деңгейіне қойылатын талаптарды әзірлеу мәселесін өзекті етті.

Зерттеу нәтижелері

Жалпы биологиялық ұғымдар мен заңдылықтарды білу әр адам үшін өте маңызды, өйткені олар ғылыми дүниетанымды, жабайы табиғатқа құндылық қатынасын, ақыл-ой дамуын қалыптастыруға негіз болып

табылады. Олар күрделі және мәні бойынша пәнаралық, сондықтан олардың дамуы биология, физика, химия, география саласындағы білімге сүйене отырып, дәйекті және жүйелі түрде жүргізілуі керек. Қазіргі таңда жаңартылған білім беру мазмұнында жаңа стандарттарды енгізу биология пән ретінде оқушыларды тек біліммен ғана емес, сонымен қатар оларды әр түрлі жағдайларда қолдана білуімен де қамтамасыз етуі керек. Педагогикалық зерттеулер нәтижесі көптеген білім алушылар ұғымдар туралы білімді формальды түрде меңгеретіндігін көрсетеді: олар белгілі бір ұғымдарды көбейте алады, бірақ осы тұжырымдамаларға сүйене отырып, кез-келген әрекетті орындау, оларды проблемаларды шешуге қолдану қиынға соғады.

Анықтау экспериментінің нәтижелерін талдау негізінде ұғымдарды меңгеруде келесі кемшіліктер анықталды: білім алушылар ұқсас биологиялық ұғымдардың түрлік белгілерін (микробиот, бактерия, вирустық, саңырауқұлақ түрлері) араластырады; ұғымдарды білдіретін терминдермен жұмыс істейді, бірақ ұғымдардың мазмұнын ашпайды; ұғымдар арасындағы қатынастар мен қатынастарды нашар игереді; ұғымдарды жіктеуді білмейді.

Бұл кемшіліктердің болуы білім алушыларға тұжырымдамалармен жұмыс жасау, оларды әртүрлі оқу және практикалық мәселелерді шешуде қолдану қиынға соғатындығына әкеледі.

Биология мұғалімдерінің жұмыс тәжірибесін зерттеудің нәтижелері мұғалімдерге арналған әдістемелік құралдарда ұсынылған сабақ жоспарлары іс жүзінде нақты жүзеге асырылатындығын, биологиялық ұғымдарды қалыптастыру мен дамыту міндеті әр сабақта жүзеге асырылмайтындығын; осы мақсатқа сәйкес келетін әдістер, формалар мен құралдар арнайы бөлінбейтінін анықтауға мүмкіндік берді. Зерттелетін мәселенің барлық компоненттерін талдау мұғалімдер биология сабақтарында тұжырымдамаларды қалыптастыру және дамыту бойынша жұмысты белгілі бір жүйеліліксіз, әрдайым емес, тек эпизодтық түрде жоспарлайды деп болжауға мүмкіндік береді. Оқыту процесінде ұғымдарды қалыптастыру және дамыту, зерттеушілік іс-әрекет қалыптастыру әдістемелік әдебиеттерде осы мәселенің аз қамтылуының көрінісі болып табылады.

Жалпы ағза мен ағза жүйелерінің жұмыс істеу және реттеу механизмдерін («адам және оның денсаулығы» бөлімі) зерттеуде зертханалық жұмыстармен қатар сабақтан тыс жобалық іс-әрекетті ұйымдастырудың формаларына тоқталайық.

8-сыныпта биология сабағынан «Ұлпалар мен мүшелер» тақырыбындағы «Ұлпалардың микроскопиялық құрылысын зерттеу» бойынша топтық жобаны қарастырайық.

Нұсқаулық карточка:

1. Ұлпалардың әртүрлі топтарын (эпителиальді және бұлшықет) жарық микроскоптың көмегімен қараңыз.

2. Жасушалар құрылысының ерекшеліктерін, олардың қосылыстарын және жасушааралық заттың сипатын анықтаңыз.

3. Есеп нысаны:

А) Ұлпалардың әртүрлі топтарына жататын жасушаларды суреттеңіз.

Б) Жарық микроскоппен көрінетін органоидтарды белгілеңіз.

В) Адам ағзасының ұлпаларын жоспар бойынша сипаттаңыз: ұлпа, құрылыс ерекшеліктері және жасушалардың қосылыстары.

Г) Ұлпа жасушалары құрылысының ерекшеліктері орындалатын функциялармен байланысты.

Тыныс алу регуляциясы» сабағы бойынша «Тыныс алу жиілігін анықтау» зерттеу сабағы.

Нұсқаулық карточка

1) кеуде қуысының қозғалысын бақылаңыз.

2) 1 минут отырып, 10 рет отырып-тұрған соң, қанша тыныс алу қозғалыстарын анықтаңыз.

3) алынған деректердің айырмашылығын түсіндіріңіз және қорытынды жазыңыз.

4) келесі биологиялық міндеттерді шешіңіз:

А) 1 минут, 1 сағат, тәулігіне (тыныс алу – 500мл ауа, тыныс алу жиілігі – минутына 18 рет) тыныш тыныс алу кезінде өкпе арқылы қанша ауа өтеді.

Б) тыныс алу ауасында 20% оттегі бар екенін біле отырып, адам тыныш тыныс алу кезінде тәулігіне өкпе арқылы қанша оттегі өткізетінін анықтаңыз.

Топ бойынша зерттеулерін біткен соң жоба ретінде «Тыныс алу ерекшеліктері» атты оқушыларға өзіндік зерттеулер тапсырма ретінде берілді. Бақылау нәтижелері презентация түрінде баяндалды.

«Аула топырағының жай-күйін талдау» тақырыбы бойынша жоба жұмысын орындауда топтарға бөлініп әр топқа тапсырмалар бөлініп берілді.

Мақсаты: топырақтың қышқылдығын анықтауды үйрену.

Құрал-жабдықтар: екі пробирка, индикаторлық қағаз, калий хлоридінің ерітіндісі.

Зерттеуге арналған тапсырмалар:

1. Үйіңіз немесе саяжай учаскесінен 2-3 грамм топырақ алыңыз. Топырақты пробиркаға салып, 10 мл калий хлоридінің ерітіндісін

қосыңыз. Пробирканың ішіндегісін тұндырғанда, индикаторлық қағаздың жолағын алыңыз және оны топырақтық сорғышқа түсіріңіз. 2 сек кейін индикаторлық қағазды қойып, оның түсін рН шкаласының эталонымен салыстырыңыз және топырақ түрін анықтаңыз.

2. Шірінділер мен күл салу арқылы сіздің саяжай учаскенізге топырақты құнарланырудың қажеттілігі туралы қорытынды жасаңыз.

3. Саяжай учаскесінде өсімдіктерді өсіру кезінде сіздің ата-аналарыңыз тыңайтқыштар мен улы химикаттарды қолданатынын анықтаңыз. Химикаттарды пайдаланудың қандай ережелері бар, тыңайтқыштарды қолданудың ерекшеліктері туралы айналаңыз дағылардан, ақпарат көздерінен мәлімет жинақтаңыз.

Оқушылардың ізденіс-зерттеушілік іс-әрекеті олардың шығармашылық іс-әрекет тәжірибесін қалыптастыру үшін үлкен әлеуетке ие болды, өйткені ол үлгі бойынша орындалатын іс-әрекеттерді меңгеруді ғана емес, сонымен қатар дербес ізденуді және жаңа субъективті мәнді білімді құруды көздейді. Мұндай тәжірибе оқытуда жеке тұлғаға бағытталған тәсіл негізінде қалыптасады, оны іске асыру жолдарының бірі оқытуда жобалар әдісін қолдану болды.

Жоба әдісі оқушыларға бір жағынан жаңа білім мен іс – әрекет тәсілдерін өз бетінше меңгеруге, ал екінші жағынан-практикада бұрын алған білім мен іс-әрекетті қолдана алатын жағдайлар жасауға мүмкіндік берді. Бұл тұлғаның шығармашылық дамуына ден қоюға мүмкіндік береді. Оқу жобасында ұжымдық қызмет түрін қарастырылды. Пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру, сұрақтар тізбесін құру, міндеттерді, жұмыстарды анықтау, белгіленген проблеманы зерттеу әдістерін және жобаны таныстыру тәсілін таңдау, оның қатысушылары арасында рөлдер мен міндеттерді бөлу - осының барлығы ұжымдық талқылау барысында жүзеге асырылды. Алдымен оқушыларға теориялық білімін жетілдіру жүргізілді. Тапсырмалар бөлініп берілгеннен соң өздері ақпарат көздерін қолдана отырып, теориялық материалдар жинақтап, зерттеу жұмыстарын жасауға бағытталды. Жобамен жұмысын жүргізуде дайындау, жоспарлау, зерттеу, нәтижелер мен қорытындыларды тұжырымдау, жобаны қорғау, жоба қызметінің нәтижелері мен процесін бағалау қадамдары жүзеге асырылды.

Бір айта кететін жайт зерттеу сабақтары зертханалық сабақтарды ығыстыра алмайды. Мысалы, 8 сыныпта «Тыныс алу» тақырыбы «тыныс алу органдарының аурулары, олардың алдын алу» сабағымен аяқталады. Сабақтан тыс оқушылар «Темекі шегетіндер мен темекі шекпейтін жасөспірімдердің тыныс алу жүйесінің функционалдық мүмкіндіктерін зерделеу» зерттеу жобасына қатысады. Ол үшін жұмыс гипотезасы ұсынылады: «темекі шегу жасөспірімдерде тыныс алу жүйесінің

жұмысына әсер ете ме?» зерттеу жүргізу әдістемесі зерттеледі. Яғни жоба зерттеу жұмысы мен зертханалық сабақ бірін-бірі толықтырып отырады. Оқушылар ғылыми-зерттеу жұмыстарына біртіндеп қосылады. 8-9 сыныптарда оқушылар бақылау, зертханалық жұмыстар нәтижелері бойынша шағын қорытындылар жасап үйренді. Жоғары 10-11 сыныптарда зерттеу жұмысынан тәжірибе жинақтай отырып, теориялық білімін жетілдіре отырып, ауқымды зерттеу жасауға дағдыланады.

Зерттеу нәтижелерінің талқылануы

Кез келген зерттеу жұмысы үш негізгі бөлімнен тұрды. Кіріспе, негізгі бөлім және қорытынды. Жоғары сынып оқушылары қабылданған нормаларға сәйкес жұмыстарды рәсімдеді. Зерттеу проблемасының өзектілігін негіздеді. Өзектілігі негізінде зерттеу объектісі мен мәні анықталды. Зерттеудің мақсаты мен міндеттерін анықтау елеулі қиындықтар туғызды. Зерттеу қызметінің мақсаты бір сөйлеммен қысқаша тұжырымдалды. Зерттеудің міндеттері оның әдістері мен әдістемелерін, яғни зерттеуші қолданатын тәсілдер мен тәсілдерді анықтады. Қорытындыда оқушы зерттеу барысында алынған нәтижелерді айтып, қорытынды жасады.

Зерттеу жұмыстарын рәсімдеу кезінде оқушылар келесі ережелерді ұстанды: титулдық парақ, мазмұны, кіріспе, негізгі бөлім, қорытынды, Әдебиеттер тізімі және басқа да көздер. Титул парағы жұмыстың бірінші беті болып табылады және белгілі бір ережелер бойынша ресімделді.

Титулдық парақтан кейін жұмыстың барлық тақырыптары келтірілді және олар басталатын беттер көрсетілді. Мазмұн тақырыптары мәтіндегі тақырыптарды дәл қайталауы тиіс. Бұдан әрі кіріспе, негізгі мәтін және қорытынды. Негізгі мәтін иллюстрациялық материалмен, суреттермен, суреттермен, диаграммалармен, схемалармен, кестелермен безендірілді. Қорытындыдан кейін пайдаланылған әдебиеттер мен басқа да дереккөздердің тізімі қойылды. Мәтіннің барлық беттері титулдық парақтан бастап нөмірленді.

Жобалық оқытудың артықшылықтары: теорияны сабақта практикамен байланыстыру, әртүрлі қызмет түрлерін таңдау мүмкіндігі, білім алушылардың мотивациялық саласы мен интеллектісін дамыту, олардың тәуелсіздігі.

Қорытынды

Биология бойынша жобалық оқытуды ұйымдастыру практикасын зерделеу қиындықтарды анықтауға мүмкіндік береді, олардың негізгілері: биология мұғалімдерінің жобалық оқыту мәселелеріне әдістемелік дайындығының жеткіліксіздігі; арнайы әдістемелік және оқу әдебиеттерінің аз саны; материалдық-техникалық базаның әлсіздігі;

оқытудың әртүрлі ұйымдастырушылық нысандарын жеткіліксіз пайдалану; оқыту әдістерін таңдау мен ұйымдастырудың дәстүрлі тәсілдерін пайдалана отырып, білімді меңгерудің дәлелдемелі деңгейінде оқыту. Педагогикалық эксперименттің нәтижелері жалпы білім беретін мектепте жобалық оқыту мүмкіндігін растады және биологияны жобалық оқытудың ғылыми негізделген әдістемесін жасау қажеттілігін көрсетті.

Жоба әдісінің негізінде шығармашылық, ақпараттық кеңістікте іздеу және өз білімін өз бетінше құру мүмкіндігі жатыр.

Оқу жобасы сыныпта да, сыныптан тыс жұмыстарда да жүзеге асырылуы мүмкін. Жобаның бірегейлігіне білім алушылардың мақсаттарын орындау арқылы қол жеткізіледі, сәйкесінше әр жоба ерекше. Кәсіптік білім беру жүйесінің тиімділігі, білім беру сапасын халықаралық талаптар деңгейіне дейін арттыру қолданылатын білім беру технологияларына тікелей байланысты. Жобалық оқыту сынып-сабақ жүйесіне пайдалы балама болып табылады. Мамандардың пікірінше, жобалық оқыту дәстүрлі оқыту түрлеріне қосымша ретінде қажет.

ӘДЕБИЕТ

[1] Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. - № 319-III ҚРЗ. //Егеменді Қазақстан. – 15 тамыз. - 36 б.

[2] Қазақстан президенті Қ.Тоқаевтың «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» атты халыққа жолдауы. - Нұр-Сұлтан, 2019. - 2 қыркүйек. [Кіру режимі: URL: https://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/akorda_ [Қарастырылған күні: 14.06.2021].

[3] Якунчев И. Ф. Маркинов, А. Б. Ручин. Методика преподавания биологии: учебник. – Москва: Академия, 2014. – 332 с.

[4] Беркимаев К.М., Ибрагимов Р., Калимбетов Б.Т., Омарова И.М. Математикалық талдауды оқыту кезіндегі студенттердің жобалау-зерттеу іс-әрекеттері //Қазақстанның ғылымы мен өмірі. – 2020. – №5. – Б. 109–116.

[5] Калимбетов Б.Т., Омарова И.М., Ибрагимов Р., Ташпынар М. Студенттердің шектер теориясын меңгерудегі жобалау-зерттеу іс-әрекеттерінің педагогикалық шарттары //Ясауи университетінің хабаршысы. – 2019. – №3 (113). – Б. 114-123.

[6] Саваневский Н. К., Саваневская Е. Н., Хомич Г. Е. Биология: пособие. – Минск: Новое знание, 2012. – 703 с.

[7] Борздова О. Н., Иващенко Н. В., Куликова Ю. А. Биология: пособие. – Минск: Издательский центр БГУ, 2012. – 147 с.

[8] Усова А.В. Формирование у учащихся общих учебно-познавательных умений в процессе изучения предметов естественного

цикла. - Челябинск, ЧГПУ, 2009. – 88 с.

[9] Салыбекова Н.Н., Исаев Ф.И., Айдарханова Б.К., Шынтемирова А.С., Сәулет С. Биологиялық білім беруде жоба жұмыстарын құру мен қолданудың мүмкіндіктері // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2019. – №4 (114). – Б. 93–103.

[10] Salybekova N.N., Isayev G.I., Serzhanova A.E., Pralyeva R.E. Ways of forming project activity in learning // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2019. – №1. – Б. 154–158.

[11] Салыбекова Н.Н. Жоғары педагогикалық оқу орындарында биологиялық білім беруде көкөністерді зақымдайтын саңырауқұлақтарды зерттеу нәтижелерін қолданудың әдістемесі. – Түркістан, 20207 – 98 б.

[12] Сергеев И.С. Как организовать проектную деятельность учащихся: Практическое пособие для работников общеобразовательных учреждений. — 2-е изд., испр. и доп.— М.: АРКТИ, 2005. - 80 с

[13] Борзова, З.В. Дидактические материалы по биологии. Методическое пособие. - М.: Сфера, 2005. - 659 с.

[14] Будымко И.Е. «Развитие познавательных, регулятивных, личностных и коммуникативных УУД на уроках биологии». [Режим доступа: URL: <https://open-lesson.net/1610/>] [Дата обращения: 17.06.2021].

[15] Буряк В.К. Активность и самостоятельность учащихся в познавательной деятельности // Педагогика. – 2012. – № 8. – С. 71–78.

[16] Нетрадиционные уроки по биологии в 5-11 классах. - М.: Учитель, 2004. - 823 с.

[17] Билич Г. Л., Крыжановский В. А. Биология для поступающих в вузы– Ростов–на–Дону: Феникс, 2016. – 1087 с.

[18] Калинова, Г. С. Методика обучения биологии. 6-7 классы: пособие для учителя. - М.: Просвещение, 2011.- 224 с.

[19] Марина А. В. Методическое пособие к учебнику. «Биология. Многообразие живых организмов. Животные. 7 класс». - М.: Дрофа, 2016. – 367 с.

[20] Лукашевич И.Г. Биология для любознательных: генетика, экология и эволюция. – Минск: Белорусская ассоциация «Конкурс», 2015. – 127 с.

[21] Усова А.В. Формирование у учащихся общих учебно-познавательных умений в процессе изучения предметов естественного цикла. - Челябинск, ЧГПУ, 2009. – 88 с.

REFERENCES

[1] Qazaqstan Respwblıkasınıñ «Bilim twralı» Zañı (Law of the Republic of Kazakhstan «On Education»). - № 319-III QRZ. // Egemendi Qazaqstan. – 15 tamız. - 36 b. [in Kaz]

[2] Qazaqstan prezidenti Q.Toqaevtiñ «Sındarlı qoğamdıq dialog – Qazaqstanniñ turaqtılıǵı men örkendewiniñ negizi» atlı xalıqqa joldawı (Address of the President of Kazakhstan K. Tokayev «Constructive public dialogue - the basis of stability and prosperity of Kazakhstan»). - Nur-Sultan, 2019. - 2 qırküyek. [Kirw rejimi: URL: https://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/akorda_ [Qarastırılǵan küni: 14.06.2021]. [in Kaz]

[3] Yakunchev I. F. Markinov, A. B. Ruchin. Metodika prepodavaniya biologii: uchebnik (Methods of teaching biology: textbook). – Moskva: Akademiya, 2014. – 332 s. [in Rus.]

[4] Berkimbaev K.M., İbragimov R., Kalımbetov B.T., Omarova İ.M. Matematikalıq taldawdı oqıtw kezindegi stwdentterdiñ jobalaw-zerttew is-äreketteri (Design and research activities of students in the teaching of mathematical analysis) //Qazaqstanniñ ǵılımi men ömiri. – 2020. – №5. – B. 109–116. [in Rus.]

[5] Kalımbetov B.T., Omarova İ.M., İbragimov R., Taşpınar M. Stwdentterdiñ şekter teorıyasın meñgerwdegi jobalaw-zerttew is-äreketteriniñ pedagogikalıq şarttarı (Pedagogical conditions of design and research activities in the study of the theory of boundaries of students) //Yasawı wnıversitetiniñ xabarşısı. – 2019. – №3 (113). – B. 114-123. [in Kaz]

[6] Savanevskiy N. K., Savanevskaya Ye. N., Khomich G. Ye. Biologiya: posobiye (Biology: manual). – Minsk: Novoye znaniye, 2012. – 703 s. [in Rus.]

[7] Borzdova O. N., Ivashchenko N. V., Kulikova YU. A. Biologiya: posobiye (Biology: manual). – Minsk: Izdatel'skiy tsentr BGU, 2012. – 147 s. [in Rus.]

[8] Usova A.V. Formirovaniye u uchashchikhsya obshchikh uchebno-poznavatel'nykh umeniy v protsesse izucheniya predmetov yestestvennogo tsikla (Formation of students in general educational and cognitive skills in the process of studying the subjects of the natural cycle). - Chelyabinsk, CHGPU, 2009. – 88 s. [in Rus.]

[9] Salıbekova N.N., İsaev Ğ.İ., Aydarxanova B.K., Şıntemirova A.S., Säwlet S. Biologiyalıq bilim berwde joba jumıstarın qurw men qoldanwdıñ mümkindikteri (Opportunities for the creation and application of project work in biological education) //Yasawı wnıversitetiniñ xabarşısı. – 2019. – №4 (114). – B. 93–103. [in Kaz]

[10] Salybekova N.N., Isayev G.I., Serzhanova A.E., Pralyeva R.E. Ways of forming project activity in learning //Yasawı wnıversitetiniñ xabarşısı. – 2019. – №1. – B. 154–158.

[11] Salıbekova N.N. Joǵarı pedagogikalıq oqw orındarında biologiyalıq bilim berwde kökönisterdi zaqımdaytın sañırawqulaqtardı zerttew nätijelerin qoldanwdıñ ädistemesi (Methods of applying the results of the study of fungi that damage vegetables in biological education in higher pedagogical

education). – Türkistan, 20207 – 98 b. [in Kaz]

[12] Sergeev I.S. Kak organizovat' proyektную deyatel'nost' uchashchikhsya: Prakticheskoye posobiye dlya rabotnikov obshcheobrazovatel'nykh uchrezhdeniy (How to organize the project activity of students: Practical manual for employees of general education institutions). — 2-ye izd., ispr. i dop.- M.: ARKTI, 2005. - 80 s [in Rus.]

[13] Borzova, Z.V. Didakticheskiye materialy po biologii (Didactic materials on biology). Metodicheskoye posobiye. - M.: Sfera, 2005. - 659 c. [in Rus.]

[14] Budymko I.Ye. «Razvitiye poznavatel'nykh, regulativnykh, lichnostnykh i kommunikativnykh UUD na urokakh biologii» (“Development of cognitive, regulatory, personal and communicative UUD in biology lessons”). [Rezhim dostupa: URL: <https://open-lesson.net/1610/>] [Data obrashcheniya: 17.06.2021]. [in Rus.]

[15] Buryak V.K. Aktivnost' i samostoyatel'nost' uchashchikhsya v poznavatel'noy deyatel'nosti (Activity and self-reliance of students in cognitive activity) //Pedagogika. – 2012. – № 8. – S. 71–78. [in Rus.]

[16] Netraditsionnyye uroki po biologii v 5-11 klassakh (Non-traditional biology lessons in grades 5-11). - M.: Uchitel', 2004. - 823 c. [in Rus.]

[17] Bilich G. L., Kryzhanovskiy V. A. Biologiya dlya postupayushchikh v vuzy (Biology for graduates of universities). – Rostov-na-Donu: Feniks, 2016. – 1087 s. [in Rus.]

[18] Kalinova, G. S. Metodika obucheniya biologii. 6-7 klassy: posobiye dlya uchitelya (Methods of teaching biology. Grades 6-7: Teacher's Guide). - M.: Prosveshcheniya, 2011.- 224 c.

[19] Marina A. V. Metodicheskoye posobiye k uchebniku. «Biologiya. Mnogoobraziye zhivyykh organizmov. Zhivotnyye. 7 klass» (Methodical manual for the textbook. “Biology. Diversity of living organisms. Animals. 7th grade»). - M.: Drofa, 2016. – 367 s. [in Rus.]

[20] Lukashevich I.G. Biologiya dlya lyuboznatel'nykh: genetika, ekologiya i evolyutsiya (Biology for amateurs: genetics, ecology and evolution). – Minsk: Belorusskaya assotsiatsiya “Konkurs”, 2015. – 127 s. [in Rus.]

[21] Usova A.V. Formirovaniye u uchashchikhsya obshchikh uchebno-poznavatel'nykh umeniy v protsesse izucheniya predmetov yestestvennogo tsikla (Formation of students in general educational and cognitive skills in the process of studying the subjects of the natural cycle). - Chelyabinsk, CHGPU, 2009. – 88 s. [in Rus.]

МЕТОДИЧЕСКАЯ ОСНОВА ПРИМЕНЕНИЯ ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

Беркимбаев К.¹, *Салыбекова Н.², Оразалина Ж.³

¹д.п.н., профессор, МКТУ имени Х.А.Ясави, Туркестан, Казахстан

e-mail: kamalbek.berkimbaev@ayu.edu.kz

*²PhD, МКТУ имени Х.А.Ясави, Туркестан, Казахстан

e-mail: nurdana.salybekova@ayu.edu.kz

³магистрант, МКТУ имени Х.А.Ясави, Туркестан, Казахстан

e-mail: orazalina.2021@mail.ru

Аннотация. В статье проведен анализ научно-исследовательских работ, посвященных изучению объектов живой природы в биологическом образовании, определены основы формирования исследовательских навыков учащихся. Предложены подходы к научному исследованию в естественно-научного направления образования на основе проектной деятельности учащихся. Показаны ход применения метода проекта и этапы организации исследовательских работ в профессиональной деятельности. Проанализированы методы проведения проектного метода на уроке, во внеурочное время, подведение итогов проекта, критерии оценивания, этапы урока. При выполнении проектной работы у обучающегося совершенствуются навыки организации поисковой деятельности, распознавания проблем и умения их решать. В статье отражена роль обучающегося в повышении его теоретических знаний и практических умений, поисковых способностей через проектное обучение. Проанализирована методика комплексной реализации данного вида метода несколькими педагогическими методами обучения.

Ключевые слова: естественные науки, научно-исследовательская работа, проектный метод, методология, групповая работа.

METHODOLOGICAL BASIS FOR THE APPLICATION OF PROJECT ACTIVITIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Berkimbayev K.¹, Salybekova N.², Orazalina Zh.³

¹d.p.s., professor, Khoja Akhmet Yassawi IKTU, Turkestan, Kazakhstan

e-mail: kamalbek.berkimbaev@ayu.edu.kz

*²PhD, Khoja Akhmet Yassawi IKTU, Turkestan, Kazakhstan

e-mail: nurdana.salybekova@ayu.edu.kz

³ undergraduate, Khoja Akhmet Yassawi IKTU, Turkestan, Kazakhstan

e-mail: orazalina.2021@mail.ru

Abstract. The article analyzes research works devoted to the study of wildlife objects in biological education, and defines the basis for the formation

of research skills of students. Approaches to scientific research in biological education through project activities of students are proposed. The course of application of the project method and stages of organization of research works in research activities are shown. The methods of carrying out the project method in the classroom, during extracurricular hours, summing up the project results, evaluation criteria, and lesson stages are analyzed. When performing project work, the student improves the skills of organizing search activities, recognizing problems and the ability to solve them. The article reflects the role of students in improving their theoretical knowledge and practical skills, search abilities through project training. The method of complex implementation of this type of method by several pedagogical teaching methods is analyzed.

Keywords: natural sciences, research work, project method, methodology, work in group.

Статья поступила 17.10.2021

УДК 371.3

МРНТИ 14.25

DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.014

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУДА КЕЙС ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

*Аманова И.¹, п.ғ.к., профессор, Туран университеті, Алматы,
Қазақстан, e-mail: Indmarjan@mail.ru

Ескалиева Б.², докторант, Туран университеті, Алматы, Қазақстан
e-mail: 111_xu@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада шығармашылық қабілет ұғымына түсініктеме беріледі, сонымен қатар шығармашылық қабілетті дамытудағы әдістер сипатталады. Шығармашылық қабілетті дамытудағы кейс технологиясына берген ғалымдардың анықтамасына талдау жасалып, кейс технологиясының құрамына кіретін әдістер талданып, оның артықшылықтары баса көрсетіледі.

Шығармашылық - ойлау, сезім, қарым-қатынаста көрінетін және жеке тұлғаны да, сол адамның іс-әрекетінің нәтижесін де сипаттайтын шығармашылық қабілеттер. Шығармашылық - ойлау, сезім, қарым-қатынастағы инерцияны жеңу процесі.

Кейс технологиясымен жұмыс жасау оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытады және түрлі қасиеттерін ашуға ықпал жасайды.

Жаңа технологияның қарқынды дамуы ұстаздарды да, оқушыларды да білімнің шыңынан көрінуге жетелейді. Осы орайда, оқушыларға жаңа технологияның барлық түрлерін тиянақты меңгертіп, көшбасшылық, ұйымдастырушылық қабілеттерін дамытуға, жеке тұлға қалыптастыруға ерекше назар аудару заман талабы. Тұлғаны жан-жақты білімді, ізденімпаз, ойы ұшқыр, саналы, зерек, жауапкершілігі зор, қоғам талаптарын қанағаттандыратындай етіп қалыптастыру ең маңызды, келелі мәселелердің бірі.

Тірек сөздер: шығармашылық, қабілет, шығармашылық қабілет, технология, кейс технологиясы, дамыту

Негізгі ережелер

Психикалық қайта құру мен шығармашылық қабілет ұғымдары «шығармашылық ойлау» ұғымына өте жақын. Шығармашылық адам немесе адамдар тобы бұрын болмаған нәрсені жасайтын процестің өткен, ілеспе және кейінгі сипаттамаларын қамтиды. Шығармашылықты түсіну әдеттен тыс кең ауқымды көзқарастармен сипатталады: бұл мәселе өткен тәжірибені көрсететін доминантты тудыратын жағдайда жаңа нәрсені жасау; ол бұрыннан бар білімнің шегінен шығады және дамуға әкелетін өзара әрекеттесу болып табылады. Психологияда шығармашылықты зерттеудің екі негізгі бағыты көрсетілген.

Біріншіден, нәтижелер (өнімдер), олардың саны, сапасы және маңыздылығы бойынша.

Екіншіден, шығармашылық адамның стереотиптік ойлау тәсілдерінен бас тарту қабілеті ретінде қарастырылады. Шығармашылық теориясын жасаушылардың бірі Дж. Гилфорд шығармашылықтың алты параметрін анықтайды:

- 1) проблемаларды анықтау және қою мүмкіндігі;
- 2) көптеген проблемаларды қалыптастыру мүмкіндігі;
- 3) семантикалық стихиялық икемділік - әртүрлі идеяларды шығару қабілеті;
- 4) бірегейлік - стандартты емес шешімдерді шығару мүмкіндігі;
- 5) белгілі бір өзгерістерді қосу арқылы нысанды жақсарту мүмкіндігі;
- 6) семантикалық икемділікті көрсете отырып, стандартты емес мәселелерді шешу мүмкіндігі, яғни объектіде жаңа белгілерді көру, олардың жаңа қолданылуын табу мүмкіндігі [1].

Көптеген зерттеушілер шығармашылық процесі әр түрлі қызмет пен білім салаларына тән деп есептейді. Дегенмен, шығармашылық ойлау процесіне қойылатын кейбір жалпы талаптарды бөліп көрсетуге болады. Шығармашылық процесс, ол қандай мәселеге бағытталғанына қарамастан, мыналарды қамтуы керек:

1. Аналогияларды қалыптастыру және концептуалды олқылықтарды байланыстыру арқылы сыртқы ақпарат пен ішкі көріністердің құрылымын өзгерту.

2. Мәселені үнемі қайта тұжырымдау.

3. Жаңаны жасау және ескі білім мен дағдыларды жаңаша қолдану үшін бұрыннан бар білімдерді, естеліктер мен бейнелерді қолдану.

4. Вербалды емес ойлау моделін қолдану.

5. Шығармашылық процесі ішкі шиеленісті қажет етеді, ол үш жолмен пайда болуы мүмкін: Шығармашылық процестің әр қадамындағы дәстүрлі және жаңа арасындағы қақтығыс кезінде; идеялардың өзінде, шешудің әртүрлі тәсілдерінде немесе ұсынылған өнімдерде; ол белгісіздік хаосы мен жеке тұлға ішіндегі ұйымдастыру мен тиімділіктің жоғары деңгейіне өту ниеті арасында құрылуы мүмкін.

Кіріспе

Шығармашылық - ойлау, сезім, қарым-қатынаста көрінетін және жеке тұлғаны да, сол адамның іс-әрекетінің нәтижесін де сипаттайтын шығармашылық қабілеттер.

Шығармашылық - ойлау, сезім, қарым-қатынастағы инерцияны жеңу процесі. Гилфордтың көзқарасынша «Шығармашылық - дивергентті ойлау процесі».

Ойлаудың осы түріне ие адамдар кез-келген мәселені шешу кезінде барлық күш-жігерін дұрыс шешім табуға ғана жұмсамайды, бірақ барлық мүмкін бағыттар бойынша шешімдер іздей бастайды. Ойлаудың дивергентті тәсілі шығармашылық ойлаудың негізінде жатыр, ол келесі негізгі белгілермен сипатталады:

1. Жылдамдық - идеялардың максималды санын білдіру мүмкіндігі (бұл жағдайда олардың сапасы емес, олардың саны маңызды)

2. Икемділік - идеялардың алуан түрлілігін білдіру қабілеті.

3. Түпнұсқалық - жаңа стандартты емес идеяларды қалыптастыру мүмкіндігі (бұл жауаптарда көрінуі мүмкін, шешім жалпы қабылданғанға сәйкес келмейді).

4. Толықтығы – «өнімді» жақсарту немесе оған толық көрініс беру мүмкіндігі.

Материалдар мен әдістерді сипаттау

Шығармашылық ойлау қабілетін дамыту тұрғысынан ең маңызды интерактивті әдістерге тоқталып өтейік.

«Миға шабуыл» әдісінің соңғы кезеңінде барлық ұсынылған идеялар (шешімдер) барлық топпен талданады. Нәтижесінде білім алушыларға дұрыс жауап беріледі.

Бұл әдіс білім алушылардың ең көп санын белсенді жұмысқа тартады. Оны сабақтың әр түрлі кезеңдерінде қолдануға болады: жаңа білімді хабарлау, білімді меңгеру сапасын аралық бақылау, алған білімді бекіту үшін (курстың нақты тақырыбы бойынша жалпылама сабақта).

«Миға шабуыл» топтарда (кіші, үлкен) білім алушылардың танымдық белсенділігін ынталандыруда және шығармашылық қабілеттерін қалыптастыруда тиімді. Сондай-ақ, өз көзқарасын білдіру, оппоненттерді тыңдау және рефлексивті біліктер қалыптасады. Біздің тәжірибемізде «Миға шабуыл» зерттелетін Жағдаятты талдау тәсілдерінің бірі ретінде қолданылды.

Жоба әдісін жеке тұлғаға бағытталған дамытушы технологиялардың бірі ретінде қарастыруға болады. Е. С. Полаттың пікірі бойынша [36], бұл әдіс шын мәнінде маңызды мәселе (практикалық, ғылыми, шығармашылық, өмірлік) болған жағдаятта қолданылады. Жобалық іс - әрекет практикалық нәтиже алуды көздейді (бейнефильм, альбом, плакат, газеттегі мақала, нұсқаулық, театр қойылымы, ойын (спорттық, іскерлік), web-сайт және т.б.). Жобалық іс-әрекет баяндамаларды, рефераттарды дайындауды, зерттеулер мен шығармашылық әрекеттің басқа да түрлерін жүргізуді көздейді. Жобаны орындау барысында білім алушылар тек қана оқу, сонымен қатар оқу-әдістемелік, ғылыми, анықтамалық әдебиеттерді пайдаланады. Жобаны орындау барысында оқушы белсенді танымдық шығармашылық процеске тартылған. Пән бойынша бар білімді бекіту және жаңа білім алу жүргізіледі. Сонымен қатар, зерттеу (іздеу), коммуникативтік, ұйымдастыру-басқару, рефлексивті және басқа да құзыреттер қалыптасады. Жобалық әдіс кейс-технологияға интеграциялағанда неғұрлым тиімді болады.

Дискуссия - танымдық іс-әрекет түрі, онда білім беру процесінің субъектілері талқыланатын оқу мәселесі бойынша мақсатты түрде өз пікірлерімен, идеяларымен, пікірлерімен алмасады. Олар әр түрлі деңгейдегі кәсіби білім беру мекемелерінде оқытушылардың практикалық әрекетінде кеңінен қолданылуда. Пікірталастарды проблемалық оқу конференцияларын өткізу кезінде, пәнаралық кешенді сипаттағы проблемаларды талқылауда пайдаланған жөн. Баяндамалардың, хабарламалардың мазмұны оқылатын материалмен байланысты болуы мүмкін, бірақ бағдарлама шеңберінен шыға алады. Әдетте, олардың кәсіби бағыты бар.

Пікірталаста «оқыту - білім алушы» және «білім алушы - білім алушы» типтері бойынша ынтымақтастық педагогикасы элементтерін пайдалану орынды. Оқыту мен білім алушылардың ұстанымдары арасындағы шекаралар жойылады, бұл пікірталасқа қатысушылардың ой-өрісінің ортақ игілігіне айналуына мүмкіндік береді.

Пікірталас кезінде: коммуникативтік құзыреттіліктер (қарым-қатынас жасау, сұрақтар қалыптастыру және қою, өз көзқарасын қорғау, әңгімелесушіні құрметтеу және қабылдау және т. б.), талдау және синтездеу, проблемаларды анықтау және шешу, өз көзқарасын қорғай білу, яғни әлеуметтік қарым-қатынас дағдылары және т. б. қалыптасады.

Нәтижелер және талқылау

Шығармашылық ойлау қабілеті бар тұлғаны қалыптастыру қазіргі жағдаятта өзекті сипатқа ие. Осыған байланысты эристикалық (зерттеулер, конкурстар және т.б.) басым болады. Бұл әдістер шешім қабылдаудағы белсенділікті, жауапкершілікті және дербестікті дамытуға бағытталған құзыреттілік тәсілдің талаптарын барынша қанағаттандырады.

Н. Н. Дуличанскаяның пікірінше, оқытушыдан барынша дербестік талап етіледі. Білім алушылардың білім деңгейі әртүрлі топтарда, әсіресе пәнді оқытудың бастапқы кезеңінде мұғалімнің белсенді қатысуымен эристикалық әдістерді қолданған жөн. Эвристикалық әңгімелесу, зертханалық жұмыстар, білім алушылардың жаңа білімді өз бетінше іздеуін болжайтын міндеттер болуы мүмкін. Жұмысты орындау жоспарын талқылағаннан кейін, оқушылар ұжымда тәжірибелік тапсырмаларды өз бетінше орындайды. Егер жұмысты «жұптар» орындайтын болса, онда әрбір білім алушы өз проблемаларын жеке шешеді, экспериментті орындау және теориялық тапсырмаларды шешу барысында өз әрекеттерін ойлайды. Негізгі тұжырымдар оқушытер өз бетінше тұжырымдайды.

Зерттеу әрекеті білім алушыларда шешім қабылдаудағы дербестік, шығармашылық жұмыс іскерлігін қалыптастыруға мүмкіндік береді, байқағыштықты, қиялды, стандартты емес ойлауды, өзінің немесе топтық көзқарасын білдіруді және қорғай білуді дамытады.

Кейс-әдіс (Case-study) – бұл нақты экономикалық, әлеуметтік, тұрмыстық немесе басқа да проблемалық жағдаяттарды (ағылш. case – 1) портфель, чемодан, сөмке, папка (біздің нұсқада – оқушылардың жұмысына арналған құжаттар пакеті); 2) жағдаят, жағдаят, қазус, бірқатар жағдаяттарда – олардың үйлесімі (біздің нұсқада-оқушытер оқып үйренуі тиіс практикалық жағдаяттар жиынтығы).

«Case-study» ұғымының толық анықтамасы жоқ. Мысалы, әлеуметтанушылар оның мәнін анықтай отырып, екі қарама-қарсы көзқарасты айтады: біреуінде ол жеке дербес зерттеу әдісі; ал келесілерде – белгілі әдістерді таңдап алатын зерттеу стратегиясы.

Кейс-технологиялардың мәні туралы келесі пікірлерге сүйене отырып, пікірлердің әртүрлі екенін айтуға болады: « ... жеке жағдаятты жан-жақты зерттеу»; « ... зерттеу стратегиясы ретінде монографиялық зерттеу»; «... жеке эмпирикалық объект (жағдаят) мысалында әлеуметтік

феноменді терең, толық және кешенді талдауға бағытталған зерттеу стратегиясы»; «... жеке ортақтықты зерттеу». Біз үшін бұл анықтамаларда ең бастысы зерттеу деп аталады. «Зерттеу» терминіндегі кейс-технологияның мәні және зерттелетін жалғыз жағдаяттан неге үйретуге және үйренуге болады деген сұраққа жауап іздеу.

Ю. Сурминнің айтуынша, кейс-технологиялардың негізінде білім алушылар нақты өмірлік жағдаятты түсінеді, оны сипаттау тек практикалық проблеманы ғана емес, сонымен қатар мәселені шешу кезінде меңгеретін белгілі бір білім жиынтығын өзектендіреді. Сонымен қатар, қойылған мәселеде бір мағыналы шешімдер жоқ.

Кейс-технологиялар әлеуметтік психология, психодидактика, кибернетика, басқару және менеджмент ғылымдарының теориялық ережелеріне негізделген білім беру технологияларының құрамына кіреді.

Кейс-технологиялар білім беру технологиялары, оқыту әдістері мен тәсілдері кешені болып табылады. Осы технологияның негізі нақты міндеттер – жағдаяттарды (кейстерді) шешу жолымен оқыту болып табылады. Технологияның негізін нақты тапсырма немесе мәселе туралы ақпарат бар кейстер жиынтығы құрайды, оның негізінде теориялық талдау жолымен және алынған және бар білім негізінде оқушының алдына қойылған тапсырма шешіледі.

Кейс-әдістің мәні нақты өмірдің нақты жағдаяттарын сипаттауды пайдаланатын оқытуды ұйымдастыру болып табылады. Оқытушы оқушыларға нақты өмірлік Жағдаятты ұғынуды ұсынады, оның сипаттамасы қандай да бір практикалық проблеманы көрсетеді және сонымен бірге проблеманы шешу кезінде қажетті белгілі бір білім кешенін өзектендіреді. Ал мәселенің өзінде нақты шешімдер жоқ.

Бұл әдіс оқушыларды пәнді оқуда қызықтыра отырып, нақты оқиғалар тұрғысынан ғылыми теорияны көрсетеді, әртүрлі жағдаяттарды сипаттайтын ақпаратты жинау, өңдеу және талдау дағдылары мен білімін белсенді меңгеруге ықпал етеді, сонымен ғылыми-зерттеу біліктерін қалыптастырады. Бұл әдіс нақты білімді меңгеруге емес, оқушы пен мұғалімнің жалпы интеллектуалдық және коммуникативтік әлеуетін дамытуға бағытталған.

Кейс технологиясының ерекшелігі - бұл көптеген әдістерді пайдаланатын жеке зерттеу стратегиясы ретінде қарастырылады. Семина М. В. көрсетіп отырғандай кейс-технология шығармашылық ойлауды қалыптастыру, білім алушының шығармашылық әлеуетін жаңарту тәсілі ретінде әрекет етеді [2].

Бір проблеманы (жеке Жағдаятты) қарау кейстің белгісіздігін тудырады, оны даулы етеді, бұл білім алушыларды қосымша ақпаратты іздеуге, оны талдауға итермелейді. Оқушылар мен олардың топтарын

баламалы шешімдерге, олардың салыстыруына және олардың оңтайлы таңдауына әкеледі.

«Кейс» сөзі (ағылш. - case) білімге қатысты екі мағыналы мағынасы бар: оқу-әдістемелік материалдар жиынтығы және нақты Жағдаятты сипаттау. Р.Хиггинстің этимологиялық талдауы ағылшын тілінде «кейс (case)» екі түрлі мағына береді. Біріншісі - өзіне тағы бір нәрсе бар: suit-case-чемодан, ал book-case-кітап сөресі, этажер. Бұл жерде «сыйымдылық, қойма» дегенді білдіретін «capsa» латын түбірі қолданылған.

Т. Д. Стрельникованың пікірінше, кейс-технологиялар «шығармашылық ойлау дағдыларын дамытуға, әртүрлі ұстанымдар мен көзқарастарды көрсетуге, белгісіздік жағдаятында баламалы нұсқаларды бағалау дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл технология келесі мақсаттарға ие: білім алушыларды жеке және топ құрамында ақпаратты талдауға үйрету; таңдалған міндетті шешу үшін ақпаратты сұрыптау; ұсынылған жағдаяттың негізгі мәселелерін анықтау; шешудің баламалы жолдарын жасау және оларды бағалау.; тиімді шешімді таңдау және әрекет бағдарламасын қалыптастыру» [3].

Қазіргі заманғы кейс-стади түрінде ХХ ғасырдың басында Гарвард бизнес мектебінде басқару пәндерін оқыту үшін алғаш рет қолданылған. Оқушылардың алдына мақсат қойылып, талдау жүргізілді және шешімге қатысты тиісті ұсыныстар берілді. Оқушылардың өзіндік жұмысына ерекше көңіл бөлінді, оның барысында экономикалық материал қаралып, талданды. Ситуациялық жаттығуларды жазу бойынша алғашқы оқулық 1921 жылы жарияланды. Кейстер жинағы шыққаннан кейін Гарвард мектебінде менеджментке оқытудың барлық жүйесін Case-study әдістемесіне көшіру жүзеге асырылды. Соңғы уақытта кейс-әдіс медицинада, юриспруденцияда, математикада, мәдениеттану мен саясатта кеңінен таралған.

Уақыт өте келе ситуациялық жаттығулар әдісі АҚШ-та ғана емес, басқа елдерде де көптеген оқу бизнес-бағдарламаларда қолданыла бастады. КСРО-да 70-80 жылдары жағдаятларды талдау негізінен басқару шешімдерін әзірлеу және қабылдау кезінде шаруашылық қызметте оқыту құралы ретінде қарастырылды.

Тәжірибекөрсеткендей, кейс-технологиятанымдыққызығушылықты арттыруға, оқу материалын түсінуді жақсартуға мүмкіндік береді және кәсіби жағдаятларды талдаудың зерттеушілік, коммуникативтік біліктерін дамытуға және оларды шешу бойынша шешім қабылдауға ықпал етеді.

Кейс-технология проблемалық оқытуға жақын. В. А. Скакун проблемалық оқытудың негізі оқушының қандай да бір қарама-қайшылықты түсінуді нәтижесінде пайда болатын проблемалық Жағдаятты қарастырады. Басқаша айтқанда, бұл оқушының проблеманы

сезіну сәтіндегі жағдаяты, оның бір мағыналы еместігі және оның шешу алгоритмінің болмауы. Кейс-технологиядағы оқу материалы да түрлі дереккөздерден: ғылыми, арнайы әдебиеттен, ғылыми-көпшілік журналдардан Жағдаятты сипаттаумен проблемалар (кейстер) түрінде беріледі. Проблемалық жағдаяттарды талдау, проблемалық оқытудағы сияқты, оқушылардың кәсіби дамуына және оқуға және болашақ кәсіби қызметке деген қызығушылықты және позитивті уәждеме қалыптастыруға ықпал етеді, оларға басқа оқушытермен тыңдау және өзара іс-қимыл жасай білуге үйретеді, көптеген мәселелерді шешудің көп мағыналы екендігін көруге мүмкіндік береді [4].

Кейс-бұл рөлдік жүйе. Бұл жағдаятта белгілі бір әлеуметтік ұстанымдарды атқаратын адамдарға қойылатын талаптар жиынтығын рөл деп түсінеді. Кейстегі рөлдердің саны кейс-әдісті теориялық ережелерді меңгеруді және материалды практикалық пайдалануды меңгеруді қамтамасыз ететін оқытудың ойын әдісіне айналдыруға әкеледі. Кейс-әдіс интеллектуалдық даму мен бақылаудың жұқа технологиясы бар ойынды қамтиды.

Ресей зерттеушілерінің пікірінше, Ю. П. Сурминнің пікірі бойынша, Г. Л. Багиева, В. Н. Наумовтың, С. М. Самаринаның, кейс бір мезгілде тапсырма және тиімді іс-әрекеттердің нұсқаларын түсіну үшін ақпарат көзі болып табылады.

Әдебиеттерді талдау негізінде кейс-технология дидактикалық принциптер жиынтығымен жүзеге асырылатынын анықтадық. Оларға біз төмендегілерді жатқызамыз:

- талданатын жағдаяттардың шынайылығы, олардың типтік кәсіби жағдаяттарға сәйкестігі;

- кейсті талдау және зерттелетін жағдаят бойынша шешім қабылдау үшін қолданылатын дидактикалық арсеналдың алуан түрлілігі;

- Жағдаятты жеке, топтық және ұжымдық талқылауға, шешім қабылдауға және оның оңтайлылығын анықтауға негізделген білім алушылар мен білім алушылардың өзара байланысы;

- кейсті талдау жеке қайталанбас шығармашылық процесс, ал шешім қабылдау - әмбебап зияткерлік өнім болып табылады; кейс технологиядағы шығармашылық идеяның пайда болуы, оны кейсте іске асыру және негізгі бөлімдерді жобалау сәтінен басталады және зерттелетін проблеманы шешу бойынша шешім қабылдаумен аяқталады;

- белгілі бір кейстің мүмкіншілігі шектерін анықтайтын прагматизм, оқушылардың нақты білімі мен іскерлігін қалыптастырудағы прагматизм;

- жаңа педагогикалық технологиялар мен құралдарды, білім беру практикасының жетістіктерін сіңірумен байланысты жаңашылдықтар;

- білім беру тәжірибесінде кейс идеяларын және зерттелетін

педагогикалық жағдаятты талдау бойынша қабылданған шешімдерді жүзеге асыру мүмкіндіктерімен байланысты инновациялылық;

- оқушының оқыту стилі мен қажеттіліктерін есепке алуды, зерттелетін жағдаятты талдау тәсілдерінің еркіндігін және шешім қабылдауды қарастыратын дараландыру;

- жеке жағдаятты талдаудағы шоғырлану және оны сипаттайтын негізгі теориялық ережелер;

- білім алушылардың білім алушылармен және соңғыларының өзара қарым-қатынасын қамтамасыз етуге бағытталған интерактивтілік.

Егер кейстердің мақсатын педагогикалық позициядан қарастырсақ, олар бірнеше функцияларды орындайды: зерттеу, оқыту, практикалық және дамытушы. Олардың барлығы динамикалық бірлікте болады, бірақ дидактикалық және ғылыми тұрғыдан оларды бөлек көрсетеді. Зерттеу кейсінің негізгі міндеті-жаңа білім алу немесе қызмет тәсілі. Бұл жағдаятта кейс болашақ кәсіби қызмет үшін маңызды жаңа білім алу әдісіне айналады. Бұл жағдаятта зерттеу кейсінің оқыту функциясы зерттеудің жаңа әдісін (кейсті) және оны қолдану техникасын меңгеруге әкеледі.

Білім беру тәжірибесінде кейстер көбінесе нақты кәсіби әрекетті сипаттайтын типтік практикалық жағдаяттарды талдау үшін қолданылады. Бірлі-жарым Жағдаятты талдау нәтижесінде оқушылардың проблемаларды талдау, шешімдер қабылдау және оларды негіздеу іскерліктері қалыптасады.

Кейстермен жұмыс істеу барысында ең бастысы нәтиже емес (қабылданған шешім), ойлардың барысы, жағдаяттың көзқарасы мен талдауы, қандай педагогикалық теорияны қолданғаны, нормалар мен ережелердің қалай түсіндірілгені. Осылайша, оқыту мақсатында кейстің мазмұны мен құрылымын талдау стратегиясын әзірлеу, қажетті ақпаратты іріктеуге, ой-пікірлердің логикалық реттілігін құруға, себеп-салдарлық байланыстарды орнатуға үйрету маңызды. Мұндай тәсілде кейс тек оқыту ғана емес, сонымен қатар зерттеу әрекетін де іске асырады.

Әдебиетте кейстердің негізгі функциясы-оқушыларды аналитикалық жолмен шешу мүмкін емес күрделі құрылымсыз мәселелермен жұмыс істеуге үйрету, яғни кейстердің көмегімен оқыту оқушытерге зерттеу әдістерін меңгеруге, талдау тәсілдерінің кең жиынтығын алуға көмектеседі. Осылайша, әрбір кейс зерттеу функциясын атқарады, бірақ әрбір кейс үшін оның көріну дәрежесі мен жүзеге асыру тәсілдері әртүрлі, өз ерекшеліктері бар.

Кейстердің педагогикалық потенциалын зерттеушілер келесі ерекше жағынан көреді:

- 1) кейс оқушылардың кәсіби әрекетіне тән жағдаяттарды көрсетеді;
- 2) кейс-білім беру және зерттеу компоненттерін мазмұнда да, оны іске асыру процесінде де қосу тәсілі;
- 3) Жағдаятты сипаттау кезінде оны «декорациялау», елеулі элементтерді бөлу, баламалы дамыту мүмкіндігіне жол беріледі;
- 4) кейстерді талдау кезінде дайын білімді меңгеруге емес, мәселені талдауға баса көңіл бөлінеді;
- 5) кейс оқытушы мен білім алушылардың өзара қарым-қатынасын болжайды, бұл оны оқытудың интерактивті тәсілі ретінде жасайды;
- 6) кейс білім алушының, ең алдымен аналитикалық, коммуникативтік, моральдық және мінез-құлық қасиеттерін қалыптастырудың қуатты құралы болып табылады.;
- 7) кейс мұғалімдердің, сондай-ақ оқушылардың шығармашылық мүмкіндіктерін, оны құру, талдау және шешім қабылдау сәтінен бастап ашады.
- 8) кейс оқушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру және оның нәтижелерін бақылау үшін ресурсты қамтиды;
- 9) кейс – педагогтың кәсіби біліктілігін арттырудың, оны тьютер, кеңесші, қатысушы позициясына ауыстырудың нақты құралы.

Кейс әдісі кейс-технологияның құрамына кіреді. Бұл талдау әдістерін білдіретін оқыту технологияларының жалпы атауы. Кейс-технологияларға: ситуациялық талдау әдісі; ситуациялық есептер мен жаттығулар; нақты жағдаяттарды талдау (кейс-стади); кейстер әдісі; инцидент әдісі; ситуациялық-рөлдік ойындар әдісі; іскерлік хат-хабарларды талдау әдісі; ойындық жобалау; дискуссия әдісі жатады.

Әдебиетті талдау және біздің тәжірибеміз кейс-әдіс оқу процесі мен пікірталастарды ұйымдастырудың өзіндік практикалық әдісі болып табылады деп айтуға мүмкіндік береді. Кейс-әдісті танымның басқа әдістері біріктірілген күрделі жүйе ретінде көрсетуге болады. Оған моделдеу, жүйелік талдау, проблемалық әдіс, эксперимент, сипаттау, жіктеу әдістері, кейс-әдісінде өз функцияларын орындайтын ойын әдістері кіреді (1-кесте).

Кесте 1 - Кейс-стади құрамына кіретін әдістер

<i>p / c №</i>	<i>Әдіс</i>	<i>кейс-әдістегі рөлі</i>
1	Моделдеу	Жағдаят моделін құру
2	Жүйелік талдау	Жағдаятты жүйелі ұсыну және талдау
3	Ойлы эксперимент	Эксперимент арқылы жағдаят туралы білім алу тәсілі
4	Сипаттау әдістері	Жағдаятты сипаттауды құру
5	Проблемалық әдіс	Жағдаят негізінде жатқан проблеманы ұсыну
6	Жіктеу әдісі	Жағдаятты құрайтын тараптардың, сипаттардың реттелген тізбелерін құру

7	Ойын әдістері.	Жағдаяттың басты кейіпкерлерінің мінез-құлқын суреттеу
8	Миға шабуыл	Жағдаятқа қатысты идеяларды жасау
9	Пікірталас	Мәселе және оны шешу жолдары туралы көзқараспен алмасу

Қорытынды

Қорыта келгенде кейс технологиясының артықшылықтары төмендегідей:

- оқушылардың логикалық ойлау қабілеті артты;
- оқу еңбегіне қызығушылығы артты;
- өздігінен саналы жұмыс істеуге үйренді;
- тиянақты білімге, оқытудың жоғары нәтижесіне қол жеткізді.
- ғылыми таным нәтижелерін, білімдер жүйесін ғана меңгеріп қоймай, сонымен бірге бұл нәтижелерге жету процесін меңгеріп, таным дербестігі қалыптасып, шығармашылық қабілеттері дамиды.

Осындай әдістерді сабақта жиі пайдалану барысында оқушылардың шығармашылық іс – әрекеті шыңдала түседі. Нәтижесінде:

- оқу материалының мазмұнын талдау, саралауды үйренді.
- проблеманы ашу, шығармашылық еңбекке қол жеткізуі қалыптасты.
- қорытынды жасау, өзіне-өзі баға беру, саралау жолдарын меңгерді.
- сабаққа қызығушылығы артты, ақпаратты өз бетінше саралап, шынайы бағалауды, өз жауаптарын дәлелдей білуді үйренді.
- оқушылардың жоспарлау, жағдайға бейімделу, нәтижені нақты бағалау қабілеттері дамыды.
- табандылық, сынға төзімділік қасиеттері айқын көріне бастады.

Бұл стратегиялармен жұмыс жасау оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытады және түрлі қасиеттерін ашуға ықпал жасайды. Жаңа технологияның қарқынды дамуы ұстаздарды да, оқушыларды да білімнің шыңынан көрінуге жетелейді. Осы орайда, оқушыларға жаңа технологияның барлық түрлерін тиянақты меңгертіп, көшбасшылық, ұйымдастырушылық қабілеттерін дамытуға, жеке тұлға қалыптастыруға ерекше назар аудару заман талабы. Тұлғаны жан-жақты білімді, ізденімпаз, ойы ұшқыр, саналы, зерек, жауапкершілігі зор, қоғам талаптарын қанағаттандыратындай етіп қалыптастыру ең маңызды, келелі мәселелердің бірі.

ӘДЕБИЕТ

- [1]. Гилфорд Дж. Структурная модель интеллекта. - М.: Прогресс, 1965. – С.34
- [2]. Семина М.В. Активные методы обучения. - Новосибирск: Изд-во НГПУ, 2015. – 122 с.
- [3]. Стрельникова Т.Д. Инновационные технологии обучения студентов на основе Case Study. - М.: ВПО, 2018. - 162 с.
- [4]. Скакун В.А. Современные педагогические технологии. - Брянск: Изд-во БГПУ, 2018. — 393с.

REFERENCES

- [1]. Gilford Dzh. Strukturnaya model' intellekta (Structural model of intelligence). - M.: Progress, 1965. – P.34 [in Rus.]
- [2]. Semina M.V. Aktivnyye metody obucheniya (Active teaching methods). - Novosibirsk: Izd-vo NGPU, 2015. – 122 p. [in Rus.]
- [3]. Strel'nikova T.D. Innovatsionnyye tekhnologii obucheniya studentov na osnove Case Study (Innovation technologies of teaching students on the basis of Case Study). - M.: VPO, 2018. - 162 p. [in Rus.]
- [4]. Skakun V.A. Sovremennyye pedagogicheskiye tekhnologii (Modern pedagogical technologies). - Bryansk: Izd-vo BGPU, 2018. — 393 p. [in Rus.]

ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КЕЙСОВОЙ ТЕХНОЛОГИИ В РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ

*Аманова И.¹, к.п.н., профессор, Университет Туран, Алматы, Казахстан,
e-mail: Indmarjan@mail.ru

Ескалиева Б.², докторант, Университет Туран, Алматы, Казахстан
e-mail: 111_xy@mail.ru

Аннотация. Аннотация. В статье дается объяснение понятию творческих способностей, а также описываются методы развития творческих способностей. Дается анализ определения ученых, давших кейс-технологии в развитии творческих способностей, анализируются методы, входящие в состав кейс-технологии, подчеркиваются ее преимущества.

Креативность – творческие способности, которые могут проявляться в мышлении, чувствах, общении и характеризовать как личность в целом, так и продукт деятельности этой личности. Креативность – это процесс преодоления косности в мышлении, чувствах, общении.

Работа с кейсовой технологией развивает творческие способности учащихся и способствует раскрытию различных качеств. Стремительное

развитие новых технологий приводит как учителей, так и учащихся к тому, чтобы они смогли подняться на вершину знаний. Особое внимание уделяется формированию личности, развитию лидерских, организаторских способностей, овладению всеми видами новых технологий. Формирование личности всесторонне образованной, любознательной, мыслящей, сознательной, умной, ответственной, удовлетворяющей требованиям общества является одной из важнейших проблем.

Ключевые слова: творчество, способности, творческие способности, технология, кейс-технология, развитие

ADVANTAGES OF USING CASE TECHNOLOGY IN THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' CREATIVE ABILITIES

*Amanova I.¹, c.ps.s., professor, Turan University, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: Indmarjan@mail.ru

Eskalieva B.², doctoral student, Turan University, Almaty, Kazakhstan
e-mail: 111_xy@mail.ru

Abstract. The article provides an explanation of the concept of creative abilities, as well as describes the methods of developing creative abilities. The analysis of the definition of scientists who have given case technologies in the development of creative abilities is given, the methods included in the case technology are analyzed, its advantages are emphasized.

Creativity – creative abilities that can manifest themselves in thinking, feelings, communication and characterize both the personality as a whole and the product of this personality's activity. Creativity is the process of overcoming inertia in thinking, feelings, communication.

Working with case technology develops the creative abilities of students and contributes to the disclosure of various qualities. The rapid development of new technologies leads both teachers and students to ensure that they can rise to the top of knowledge. Special attention is paid to the formation of personality, the development of leadership, organizational skills, mastering all kinds of new technologies. The formation of a personality that is comprehensively educated, inquisitive, thinking, conscious, intelligent, responsible, satisfying the requirements of society is one of the most important problems.

Keywords: creativity, abilities, creativity, technology, case technology, development

Статья поступила 04.11.2021

УДК 81-13

МРНТИ 16.01.07

DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.015

КОММУНИКАТИВНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ В ДИДАКТИКЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

*Шелестова Т.¹, PhD, доцент, КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан, e-mail: shelestova2009@mail.ru
Шоқанқызы М.², магистрант, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, Алматы,
Казахстан, e-mail: shokankyzym@mail.ru

Аннотация. Данная статья исследует коммуникативную компетентность в дидактике иностранного языка, упоминаются параметры, определяющие навыки говорящего в использовании языка. Делается упор на четырех области знаний и навыков коммуникативной компетенции. Языковая подготовка в системе высшего профессионального образования должна ставить своей целью не просто овладение знаниями, умениями и навыками, но и способствовать формированию у студентов возможности использовать иностранный язык в качестве инструмента общения в дальнейшей профессиональной деятельности не только в диалоге культур, но и как средство профессионального научно-технического общения. Межкультурная коммуникативная компетентность является конечной целью обучения иностранному языку, она не только способствует интеграции отечественной системы образования в Европейское и мировое интеллектуальное сообщество, но и повышает статус выпускника высшей школы на мировом рынке труда. В статье описываются этапы формирования понятия коммуникативной компетентности в отечественной и зарубежной дидактике. Подчеркивается актуальность и успешное использование компетентностного подхода. Дана характеристика понятию «коммуникативной компетентность». Рассматриваются различные подходы к определению коммуникативной компетентности и ее структурные компоненты. Отмечается неоднозначность толкования термина различными авторами. Выявлена необходимость формирования и совершенствования коммуникативной компетентности в совокупности ее составляющих. Выделены основные структурные компоненты коммуникативной компетентности для проведения успешной коммуникации.

Ключевые слова: компетентность, дидактика, компетенция, навык, стратегии.

Основные положения

Термин «коммуникативная компетенция» используется в социалингвистике Деллом Х. Хаймс. Имея дело с концепциями компетенции и результативности Хомского, он подчеркивает центральную роль социалингвистических компонентов лингвистического сообщества, которые приводят к приобретению компетенций в языковом использовании и устанавливают функцию самой грамматики в общении внутри лингвистического сообщества [1]. На основе Хомского Хаймс формулирует концепцию коммуникативной компетенции, которая также учитывает способность использовать язык в конкретных ситуациях. Термин Хаймса может использоваться как расширение терминов Хомского.

Введение

Компетентность и производительность рассматриваются, потому что концепция коммуникативной компетенции подразумевает не только психолингвистические процессы языковой компетенции: в дополнение к грамматико-лингвистической компетенции, постулированной Хомским, Хаймс признает другие компетенции, которыми владеет говорящий, позволяют правильно использовать язык в данном контексте.

Четыре параметра, определяющие навыки говорящего в использовании языка, перечислены Хаймсом в форме вопроса:

1) возможно ли коммуникативное действие формально? (И в какой степени)

2) осуществимость коммуникативного акта имеющимися средствами?

(и в какой степени)

3) соответствует ли коммуникативный акт заданным обстоятельствам? (языковой и нелингвистический контекст)

4) делается ли (и в какой степени) что-то на самом деле и что влечет за собой это действие?

Эти критерии оценки коммуникативной компетентности говорящего могут быть отнесены к разным разделам лингвистики, то есть теории грамматики, психолингвистике, социалингвистике и языковой статистике.

Таким образом, определение коммуникативной компетенции Хаймсом требует междисциплинарного подхода к коммуникативному действию. Понятие компетентности по Хаймсу, как правило, обобщает все способности человека, а именно когнитивные, аффективные и волевые факторы. Для него компетенция связана с (неявным) знанием или (интуитивным) знанием, а также со способностью использовать его (способность), и четыре перечисленных параметра подразумевают обе

области компетенции. Термин Хаймса включает в себя потенциальные способности говорящего действовать коммуникативно и конкретизацию этого потенциала в коммуникации, интерпретировать реально происходящее культурное поведение.

Коммуникативная компетентность демонстрируется Хаймсом в динамической системе реального общения, т.е. он переносит конструкции Хомского из лингвистико-теоретического на прагматический уровень. Хаймс формулирует термин, который фокусируется на пользователях языка и использовании языка; его критерии, однако не предлагают набор инструментов в смысле прикладной лингвистики и особенно актуальной может быть дидактика иностранного языка.

Хартмут Меленк - один из критиков дидактики прагмы. Он критически рассматривает термин Хаймса и называет социолингвистические аспекты, которые Хаймс рассматривает как компоненты коммуникативной компетенции и которые, по мнению Меленка, не должны реализовываться на уроках иностранного языка. Меленк относит коммуникативную компетенцию к подобласти прагматики и рассматривает семантику и синтаксис как отдельные части от коммуникативной компетенции в процессе изучения иностранного языка: высказывания выполняют функции во взаимодействии (прагматический уровень), передают содержание (семантический уровень), которые можно вербализовать с помощью структурных правил (синтаксический уровень). Этим подобластям могут быть присвоены вспомогательные компетенции, которые будут продвигаться в процессе изучения иностранного языка.

Материалы и методы

Коммуникативная компетенция описывает способность участвовать в общении, но не способность обрабатывать контент (техническая компетенция) и формировать правильные предложения (языковая компетенция) Согласно Меленку, учащиеся уже обладают коммуникативной компетенцией, которую они приобрели при изучении первого языка. Языковые навыки должны быть расширены на уроках иностранного языка, а учебная цель коммуникативной компетенции должна быть сведена к языковой компетенции [2].

Результаты и обсуждение

Чтобы исследовать прагматические аспекты коммуникативной компетенции на английском языке как иностранном, в Рурском университете был проведен исследовательский проект «Коммуникативная компетенция как выполнимая цель обучения: передача прагматических условий структуры тема-рема на уроках английского языка». Бохум с 1976 по 1980 год. Целью исследовательского проекта было использование анализа стратегий взаимодействия для определения расхождений между

коммуникативной компетенцией, полученной на уроках английского языка, и реальной коммуникативной компетенцией в ситуациях общения с носителями английского языка[3]. Было доказано, что только связь между языковым действием и прагматически подходящими формами реализации может привести к улучшению коммуникативной компетенции, и что нет автоматического переноса прагматических знаний о коммуникативном поведении в реализации на иностранном языке. Исследование также показало, что формальные грамматические ошибки встречаются реже, чем неадекватные реализации в прагматической области.

Казахстанские и британские нормы взаимодействия в некоторых случаях различаются, и учащиеся не могут овладеть соответствующими навыками общения на иностранном языке на основе их коммуникативной компетенции на своем родном языке, если различные элементы взаимодействия не практикуются. Джулиана Хаус соответственно критикует позиции Меленка и Мюллера и на основе результатов проекта по коммуникативной компетенции было обнаружено, что навыков, приобретенных в школе, было недостаточно для ситуаций взаимодействия вне школы.

Занимаясь теоретическими основами коммуникативной дидактики иностранного языка, Вольфганг Пауэлс описывает адаптации и реализации концепции коммуникативной компетенции в области англо-американской дидактики иностранного языка. Он подчеркивает, что этот термин понимается совершенно по-разному и используется непоследовательно. Однако различные интерпретации термина объединяет то, что они сочетают коммуникативную компетенцию с ориентацией на действия и коммуникативным использованием языка, то есть термин оценивается как прагматическая категория.

Пауэлс предполагает, что коммуникативная компетентность особенно важна при передаче и можно продвигать фазу применения того, что было изучено. Он отмечает, что прагматическая дидактика иностранного языка формулирует коммуникативную компетенцию или языковое действие как цели обучения, но он признает, что этапы передачи или применения редко обсуждаются в специальной литературе и редко предусмотрены в учебниках для уроков английского языка.

В своем трактате Пауэлс также рассматривает проблемную область оценки высказываний учащихся, подчеркивая тенденцию в прагматической дидактической теории оценивать лингвистическую правильность как вторичную по отношению к важности коммуникативных намерений в языковой деятельности. Однако он подчеркивает, что коммуникативное намерение неоднозначно, когда высказывание содержит лингвистическое несоответствие. В случае неверных утверждений получатель должен

интерпретировать коммуникативное намерение, и могут возникнуть недопонимания. Коммуникативное намерение может быть передано более уверенно, чем лингвистически уместные высказывания. Поскольку не всегда можно точно знать, можно ли передать коммуникативное намерение, Пауэлс рекомендует говорить о коммуникативном успехе или коммуникативном эффекте вместо того, чтобы передавать коммуникативное намерение.

Кроме того, Пауэлс акцентирует внимание на трудностях, которые могут возникнуть у учителя при оценке работ учеников на иностранном языке, потому что, помимо его коммуникативной компетенции на иностранном языке, у учителя нет конкретных руководящих принципов или каталогов критериев, которые могли бы позволить ему это сделать. Объективно оценивать иностранное языковое поведение студентов. Пауэлс добавляет, что сам учитель обычно не является носителем изучаемого языка, поэтому он или она все еще может понять коммуникативное намерение учеников в случае неправильности из-за их знания структур исходного языка учеников.

Ссылаясь на исследования Майкла Канале при обсуждении коммуникативной компетенции, проводится различие между коммуникативной компетенцией и фактическим общением: коммуникативная компетенция описывает базовую систему знаний и навыков, которые необходимы для общения (например, словарный запас знаний или навыки для использования социолингвистических соглашений в конкретной ситуации) [4]. Это подразумевает, что активируются энциклопедические знания и субъективные свойства, такие как мотивация; реальное общение, с другой стороны, означает реализацию этих знаний и навыков в общении. Концепция реального общения принимает во внимание психологические и зависящие от ситуации обстоятельства, такие как усталость, нервозность, нарушения памяти или шум, которые могут влиять на процесс лингвистического производства. Коммуникативная компетентность, таким образом, является фундаментальной частью реального общения, последнее деструктивные факторы, которые могут возникать в процессе общения, косвенно и неточно отражают реальную коммуникативную компетентность человека.

Коммуникативная компетенция включает четыре области знаний и навыков:

- *Грамматическая компетенция*: знания и навыки, относящиеся к языку (например, словарный запас, формирование предложений, произношение или семантика).

- *Социолингвистическая компетенция*: знания и навыки лингвистического производства и восприятия в отношении уместности

значений (значения) и структур (формы) в различных ситуациях общения. Они относятся к информации из контекста, а также к соглашениям и нормам взаимодействия. Соответствие значений относится, в частности, к коммуникативным функциям, установкам и предпочтениям в определенных ситуациях, тогда как соответствие структур относится к использованию определенных грамматических структур во взаимодействиях.

• *Дискурсивная компетенция*: объединять знания и навыки, грамматические структуры и значения таким образом, чтобы можно было свободно создавать лингвистические, устные и письменные произведения.

• *Стратегическая компетентность*: вербальные и невербальные стратегии, которые используются для компенсации пробелов или для выделения определенных элементов коммуникации.

Заключение

В заключение надо отметить, взаимодействия, в которых задействованы промежуточные языковые агенты, могут содержать элементы, которые могут нарушать или препятствовать общению, то есть здесь требуются особые стратегии вывода, чтобы могло иметь место успешное общение. В межкультурном взаимодействии на первый план выходит аспект понятности. Если взаимодействующие члены являются членами одного и того же языкового сообщества, они могут реконструировать стратегии, используемые в рамках промежуточного языка, и легче извлекать содержание и коммуникативные намерения на основе своей коммуникативной компетенции. Это значит что на основе общезыковой нормы, с другой стороны, взаимодействующие носители являются носителями иностранного языка, изучаемого учащимся, или иностранными носителями из другого языкового сообщества. Они прибегают к своей коммуникативной компетенции или промежуточному языку, если они овладели иностранным языком или иностранным языком взаимодействующего лица, чтобы иметь дело с аспектом содержания и взаимоотношений в чтобы иметь возможность записывать взаимодействие со стороной, взаимодействующей на иностранном языке. Ситуации межкультурного общения более вероятны, чем ситуации общения с взаимодействующими людьми со схожим опытом языковой социализации, когда разборчивого не достигается или могут возникать недопонимания.

ЛИТЕРАТУРА

[1]. Глазунова И.А. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции с помощью метода проектов как одного из методов

интерактивного обучения иностранному языку во внеязыковом вузе// Молодой учёный. - 2015. - № 15 (95). - С.22.

[2]. Зимняя И.А. Компетентность и проблемы ее формирования в системе непрерывного образования//Материалы 16 науч.-метод. конф. «Актуальные проблемы качества образования и пути их решения». – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. - С. 130 с.

[3]. Сыроева Е.Э. Формирование коммуникативной компетенции при обучении иностранным языкам //Иностранные языки в школе. - 2006. - №7. - С. 43-46.

[4]. Щеглова Н. В. Формирование коммуникативной компетенции в процессе обучения иностранным языкам //Педагогика и методика образования. - 2011. - № 4 (9). - С. 105- 107.

[5]. Оксфордский словарь этимологии английского языка. The Oxford Dictionary of English Etymology. - Oxford, The Clarendon Press, 1996. - 558 p.

REFERENCES

[1] Glazunova I.A. Formirovaniye inoyazychnoy kommunikativnoy kompetentsii s pomoshch'yu metoda proyektov odnogo yazykovogo metoda interaktivnogo obucheniya inostrannomu yazyku vo vneyazykovom vuze (Formation of foreign language communicative competence using the project method as one of the methods of interactive teaching of a foreign language in a non-linguistic university) //Molodoy uchenny. - 2015. - № 15 (95). - P.22 [in Rus.]

[2] Zimnyaya I.YA. Kompetentnost' i problemy yeye formirovaniya v sisteme nepreryvnogo obrazovaniya ||Materialy 16 nach.-metod. konf. «Aktual'nyye problemy kachestva obrazovaniya i puti ikh resheniya» (Competence and problems of its formation in the system of lifelong education) - M.: Issledovatel'skiy tsentr problem kachestva podgotovki spetsialistov, 2006. - 130 p. [in Rus.]

[3] Sysoyeva Ye.E. Formirovaniye kommunikativnoy kompetentsii pri obuchenii inostrannym yazykam (Formation of communicative competence in teaching foreign languages) //Inostrannyye yazyki v shkole- 2006. №7. P. 43-46. [in Rus.]

[4] Shcheglova N. V. Formirovaniye kommunikativnoy kompetentsii v protsesse obucheniya inostrannym yazykam. (Formation of communicative competence in the process of teaching foreign languages) //Pedagogika i metodika obrazovaniya. - 2011. - № 4 (9). - P. 105-107 [in Rus.]

[5] Oksfordskiy slovar' etimologii angliyskogo yazyka (The Oxford Dictionary of English Etymology). - Oxford, The Clarendon Press, 1996. - 558 p. [in Rus.]

ШЕТЕЛ ТІЛІ ДИДАКТИКАСЫНДАҒЫ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІК

*Шелестова Т.¹, PhD, доцент, Абылай хан атындағы ҚазХҚ және
ӘТУ, Алматы, Қазақстан, e-mail: shelestova2009@mail.ru
Шоқанқызы М.², магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: shokankyzy@mail.ru

Аңдатпа. Бұл мақалада шет тілі дидактикасындағы коммуникативті құзыреттілік қарастырылады. Сөйлеушінің тілді қолдану дағдыларын анықтайтын параметрлер туралы айтылады. Қарым-қатынас құзыреттілігінің төрт білімі мен дағдыларына баса назар аударылады. Жоғары кәсіптік білім беру жүйесіндегі тілдік дайындық өзінің мақсатын тек білімді, қабілеттер мен дағдыларды игеріп қана қоймай, сонымен қатар студенттердің шет тілін одан әрі кәсіби қызметте мәдениеттер диалогында ғана емес, сонымен қатар кәсіби ғылыми-техникалық қарым-қатынас құралы ретінде пайдалану мүмкіндігін қалыптастыруға ықпал етуі керек. Мәдениетаралық қарым-қатынас құзыреттілігі шет тілін оқытудың түпкі мақсаты болып табылады, ол отандық білім беру жүйесін еуропалық және әлемдік зияткерлік қоғамдастыққа интеграциялауға ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар әлемдік еңбек нарығында жоғары мектеп түлегі мәртебесін арттырады. Мақалада отандық және шетелдік дидактикадағы коммуникативтік құзыреттілік ұғымының қалыптасу кезеңдері қарастырылған. Құзыреттілікке негізделген тәсілдің өзектілігі мен сәтті қолданылуына баса назар аударылады. «Коммуникативтік құзыреттілік» ұғымының сипаттамасы берілген. Коммуникативтік құзыреттілік пен оның құрылымдық құрамдас бөліктерін анықтаудың әртүрлі тәсілдері қарастырылады. Терминді әртүрлі авторлардың түсіндіруінің екіұштылығы атап өтіледі. Коммуникативтік құзыреттілікті оның құрамдас бөліктерінің жиынтығында қалыптастыру және жетілдіру қажеттілігін ашты. Табысты қарым-қатынас үшін коммуникативті құзыреттіліктің негізгі құрылымдық құрамдастары көрсетілген.

Тірек сөздер: құзыреттілік, дидактика, құзырет, шеберлік, стратегия

COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE DIDACTICS OF A FOREIGN LANGUAGE

*Shelestova T.¹, PhD associate professor, KazUIR&WL named after Ablai
Khan, Almaty, Kazakhstan, e-mail: shelestova2009@mail.ru
Shokankyzy M.², master student, KazUIR&WL named after Ablai Khan,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: shokankyzy@mail.ru

Abstract. This article examines the communicative competence in the didactics of a foreign language, the parameters that determine the speaker's skills

in using the language are mentioned. The emphasis is placed on four areas of knowledge and skills of communicative competence. The article describes the stages of the formation of the communicative competence concept in domestic and foreign didactics. The relevance and successful use of the competence approach is emphasized. The description of the "communicative competence" concept is given. Various approaches to the definition of communicative competence and its structural components are considered. The ambiguity of the term interpretation is noted. The necessity of the formation and improvement of communicative competence in the totality of its components is revealed. The main structural components of communicative competence for successful communication are highlighted. Language training in the system of higher professional education should aim not just to acquire knowledge, skills and abilities, but also to contribute to the formation of students' ability to use a foreign language as a communication tool in further professional activities, not only in the dialogue of cultures, but also as a means of professional scientific and technical communication. Intercultural communicative competence is the ultimate goal of teaching a foreign language, it not only contributes to the integration of the domestic education system into the European and world intellectual community, but also increases the status of a graduate of a higher school in the world labor market.

Keywords: competence, didactics, competency, skills, strategy

Статья поступила 24.07.2021

УДК 378.14

МРНТИ 14.15.07

DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.016

**МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ДӘУІРІНДЕ
СТУДЕНТТЕРДІҢ АУДИТИВТІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН
ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖАҒДАЙЫ**

*Ризаходжаева Г.¹, PhD, Қожа Ахмет Яссауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан, Қазақстан ,
e-mail:gulnara_rizahodja@mail.ru

Аңдатпа. Бұл мақалада студенттер арасындағы мультимедия сияқты ұғымдар және шетел тілін қаншалықты тиімді меңгеруге болатындығы қарастырылады. Мақалада шет тілінің негізгі құзыреттіліктерінің бірі ретінде аудитивті құзыреттілігін қалыптастырудың маңыздылығы негізделеді. Болашақ мұғалімдердің кәсіби дамуы үшін олардың аудитивті

құзыреттілігін меңгерудің маңыздылығы қарастырылады.

Мақалада мультимедиялық технологияларды қолдану, осы процеске байланысты артықшылықтар мен қиындықтар қарастырылады. Ақпараттық технологияларды кез келген деңгейдегі білім беру жүйесіне енгізу бүгінгі таңда әлемдік білім беру үдерісінің дамуындағы тұрақты тенденциялардың бірі болып табылады. Осыған байланысты оларды мультимедиа арқылы білім беру саласында пайдалану барынша дамыған.

Мақалада мультимедиялық білім беру технологияларының жағдайы мен дамуы талданады. Білім беруде мультимедиялық технологиялардың пайда болу себептері көрсетілген. «Мультимедиялық білім беру» ұғымының мазмұны ашылды.

Мақалада мультимедиялық білім берудің когнитивтілігі көрсетілген. Мультимедияны пайдалану кезіндегі оқыту технологияларындағы айырмашылықтар көрсетілген. Мультимедияны пайдалану кезіндегі оқыту технологияларының артықшылықтары көрсетілген.

Мақалада шет тілі мұғалімінің бірқатар негізгі құзыреттіліктерін, соның ішінде аудитивті құзыреттілігін қалыптастырудағы мультимедия технологиялардың рөлі айқындалған. Мақалада студенттер арасында жүргізілген сауалнаманың нәтижелері берілген. Аудитивті құзыреттілікті қалыптастыру процесінде мультимедиялық технологиялар мен интернет ресурстарының маңызды рөл атқаратыны көрсетілген.

Тірек сөздер: мультимедия, құзыреттілік, технологиялар, шетел тілі, аудитивті құзыреттілік.

Кіріспе

XXI ғасыр - ақпараттандыру дәуірі, былайша айтқанда қазіргі қоғамның дамуына әсер ететін жаңа дәуір. Бұл адам қызметінің барлық салаларына әсер етті және білім беру саласынан да өтпеді.

Дәстүрлі білім беру құралдарының жаңартылған және жаңа технологиялармен барынша ұтымды үйлесуі білім беруді жетілдірудегі әр түрлі мәселелерді шешудің ең жақсы және тиімді әдістерінің бірі болып саналады.

Білім берудегі мультимедиялық технологиялар студенттердің жеке дағдыларын дамытуға, сонымен қатар студенттердің компьютерлік дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

Сондай -ақ, мультимедиялық технологиялар студенттердің шет тілін дамытуда және оқуда шығармашылық қабілеттерін арттыратынына кепілдік береді.

Оқытуда мультимедиялық технологиялардың рөлі мұғалімдер мен студенттер үшін өте маңызды, себебі олар оқу процесін жеңілдетеді, білімді байытады және студенттердің шығармашылық жағын дамытады.

Көптеген зерттеушілер (И.В. Роберт, О.В. Шлыкова, И. Вернер және т.б.): мультимедиалық технологиялар әр түрлі ақпаратты қамтиды деп есептейді. Бұл мәтіндік, графикалық, дыбыстық, анимациялық және бейне ақпарат болуы мүмкін. Біздің зерттеуімізде біз дыбыстық ақпарат технологиясын зерттейтін боламыз және де оның тиімділігін, маңыздылығын қарастыратын боламыз.

Негізгі ережелер

Коронавирус індеті 2020 жылы әлемді дүрліктірді. Бұл індет оқу бағдарламаларына да көптеген зиянын келтірді. Сол жылдан бастап мұғалімдер оқу барысында әр-түрлі программа, қазақ тілінде айтқанда қосымшалар арқылы онлайн сабақтар жүргізуге мәжбүрлі болды. Сабақ тым жалықтыратындай өтпес үшін, мұғалімдер аптасына 2-3 реттен мультимедиялық технологияларды қолданып, өз сабақтарын осы күнге дейін қызықты өткізуде.

Қазіргі білім беруде ақпараттық кеңістіктің ақпараттануы мен жаһандануына байланысты өзгерістер байқалады. Қоғамда халықаралық ынтымақтастық пен шет тілділермен жеке байланыстардың артуы байқалады, бұл қарым-қатынас құралы ретінде шет тілін меңгерудегі тиімділігін жүзеге асырады. Шетел тілі адамзат мәдениеті үшін де, жеке тұлға үшін де маңызды компонентке айналды. Шетелдік коммуникацияның болуы толеранттылықтың қалыптасуына ықпал ете отырып, халықтар арасындағы өзара түсіністікті қамтамасыз етеді, әлемдік кеңістікке интеграцияланудың қажетті шарты болып табылады. Білім беру жүйесінің стратегиялық мақсаттарының бірі - тұлғаның бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету. Жоғары оқу орындарындағы білім беруді реформалау білім сапасын арттыру және оқыту әдістерін жетілдіру бойынша міндеттерді тұжырымдауда көрініс тапты. Шетел тілдерін оқыту мәселелеріне маңыздылығы арта түседі. Ағылшын тілі - әлемдегі ең кең таралған және маңызды тіл болып табылады. Құнанбаева С.С. айтуы бойынша бүгінде шет тілін оқыту үштікте қарастырылады: тіл – мәдениет – тұлға. Яғни, тіл арқылы мәдениетті, толерантты тұлға қалыптасады деген сөз [1].

Цифрлық технологиялардың дамуы оларды цифрлық ортада өскен ұрпаққа айналдырды, өйткені олар барлық дерлік ақпаратты Интернеттен алады. Ақпаратқа шектеусіз қол жеткізу олардың дұрыстығы жиі күмән тудыратын көзқарастарына сенімділік береді. Олар бірнеше күн бойы желіде бола алады: онлайн ойындар ойнайды, ICQ немесе Skype арқылы бір-бірімен сөйлеседі, блогтарда өмірі туралы сөйлеседі, бағдарламалар мен фильмдерді көреді. Олар жеке сөйлескеннен гөрі виртуалды ортада сөйлескенді жөн көреді [2].

Зерттеушілер былай деп түсіндіреді: «Тұлғаның қалыптасуы мен дамуына цифрлық мәдениеттің әсері тек техногендік емес, сонымен бірге гуманитарлық сипатта және цифрлық мәдениет дамып жатқан технологиялық құрылымның өзі адамды және қоршаған әлемді ғана өзгертпейді [3].

Әдетте, шет тілдерін оқыту кезінде дәстүрлі түрде жарық және дыбыс техникасы қолданылса, қазіргі уақытта оларды компьютер, планшеттер, интерактивті тақта, интернет және тіпті электронды оқу кітаптары алмастырды [4].

Мультимедия- ол аппараттық және программалық жиынтықтың бір түрі. Мультимедиялық технология, бізге, яғни пайдаланушыларға, біртұтас ақпараттық орта түрінде ұйымдастырылған гетерогенді деректермен (графика, мәтін, дыбыс, бейне) интерактивті режимде жұмыс жасауға мүмкіндік береді.

Мультимедиялық технология- компьютердің бір ерекше түрі болып саналады, себебі өзінде дәстүрлі визуалды ақпаратты қамтиды (мәтін, графика), тағы динамикалық ақпаратты- сөйлеу, өлең, бейнеклип, анимация және т.б қамтиды [5].

Біз білетіндей, сөйлеу дәстүрлі түрде жаһандық және тар мәселелердің бірі болып саналады. Бұл сөйлеудің әлеуметтік, фило және онтогенездегі, адам санасының дамуындағы және, атап айтқанда, жоғары психикалық функциялардағы, адамның еңбек және коммуникативті әрекетін жүзеге асырудағы қалыпты жағдайындағы сөйлеу рөлімен ғана анықталады және жеке тұлға ретінде және осындай әрекет субъектісі ретінде даму деп айта аламыз.

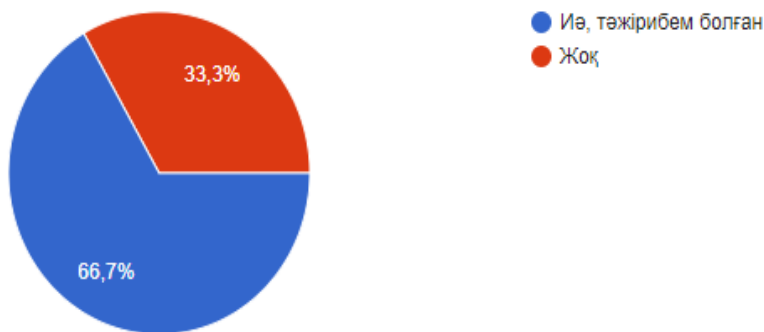
Мультимедиялық технологиялар шет тілдерін оқыту процесінде көптеген функцияларды орындай алады, мысалы:

- әртүрлі ақпарат түрлерін бір контейнер объектісінде біріктіру (мәтін, дыбыс, бейне және т.б.) және адамның әртүрлі сезім мүшелеріне әсер ету арқылы ұсыну;
- сыни тұрғыдан ойлауды дамыту;
- танымдық процесті ынталандыру;
- білім алушымен интерактивті қарым-қатынасты жүзеге асыру;
- оқушының қажеттіліктеріне бейімделу;
- оқу процесін дараландыру;
- мультимедиялық ортада топтық жұмысты ұйымдастыру;
- топта жұмыс істеу дағдыларын дамыту;
- тұрақты мотивацияны қалыптастыру;
- оқу және кәсіби дағдыларды дамыту үшін шындыққа барынша жақын жағдай жасау (виртуалды зертханалар, экскурсиялар және т.б.)

Материалдар мен әдістердің сипаттамасы

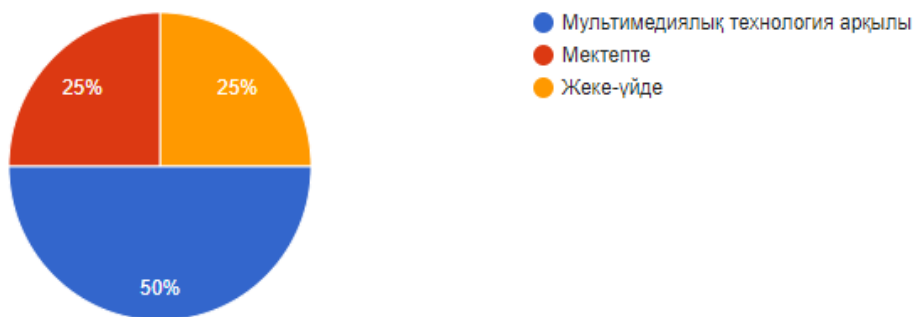
Осы бөлімнің мақсаты – шетел тілін оқыту үдерісінде мультимедиялық технологиялар және олардың тиімділігі туралы студенттердің пікірін анықтау және есепке алу. Студенттер арасында 15 сұрақ пен 30 қатысушыдан тұратын онлайн сауалнама жүргізілді. Респонденттердің нақты ақпаратын анықтау үшін google.forms арқылы онлайн сауалнама жүргізілді.

Нәтижелер

Сурет 1- Мультимедиялық технологиялар аудитивті құзыреттілікті дамыта алады деген пікірде

Жауаптар бойынша, 66,7% жауап берген студенттер мультимедиялық технологиялар аудитивті құзыреттілікті дамыта алады деген пікірде

Сурет 2- Студенттердің мультимедиялық технологиялары арқылы шетел тілін үйренуі

Жауап берген 50% студенттер мультимедиялық технологияға қызыққан соң, сол арқылы шетел тілін үйренуге жөн көрді.

Студенттердің берген жауаптарына сүйене отырып, біз студенттердің мультимедиялық технологияларды пайдалануға деген қызығушылықтары жоғары және 66,7% студенттердің шет тілін оқытуда қолдану тәжірибесі бар деген қорытындыға келдік.

Талқылау

Сауалнамаға сәйкес, мультимедиялық дәуірде жаңа технологияның көмегімен оқушылардың білім алуы, біліктілігін арттыру оңайырақ деп айтуға болады. Жауаптар негізінде көптеген студенттер мультимедиялық технологиямен тәжірибе жинақтап, есту қабілетін дамытты. Кейбір оқушылар кәдімгі өлең мен кассеталарды пайдалана отырып, өз дағдыларын дамытады. Студенттер мультимедиялық технологиялардың есту құзыреттілігін арттыруда анағұрлым тиімді екенін, бұл білім мен дағдыны жетілдіру үшін мультимедиялық қосымшаларды қолдану қажеттігін көрсетеді деп жауап берді.

Қорытынды

Мультимедия- ол аппараттық және программалық жиынтықтың бір түрі екенін анықтадық. Мультимедиялық технология, бізге, яғни пайдаланушыларға, біртұтас ақпараттық орта түрінде ұйымдастырылған гетерогенді деректермен (графика, мәтін, дыбыс, бейне) интерактивті режимде жұмыс жасауға мүмкіндік береді.

Мультимедиялық оқыту технологиясынсыз шет тілін үйренуді елестету мүмкін емес. Шет тілінде қарым -қатынас жасаудың нақты процесін көрсетуге мүмкіндіктер бар, білім беру ортасын зерттелетін тіл мен мәдениеттің нақты жағдайына жақындату қажеттілігі, әрине, шет тілдерін оқыту әдістемесінің өзекті міндеттері болып табылады.

Қорытындылай келе, заман өзгерген сайын, оқытушылардың өздерінің студенттеріне деген әдіс тәсілдерін жаңартуға міндетті деген ойдамыз, себебі жаңа әдіс тәсілдер қазіргі заманда тез меңгеретіндігіне көзіміз жетіп отыр. Және оқытушы әрдайым студенттердің қызығушылығына сәйкес жаңа бір бағдарламалар арқылы, сабақты қызықты өткізуге тиіс. Жаңа заман-жаңа әдіс талап етеді деген оймен, біз цифрлы/ақпаратты заманда өмір сүрген соң, әрқашан жаңа әдіс іздеуде болуға міндеттіміз.

ӘДЕБИЕТ

[1] Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. - Алматы, 2010. - 344 с.

[2] Джусубалиева Д.М., Мынбаева А.К., Сери Л.Т., Тахмазов Р.Р. Цифровые технологий в иноязычном образовании. Дистанционное обучение. - Алматы, 2019. – 118 с.

[3] Черных С.И., Паршиков В.И. Цифровая культура как гуманитарный феномен //Профессиональное образование в современном мире. 2016. – Т. 6. – № 4. – С. 601-607

[4] Ветров Ю., Глухов И. Информационные технологии в образовательном пространстве технического университета //Высшее образование в России. -№3. - 2004. – С.27

[5] Приложение к приказу Председателя Правления Национальной палаты предпринимателей Республики Казахстан «Атамекен» № 133 от 8 июня 2017 года. Режим доступа: URL: <https://atameken.kz/ru/services/16-professionalnyye-standarty-i-tsentry-sertifikatsii-nsk>. [Дата обращения: 27.05.2021].

REFERENCES

[1] Kunanbayeva S.S. Teoriya i praktika sovremennogo inoyazychnogo obrazovaniya (Theory and practice of modern foreign language education). - Almaty, 2010. - 344 p. [in Rus.]

[2] Dzhusubaliyeva D.M., Mynbayeva A.K., Seri L.T., Takhmazov R.R. Tsifrovyye tekhnologii v inoyazychnom obrazovanii. Distantcionnoye obucheniye (Digital technologies in foreign language education. Distance learning). - Almaty, 2019. – 118 p. [in Rus.]

[3] Chernykh S.I., Parshikov V.I. Tsifrovaya kul'tura kak gumanitarnyy fenomen //Professional'noye obrazovaniye v sovremennom mire (Digital culture as a humanitarian phenomenon //Professional education in the modern world). 2016. – Т 6. – № 4. – P. 601-607 [in Rus.]

[4] Vetrov YU., Glukhov I. Informatsionnyye tekhnologii v obrazovatel'nom prostranstve tekhnicheskogo universiteta//Vyssheye obrazovaniye v Rossii (Information technologies in the educational space of a technical university //Higher education in Russia. -№3. - 2004. – P.27 [in Rus.]

[5] Prilozheniye k prikazu Predsedatelya Pravleniya Natsional'noy palaty predprinimateley Respubliki Kazakhstan «Atameken» № 133 ot 8 iyunya 2017 goda (Appendix to the order of the Chairman of the Board of the National Chamber of Entrepreneurs of the Republic of Kazakhstan "Atameken" No. 133 dated June 8, 2017.). Rezhim dostupa: URL: <https://atameken.kz/ru/services/16-professionalnyye-standarty-i-tsentry-sertifikatsii-nsk>. [Data obrashcheniya: 27.05.2021] [in Rus.]

СОСТОЯНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ АУДИТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ В ЭПОХУ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

*Ризаходжаева Г.¹, PhD, Международный казахстанско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Яссави, Туркестан, Казахстан, e-mail: gulnara_rizahodja@mail.ru

Аннотация. В этой статье обсуждаются такие понятия, как мультимедиа среди студентов, и способы эффективного изучения иностранного языка. Авторы обосновывают важность формирования аудитивной компетенции как одной из основных компетенций иностранного языка. Рассмотрена важность овладения слуховыми компетенциями для профессионального развития будущих учителей.

В статье рассматриваются вопросы применения мультимедийных технологий, преимущества и сложности связанные с этим процессом. Включение информационных технологий в систему образования любого уровня на сегодняшний день является одной из наиболее устойчивых тенденций развития мирового образовательного процесса. В связи с этим их использование в области образования посредством мультимедиа считается наиболее разработанным.

Статья анализирует состояние и развитие мультимедийных образовательных технологий. Показаны причины появления мультимедиа-технологий в образовании. Раскрывается содержание понятия «мультимедийное образование».

Статья показывает когнитивность мультимедийного образования. Показаны отличия технологий обучения при использовании мультимедиа. Показаны преимущества технологий обучения при использовании мультимедиа.

В статье определена роль мультимедийных технологий в формировании ряда ключевых компетенций учителей иностранного языка, в том числе аудитивной. В статье представлены результаты опроса студентов. Показано, что мультимедийные технологии и Интернет-ресурсы играют важную роль в формировании слуховой компетентности.

Ключевые слова: мультимедиа, компетенция, технология, иностранный язык, аудитивная компетенция.

CONDITION OF FORMATION OF AUDITIVE COMPETENCE OF STUDENTS IN THE ERA OF MULTIMEDIA TECHNOLOGIES

*Rizakhojayeva G.¹, PhD, International Kazakh-Turkish University named after Khoja Ahmed Yassavi, Turkestan, Kazakhstan, e-mail: gulnara_rizahodja@mail.ru

Abstract. This article discusses concepts such as multimedia among students and how to learn a foreign language effectively. Authors substantiates the importance of the formation of auditory competence as one of the main competencies of a foreign language. The importance of mastering auditory competencies for the professional development of future teachers is considered.

The article discusses the application of multimedia technologies, the advantages and difficulties associated with this process. The inclusion of information technology in the education system of any level today is one of the most stable trends in the development of the world educational process. In this regard, their use in the field of education through multimedia is the most developed.

The article analyzes the state and development of multimedia educational technologies. The reasons for the emergence of multimedia technologies in education are shown. The content of the concept of "multimedia education" is revealed.

The article shows the cognitiveness of multimedia education. The differences in teaching technologies when using multimedia are shown. The advantages of teaching technologies when using multimedia are shown.

The article defines the role of multimedia technologies in the formation of a number of key competencies of teachers of a foreign language, including auditing. The results of the questionnaire survey of students are presented. It is shown that multimedia technologies and Internet resources play an important role in the formation of auditory competence.

Key words: multimedia, competence, technology, foreign language, auditory competence.

Статья поступила 15.11.2021

3 Бөлім
ЭТНОПЕДАГОГИКА. МЕКТЕП ЖӘНЕ
МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ПЕДАГОГИКА
Раздел 3
ТНОПЕДАГОГИКА. ШКОЛЬНАЯ И
ДОШКОЛЬНАЯ ПЕДАГОГИКА
Part3
ETHNOPEDAGOGY. SCHOOL AND PRESCHOOL PEDAGOGY

УДК 378.14

МРНТИ 14.01

DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.017

«ТҰЛҒАНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІ»
ҰҒЫМЫНЫҢ МӘНІ ЖӘНЕ МАЗМҰНЫ

*Ұзақбаева С.¹, п.ғ.д., профессор, Абылай хан атындағы
ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан, e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru
Сағымбай Ж.², магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы,
Қазақстан, e-mail: sagymbai@inbox.ru

Аңдатпа. Қазіргі қоғам мен білім берудің басты міндеттерінің бірі өскелең ұрпақ тұлғасын тәрбиелеу және жан-жақты дамыту болып табылады. Бұл міндеттерді шешу үшін, ең алдымен, тұлғаның шығармашылық белсенділігін дамыту қажет. Шығармашылық белсенділік проблемасы әртүрлі ғылыми бағыттар мен мектептер өкілдерінің (философия, психология, педагогика және т.б.) зерттеу пәні болып табылады. Бүгінгі таңда тұлғаның шығармашылық белсенділігі феномені ғылыми әдебиеттерде жан-жақты қарастырылып, әртүрлі көзқараста берілген, бұл оның көпжақтылығын, маңыздылығын және күрделілігін дәлелдейді.

Мақалада тұлғаның шығармашылық белсенділігінің мәні, мазмұны айқындалады, «шығармашылық», «белсенділік», «тұлға», «іс-әрекет», «шығармашылық іс-әрекет», «шығармашылық белсенділік», «тұлғаның шығармашылық белсенділігі» ұғымдарына әртүрлі көзқараста берілген анықтамаларға талдау жасалады, «тұлғаның шығармашылық белсенділігі» ұғымына авторлық анықтама және тұлғаның шығармашылық белсенділігінің негізін құрайтын компоненттерге, сондай-ақ тұлғаның құрылымдық компоненттеріне сипаттама беріледі,

осы үдерісті ұйымдастырудағы факторларды, шарттар мен принциптерді анықтауға әрекет жасалады. Зерттеудің мақсаты ғалымдардың «тұлғаның шығармашылық білсенділігі» ұғымы туралы көзқарасына кешенді талдау беру, тұлғаның шығармашылық белсенділігін қоғамның бүгінгі даму кезеңінде дамытудың мәнін, мазмұнын және маңыздылығын негіздеу.

Тірек сөздер: шығармашылық белсенділік, тұлға, іс-әрекет, шығармашылық іс-әрекет, шығармашылық белсенділік, тұлғаның шығармашылық белсенділігі, ойлау, психика белсенділігі, рефлексия, өзін-өзі дамыту, өзін-өзі дәріптеу, өзінің ойын айту, тұлғалық білім беру, психофизиологиялық жағдай.

Кіріспе

Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында әртүрлі іс-әрекеттегі тұлға белсенділігін дамыту аса өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Тұлғаның дамуы қоршаған ортамен қарым-қатынас барысында жүзеге асады. Сол себепті, тұлға белсенділігін, соның ішінде, тұлғаның шығармашылық белсенділігін, қалыптастыру қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсатына айналып отыр, өйткені шығармашылық белсенділік тұлғаның шығармашылыққа деген көзқарасын анықтайды және шығармашылық іс-әрекетке деген ынта-ықыласын қалыптастырып, өзінің дербестігін танытуға мүмкіндік береді.

Бұл мәселені зерттеуге деген ынта-ықылас бүгінгі таңдағы қоғамда және білім беру жүйесінде болып жатқан өзгерістерге тікелей байланысты. Өйткені қоғамның әлеуметтік тапсырысының өзгеруіне байланысты – шығармашыл белсенді тұлғаны тәрбиелеуге білім беру жүйесінің бағдары да айтарлықтай өзгерді. Мұндай батыл өзгеріс мектептерден білім берумен бірге, әлеуметтік белсенді, еркін және шығармашыл ойлы, жаңа ақпаратты өздігімен дербес жинап, бағалай алатын, саналы түрде таңдай білетін, ақылмен дұрыс шешім қабылдай алатын оқушыларды тәрбиелеуді талап етеді.

Негізгі ережелер

«Тұлғаның шығармашылық белсенділігі» феномені біздің зерттеуімізде оның негізгі ұғымдарына кешенді және жан-жақты талдау беру негізінде қарастырылады: «шығармашылық», «белсенділік», «тұлға», «іс-әрекет», «шығармашылық белсенділік», «шығармашылық іс-әрекет».

Шығармашылық феномені ұзақ жылдар бойы – антикадан біздің заманымызға дейін көптеген ғалымдардың назарын өзіне аударады. Шығармашылықты зерттеумен философтар, психологтар мен педагогтар айналысты. «Шығармашылық» ұғымының мәнін олар екі бағытта

қарастырады: кең түсінікте (шығармашылық «материя атрибуты ретінде, шығармашылық даму түрі» ретінде), тар түсінікте (шығармашылық «адамның іс-әрекеті ретінде») [1]; шығармашылық – «субъектінің ішкі әлемінде жаңа бір нәрсені жасау ретінде» [2]; шығармашылық – «қозғалыстың бастауы және механизмі» ретінде [3]; шығармашылық – «психика белсенділігінің мәні және оны дамытудың негізі» ретінде [4]; шығармашылық – «нәтижесі жаңа материалдық және рухани құндылық болатын іс-әрекет» ретінде [5].

Жоғарыда айтылғандардың негізінде, «шығармашылық» ұғымын тұлғаның белсенділігі мен өзіндік іс-әрекетінің жоғары формасы ретінде түсіндіруге болады. Осы тұрғыда, шығармашылық «тұлғаны дамытудағы үдеріс» ретінде қарастырылатын жұмыстар аса қызығушылық танытады, өйткені шығармашылық үдеріс барысында тұлғалық шығармашылық әлеуеті жүзеге асырылады, тәжірибе мен рухани-адамгершілікті үйлестіре жетілдіруді көздейтін тұтастай тұлға қалыптасады. Мұндай түсінікті көптеген ғалымдар ұстанады. Егер, С.Л.Рубинштейн «шығармашылықта оны жасап шығарушының өзі де көрініс алады» десе [6], шығармашылық проблемасын біртұтас тұлғалық бағытта қарастыра отырып, А.Л.Леонтьев «шығармашылық жаңа материалды және рухани құндылықтарды жасаудағы іс-әрекетпен ғана шектелмейді, шығармашылықтағы басты нәрсе – бұл адамның өзін жаңалықты ашушы ретінде, бар нәрсені белсенділікпен қайта өңдеуші ретінде қабылдауы» деп тұжырымдайды [7]. Е.В. Бондаревскаяның түсінігінде, шығармашылық деген мәдениет адамын мәдениетте дамыту тәсілі, өйткені даму тұлғада ішкі өзгерістерді болжайды: оның психикасындағы, санасы мен ойлау қабілетіндегі, құндылықтары мен сұранысындағы, себеп-салдарындағы. Нәтижесінде, шығармашылық үдерісінде сыртқы әлемді танып білумен бірге, ішкі тұлғалық өзгерістер де жүзеге асады [8].

«Белсенділік» термині ғылымның әрқилы саласында өздігімен дербес анықтама тұрғысында да басқа терминдерге қосалқы ұғым тұрғысында да кең көлемде пайдаланылады. Бұл ұғым француздың *activite* (әрекет күші) –әрекеттілік, әрекетті мінез-құлық. Белсенді – әрекетшіл, әрекеттегі, әрекетті деген сөзінен шыққан.

Егер, философия ғылымына жүгінетін болсақ, онда белсенділік ұғымын ұзақ жылдар бойы әр бағыттағы ғалымдар (Ежелгі Грециядан бүгінгі заманға дейінгі философтар) зерттеген. Белсенділік адамның болмысқа деген көзқарасымен бірге оның рухани даму жағын да қарастырады. Белсенділік қабілеті әртүрлі сипатта және адамдарға тән басқа да қасиеттермен, ерекшеліктермен әртүрлі байланыста көрініс алады: сана мен іс-әрекет бірлігінде, белсенділікті арттыруға қажетті сана-сезім элементі ретіндегі рефлексиямен байланыста (Платон, И.Кант,

Г.Гегель және т.б.), шығармашылықпен салыстыруда (Н.А.Бердяев), сезіммен, ой-толғанысымен байланыста(И.Г.Фихте, Ф.Ницше және т.б.).

Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерге (А.В.Петровский, Л.В.Мардахаев, М.Г. Ярошевский, Қ.Б.Жарықбаев және т.б.) жасаған талдау «белсенділік» ұғымына байланысты берілген бірқатар түсініктерді атап өтуге мүмкіндік береді. Біріншіден, ғалымдар белсенділікті дербестік проблемасы аясында қарастырады. Олар жалпы белсенділік ұғымының аясында ішкі қажеттілікті, жеке адамның сырттық болмыс пен сырттық ортаны тиімді меңгеруді қамтамасыздандыратын тұлғалық қасиеттер тобының біріктіретінін атап көрсетеді.

Екіншіден, тұлға белсенділігі тұлғаның ортаға іс-әрекеттік қатынасы ретінде және адамзаттың қоғамдық-тарихи тәжірибесін меңгеру негізінде, материалдық және рухани ортада қоғамдық маңызды өзгерістер жүргізу қабілеті ретінде, шығармашылықта ерік-жігер мен қарым-қатынастың көрініс алуы ретінде қарастырылады.

Үшіншіден, белсенділік іс-әрекеттік жағдай ретінде қарастырылады. «Біліктілік» ұғымының мәнін қарастыратын бұл сала, оның сыртқы және ішкі сипатын саралап көрсетуге және іс-әрекетке байланысты қарастыруға мүмкіндік береді.

Адамның белсенділігі артқан сайын, оның іс-әрекеті табысты және нәтижелі болады. Бұл, белсенділік пен іс-әрекеттің өзара байланысын көрсетеді. Іс-әрекет тек тұлғаның белсенділігінен көрініс беруде қолданылады, яғни қойылған мақсатқа сәйкестендірілген оның белсенділігі сияқты, алайда іс-әрекет белсенділікке қарағанда тұлғаның қасиеті ретінде қолданылмайды, ол тек іскерлік пен шығармашылық қабілеттерден көрініс береді.

Тұлғаның белсенділігі міндетті түрде шығармашылық іс-әрекеттің шарттары болып табылады және сол себепті іс-әрекеттен бұрын, осы іс-әрекетте көрініс алған тұлғаның белсенділігі аса маңызды. Бұның бәрі шығармашылық іс-әрекеттің тек тұлғаның белсенділік танытуына қарай болуы мүмкін екендігін көрсетеді. Белсенділік бұл тұрғыда таңдамалы сипатты ұстанады және адамның орындайтын іс-әрекетіне қызығушылығы мен сұранысы сәйкес келгенде байқалады.

«Шығармашылық», «белсенділік», «іс-әрекет», «шығармашылық іс-әрекет» ұғымдарын анықтаудағы көзқарастардың әр алуандылығы ғалымдардың «тұлғаның шығармашылық белсенділігі» ұғымының мәнін бір мағынада түсінбеуіне алып келеді. Мәселен, ғалымдар тұлғаның шығармашылық белсенділігін: тұлға құрылымында жүйелі білім беру ретінде (А.И. Ковалёв, В.В. Королёв); тұлғаның интегралды сапасы ретінде (Г.Ж. Мамыкова, Р.Ш. Сыдыкова, С.В. Илларионов және т.б.); бағытталған әрекет өлшемі ретінде (Э.У. Гуцало); жан-жақты

тұтастық сапа ретінде (М.А. Байдан); тұрақты тұлғалық білім беру ретінде (Е.В. Алексеевко); ерекше психофизиологиялық жағдай ретінде (Г.И. Шевченко); белсенділіктің жоғары деңгейі ретінде (Г.И. Щукина, Е.Н. Михеева); күшейткіш өлшем ретінде (А.В. Тараканов) қарастырады.

Бірқатар ғалымдар (Э.К. Сэт, Н.В. Нефедьева, Қ.Б. Жарықбаев және т.б.) шығармашылық белсенділік ұғымын эмоционалды, еріктілік, интеллектуалдық қасиеттердің және үдерістердің күрделі бірлігі ретінде қарастыруды ұсынады. Шығармашылық белсенділіктің сыртқы көрінісін ол ынталылық, дербестілік, эмоционалды, істеген ісіне саналы түсінік деп есептейді және олардың негізіне адамның қоршаған болмысқа деген өзінің дәлелді, саналы пікірінің болуына көмектесетін дербестілікті жатқызады.

Атақты дидакттар болса (М.Н. Скаткин, И.Я. Лернер және т.б.) шығармашылыққа деген табиғи қабілеттілік әрбір адамда, әртүрлі деңгейде жүзеге асырылады, адамдағы шығармашылық қабілеттердің жоғары деңгейде дамуын тек мақсаттылықпен белсенді оқыту ғана қамтамасыздандыра алады деп ой түйіндейді. Яғни атақты дидакттар шығармашылық іс-әрекет белгілері мен мазмұнын саралап көрсете отырып, шын мәнінде белсенді ойлау операцияларын сипаттайды: білім мен іскерлікті өздігімен дербес жаңа жағдайға ауыстыру; жаңа проблеманы таныс жағдайлардан көре білу; объектінің жаңа функциясын көре білу; объектінің түсініксіз жаңа мақсатқа қызмет етудегі қабілеті; іс-әрекеттің белгілі тәсілдерін жаңа тәсілдерге өздігімен дербес байланыстыра білу; объектінің құрылымын көре білу, қарастырылып отырған проблеманың шешімін көре білу; белгісіз шешімдердің жаңа тәсілін құра білу.

Демек, психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде бұл мәселе тұлғаға тән өзін-өзі дамытудың, өзін-өзі көрсетудің және өзін-өзі танымалдаудың ерекше тәсілі ретінде қарастырылады, тұлға өзінің шығармашылық белсенділігі арқылы шарттарды, заттарды және қажеттілігін қанағаттандыратын ситуацияларды табады, кейбір әрекеттерді түзейді, үлгілейді, болмысын өзгертеді, соңында әлеуметтік маңызы бар нәтижеге қол жеткізеді. Біз әрбір зерттеушінің анықтамасын қолдаймыз, өйткені олар зерттеушінің зерттеу пәніне байланысты құрылған. Осыған байланысты біз де өзіміздің анықтамамызды ұсынамыз: шығармашылық белсенділік дегеніміз - қоршаған ортаны танып білу формасы, тұлғаның шығармашылық тәжірибені меңгеру барысында өзінің көзқарасын көрсету тәсілі, нәтижесінде бұл өзін дамытуда негіз болып қаланады.

Бүгінгі таңда тұлғаның шығармашылық белсенділігі құрылымын анықтауға байланысты әртүрлі көзқарастар бар, оларды зерттеу бізге тұлғаның шығармашылық белсенділігінің құрылымдық компоненттерін былайша топтастыруға мүмкіндік береді:

1. Шығармашылық белсенділікті сипаттауға бағытталған компоненттер.

Олар белсенділіктің мақсаты мен себеп-салдарын көрсетеді және шығармашылық белсенділік құрылымын анықтаушы болып табылады;

2. Шығармашылық белсенділіктің пәндік-қолданбалы жағын

(практикалық-білім, іскерлік және дағды) сипаттайтын компоненттер;

3. Шығармашылық белсенділіктің өзіндік ерекшелігін және оның көріністік өлшемін (дербестік, ынталылық, табандылық, ойының берегейлігі, жігерлік) сипаттайтын компоненттер.

Тұлғаның шығармашылық белсенділігін көрсетуде, сондай-ақ тұлғаның өзінің құрылымдық компоненттері үлкен ықпал етеді: бағыттылық, тәжірибе, психикалық үдерістер және биопсихикалық қасиеттер. Біздің зерттеуіміз үшін аса маңыздысы сол, тұлғаның шығармашылық белсенділікті көрсетуі, тұлға құрылымындағы психикалық үдерістерге байланысты, атап айтсақ: шығармашылық ойлау, интуиция, шабыт, елестету, шығармашылық қабілеттер – бұның бәрі интеллектуалдық саланы туындатады, іс-әрекет себептері мен тұлғаның қажеттілігін қалыптастырады, сонымен бірге білім, іскерлік, дағдылар кешенін анықтайды. Бұл шығармашылық іс-әрекеттің негізін құрайды, осының барысында адамның шығармашылық белсенділігі мен тұлғалық-іс-әрекеттік қасиеттері қалыптасады.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу проблемасы саласында басылым көрген философиялық, педагогикалық-психологиялық әдебиеттерге теориялық талдау, деректі материалдарға салыстырмалы талдау, ғалымдардың педагогикалық тәжірибелерін зерттеп, зерделеу, жүйелеу және қорытындылау, шығармашылық белсенділік бағытындағы ғылыми деректемелерді талдау, түсіндіру, түсініктеме беру.

Зерттеу нәтижелері

Шығармашылық белсенділік - бұл қоршаған ортаны танып білу формасы, тұлғаның шығармашыл тәжірибені меңгеру барысында өзінің көзқарасын таныту тәсілі, нәтижесінде бұл өзін дамытуда негіз болып қаланады. Сонымен бірге, шығармашылық белсенділік адамның қоршаған ортаның күрделі құбылыстарымен өзара байланысын, адамдармен қарым-қатынасын меңгеруге ықпал ететін әлеуметтік тәжірибені игерудегі форма болып табылады, өзін-өзі танып білуге, өзін-өзі өзектендіруге және шығармашылық тұрғыда өзін-өзі танымалдауға мүмкіндік береді.

Тұлғаның шығармашылық белсенділігін дамыту үдерісі таңдамалы іс-әрекетте өзіндік ішкі құрылымын күшейтудегі қабілеті болып

табылады. Шығармашылық белсенділікті дамыту өзін-өзі танытудағы, өзін-өзі танымалдаудағы құндылықтарды тануға негізделеді, адамның шығармашылық ізденісін қолдауды болжайды.

Шығармашылық белсенділікті мектеп жасында жүйелі бірізділікте дамыту тұлғаның әрі қарай өзін-өзі дамытудағы үдерістерінің толықтай қайнар көзі болып табылады. Шығармашылық белсенділік, таңдау мүмкіндіктері мен еркіндік болған жағдайда тұлғаның ішкі қабілеттерімен байланыса оңтайландырылады. Гуманистік психология мен педагогика дәстүрінде креативтілік адамды тұлғалық жетілуге жетелейтін қозғаушы күш ретінде қарастырылады.

Әрбір іс-әрекетті шығармашылық деп қабылдауға болмайды. Тек қана стандартты емес, креативті ойлауды, жасампаз дағдылар мен даралықты қалыптастыратын, тұлғаны ізденіске бағыттайтын іс-әрекетті шығармашылық іс-әрекет деп атауға болады.

Шығармашылық белсенділік, берілген мәселені шешудің жаңа тәсілін табуды көздейтін, өздігінен дамитын ситуациялық ынталандырылмаған әрекет ретінде анықталады, яғни ол сыртқы факторлардан тыс, өз еркімен, еркін тандалуымен орындалады.

Талқылау

«Тұлғаның шығармашылық белсенділігі» феномені зерттеуде жан-жақты және кешенді түрде қарастырылады. Оның негізгі ұғымдарын анықтаудағы көзқарастардың әралуандылығы ғалымдардың «тұлғаның шығармашылық белсенділігі» ұғымының мәнін бір мағынада түсінбегенін көрсетеді. Біздің пайымдауымызша, шығармашылық белсенділік – қоршаған ортаны танып-білу формасы, тұлғаның шығармашылық тәжірибені меңгеру барысында өзінің көзқарасын көрсету тәсілі, бұл нәтижесінде тұлғаның өзін дамытуда негіз болып табылады. Қарастырылып отырған зерттеу үшін аса маңыздысы – тұлғаның шығармашылық белсенділікті көрсетуі, тұлға құрылымындағы психикалық үдерістерге байланысты. Шығармашылық белсенділіктің басты қозғаушы күші болып сыртқы факторлар емес, тұлғаның жеке ынта-ықыласы саналады.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, тұлғаның шығармашылық белсенділігін дамытудың негіздері, мәні мен мазмұны оқу-тәрбие үдерісінде оқушыны белсендіруге ықпал ететін факторлардың, осы үдерістің нәтижелі болуына тікелей әсер беретін алғышарттардың, оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамытуды қамтамасыздандыратын шарттардың, шығармашылық белсенділікті педагогикалық тұрғыда

қамтамасыздандырудағы жұмыстың тиімділігін дәлелдейтін өлшемдер мен жұмысты басқарудағы принциптердің жиынтығы ретінде оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамытудың педагогикалық тұжырымдамасын құруға септігін тигізеді.

ӘДЕБИЕТ

- [1]. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека. - М.: ЭКСМР – Пресс, 2001. – 190 с.
- [2]. Выготский Л.С. Педагогическая психология. - М., 1991. – 290 с.
- [3]. Пономарев Я.А. Психология творчества. – Воронеж: МОДЭК, 1999. – 176 с.
- [4]. Кипиани Н.В. Творчество как сущность активности психики и основа её развития. - Тбилиси. – 1986. – 24 с.
- [5]. Петровский В.А. Психология неадаптивной активности. – М: Российский открытый университет, 1992. - 633 с.
- [6]. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. - «Издательство АСТ», 2020 – 340 с.
- [7]. Леонтьев А.Л. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1987. – 224 с.
- [8]. Бондаревская Е.В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания. - М.: Педагогика, 2000. – 250 с.

REFERENCES

- [1]. Rodzhers K.R. Vzglyad na psihoterapiju. Stanovlenie cheloveka. (On Becoming A Person: A Therapist's View of Psychotherapy). – М., Press, 2001. – 190 p. [in Rus.]
- [2]. Vygotskij L.S. Pedagogicheskaja psihologija. (Pedagogical Psychology). - М., 1991. – 290 p. [in Rus.]
- [3]. Ponomarev Ja.A. Psihologija tvorcestva (The Psychology of Creativity). – Voronezh: MODJeK, 1999. – 176 p. [in Rus.]
- [4]. Kipiani N.V. Tvorchestvo kak sushhnost' aktivnosti psihiki i osnova ejo razvitija (Creativity as the Essence of Mental Activity and the Basis for its Development). – Tbilisi, 1986. – 24 p. [in Rus.]
- [5]. Petrovskij V.A. Psihologija neadaptivnoj aktivnosti (Psychology of Maladaptive Activity). – М., 1992. -633 p. [in Rus.]
- [6]. Rubinshtejn S.L. Osnovy obshhej psihologii (Fundamentals of General Psychology). - «Izdatel'stvo AST», 2020. – 340 p. [in Rus.]
- [7]. Leont'ev A.L. Dejatel'nost'. Soznanie. Lichnost'. (Activity. Consciousness. Personality.) - М.: Politizdat, 1987.– 224 p. [in Rus.]
- [8]. Bondarevskaja E.V. Pedagogika: lichnost' v gumanisticheskikh

teorijah i sistemah vospitanija (Pedagogy: Personality in Humanistic Theories and Educational Systems). - M.: Pedagogika, 2000. – 250 p. [in Rus.]

СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ ПОНЯТИЯ «ТВОРЧЕСКАЯ АКТИВНОСТЬ ЛИЧНОСТИ»

*Узакбаева С.¹ д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан, e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru

Сагымбай Ж.², магистрант, КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан, e-mail: sagymbai@inbox.ru

Аннотация. Современное общество и образование ставят перед собой задачу воспитания и всестороннего развития личности подрастающего поколения. Для решения этой задачи необходимо в первую очередь развивать творческую активность личности. Проблема творческой активности выступает предметом исследования представителей разных научных направлений и школ (философии, психологии, педагогики и др.). К настоящему времени феномен творческой активности личности представлен в научной литературе довольно большим пластом многоплановых позиций, что свидетельствует о его сложности и многозначности.

В данной статье выявляются сущность, содержание творческой активности личности. Анализируются различные подходы к определению феноменов «творчество», «активность», «личность», «деятельность», «творческая деятельность», «творческая активность», «творческая активность личности», предлагается авторское определение «творческой активности личности», характеризуются основополагающие компоненты творческой активности личности, а также структурные компоненты самой личности, делается попытка выявления факторов, условий и принципов организации данного процесса. Цель исследования заключается в проведении комплексного анализа взглядов ученых на феномен творческой активности личности, обосновании сущности, содержания и важности развития творческой активности личности на современном этапе развития общества.

Ключевые слова: творчество, активность, личность, деятельность, творческая деятельность, творческая активность, творческая активность личности, мышление, активность психики, рефлексия, самовыражение, саморазвитие, самореализация, личностное образование, психофизиологическое состояние.

THE ESSENCE AND CONTENT OF THE CONCEPT OF «CREATIVE ACTIVITY OF A PERSONALITY»

* Uzakbayeva S.¹, d.p.s., professor, Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan, e-mail: sahipzhamal.a@mail.ru
Sagymbay Zh.², master student, Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan, e-mail: sagymbai@inbox.ru

Abstract. Modern society and education face the task of upbringing and all-round development of the younger generation. In order to solve this problem, it is necessary, first of all, to develop the creative activity of a personality. The problem of creative activity is the subject of research of representatives of different scientific directions and schools (philosophy, psychology, pedagogy, etc.). Today, the phenomenon of creative activity is represented in the scientific literature with a fairly large layer of multifaceted positions, reflecting its complexity and ambiguity.

This article reveals the essence and content of the creative activity of a personality. Various approaches to the definition of the phenomena "creativity", "activity", "personality", "action", "creative activity", "creative action", "creative activity of a personality" are analyzed, the authors' definition of "creative activity of a personality" is proposed, the fundamental components of the creative activity of a personality are characterized, as well as the structural components of the personality itself. Moreover, an attempt to identify the factors, conditions and principles of organizing this process is made. The purpose of the study is to conduct a comprehensive analysis of scientists' opinions on the phenomenon of the creative activity of a personality, substantiating the essence, content and importance of the development of the creative activity of a personality at the present stage of society development.

Keywords: creativity, activity, personality, action, creative action, creative activity, creative activity of a personality, thinking, mental activity, reflection, self-expression, self-development, self-realization, personal education, psychophysiological state.

Статья поступила 17.11.2021

УДК 378.016
МРНТИ 14.01
DOI 10.48371/PEDS.2021.63.4.018

МҰҒАЛІМНІҢ БАСҚАРУШЫЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ЭТНОПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУ ЖАҒДАЙЫНДА ҚАЛЫПТАСТЫРУ

*Қалиева К.¹, п.ғ.к., профессор Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӨТУ,
Алматы, Қазақстан, e-mail: kalieva.k.m@mail.ru
Ғабиден Р.², магистрант Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӨТУ, Алматы,
Қазақстан, e-mail: rozagabiden8@gmail.com

Аңдатпа. Мақалада болашақ мұғалімдерді кәсіби этнопедагогикалық даярлау тенденциялары мен ерекшеліктеріне талдау жасалады; болашақ мұғалімді этнопедагогикалық даярлау сапасына қойылатын заманауи талаптар ашып көрсетіледі; мұғалімнің кәсіби маңызды қасиеттеріне, педагогикалық құзіреттілік құрылымына талдау жасалып, болашақ мұғалімнің кәсіби іс-әрекетінің тиімділігіне әсер ететін басқарушылық құзіреттіліктер анықталады.

Болашақ мұғалімнің басқарушылық құзіреттілігін қалыптастырудың тиімділігі жөнінде тұжырым жасалады: яғни оның тиімділігі бір жағынан, оқу пәндерінің мазмұнын педагогикалық менеджмент мәселелерімен толықтыру, сондай-ақ басқару іс-әрекетінің теориясы және тәжірибесімен кеңейту; екінші жағынан, болашақ мұғалімдерді тәжірибелік-бағдарлы іс-әрекетке мақсатты түрде тартумен анықталады.

Авторлар көрсетуінде, болашақ мұғалімнің басқарушылық құзіреттілігін қалыптастыру жоғары оқу орындарындағы маманды кәсіби этнопедагогикалық даярлаудың құрамдас бөлігі болып табылады.

Тірек сөздер: болашақ мұғалімнің кәсіби этнопедагогикалық даярлығы, басқару, педагогикалық құзіреттілік, басқарушылық құзіреттілік, басқарушылық іс-әрекет, кәсіби іс-әрекет, педагогикалық менеджмент, мұғалім-менеджер.

Кіріспе

Білім беру жүйесінің сұраныстары, қоғамдық даму логикасы, педагогиканың қазіргі заманғы жағдайы педагогтың кәсіби шеберлігі мен іс-әрекетінің нәтижелілігін қайта зерделеу қажеттілігін тудырды. Бұл білім беру жүйесінің үлгілерін қайта қарастыру, кәсіби құзіреттілік мәселелерін зерттеу, педагог іс-әрекетіне қатысты негізгі талаптарды өзгерту міндеттерін алға тартады.

Педагогикалық іс-әрекет зерттеу пәні ретінде үнемі қарастырылып келеді. Алдыңғы кезеңдерде қалыптасқан білім беру жүйелері осы үдеріске қатысушыларға емес, педагогикалық үдеріске бағытталды. Қазіргі уақытта мұғалімнің педагогикалық іс-әрекеті жетілдіруді және жаңартуды қажет етеді. Педагог кәсібінің мәртебесін көтеру және педагогикалық білім беруді жаңғырту мәселелері Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында көтеріліп, мұғалімнің мансаптық өсуінің жаңа жүйесін (педагог, педагог-модератор, педагог-сарапшы, педагог-зерттеуші, педагог-мастер) енгізуге баса назар аударылған болатын[1].

Демек, педагогикалық іс-әрекет жаңа әлеуметтік-экономикалық жағдайлардағы бүкіл тұлғалық-бағдарлылық міндеттер кешенін шешуге; субъект-объект қатынастарын субъект-субъектіге ауыстыра алуға, түлектерді еңбек нарығында бәсекеге дайын болуға бағытталуы тиіс.

Негізгі ережелер

Мұғалімнің кәсіби іс-әрекетінің құрылымын талдай келе, қазіргі әдебиеттерде мұғалімнің кәсіби іс-әрекетіне жаңа көзқарастар тенденциясы байқалатынын атап өткен жөн. Жаңа білім беру парадигмасын іске асыру жағдайында мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыру үшін алғышарттар дамуда, оны мұғалімдердің білім беру бағытының өзгеруінен, яғни білім берудің басқа түріне бағытталғанынан көруге болады, бұл жағдайда оқушының іс-әрекеті оның жеке әлеуетін іске асыруға негізделеді және олардың оқып үйрену салаларына сәйкес келетін нақты білімдік нәтижеге қол жеткізе алуына мүмкіндік жасалады.

Білім берудің бұл түрі білім алушының ішкі мәнінің өзгеруіне (қалыптасуына) және өзіндік білімінің пайда болуына әкеледі. Оқушы жеке білім беру траекториясын құра алатын, өздік білім беру мақсаттарын қоя білетін, оқытудың мазмұны мен формаларын таңдай алатын білім беру субъектісі ретінде әрекет етеді. Соған сәйкес, мұғалімнің кәсіби іс-әрекетінің құрылымында басқарушылық іс-әрекет басымдылықпен алға шығады.

Мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастырудың өзектілігін негіздеу мақсатында оның кәсіби іс-әрекеті құрылымындағы «басқару» ұғымының мәні мен «басқарушылық іс-әрекет» ұғымдарының мазмұнын бөліп көрсету ұтымды деп санаймыз.

«Басқару» ұғымын анықтау тәсілдерін ретроспективті талдау нәтижелері көрсеткендей, көбінесе бұл ұғым басқару, әлеуметтану, адамды басқару және адам ресурстарын басқару теориясында қолданылады. Ең бастысы, негізгі қиындық «басқару» ұғымын дәл анықтау болып табылады, өйткені басқару әр түрлі өмір деңгейлерінде, мақсаттары мен өлшемдерінің өзгеруімен байланысты қолданылады.

Кәсіби ғылымда «басқару» термині үш тұрғыдан түсіндіріледі: біріншіден, басқару іс-әрекет ретінде анықталады (В.С. Лазарев, Г.Х. Попов, М. М. Поташник және т. б.). Бұл анықтама біз үшін пәндік нәтиже алуға бағдарлану тұрғысынан маңызды. Білім беру үдерісіне қатысушылардың бұл іс-әрекет барысында субъективті тәжірибесінің өзгеруіне назар аудармайтынына қарамастан, біз үшін бұл жүйелік іс-әрекет тұрғысынан маңызды..

Екіншіден, басқару бір жүйенің екіншісіне, бір адамның екіншісіне немесе топқа әсері ретінде қарастырылады (В. Г. Афанасьев, А. А. Орлов, Н.С. Сунцов және т. б.). Осы басқару бұл аспектіде субъектінің объектіге мақсатты әсері және басқа объектіге әсер ету нәтижесінде соңғысының өзгеруі ретінде қарастырылады, ал ол өз кезегінде соңғысының өзгеруіне әкеледі. Бұл түсінік басқарудың субъектілік сипатын нашар ескереді.

Үшіншіден, басқару субъектілердің өзара әрекеті (В.Г. Афанасьев, В.И. Зверева, П.И. Третьяков, Т.И. Шамова және т. б.). Авторлардың көрсетуінде өзара әрекеттесу дегеніміз күрделі әр түрлі процесс, онда тараптардың өзгеруі тек өзара байланысты емес, өзара тәуелді болады. Оның мәні тікелей және кері әсердің үздіксіздігі, бір-біріне әсер ететін субъектілердің өзгерістерінің өзара үйлесімі. Сонымен қатар, өзара әрекеттесу тұтас, іштей сараланған, өзін-өзі дамытатын жүйе болып табылады. Басқаруды бұлайша түсіну өзара әрекеттесудің барлық субъектілерінің өзара өзгеруін қамтиды.

Басқару іс-әрекеті мен мұғалімнің кәсіби іс-әрекетінің ұқсас сипаттамаларын іздестіруде осы мәселеге қатысты бірқатар көзқарастарды тоқтала кетуді жөн көрдік және мұғалімнің басқарушылық іс-әрекетінің құрамдары мен мәніне қарастыруға көшейік. Басқару іс-әрекет кәсіби іс-әрекет түріне түріне жататындықтан, ол ең алдымен әлеуметтік және мәдени тұрғыдан анықталады. «Басқарушылық іс-әрекет» ұғымының әдіснамалық сипатын зерделеуші Г.В. Атаманчуктың пікірінше, «кез-келген еңбек түріндегі кез-келген іс-әрекетте қоғамды адамдардың белсенділігі, энергиясы, оның нақты көріністері, элементтері, реттілігі, технологиясы, қарқындылығы емес, оның құндылығы мен адамдар мен қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыра алатын нәтижесі» қызықтырады[2].

Көтеріліп отырған мәселе аясында «басқару іс-әрекеті» ұғымының мәнін ашып көрсету маңызды. Бұл басқару субъектісінің басқа басқару субъектісін (объектісін) өзгертуге бағытталған әрекеттерінің жиынтығы, оған мыналар кіреді: басқару мақсатын қою, ақпаратты жинау және талдау, проблемалық жағдайды бағалау, басқару жүйесін ұйымдастыру, шешімдерді дайындау және қабылдау, басқару тиімділігін бағалау, әлеуметтік бақылау функцияларын жүзеге асыру.

Басқарушылық іс-әрекет ғасырлар бойы дамып келеді, оның идеологиясы үнемі өзгеріп отырады, мұны оның адамзат қоғамында болып жатқан тарихи қайта құруларды қалыптастыруындағы белсенді рөлінен айқын көруге болады. Субъектілер экономикалық және әлеуметтік жетістіктерге қол жеткізген сайын басқару іс-әрекетінің ғылыми қарқындылығының үздіксіз өсуі байқалады.

Біздің зерттеуіміз үшін басқару іс-әрекетінің маңыздылығын келесі үш жағдаймен түсіндіретін ғылыми көзқарас назар аударуға тұрарлық. Біріншіден, басқарудың бірегей мақсаттылығы (жоқтан белгілі бір нәрсені жасау, әр түрлі элементтерден үйлестіру мен реттеу арқылы жүйені қайта құру). Екіншіден, басқарушының иелігіндегі немесе басшы жауапты болатын құндылықтар көлемінің ұлғаюы. Үшіншіден, жеке күш-жігерге негізделген басқарушылық іс-әрекеттің шығармашылық сипаты субъектіден жан-жақты білімділікті және жоғары мәдениеттілікті талап етеді.

Басқарушылық іс-әрекетті мұғалімнің кәсіби әрекетінің құрамдас бөлігі ретінде қарастыратын болсақ, бірқатар зерттеулерді талдау арқылы мынадай жағдайларды байқауға болады: мәселен, И.Б.Сенновский оқыту мен оқу үдерістеріне басқару теориясы тұрғысынан модельдік сипаттама береді, алайда мұғалімнің іс-әрекеті оқытуды іске асыру жағына бағытталғанын және оқушылардың жалпы оқу мақсаттарын түсінудің маңыздылығын ескермегенін көреміз. Нәтижелер алдынала жоспарланған мақсаттармен анықталмайтындықтан, мұғалімнің іс-әрекеті үнемді емес, оқу жұмысының үлкен көлемін орындауға бағытталған болады. Тактикалық міндеттер стратегиялықтан басым, мұғалім негізінен кәсіби жағдайдың өзгеруіне жауап береді, бірақ оны болжамайды [3].

Басқарушылық іс-әрекеттің ұйымдастырушылық және мазмұндық негіздері туралы бірқатар іргелі ережелерді Э. Н.Кишкель атап көрсетеді және оны келесі тәртіптің бірқатар ерекшеліктерімен сипаттайды: басқарушылық іс-әрекет кәсіби белсенділіктің мазмұны бойынша әр түрлі іс-әрекетті қамтиды; басқарушылық іс-әрекетті бір уақытта жүзеге асыратын адам: субъектілермен жұмыс істей алатын ұйымдастырушы (сонымен бірге ол олардың құрметіне ие болуы керек); барлық жағынан дамуға бағытталған идеялардың генераторы; энтузиаст, энергияға толы және ұжымды жігерлендіретін адам; сапа кепілі; қоғаммен байланысты істің сыртқы жағына қызығушылық танытатын саясаткер (бұл экономика, әлеуметтану, саясат саласындағы қосымша білімді игеру қажеттілігін тудырады); ресурстардың жай-күйі, іс-әрекет нәтижелері үшін үлкен еңбекке қабілеттілік пен жауапкершіліктің иесі [4].

Басқару іс-әрекеті туралы мәселені қарастыруды В.В.Лебедевтің пікірінше, оқушының болжамды оқу нәтижелерінің жүйесін құруға және мониторингтің тұтас жүйесін жасауға бағытталған мұғалімнің білім беру әрекетін дамыту арқылы шешу керек [5].

Мұғалімнің басқарушылық біліктерін қалыптастырудың маңыздылығын және басқарушылық іс-әрекеттің мәнін негіздей отырып, Ю.Н.Кулюткин басқарушылық іс-әрекет «басқа» іс-әрекетті ұйымдастыру бойынша іс-әрекет болып табылатындықтан өзінің сипаты бойынша өзгеше «мета іс-әрекет»[6].

В.С.Лазаревтің көзқарасына сүйенсек, мұғалімнің басқарушылық іс-әрекеті «басқару субъектісі жүзеге асыратын әрекеттердің үздіксіз реттілігі, оның нәтижесінде басқарылатын объектінің бейнесі қалыптасады және өзгереді, бірлескен іс-әрекеттің мақсаттары белгіленеді, оларға жету жолдары анықталады, оның мұғалімдері арасындағы жұмысы бөлінеді және олардың күш-жігері біріктіріледі» [7].

Н.Ф. Талызина басқарудың жалпы теориясы тұрғысынан мұғалім қойылатын талаптарды егжей-тегжейлі сипаттайды. Автор мұғалімнің оқушылардың танымдық іс-әрекетін басқару функцияларын жүзеге асыру үшін бірқатар мынадай кезеңдерден өтуі керек екенін баса айтады, олар: мақсаттарды анықтау; басқарылатын үдерістің бастапқы күйін анықтау; үдерістің аралық жағдайына әсер ету бағдарламасын құру; тұрақты кері байланыс түрінде бақылауды ұйымдастыру; аралық жағдайлардың әрқайсысы туралы қолда бар ақпаратты ескере отырып, оқушылардың танымдық іс-әрекетін реттейтін және түзететін әрекеттерді орындау. Мұғалімнің кәсіби іс-әрекетінің басқарушылық сипаты оның функциясының басымдығына сәйкес келеді.

И. Б. Ворожцова мұғалімнің тұлғалық-іс-әрекеттік оқыту моделіндегі функцияларын талдай отырып, іс-әрекеттің негізгі бағыты - бұл оқу іс-әрекетін басқаруға, оқытуға көмектесуге, оқу үдерісіне қатысуға бағытталу – деп атап көрсетеді. Мұғалімнің рөлі өзара әрекеттесу шарттарын белгілеуден тұрады, ал есептеу нүктесі білім алушы болып табылады [8].

Ғылыми материалдарды талдау мұғалімнің басқарушылық іс-әрекетінің негізгі мазмұндық сипаттамаларын жалпылама түрде анықтауға мүмкіндік берді:

- мұғалімнің басқарушылық іс-әрекеті тікелей интеллектуалдық мазмұнға ие.

- мұғалімнің басқарушылық іс-әрекеті қашанда басқарылатын субъектілерді, объектілер мен жағдаяттарды танып білуге арналған.

- мұғалімнің басқарушылық іс-әрекеті білім алушының сана-сезімін, мінез-құлқы мен іс-әрекетін қажетті бағытта өзгертуге арналған

басқарушылық шешімдерді әзірлеуге, қабылдауға және практикалық орындауға ықпал етеді;

- мұғалімнің басқарушылық іс-әрекеті ақпараттық болып табылады, ол басқарушылық ықпал етуде нақтыланатын ақпаратты алу, түсіну, жүйелеу, сақтау, беру арқылы көрініс береді;

- мұғалімнің басқарушылық іс-әрекеті – ерік-жігердің айқын басымдығы бар күрделі әлеуметтік-психологиялық құбылыс;

- мұғалімнің басқару іс-әрекетінде әр түрлі жыныстағы, жастағы, мәртебедегі, құзіреттілік деңгейіндегі субъектілерге қатысты талдау, бағалау, таңдау, шешім қабылдау, бағыну және орындау, нұсқау және бақылаудың ой және ерікті операциялары үнемі орындалады;

- мұғалімнің басқарушылық қызметі ұжымдық сипатқа ие; мұғалімнің басқарушылық қызметі құқықтық мәртебеге сәйкес жүзеге асырылатындықтан, заңмен тығыз байланысты;

- мұғалімнің басқарушылық қызметі білім, тәжірибе, ақпарат, заманауи техникалық құралдар, коммуникациялар және басқаларын қамтитын көп қырлы кешенді құбылыс.

- Зерттеу нәтижелерін қорытындылай келе, қазіргі уақытта білім беру үдерісінің субъектілеріне қойылатын және келесі нәтижелерге бағытталған талаптарды атап өту маңызды:

- білім беру ортасы түлек қоғамда сұранысқа ие болатындай болуы керек;

- оқу үдерісінің сипаты субъектінің өзін білім беру үдерісіндегі басты тұлға ретінде сезінетіндей дараланған, тұлғалық болуы керек;

- субъект оқыту жағдайлары мен формаларын таңдауда еркін болуы керек;

- білім беру үрдісі дағдылы жақтары басым репродуктивті-ақпараттық әдістерді алмастыратын оқыту формаларына бағдарлануы тиіс;

- мектеп барлық субъектілердің теңдігі, ізгілігі, шығармашылық және оқу-ғылыми өзара әрекеттестігі ортасына қайта бағдарлануы тиіс;

- оқыту уақытының қысқаруы, шоғырлануы, тығыздалуы ақпараттық және техникалық мүмкіндіктерді қолдану және кеңейту есебінен жүргізілуі тиіс.

Аталған құрамдас бөліктер білімнің пәнаралық синтезін жүзеге асыруға қабілетті, біржақты маман ғана емес, оқытушы мен менеджер функцияларын орындауға дайын транскәсіпқой суреттейді. Жоғарыдағы талаптар мен нәтижелер мұғалімнен білім беру үдерісін тиімді басқаруды талап етеді. Мұғалім басқарушылық құзіреттілікті белсенді түрде меңгерген мұғалім-менеджер болуы керек. Бұл «мұғалім-менеджер» әртүрлі субъектілер мен әлеуметтік топтардың алуан түрлі және өте

қарама-қайшы мүдделерін ескерді дегенді білдіреді. Ол менеджер ретінде бірлескен шығармашылық және дамытушылық іс-әрекетті ұйымдастыруға жауапты. Күтілетін нәтиже білім беру кеңістігінің тікелей қатысушыларымен бірлесіп құрастырылады. Өзара әрекеттесу нұсқаларын жоспарлайды, субъектілердің даму шарттарын модельдейді.

Қазіргі кезеңде басқарушылық құзыреттіліктерге ие болу маңызды, өйткені ол мұғалімге: білім беру ресурстарын таңдаудың күрт артуы жағдайында үдересті басқаруға, білім берудің барлық деңгейлерінде білім беру траекторияларының көп нұсқалылығын қамтамасыз етуге; мұғалімнің рөлі мен орнын анықтауға және нақтылауға; кәсіби құзыреттілігін кеңейтуге және кеңесші қызмет атқара білуге, білім беру технологияларының ауысуы шеңберінде білім алушылардың өз бетінше іс-әрекетіне бағыт-бағдар беруге және бағалауға жәрдемдеседі.

Жоғарыда аталған бастапқы ұстанымдармен және айтылған ережелермен келісе отырып, жаңа экономикалық жағдайларда басқарушылық құзыреттіліктер жіктемесі және мұғалім-менеджердің басқарушылық қызметінің моделі талап етіледі, бұл мұғалімнің кәсіби іс-әрекетіндегі стереотиптер мен білім беруді жаңғырту жағдайында мұғалім іс-әрекетінің нәтижесі мен сапасына қойылатын жаңа талаптар арасында қалыптасқан алшақтықты жоюға көмектеседі.

Материалдар мен әдістердің сипаттамасы

Мұғалімнің басқарушылық іс-әрекетінің теориялық аспектілерінің жеткіліксіз дамуына және ізденіс мәселелерін шешуге байланысты менеджер-мұғалімнің басқарушылық іс-әрекетінің моделін жасау орынды деп санаймыз.

Біздің көзқарасымыз бойынша, менеджер мұғалімнің кәсіби іс-әрекетіндегі басқару іс-әрекетінің бұл моделі келесі талаптарға жауап беруі керек: жіктеуді құрудың жалпы логикалық ережелерін сақтау; педагогиканың, психологияның, эпистемологияның соңғы жетістіктерін ескере отырып құру; заманауи оқу бағдарламаларының талаптарын ескеру; құзыреттіліктің нақты жедел ұсынылған тұжырымдамаларын қамту.

Осы талаптарға сүйене отырып, біз модельдеу әдісін қолдана отырып құрылған менеджер-мұғалімнің басқару іс-әрекеті мен басқару құзыреттілігі моделінің нұсқасын ұсынамыз және түсіндіреміз, ол теориялық зерттеудің нақты әдісі ретінде ғана емес, сонымен қатар модельдерді құру және зерттеу әдісі ретінде де қарастырылады.

Әрі қарай біздің зерттеуімізде бұл модель менеджер-мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыруға бағытталған әдістемелік қолдауды дамытуға негіз болады және оның әсер ету нәтижелерінің сандық және сапалық бағалауын экспериментальды түрде тексеруге

мүмкіндік береді. Менеджер-мұғалімнің басқару іс-әрекетінің моделін құру қоғамның менеджер-мұғалімге объективті қажеттіліктері мен жалпы білім беретін мектептің практик-мұғалімдерінде басқарушылық құзыреттерді қалыптастыруды жеткіліксіз теориялық-әдіснамалық қамтамасыз ету арасындағы қайшылықты шешуге ықпал етеді.

Біз өз зерттеуімізде мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыруда білім беруді басқару модельдерімен, басқару теориясымен және белсенділік тәсілімен байланыстыратын зерттеушілердің көзқарастарына негізге аламыз.

Нәтижелер

Ұсынылатын менеджер-мұғалімнің басқарушылық іс-әрекеті моделі - бұл білім алушылардың жалпы білім беру дағдыларына негізделген ашық, күрделі, мақсатты, динамикалық жүйе:

- білім алушылар бұрыннан білетін, игерген және әлі белгісіз нәрсені байланыстыру негізінде оқу міндеттерін қою;

- жоспарлау - түпкілікті нәтижені ескере отырып, аралық мақсаттардың реттілігін анықтау; іс-қимылдардың жоспары мен реттілігін құрастыру;

- болжау - нәтижені және білімді игеру деңгейін, оның уақытша сипаттамаларын болжамдау;

- нақты өлшемнен ауытқуларды және айырмашылықтарды анықтау мақсатында әрекет ету тәсілі мен оның нәтижесін берілген өлшеммен салыстыру түрінде бақылау;

- түзету – бұл нақты іс-әрекет пен оның нәтижесі арасында сәйкессіздік болған жағдайда, осы нәтижені білім алушының, мұғалімнің, серіктестердің өздері бағалауын ескере отырып, іс-қимыл жоспарына және тәсіліне қажетті толықтырулар мен түзетулер енгізу;

- бағалау – білім алушылардың білгендерін және тағы не білу керектігін ажырата және түсінуі, білімнің игерілу сапасы мен деңгейін жете ұғынуы, жұмыс нәтижелерін бағалауы

- өзін-өзі реттеу - күштер мен энергияны жұмылдыру, ерікті күш салу және кедергілерді жеңу қабілеті ретінде;

Менеджер-мұғалімнің басқарушылық іс-әрекетінің моделі кәсіби іс-әрекеттің өзара байланысты деңгейлері түрінде қарастырылады және осы деңгейлерге кіретін мынадай құзыреттілік блоктар ажыратып көрсетіледі: стратегиялық басқару, тактикалық басқару, сыртқы және ішкі коммуникацияларды білдіретін ақпараттық ағындарды басқару, өзін-өзі басқару (өзін-өзі ұйымдастыру және өзін-өзі дамыту), ұжымдарды басқару.

Модельдің әр элементі өзара тәуелді және басқа элементтермен көлденең және тік байланыста. Менеджер-мұғалімнің басқарушылық іс-

әрекеті моделінің негізіне алынған базалық деңгей оны идеологиялық, ғылыми, әдіснамалық және мотивациялық қамтамасыз ету болып табылады. Базалық деңгейдің құрамдас бөліктері қайталанбайды, олар өзара күрделі диалектикалық қатынаста және ауқымды міндеттермен біріктірілген.

Мұғалімнің кәсіби іс-әрекеті ашық жүйе болып табылады және сыртқы әлемге тәуелді, ол қоршаған орта факторларының әсерінен негізделеді және жүзеге асырылады: саяси, экономикалық, экологиялық, әлеуметтік, технологиялық және т. б.

Мұғалімнің кәсіби іс-әрекетінің құрылымы біздің жұмысымыздың екінші абзацында анықталған және үш аспектіден тұрады: басқару, психологиялық және педагогикалық. Әрбір аспектіде жалпы және арнайы дағдыларды (жобаларды басқару, білімді басқару, қауіпсіздікті басқару, дарынды оқушылардың дамуын басқару, «тәуекел тобындағы» оқушылардың дамуын басқару және т.б.) бөліп көрсетуге болады.

Қорытынды

Менеджер мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыру мәселесінің өзектілігі сыртқы ортада болып жатқан елеулі өзгерістерге байланысты және ол өз кезегінде мұғалімнің кәсіби іс-әрекетіне қойылатын талаптардың өзгеруіне сөзсіз ықпал етуде.

Соңғы онжылдықтар ғылыми-техникалық, демократиялық, ақпараттық және тағы да басқа әртүрлі түбегейлі жаңарулар белгісімен өтіп жатқаны белгілі. Бұл жаңарулар жағдайында сандық көрсеткіштермен қатар, кәсіби іс-әрекет пен ойлау тәсілдеріндегі, сондай-ақ оның әлеуметтік ұйымдастырылу формаларындағы терең, құрылымдық өзгерістермен байланысты қарқынды өлшемдердің бар екенін атап өткен жөн.

Осы тұрғыдан алғанда, қазіргі заманғы мұғалім өзінің ойлауы мен іс-әрекетті ұйымдастыру тәсілдерінің арқасында әртүрлі кәсіби ортада жұмыс істеуге еркін дайын болуы керек. Кәсіби іс-әрекетті атқару кезінде оның білім беру кеңістігінің белгілі бір ұйымдық құрылымындағы орны соншалықты маңызды емес.

Менеджер-мұғалім ұйымдық құрылымдарға еркін кіре алады және қандай да бір күрделі мәселені шешу үшін олардан шығып, білім беру кеңістігінің субъектілері мен барлық қатысушыларын ұйымдастырудың соған ұқсас формаларын құра алады. Демек, ол қарапайым мұғалім ғана емес, сонымен қатар әр түрлі субъектілердің, әлеуметтік топтардың сан алуан және өте қарама-қайшылықты мүдделерін ескере алатын, бірлескен, шығармашылық іс-әрекетті ұйымдастыруға этикалық және моральдық жауапкершілікпен қарайтын, күтілетін нәтижені білім беру кеңістігінің тікелей қатысушыларымен бірлесіп жобалай білетін субъектілердің

дамуына жағдай жасай алатын транскәсіпқой.

Жалпы алғанда, мұғалім-менеджер - бұл білім беру саласындағы білімдерді біріктіре алатын, әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастыру үдерісін басқара білетін, мета-пәндік білімдер нәтижесін алуға қабілетті педагог.

Қазіргі жағдайда мұғалім-менеджерге әлеуметтік бірлестіктің тиімді формаларын жүзеге асыруға, білім беру кеңістігіндегі кешенді мәселелерді нәтижелі шешуді қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін басқарушылық құзыреттіліктер қажет.

ӘДЕБИЕТ

[1] Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған МЕМЛЕКЕТТІК БАҒДАРЛАМАСЫ. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы. – Кіру режимі:

[2] Атаманчук Г.В. Управление: сущность, ценность, эффективность: учеб. пособие для вузов. - М.: Академ, проект: Культура, 2016. - 544 с.

[3] Сенновский, И.Б. Модель управленческой деятельности учителя //Школьные технологии. - 2005. — № 5. - С. 84-94.

[4] Кишкель Е.Н. Управленческая психология: учебн. для сред. спец. учеб. заведений. - М., 2012. - 270 с.

[5] Лебедев В.В. Образовательная деятельность учителя в учебном учреждении. //Школьные технологии. - 2006. - № 4. - С. 97-102.

[6] Кулюткин Ю.Н. Образование в обществе социальных перемен // Образование без границ. - 2004. - № 1. - С.50-51.

[7] Управление развитием школы: пособие для руководителей образовательных учреждений /под ред. М.М. Поташника, В.С. Лазарева. - М.: Новая школа, 1995. - 495 с.

[8] Ворожцова, И.Б. Личностно-деятельностная модель обучения иностранному языку. - Ижевск: Издательский дом «Удмуртский университет», 2000 - 344 с.

REFERENCES

[1] Qazaqstan Respwblıkasında bilim berwdi jäne ǵılımdı damıtwdıń 2020 – 2025 jıldarǵa arnalǵan MEMLEKETTİK BAǒDARLAMASI. Qazaqstan Respwblıkasında bilim berwdi jäne ǵılımdı damıtwdıń 2020 – 2025 jıldarǵa arnalǵan memlekettik baǒdarlamasın bekitw twralı (State program for the development of education and science in the Republic of Kazakhstan for 2020-2025. On approval of the state program for the development of education and science in the Republic of Kazakhstan for 2020-2025). – Kirw rejimi: <https://adilet.zan.kz> [Qaralǵan kúni 17.10.2021] [in Kaz]

[2] Atamanchuk G.V. Upravleniye: sushchnost', tsennost', effektivnost': ucheb. posobiye dlya vuzov (Management: essence, value, efficiency: studies. manual for universities). - M.: Akadem, proyekt: Kul'tura, 2016. - 544 p. [in Rus.]

[3] Sennovskiy, I.B. Model' upravlencheskoy deyatelnosti uchitelya (Model of managerial activity of a teacher) //Shkol'nyye tekhnologii. - 2005. — № 5. - P. 84-94. [in Rus.]

[4] Kishkel' Ye.N. Upravlencheskaya psikhologiya: uchebn. dlya sred. spets. ucheb. Zavedeniy (Managerial psychology: studies. for environments. special studies. institutions). - M., 2012. - 270 p. [in Rus.]

[5] Lebedev V.V. Obrazovatel'naya deyatelnost' uchitelya v uchebnom uchrezhdenii (Educational activity of a teacher in an educational institution). // Shkol'nyye tekhnologii. - 2006. - № 4. - P. 97-102. [in Rus.]

[6] Kulyutkin YU.N. Obrazovaniye v obshchestve sotsial'nykh peremen //Obrazovaniye bez granits (Education in the society of social change). - 2004. - № 1. - P.50-51. [in Rus.]

[7] Upravleniye razvitiyem shkoly: posobiye dlya rukovoditeley obrazovatel'nykh uchrezhdeniy (School development management: a manual for heads of educational institutions) /pod red. M.M. Potashnika, B.C. Lazareva. - M.: Novaya shkola, 1995. - 495 p. [in Rus.]

[8] Vorozhtsova, I.B. Lichnostno-deyatelnostnaya model' obucheniya inostrannomu yazyku (Personality-activity model of teaching a foreign language). - Izhevsk: Izdatel'skiy dom «Udmurtskiy universitet», 2000 - 344 p. [in Rus.]

ФОРМИРОВАНИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ УЧИТЕЛЯ В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

*Калиева К.¹, к.п.н., профессор КазУМОиМЯ им.Абылай хана, Алматы,
Казахстан, e-mail: kalieva.k.m@mail.ru

Габиден Р.², магистрант КазУМО иМЯ им.Абылай хана, Алматы,
Казахстан, e-mail: rozagabiden8@gmail.com

Аннотация. В статье проанализированы тенденции и особенности профессиональной этнопедагогической подготовки будущих учителей; выявлены современные требования к качеству этнопедагогической подготовки будущего учителя; проанализированы профессионально-значимые качества педагога, структура педагогической компетентности и выявлены управленческие компетенции, влияющие на эффективность профессиональной деятельности будущего учителя.

Сделан вывод о том, что эффективность формирования управленческой компетенции будущего учителя определяется: с одной стороны - содержательным наполнением и обогащением учебных дисциплин вопросами педагогического менеджмента, теории и практики управленческой деятельности; с другой стороны - целенаправленным включением будущих учителей в практико-ориентированную деятельность. Авторы считают что, формирование управленческой компетентности будущего учителя есть компонент профессиональной этнопедагогической подготовки специалиста в вузе.

Ключевые слова: профессиональная этнопедагогическая подготовка будущего учителя, управление, педагогическая компетентность, управленческая компетенция, управленческая деятельность, профессиональная деятельность, педагогический менеджмент, учитель-менеджер.

FORMATION OF MANAGERIAL COMPETENCIES OF A TEACHER IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF ETHNOPEDAGOGICAL EDUCATION

*Kalieva K.¹, c.p.s., professor, KazUIR&WL named after Abylai Khan,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: kalieva.k.m@mail.ru

Gabiden R.², master student, KazUIR&WL named after Abylai Khan,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: rozagabiden8@gmail.com

Abstract. The article analyzes the trends and features of professional ethnopedagogical training of future teachers; revealed the modern requirements for the quality of ethnopedagogical training of the future teacher; analyzed the professionally significant qualities of a teacher, the structure of pedagogical competence, and identified managerial competencies that affect the effectiveness of the professional activity of a future teacher.

It is concluded that the effectiveness of the formation of the managerial competence of a future teacher is determined: on the one hand, by the content and enrichment of academic disciplines with issues of pedagogical management, theory and practice of managerial activity; on the other hand, by purposeful involvement of future teachers in practice-oriented activities. The authors believe that the formation of the managerial competence of a future teacher is a component of the professional ethnopedagogical training of a specialist at a university.

Key words: professional ethno-pedagogical training of a future teacher, management, pedagogical competence, managerial competence, managerial activity, professional activity, pedagogical management, teacher-manager.

Статья поступила 17.10.2021

Абылай хан атындағы ҚазХКжәнеӘТУ
ХАБАРШЫСЫ
“ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМДАРЫ” сериясы

ИЗВЕСТИЯ
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
серия “ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ”

BULLETIN
of Ablai khan KazUIRandWL
Series “PEDAGOGICAL SCIENCES”

4 (63) 2021
ISSN 2412-2149 (Print)
ISSN 2710-3269 (Online)

e-mail: pedagogika.bulletin@ablaikhan.kz

«Издательство не несет ответственности за содержание авторских материалов
и не предоставляет гарантий в связи с публикацией фактов,
данных результатов и другой информации»

Директор издательства:
Есенғалиева Б.А.

Технический редактор, компьютерная верстка:
Ахметова Р.С.

Подписано в печать 27.12.2021 г.
Формат 70x90 1/8. Объем 27,5 п.л. Заказ № 3052.
Тираж 300 экз. Гарнитура «Times New Roman»

Издательство “Полилингва” КазУМОиМЯ имени Абылай хана
050022, г. Алматы, ул. Муратбаева, 200
Тел.: +7 (727) 292-03-84, 292-03-85, вн. 21-19
E-mail: kazumo@ablaikhan.kz, ablaikhan@list.ru